

ȚARA FAGILOR

Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni
alcătuit de Dumitru Covalciuc

Variantă electronică a almanahului „Țara Fagilor” al românilor nord-bucovineni, dedicată împlinirii în anul 2018, a unui secol de la înfăptuirea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918, realizat cu sprijinul financiar al Consiliului Județean Mureș.

**SOCIETATEA CULTURALĂ „ARBOROASA”
CERNĂUȚI**

ȚARA FAGILOR

**XVI
2007**

**Almanah cultural-literar
al românilor nord-bucovineni
alcătuit de
Dumitru Covalciuc,
redactor-șef**

**Cernăuți•Târgu-Mureș
2007**

Îngrijirea și tipărirea Almanahului cultural-literar „Țara Fagilor” se
face sub auspiciile Fundației Culturale „Vasile Netea”,
Târgu-Mureș, România, președinte: Dimitrie Poptămaș

Lectori: Dimitrie Poptămaș
Mariana Ciurca

ISSN 1223–84–06

Coperta: Mirela Dudaș

Culegere text (2007): Cristina Anghel

Tehnoredactare (2007): Mirela Dudaș

Copyright© Fundația Culturală „Vasile Netea”

Toate drepturile rezervate

Tehnoredactarea și digitizarea (2018): Alexandru Tcaciuc

Rânduri din Târgu-Mures

Cu puține speranțe ne-am angajat la editarea unui nou volum, al XVI-lea, al almanahului *Țara Fagilor*. După a cincisprezecea apariție (1992-2006), înclinăm să credem că rămânem la acest corpus care, oricum este o sursă fără precedent de informații istorico-culturale pentru românii nord-bucovineni. O retrospectivă a acestor volume ne pune în față oamenii, locurile și faptele locuitorilor *Țării de Sus*, pe cât de zbuciumată, pe atât de ambițioasă în păstrarea tradițiilor și obiceiurilor strămoșești, respectate cu sacralitate. La toate acestea se adaugă ambiția autorului, Dumitru Covalciuc, personalitate a scrisului cernăuțean, dorința de afirmare a colaboratorilor, fixarea în tipar a atâtor întâmplări care ar fi date uitării în lipsa acestuia, ca și interesul celor care așteaptă cu nerăbdare fiecare ediție nouă a almanahului. Ne bucurăm împreună ori de câte ori îi deschidem paginile. Urmărim pas cu pas citările celor care folosesc date din ele și le menționează sursa. Sunt și foarte mulți care uită să o facă. Adesea suntem mârniți de reticența altora care, poate, ar avea obligația să ne sprijine financiar nu numai pentru tipărire ci și pentru onorarea drepturilor de autor, cum se cuvine într-o economie de piață pe care o pretindem ca o schimbare a zilelor noastre, o rupere de moravurile trecutului comunist. Toate acestea ne mobilizează forțele, largesc sfera colaboratorilor și continuăm cu hotărâre apariția publicației noastre. Sunt încă atâtea care mai păstrează vii în memorie vremurile întunecate ale bolșevizării și consecințelor acesteia: despărțirea de cei apropiați, înstrăinarea fizică și morală. Poate că nu este lipsită de importanță ideea unui volum care să întrunească toate materialele apărute la rubrica „Golgota neamului românesc” din Bucovina. Sunt memorii, amintiri, impresii și reacții legate de timpurile trecute care au stârnit printre semenii noștri atâta durere și întristare, relatări din surse directe ori indirecte. Istoria trebuie cunoscută, pentru că - așa cum spunea cineva - cine nu o cunoaște merită să o re trăiască. Să învățăm din trăirile noastre.

Dorim cititorilor noștri o lectură instructivă, plină de învățăminte iar autorului almanahului *Țara Fagilor*, Dumitru Covalciuc, care a pășit în acest an în rândurile sexagenarilor, îi dorim multă sănătate și putere de muncă deoarece, așa cum își prefigura singur ambițiile, îl mai așteaptă încă patru volume până la încheierea a două decenii de apariție neîntreruptă a cărților sale de căpătâi.

*Dimitrie POPTĂMAȘ
Președintele Fundației Culturale „Vasile Netea”*

FILE DE ISTORIE

Clerul ortodox din Bucovina în anul 1910

Constantin UNGUREANU

La 16 octombrie 1909 Dieta Bucovinei a adoptat o nouă lege electorală provincială. Varianta finală a legii prevedea ca Dieta să fie constituită din 63 de deputați (față de 31 de deputați până atunci). În dietă urmau să fie aleși 13 deputați din partea clasei marilor proprietari; doi din partea Camerei de Comerț și industrie din Cernăuți; 28 din partea alegătorilor localităților urbane și rurale și 18 din partea clasei generale a alegătorilor, la care se mai adăugau ca viriliști mitropolitul ortodox și rectorul Universității. Clasa alegătorilor localităților era împărțită în 10 circumscripții electorale românești, 10 ucrainene, 7 germane (inclusiv evrei) și una poloneză, iar clasa generală a alegătorilor asigura 6 mandate românilor, 6 ucrainenilor, 5 germanilor și evreilor și un mandat polonezilor. Acest sistem electoral asigura 23 de locuri românilor, 17 ucrainenilor, 6 polonezilor, celelalte 17 mandate urmând să fie împărțite între germani și evrei¹.

Legea a fost astfel elaborată, ca alegătorii din aceeași localitate să aibă posibilitatea de a vota candidatul națiunii sale.

¹ Mai detaliat despre legea electorală, vezi Constantin Ungureanu, *Listele electorale din Bucovina din anul 1910*, în *Țara Fagilor*, nr XII, 2003, p. 22-24; Idem, *Alegătorii din Bucovina, către anul 1910*, în *Analele Bucovinei*, anul IX, 1-2002, p. 101-103.

În clasa electorală a localităților precum și în clasa generală a alegătorilor, listele electorale trebuiau să fie întocmite după localități și anume despărțite pentru fiecare cadastru electoral național. Campania de întocmire a listelor electorale pe criterii etnice pentru preconizatele alegeri din 1911 s-a desfășurat în toamna anului 1910. Listele complete ale alegătorilor au fost publicate la 23 octombrie 1910 în ziarul oficial *Czernowitzer Zeitung* din capitala Bucovinei. Au fost înregistrați în total 1840,414 alegători, dintre care 66.569 (36,9%) în listele românești, 64.673 (35,8%) în cele ucrainene, 39.492 (21,9%) în cele germane și 9.680 (5,4) în cele polone. Așadar, numărul alegătorilor români și ucraineni era în 1910 aproximativ egal, dacă ținem cont că în listele românești erau înscrși și cca. 2.000 de alegători maghiari².

După criteriile etnice urmau să fie aleși în Dieta bucovineană și reprezentanții marilor proprietari laici și ecleziastici. Colegiul electoral al marii proprietăți urma să aibă 13 mandate, față de cele 10 deținute până atunci, în Dieta de la Cernăuți. Pentru alegerea deputaților, colegiul era împărțit în șase clase electorale. Prima clasă era alcătuită din membrii cu drept de vot ai Consistoriului mitropolitan ortodox al Bucovinei și egumenii celor trei mănăstiri, care alegeau un deputat în parlamentul local. În cea de-a doua clasă intrau clericii ortodocși de rang înalt de naționalitate română din dieceza Bucovinei, care urmau de asemenea să aleagă un deputat. Clericii ortodocși de rang înalt de naționalitate ucraineană constituiau a treia clasă electorală și la fel delegau un reprezentant în Dietă. A patra clasă era formată din trei marii proprietari de naționalitate poloneză și armeano-polonă constituia a incea clasă electorală și de asemenea să fie reprezentați de patru delegați.

În sfârșit, marii proprietari de alte naționalități, în principal evrei, formau a șasea clasă electorală și aveau dreptul la două mandate în Dieta Bucovinei, ca și în trecut, pentru alegerea

² Mai detaliat despre listele electorale din anul 1910, vezi Constantin Ungureanu, *Listele electorale din Bucovin...*, p. 24-31, 34-47; Idem, *Alegătorii din Bucovina, către anul 1910...* p. 106-113

deputaților din colegiul mării proprietăți, se alcătuiau câte un singur district electoral, iar scrutinul urma să se desfășoare la Cernăuți³.

În urma realizării acestei reforme, clerul ortodox din Bucovina urma să aibă trei reprezentanți în Dietă, iar marilor proprietari laici li se asigura 10 locuri în parlamentul provincial, dintre care patru români, patru polonezi și armeni, și doi reprezentanți ai altor etnii, în principal evrei.

În corespundere cu noua lege electorală provincială, la 1 ianuarie 1911 au fost publicate în ziarul oficial *Czernowitzer Zeitung* listele membrilor cu drept de vot din cele șase clase electorale ale Colegiului electoral al mării proprietăți. În ziar se mai preciza că, în decurs de 14 zile, puteau fi depuse reclamații în scris sau oral către prezidiul guvernului Bucovinei, dacă erau depistate nereguli ori inexactități în listele electorale respective⁴.

Potrivit acestor liste, în prima clasă electorală au fost incluse 10 persoane, inclus mitropolitului Vladimir Repta, arhimandritul consistorial și vicarul general Miron Călinescu, patru arhiepiscopi stavrofori sau asesori consistoriali (românii Dionisie Bejan și Calistrat Coca, ucrainenii Artemon Manastyrski și Meletie Halip), consilieri consistoriali onorifici Eusebie Popovici și Emilian Voiuțchi, precum și egumenii mănăstirilor Putna și Dragomira (vezi Tabelul nr. 1). Această clasă electorală nu era constituită pe criterii etnice, dar românii dețineau majoritatea și aveau asigurat un mandat din partea acestei clase electorale în Dieta Bucovinei. Totodată, mitropolitul avea asigurat din start un loc în Dietă ca deputat virilist, astfel că în realitate Consistoriul mitropolitan ortodox al Bucovinei avea doi reprezentanți în parlamentul local.

În ce-a de-a doua clasă electorală au fost înregistrați 297 de clerici ortodocși de naționalitate română cu drept de vot. Marea majoritate erau preoți la diferite parohii sau expozituri, adică filiale bisericesti, ajutoari de preoți, administratori parohiali. În această listă au fost de asemenea incluși arhimandriții Gideon Balmoș și Juvenal Stefanelli; 5 profesori români de la Facultatea de Teologie ortodoxă

³ Mihai-Ștefan Ceaușu, *Parlamentarism, partide și elită politică în Bucovina habsburgică (1848-1914)*, Iași, 2004, p.117-117.

⁴ *Czernowitzer Zeitung*, anul XLVI, 1 ianuarie 1911, nr.1, p.1.

a Universității din Cernăuți (Vasile Gheorghiu, Constantin Clement Popovici, Ștefan Saghin, Teodor Tarnavski și Vasile Tarnavski); 8 protopopi (Roman Bărgăuan, Emilian Bejan, Artemie Berariu, Dionisie Hacman, Ioan Hostiuc, Mihail Iliuț, Nicolae Lomikowski și Ioachim Patraș); 5 profesori de la Seminarul teologic din Cernăuți (rectorul Mihail Dracinski, prefectii Arsenie Baițan și Adrian Bocca, spiritualul Gavril Telega, învățătorul de muzică Mihail Ursuleac); ieromonahii și ierodiaconii de la mănăstirile Putna (Cornelie Corvin, Gavriil Cârdei, Iloidor Ivaniuc, Serafim Prelipcean), Dragomirna (Vartolomeu Baranowski, Gorgonie Botezat, Teodosie Preutesie), Sucevița (Dorimedent Pârghie, Nectarie Prodanciuc, Ioan Vacarean) și de la fosta biserică mitropolitană din Suceava (Traian Ieșan, Ilarion Serota, Pancratie Sidorowicz); diaconii și alți preoți de la Catedrala ortodoxă din Cernăuți (Ioan Avram, Mihail Bocca, Nicolae Cotlarciuc, Ignatie Ianovici, Orest Popescul, Ioan Procopovici, Valerian Șesan); profesorii și învățătorii de religie Ilie Bendas, Ioan Chelariu, Petru Popescul, Dimitrie Țopa etc. (vezi Tabelul nr. 2).

Dintre cei 297 de clerici ortodocși de naționalitate română, 15 erau doctori în științe teologice. În această listă electorală se regăsesc un număr mare de personalități bucovinene, care s-au remarcat în viața culturală, spirituală, științifică și politică a provinciei, atât în perioada austriacă, cât și după unirea Bucovinei cu România. Merită să fie remarcați preoții Teodor Balan, Dan Dimitrie, Constantin Morariu, Simion Relil, Zaharie Voronca, Dimitrie Țopa și mulți alții, care au publicat până la izbucnirea primului război mondial, dar mai ales în perioada interbelică, studii și lucrări foarte interesante despre istoria Bucovinei, istoria Bisericii ortodoxe din această provincie, istoria unor mănăstiri sau localități bucovinene.

În a III-a listă electorală au fost incluși 78 de clerici ortodocși de naționalitate ucraineană cu drept de vot. Marea majoritate erau preoți la diferite parohii sau filiale bisericesti, ajutor de preoți sau administratori parohiali. În această listă au mai fost înregistrați doi profesori ucraineni de la Facultatea de Teologie ortodoxă a Universității din Cernăuți (Dinnys Ieremijczuk și Eugen Kozak); protopopii Orest Kozak și Ioan Ostaschek; profesorul de religie

Eugen Semaka; învățătorii de religie Peter Katereniuk și Andreas Miski; capelanul de la reședința mitropolitană Theoktist Romanowicz; catehetul Filimon Grigoriș. 5 clerici ortodocși din această listă electorală erau doctori în științe teologice (vezi Tabelul nr. 3).

Așadar, la sfârșitul stăpânirii austriece, marea majoritate a clericilor ortodocși din Bucovina erau de naționalitate română. În listele electorale au fost consemnați 297 de preoți ortodocși de naționalitate română față de numai 78 de preoți ucraineni. Aceasta ne demonstrează că Biserica ortodoxă din Bucovina și-a păstrat caracterul preponderent românesc pe parcursul întregii perioade de stăpânire austriacă. Preoții ucraineni activau aproape exclusiv în satele din districtele nord-vestice ale Bucovinei, care erau locuite compact de ucraineni.

Alegerile în Colegiul electoral al mării proprietăți s-au desfășurat la 11 mai 1911 la Cernăuți. Pentru mandatul din partea Consistoriului mitropolitan ortodox al Bucovinei, au candidat Dionisie Bejan, arhiepiscop stavrofor și cancelar al Sinodului, precum și egumenul mănăstirii Putna Teofil Patraș. Cu 7 voturi pro, deputat în Dietă a fost ales Dionisie Bejan, iar teofil Patraș a obținut numai două voturi. În cea de-a II-a clasă electorală a clericilor ortodocși de naționalitate română, pentru un loc de deputat în Dietă au concurat dr. Ipolit Tarnavski din Rădăuți și preotul George Șandru din Rogojești. Din cei 282 de electori, 178 au votat pentru Ipolit Tarnavski. În cea de-a III-a clasă electorală lupta pentru mandatul de deputat a fost mai strânsă. În cursa electorală s-au înscris preotul din Toutri Theofil Draczynski ca reprezentant al partidului național ucrainean, și profesorul universitar Dr. Rugen Kozak din partea rutenilor bătrâni. Din cei 72 de electori, prezenți la alegeri, 45 au optat pentru Theofil Draczynski și 27 pentru Eugen Kozak⁵. Astfel, alegerile din primăvara anului 1911, din partea clerului ortodox al Bucovinei au fost aleși deputați în Dieta de la Cernăuți românii Dionisie Bejan și Ipolit Tarnavski, ucraineanul

⁵ Thomas Henselke, *Die Bukowina nach dem Ausgtech (Studien zur Landespolitik im Hertogtum Bukowina von 1901 bis 1914)*, Diplomarbeit. Wien 2002, p. 111.

Theofil Draczynski, precum și mitropolitul Vladimir Repta ca deputat virilist.

Redăm în continuare listele complete ale clericilor ortodocși cu drept de vot din cele trei clase ale Colegiului electoral al mării proprietăți. Numele de familie și prenumele preoților sunt expuse în varianta originală, cum au fost prezentate în ziarul *Czernowitzer Zeitung*. doar câteva cazuri, pentru a nu se citi greșit, numele de familie ale unor preoți români le-am corectat conform ortografiei limbii române (publicat German – corect Gherman; Morarasch - Moraraș; Zopa - Țopa; Zurcan - Țurcan).

Marea majoritate a numelor de familie din a aII-a listă electorală au fost publicate conform ortografiei limbii române (Antonovici, Banilevici, buceveschi, Bucovețchi, Cotlariuc, Danielevici, Filievici, Gribovici, Grigorovici, Ianovici, Iliuț, Ivaniuc, Mironovici, Mitrofanovici, Palievici, Popovici, Rudeiciuc, Saciuc, Simionovici, Stefanovici, Velehorschi, Voloșciuc etc.). În aceeași listă se întâlnesc, însă, și multe nume de familie, tipărite în ortografia limbilor germană sau poloneză, deși preoții respectivi se considerau de etnie română (Andruchowicz, Bacynski, Baranowski, Bendewski, Czerkawski, Danielewicz, Draczynski, Gribowski, Iliutz, Iwanowicz, Kisselitz, Koczynski, Massikiewicz, Nikitowicz, Prokipowicz, Simiginowicz, Tarawski, Wasilowski, Wolczynski, Woloschenlo, Zawadowski etc.) – vezi Tabelul nr. 2. de asemenea, numele de familie și prenumele preoților ucraineni sunt transcrise potrivit ortografiei limbilor germană sau poloneză (vezi Tabelul nr.3).

Publicarea acestor liste electorale ne ajută să cunoaștem mai bine trecutul istoric al Bucovinei, în special istoria Bisericii ortodoxe din această provincie în perioada stăpânirii austriece. Aceste liste electorale sunt foarte valoroase pentru cei ce se interesează de istoria localităților bucovinene, fiindcă în liste sunt cuprinși practic toți preoții de la parohiile ortodoxe din Bucovina la acea dată, dar și mulți ajutori de preoți, administratori parohiali, ieromonarhi și ierodiaconi de la mănăstiri.

Lista membrilor cu drept de vot ai Consistoriului mitropolitan ortodox al Bucovinei

(I-a clasă a Colegiului electoral al mării proprietăți)

Tabelul nr. 1*

Nr.	Numele și prenumele	Funcția
1	Dr. Repta Vladimir	Arhiepiscop și mitropolit al Bucovinei
2	Călinescu Miron	Arhimandrit consistorial și vicar general
3	Bejan Dionis	Arhiprezbiter stavrofor, cancelar al Sinodului
4	Manastzrski Artemon	Arhiprezbiter stavrofor, inspector diecezan
5	Coca Calistrat	Arhiprezbiter stavrofor
6	Halip Meletie	Arhiprezbiter stavrofor
7	Popovici Eusebie	Consilier consistorial onorific
8	Dr. Voiuțchi Emilian	Profesor universitar, inspector diecezan
9	Worobkiewicz Hippolit	Egumenul mănăstirii Dragomira
10	Patraș Teofil	Egumenul mănăstirii Putna

* Sursa: *Czernowitzer Zeitung*, 1 ianuarie 1911, nr. 1, p. 1.

Lista clericilor ortodocși de rang înalt de naționalitate română

(a II-a clasă a Colegiului electoral al mării proprietăți)

Tabelul nr. 2*

Nr.	Numele și prenumele	Funcția	Locul de activitate
1	Abageriu George	Paroh la expozitură	Brașca
2	Abageriu Leon	Paroh la expozitură	Gălănești
3	Andronic Adrian	Paroh	Lucavița
4	Andruchowicz Ilie	Paroh	Pârtești de Jos
5	Agapi George	Paroh la expozitură	Moldava
6	Antonovici Meliton	Paroh	Marginea
7	Avram Ioan	Diacon la Catedrală	Cernăuți
8	Baciu Alexandru	Ajutor de preot	Crasna-Ilschi
9	Bădăluța Ilarion	Paroh	Pârtești de Sus
10	Baczynski Epifanie	Paroh	Horodnicul de Sus
11	Baițan Arsenie	Prefect al Seminarului	Cernăuți
12	Balan Teodor	Paroh	Scheia
13	Balmoș Ghideon	Arhimandrit și egumen	Suceava
14	Banilevici George	Ajutor de preot	Marginea
15	Baranowski Vartolomeu	Ieromonah	Dragomirna
16	Barbier Cornel	Paroh	Șubraneț
17	Barbier Isidor	Paroh	Căbești
18	Barbier Titus	Paroh	Slobozia Banilei
19	Bărgăuan Roman	Protopop și paroh	Bosancea
20	Bejan Ioan	Arhiepiscop și paroh	Cernăuți
21	Bejan Emilian	Protopop și paroh	Chisălau
22	Bendas Ilie	Profesor de religie	Cernăuți
23	Bendewski Mihail	Paroh	Crasna-Ilschi
24	Bendewski Orest	Paroh	Stulpicani
25	Berariu Alexandru	Ajutor de preot	Ceahor
26	Berariu Artemie	Protopop și paroh	Ceahor
27	Berariu George	Paroh	Costâna
28	Berariu Ioan	Paroh la expozitură	Danila
29	Berariu Victor	Paroh	Bosancea

30	Berlinski Ilie	Ajutor de preot	Rădăuți
31	Bocca Adrian	Prefect la Seminar	Cernăuți
32	Boca Gabriel	Paroh la expozitură	Corlata
33	Boca George	Paroh	Bălăceana
34	Bocca Mihail	Diacon la Catedrală	Cernăuți
35	Boca Petru	Paroh	Frătăuții Vechi
36	Boca Vasile	Ajutor de preot	Stroiești
37	Bocance Arcadie	Paroh	Culeuți
38	Bocance Constantin	Paroh	Ostrița
39	Bocancea Teofil	Paroh	Rus Moldovița
40	Bodnarescu Adrian	Ajutor de preot	Mărăței și Hatna
41	Bodnarescu Eugen	Paroh	Hatna
42	Botezat Gorgonie	Ierodiacon (la mănăstire)	Dragomirna
43	Brailean Dimitrie	Paroh	Frumos
44	Dr. Breabăn Cassian	Ajutor de preot	Pătrăuți de Jos
45	Bucevski Ioan	Paroh	Budenii
46	Bucovețchi Mihail	Ajutor de preot	Oșchilb
47	Bumbac Teodor	Ajutor de preot	Toporăuți
48	Busnean Vasile	Ajutor de preot	Buda și Mahala
49	Burak Dimitrie	Paroh	Cuciurul Mare
50	Calancea Vasile	Paroh	Milișeuți
51	Cărăuș Nicolae	Paroh	Ciudei
52	Cărbune Dimitrie	Ajutor de preot	Suceava
53	Cepișca Ștefan	Paroh	Băhrinești
54	Chelariu Ioan	Profesor de religie	Rădăuți
55	Cîlievici Vasile	Ajutor de preot	Cernăuți
56	Ciupercă George	Ajutor de preot	Tereblecea
57	Cojocariu George	Ajutor de preot	Bilca
58	Cojocariu Simion	Paroh	Gogolina
59	Constantinovici Dionisie	Paroh	Gura Sadovei
60	Constantinovici Eusebie	Paroh	Câmpulung
61	Corduș Mihail	Ajutor de preot	Camenca
62	Corvin Corneliu	Ieromonah (la mănăstire)	Putna
63	Cosmovici George	Ajutor de preot	Straja
64	Dr. Cotlarciuc Nicolae	Diacon la Catedrală	Cernăuți
65	Czerkawski Ioan	Paroh	Sf. Ilie
66	Cârdei Gavriil	Ieromonah (la mănăstire)	Putna
67	Dan Dimitrie	Paroh	Straja
68	Dan Emilian	Paroh	Ciocănești
69	Danilevici Alexander George	Paroh	Ciartorâia
70	Danilevici Alexander Grigore	Ajutor de preot	Bosancea
71	Danilewicz Constantin	Paroh	Banila Rusească
72	Dimitrovici Teofil	Paroh	Vatra Moldoviței
73	Dluzanski Orest	Paroh	Ilișești
74	Dolinski Mihail	Ajutor de preot	Frătăuții Vechi
75	Doroftei Ioan	Paroh	Stroiești
76	Draczynski Epaminonda	Paroh	Clivești
77	Draczynski Michael	Rectorul Seminarului Ortodox	Cernăuți
78	Fărtăș Arsinte	Paroh	Stroiești
79	Filievici Nicolae	Paroh	Storjineț
80	Filievici George	Ajutor de preot	Storjineț

81	Fortuna Dimitrie	Paroh la expozitură	Clit
82	Gorecki Nestor	Paroh	Berbești
83	Georgescu Dimitrie	Paroh	Tereblecea
84	Georgian George	Paroh	Comănești
85	Georgian Tit	Ajutor de preot	Comănești
86	Gherman Atanasie	Ajutor de preot	Mahala
87	Dr. Gherman Lazăr	Ajutor de preot	Cernăuți
88	Dr. Gheorghiu Vasile	Profesor universitar	Cernăuți
89	Gorecki Eugen	Paroh	Creșteatec
90	Gramatovici Constantin	Paroh	Siret
91	Gramatovici Ilarion	Paroh	Cuciurul Mare
92	Gribovici Ambrosie	Paroh	Gura Humorului
93	Gribowski Emilian	Paroh	Cuciurul Mic
94	Gribowski Ilarion	Paroh	Breaza
95	Gribowski Emilian	Paroh	Capucâmpului
96	Grigoraș-Sucevan Ioan	Paroh	Hlinița
97	Grigorovici Constantin	Paroh	Mihuceni
98	Grigorovici Ioan George	Paroh	Pătrăuți de Jos
99	Grigorovici Lazăr	Paroh	Vășcăuți pe Siret
100	Grosariu George	Paroh	Cerepcăuți
101	Giurumia Nicolae	Paroh	Borăuți
102	Hakman Dionis	Protopop și paroh	Vicovul de Sus
103	Hakman Tihon	Paroh	Ocna
104	Hakman Vladimir	Paroh	Negostina
105	Hawreș Ilie	Paroh	Repujineț
106	Horga George	Paroh	Sinăuți de Sus
107	Hostiuc Grigore	Ierarh și paroh	Roșa
108	Hostiuc Ilie	Paroh	Prisăcăreni
109	Hostiuc Ioan	Protopop și paroh	Bălcăuți
110	Ianovici Ignatie	La Catedrală	Cernăuți
111	Ianovici Ioan	Paroh	Pojorâta
112	Ianovici Lazăr	Ajutor de preot	Suceava
113	Ienachi Ioan	Ajutor de preot	Pârtești de Jos
114	Ieremievici Mihail	Paroh	Berchișești
115	Ieșan Traian	Ieromonah	Suceava
116	Iftodi Vasile	Ajutor de preot	Dorna Candreni
117	Ignatescu Avraam	Paroh	Stănești pe Siret
118	Iliuț Christofor	Ajutor de preot	Arbora
119	Iliuț Theodosie	Paroh	Arbora
120	Iliuț Ioan	Paroh	Căjvana
121	Iliuț Ioan	Paroh la expozitură	Ostra
122	Iliuț Mihail	Protopop și paroh	Capucodrului
123	Iliuț Tit	Ajutor de preot	Vama
124	Isopescu Ioan	Paroh	Călinești pe Ceremuș
125	Isopescu Vasile	Paroh	Volcineț
126	Iurco Vasile	Paroh	Costișa
127	Jemna Mihail	Ajutor de preot	Bălăceana
128	Ivaniuc Iliodor	Ierodiacon	Putna
129	Iwanowicz Ștefan	Paroh	Jucica Nouă
130	Kisselitză Olimpie	Paroh	Berhomet pe Prut
131	Karpiuk Ioan	Paroh	Davidești

132	Koczynski Josef	Paroh	Igești
133	Kotzek Ioan	Paroh	Brodoc
134	Lomikowski Nicolae	Protopop și paroh	Vama
135	Lucan Vasile	Ajutor de preot	Suceava
136	Lupaștean Adrian	Ajutor de preot	Vatra Dornei
137	Dr. Luția George	Paroh	Câmpulung
138	Luția Ioan	Ajutor de preot	Broscauți
139	Macovei Averchie	Paroh	Sf. Onufrie
140	Macovei Klemens	Paroh	Rădăuți
141	Macovei George	Paroh la expozitură	Rus pe Boul
142	Macovei Ioan	Ajutor de preot	Fundul Moldovei
143	Magior Vasile	Paroh	Liudi Horecea
144	Dr. Malczynski Onufrei	Paroh	Comănești
145	Marian Ștefan	Paroh	Reușeni
146	Massikiewicz Dimitrie	Paroh	Molodia
147	Mardarin Theodosie	Ajutor de preot	Costești
148	Mercheș Constantin	Administrator parohial	Rus Mănăstioara
149	Mihaescu George	Paroh	Solca
150	Mihalcea Nicolae	Paroh	Iacobeni
151	Dr. Mihuța George	Paroh	Suceava
152	Mironovici Onufrei	Paroh	Stupca
153	Mironovici Vasile	Paroh	Burla
154	Mitrie Maximilian	Paroh	Pătrăuți de Sus
155	Mitrofanovici Dionis	Paroh	Toporăuți
156	Mitrofanovici Victor	Paroh	Sinăuți de Jos
157	Moraraș David	Paroh	Voitineli
158	Morariu Constantin	Paroh	Pătrăuți pe Suceava
159	Muntean David	Paroh	Mihova
160	Negură George	Ajutor de preot	Putna
161	Nikitowicz Mihail	Paroh	Davideni
162	Nikitowicz Theodor	Paroh	Bilca
163	Nikitowicz Vasile	Paroh	Doroșăuți
164	Ott Antonie	Paroh	Părhăuți
165	Palievici Alexander	Paroh	Seletin
166	Palievici Constantin	Paroh	Panca
167	Palievici Ioan	Paroh la expozitură	Burdei
168	Palievici Emanuel	Paroh	Ropcea
169	Palievici Leon	Paroh	Costești
170	Pârghie Dorimedent	Ieromonah (la mănăstire)	Sucevița
171	Pașcan Dimitrie	Paroh	Valea Seacă
172	Dr. Pașcan Ioan	Administrator parohial	Cernăuți
173	Pașcan Isidor	Paroh la expozitură	Baineț
174	Patraș Ioachim	Protopop și paroh	Banila pe Siret
175	Pauliuc George	Paroh	Cărlibaba
176	Pavel Ștefan	Administrator de protopopie	Botoșana
177	Percec Dimitrie	Paroh	Dragoiești
178	Percec Mihail	Paroh	Crainicești
179	Percec Zaharie	Ajutor de preot	Roșă
180	Petrașco Vasile	Paroh	Lencăuți
181	Petriuc Teodor	Paroh	Vilaucea
182	Pițul George	Ajutor de preot	Molodia

183	Pohoța Ioan	Paroh	Braești
184	Poienariu Leon	Paroh	Tărășeni
185	Pojoga George	Paroh	Cupca
186	Polonic Teodor	Paroh	Satul Mare
187	Pop Vasile	Ajutor de preot	Câmpulung
188	Popescu Dimitrie	Paroh	Bucșoaia
189	Popescu Ioan	Paroh	Țurteni
190	Popescu Ioan	Catehet	Cernăuți
191	Dr. Popescu Orest	Interpret la Catedrală	Cernăuți
192	Popescu Petru	Profesor de religie	Cernăuți
193	Popescu Policarp	Paroh	Gemene
194	Popescu Tit	Ajutor de preot	Vicovul de Sus
195	Popovici Constantin	Paroh	Vicovul de Jos
196	Popovici Clementie Constantin	Profesor universitar	Cernăuți
197	Popovici Dimitrie	Paroh	Broscauți
198	Popovici Ioan	Paroh	Fundul Moldovei
199	Popovici Nicolai	Paroh	Buniți
200	Prelici Epaminonda	Paroh	Horodnicul de Jos
201	Preutesie Teodosie	Ieromonah	Dragomirna
202	Prelici George	Ajutor de preot	Toporăuți
203	Prelici Ilarion	Ajutor de preot	Rarancea
204	Prelipcean Emanuel	Ajutor de preot	Vatra Dornei
205	Prelipcean Serafim	Ieromonah (la mănăstire)	Putna
206	Prelipcean Vasile	Paroh	Oprișeni
207	Procopovici Ioan	Exarh la Catedrală	Cernăuți
208	Prokopowicz Eusebie	Paroh	Bobești
209	Prodanciuc Nectarie	Ieromonah (la mănăstire)	Sucevița
210	Racoce Victor	Paroh	Babin
211	Reguș Mihail	Ajutor de preot	Hliboca
212	Reli Simion	Paroh la expozitură	Slobozia Comarești
213	Reuț Vespasian	Ajutor de preot	Frătăuții Noi
214	Rudeiciuc Vasile	Paroh	Dracineț
215	Rusu Constantin	Ajutor de preot	Cuciurul Mare
216	Rusu Mihail	Ajutor de preot	Boian
217	Dr. Saghin Ștefan	Profesor universitar	Cernăuți
218	Sauciuc Samuil	Paroh	Poieni (Solca)
219	Sauciuc Teofil	Paroh	Iordănești
220	Sbiera Constantin	Paroh	Vatra Dornei
221	Sbiera Ștefan	Ajutor de preot	Carapciu pe Ceremuș
222	Șandru George	Paroh	Rogojești
223	Șandru Nicolae	Paroh	Cernăuți
224	Sârbu Eugen	Paroh la expozitură	Țișăuți
225	Sârbul Ioan	Paroh	Todirești
226	Sârbu Mihail	Paroh	Suceava
227	Simiginowicz Ioan	Ajutor de preot	Cotmani
228	Serota Ilarion	Ieromonah	Suceava
229	Dr. Șesan Valerian	Diacon la Catedrală	Cernăuți
230	Sevescul Arsenie	Vicar la mănăstire	Putna
231	Sevescul Ioan	Catehet	Cernăuți
232	Sidorowicz Pancratie	Ieromonah	Suceava
233	Simiganowski Vichentie	Paroh	Uidești

234	Simionovici Samuil	Paroh	Putna
235	Șindilariu Samuil	Paroh la expozitură	Fundul Sadovei
236	Siretean Ilarion	Paroh	Băieșești
237	Siretean Nicolae	Paroh	Poiana Ștampei
238	Scraba Teodor	Paroh	Jadova
239	Sorocean Adrian	Ajutor de preot	Rușii Moldoviței
240	Sorocean Eusebie	Învățător de religie	Siret
241	Stefanelli Juvenal	Arhimandrit	Cernăuți
242	Stefaniuc Ioan	Paroh	Călinești Cuparencu
243	Stefanovici Ștefan	Ajutor de preot	Banila pe Siret
244	Ștefureac Nicodim	Administrator parohial	Mănăstirea Humor
245	Străinul Gavriil	Ajutor de preot	Cuciurul Mare
246	Străinul Petru	Paroh la expozitură	Cereșenca
247	Stratulat Cassian	Paroh	Voloca pe Derelui
248	Strejac George	Paroh	Suceveni
249	Dr. Tarangul de Valeautsei	Învățător de religie	Suceava
250	Tarnawski Alexie	Paroh	Boianciuc
251	Dr. Tarnawski Ipolit	Ajutor de preot	Rădăuți
252	Tarnawski Theodor	Paroh	Cernăuți
253	Dr. Tarnawski Theodor	Profesor universitar	Cernăuți
254	Dr. Tarnawski Vasile	Profesor universitar	Cernăuți
255	Teleaga Dimitrie	Paroh la expozitură	Măzănășești
256	Teleaga Gavriil	Spiritual la Seminar	Cernăuți
257	Teleaga Vasile	Ajutor de preot	Horodnicul de Sus
258	Teutu Aurelian	Ajutor de preot	Boian
259	Teutul Emilian	Ajutor de preot	Capucodrulei
260	Tipa Ioan	Ajutor de preot	Dragoiești
261	Tomciuc Vasile	Paroh	Rădăuți
262	Tonigariu Ioan	Paroh la expozitură	Negrileasa
263	Totoiescul Nicolae	Paroh	Mitocul Dragomirnei
264	Turturean Eugen	Paroh	Zăhărești
265	Turturean Vasile	Paroh	Calăfindești
266	Ureche Constantin	Administrator parohial	Volovăț
267	Ursachi Constantin	Paroh	Comănești
268	Ursuleac Dionis	Paroh	Berhomet pe Siret
269	Ursuleac Mihail	Învățător de muzică la Seminar	Cernăuți
270	Usatiuc Eusebie	Paroh	Slobozia Rarancei
271	Vacarean Ioan	Ieromonah	Sucevița
272	Velehorsch George	Ajutor de preot	Voloca pe Derelui
273	Velniceriu George	Ajutor de preot	Badeuți, Mișeuți
274	Vlad Nicolae	Paroh	Nepolocăuți
275	Voievitca Alexander	Paroh	Nepolocăuți
276	Voloșciuc Ioan	Paroh	Ipoțești
277	Voronca Zagarie	Paroh	Mihalcea
278	Wasilowski Emilian	Paroh la expozitură	Stârcea
279	Wasilowski Teofil	Paroh	Liteni
280	Wasilowski Vichentie	Paroh	Iaslovăț
281	Werbowski Ilie	Paroh	Hliboca
282	Wolczynski George	Paroh	Boian
283	Wolczynski Victor	Ajutor de preot	Vascăuți pe Ceremuș
284	Wolczynski Vasile	Paroh	Șerbăuți

285	Woloschenko Dimitrie	Paroh	Voloca pe Ceremuș
286	Woloschenko Ștefan	Administrator parohial	Iurcăuți
287	Woloschenko Vasile	Paroh	Zamostea
288	Worobkiewicz Ioan	Ajutor de preot	Siret
289	Zaharowski Victor	Paroh	Mahala
290	Zankowski Eugen	Ajutor de preot	Molodia
291	Zawadowski Arcadie	Ajutor de preot	Prisăcăreni
292	Zawadowski Isidor	Ajutor de preot	Ilișești
293	Topa Dimitrie	Profesor de religie	Cernăuți
294	Zugrav Ioan	Paroh	Frătăuții Noi
295	Țurcan Dionis	Paroh la expozitură	Voroneț
296	Țurcan Vistor	Paroh	Dorna Candreni
297	Țurcan Nicolae	Paroh	Câmpulung

* Sursa: *Czernowitzer Zeitung*, 1 ianuarie 1911, nr. 1, p. 1.

Lista clericilor ortodocși de rang înalt de naționalitate ucraineană

(a III-a clasă a Colegiului electoral al mării proprietăți)

Tabelul nr. 3*

Nr.	Numele și prenumele	Funcția	Locul de activitate
1	Andrejczuk Kornel	Paroh la expozitură	Vitleuca
2	Andrejczuk Ioan	Paroh	Verbăuți
3	Antimowicz Wasili	Paroh	Șipot Cameral
4	Antonowicz George	Ajutor de preot	Mihalcea
5	Arejczuk Mardarie	Paroh	Pohorlăuți
6	Baloscheskul Georg	Paroh	Dihtineț
7	Bohateretz Kassian	Ajutor de preot	Verenceanca
8	Boiczuk Simion	Paroh	Lucavăț de Jos
9	Brenzan Kassian	Paroh	Milie
10	Brenzan Kornel	Paroh	Mămăieștii Noi
11	Carage Ignatie	Paroh	Mămăieștii Vechi
12	Darijczuk Peter	Administrator parohial	Șișcăuți
13	Daszkiewicz Eleuther	Paroh	Laschiuca
14	Draczynski Georg	Paroh	Dobronăuți
15	Draczynski Theofil	Paroh	Toutri
16	Drobot Demeter	Paroh	Zadobriuca
17	Dzulinski Ioan	Administrator parohial	Cincău
18	Gribowski Vasile	Paroh	Revna
19	Gribowski Myron	Paroh	Șerăuți de Sus
20	Dr. Grigorij Filemon	Catehet	Cernăuți
21	Grigorij Nikolai	Administrator parohial	Podzaharici
22	Halip Ștefan	Paroh	Iablonița
23	Hlewka Theofil	Paroh	?
24	Hnidey Emilian	Ajutor de preot	Clivodin
25	Hnidey Michael	Paroh	Lucavița
26	Iaworowski Wasilij	Paroh	Serghie
27	Ieremijczuk Dinys	Profesor universitar	Cernăuți
28	Illasiewicz Dionys	Paroh	Șerăuți de Jos
29	Iwanowicz Ilarion	Paroh	Cadobesti
30	Iwanowicz Ștefan sen.	Paroh	Coțmani
31	Iwanowicz Ștefan jun.	Paroh	Stăuceni

32	Kadeszczuk Ilarion	Paroh	Dubăuți
33	Kaleniuk Georg	Paroh	Prelipcea
34	Katereniuk Peter	Învățător de religie	Coțmani
35	Kantisch Theodosie	Paroh	Lujeni
36	Kisielewski Dionys	Paroh	Sadagura
37	Kopaczuk Nikolai	Administrator parohial	Luca
38	Dr. Kozak Eugen	Profesor universitar	Cernăuți
39	Kozak Meftodie	Paroh	Marenici
40	Kozak Orest	Protopop și paroh	Storoneț-Putila
41	Kozariszczuk Demeter	Paroh	Orășeni
42	Kozariszczuk Iakob	Paroh	Ispas
43	Kozariszczuk Wasilij	Paroh	Rohozna
44	Kupczanko Michael	Paroh	Vășcăuți pe Ceremuș
45	Kuszniriuk Ilie	Paroh	Horoșăuți
46	Larion Josef	Paroh la expozitură	Climăuți
47	Laza Grigorie	Paroh	Șipot Privat
48	Maczuszak Eugen	Ajutor de preot	Banila Rusească
49	Maczuszak Ilie	Paroh	Verenceanca
50	Makowiewicz Emilian	Paroh	Cernauca
51	Malanczuk Stefan	Paroh	Lucavăț de Sus
52	Mallek Emanuel	Paroh la expozitură	Sadău
53	Mikitowicz Konstantin	Paroh	Șipeniț
54	Minticz Ioan	Paroh	Ivancăuți
55	Miski Andreas	Învățător de religie	Cernăuți
56	Muntean Georg	Paroh	Zeleneu
57	Nikorowicz Kornel	Paroh	Zastavna
58	Nikorowicz Emilian	Paroh	Jucia Vechi
59	Nosiewicz Eudoxius	Paroh	Onut
60	Orobko Josef	Paroh	Stănești de Jos
61	Ostaschek Ioan	Protopop și paroh	Vijenca
62	Padura Georg	Paroh la expozitură	Iujineț
63	Radyk Isidor	Administrator parohial	Vasileu
64	Romanowicz Theoktist	Capelan la Mitropolie	Cernăuți
65	Semaka Eugen	Profesor de religie	Cernăuți
66	Semaniuk Theodor	Paroh	Vijnîța
67	Smereszanski Ioan	Ajutor de preot	Carapciu pe Ceremuș
68	Szczerbanowicz Ioan	Ajutor de preot	Toutri
69	Tanasijczuk Wladimir	Paroh la expozitură	Mosoriuca
70	Teutul Georg	Paroh	Havrilești
71	Tofan Anton	Paroh	Plosca
72	Tomowicz Kornel	Paroh	Zveneacin
73	Totojeskul Alexander	Paroh	Chiselite
74	Tyminski Titus	Paroh	Dolhopole
75	Tymkowicz Emanuel	Paroh	Pârăul Negru
76	Woloszczuk Simion	Paroh	Vaslăuți
77	Welehorski Wasilij	Paroh	Valeva
78	Zelenczuk Chrysant	Paroh	Ciornohuz

Ropcea și campaniile bucovinene

Dragoș OLARU

Una din cele mai strălucite pagini, scrise în istoria satului Ropcea este cea scrisă de marele nostru cronicar Ion Neculce, refeitoare la campania regelui Poloniei Sobieski din 1691, când oștirile polone au pătruns în Moldova în trei coloane. Una era îndreptată spre Cernăuți, a doua de-a lungul Prutului spre Buceag și a treia, comandată de însuși craiul Sobieski, porni din Sniatyn spre Iași. Ajungând la Târgu-Frumos Sobieski hotărăște să cucerească și Cetatea Neamțului, pe care după multe greutăți o stăpânește la 14 octombrie 1691.

Dar fiindcă toamna era foarte înaintată el se îndreaptă spre Suceava de unde se retrage spre țara lui prin „bucovinele mari” dinspre Siret și Prut. Iată cum descrie cronicarul acest moment: „Ș-au venit craiul cu obuzul pe la Botășeni și pen Cotnari pân la Târgul Frumos, și de la Târgu Frumos iar s-au întorsu la țara lui, că era vreme de toamnă. Și atunce, întorcându-să, au lăsat oaste cu bucate în cetate, în Neamțu și-n Suceavă, în mănăstirea arminească, și-n Agapia în mănăstire, și-n Săcul, și-n Câmpul Lungu, și-n Hangu. Și când au agiunsu cu obuzul pe Siret pe la Ropcea, așe i-au lovit o ploaie cu ninsoare, de i-au ținut acel viscol vr-o trei, patru zili, de-au murit oastea mai bine de giumătate, înghețată și leșinată, că era pe la noiembrie. Iar caii le-au murit toți din obuz, de le-au rămas carele și carătelii și pușcile cele mari toate la Ropcea. Zic că nice craiul mai n-au fostu având cal să-ncalece. De abie au mărșu pân la Sletin, că i-au fostu lovit mânia lui Dumnezeu, de nu era numai viscolul, ce-i lovise și o boală, de murie și oameni și cai. Și la anul, de primăvară, au trimis din Țeara Leșască de-au luat pușcele de la Ropcea¹.”

¹ *Letopiseștele II*, p. 239; Ion Neculce, *O samă de cuvinte. Letopiseșel Țării Moldovei*, ediția a doua, revăzută Chișinău, Cartea moldovenească, 1974, pag.145-146

Despre campania regelui Sobieski în Moldova ne oferă date foarte importante și puțin cunoscute până acum cronicarul polon N. Diakowski în „Diariusz-ul” său, care a fost publicat de către I.U. Niemcewicz în *Zbior pamietnikow o dawney Polsce*, tom V, p. 225-280, prima ediție 1830. La sfârșitul „Diariusz”-lui său Diakowski relatează despre așa numitele „campanii bucovinene” ale lui Sobieski. Cei drept prima campanie, cea de la 1683, a avut loc în absența regelui și a fost condusă de hatmanul Iablonski și, deși turcii au avut o armată de aproape 80.000 față de cea a lui Iablonski de 10.000, polonezii au reușit să se retragă la Sniatyn, asigurați pe din părți de iazuri, bahne și apa Prutului, fără mari pierderi. Campania a doua a avut loc în anii următori sub conducerea nemijlocită a lui Sobieski, când polonii, în armata cărora serviau mulți moldoveni (Turculeții, Davidel, Burlă, Moțoc), au ocupat o bună parte din nord-vestul Moldovei cu cetatea Sucevii și cu Cernăuți.

Astfel în 1686 Turculeț-cel-Mic comanda la Cuciur, iar Turculeț-cel-Mare ocupase Banila, ca la 1687 să fie numit rohmistru și staroste de Cernăuți. Nicolae Costin arăta că polonii „în Agapia, în Secul, în Neamț și Cetatea Sucevii și prin toate mănăstirile care sunt în sus și în Câmpulung și în Cernăuți, și în Lentești și Orășeni, au pus steag de joimiri, făcând pălânci și parcame de apărare”². Important este de menționat că la retragerea polonilor din Moldova în 1687 regele a fost însoțit de mitropolitul Dosoftei, care a trecut și el probabil pe la Ropcea, drumul acesta, fiind cel mai bun și mai convenabil pentru o retragere directă spre Polonia, adică de la Suceava prin Siret, Tomești, Carapciu, Ropcea, Storojineț, Broscăuți, Hlinața, Șipineț spre Snityn și Kolomeia.

Icoana Maicii Domnului cu pruncul Isus în brațe, pictată în stil bizantin pe pânză întinsă pe scândură, căptușită cu mătasă și ferecată în argint, donată în anul 1587 mănăstirii Sucevița de episcopul Rădăuților, Gheorghe, a fost și ea furată pe timpul invaziei regelui Sobieski și dusă pe drumul Ropcei, în Polonia. Ceva mai târziu, ea a fost răscumpărată de la poloni de boierul Iordachi Mihăilescu, care o restituie mănăstirii.

² Nicolae Iorga, *Studii și Documente*, XI, p. 175

E posibil că pe la Ropcea au fost duse în Polonia și moaștele Sf. Ioan cel Nou, ridicate ca pradă de război de la Suceava. În 1686 regele Sobieski le duce mai întâi la Stryi, în Galiția, iar după 4 ani, la Zolkiev, lângă Lvov, unde au stat aproape 100 de ani până la 1783. În acest an împăratul Austriei, Iosif al II-lea, împlinind dorința repetată a românilor bucovineni din Zolkiev să elibereze moaștele sfântului din mănăstirea lor și să le restituie populației ortodoxe a Bucovinei. În urma acestui ordin împărătesc ele au fost aduse cu mare alai militar și cu muzică până la granița Bucovinei, la Nepolocăuți, unde fură întâmpinate și luate în seamă de clerul și poporul creștin ortodox al Bucovinei, în frunte cu episcopul Dositei Herescu, și aduse apoi cu mare pompă religioasă la Suceava, unde fură iarăși așezate în biserica Sf. Gheorghe.

Dar să revenim la cronica lui Diakowski pentru a înțelege punctul de vedere al unui membru din tabăra adversă referitor la evenimentele de la Ropcea din toamna anului 1691. “Aceasta s-a sfârșit rău de tot, deși regele era față, fiindcă nu inamicul, ci ploile torențiale ce cădeau neîntreput zi și noapte, precum și vifornițele cu zăpadă, nimiciră trupele noastre. Noi pătrunserăm în Bucovina, venind de la Suceava. În urma ploilor orice adâncătură de teren, orice pârâu deveni o Dunăre; nu găsiai nicăirea un loc uscat, ca să poți ațâța focul, nicăiri scut și adăpost contra viforniței năprasnice. De sus turna ca din oală, iar jos la picioarele noastre apele săltau în valuri; furaje pentru cai nu se mai găseau de loc, cu un cuvânt, pretutindeni se resimțea o mizerie înspăimântătoare. Și ce era mai grozav, caii mureau de foame și de frig, așa că rar care dintre ai noștri se mai putea întoarce călare acasă, și dacă se și întorcea cu cal cu tot, n-avea nici o hasnă din cal, căci calul pirea.

Din pricina lipsei de animale de tracțiune, tunurile și furgoanele cu muniții n-au putut fi mișcate din loc, ci au trebuit să rămână îngropate în Bucovina, de unde numai hăt târziu au putu fi ridicate și duse în Polonia de stolnicul coroanei Gelecki, care ajunsese mai apoi voevod de Kalicz. Chiar caleașca regală era trasă de boi până ce sosiră caii de ajutor din partea starostiilor ce fuseseră proprietatea regelui. Dar acestea nu ajunse în stăpânirea lui de când domnea ca rege, ci din vremea când era stegar al coroanei, mareșal

al coroanei și hatman precum scrie la biografia lui: „Bellator, post signa ferens, post Scipio, Dux, Rex”.

Eu n-am mai așteptat sfârșitul acestei companii, ci am pornit din Suceava cu cele trei stegulețe ale noastre eu cu al meu și ambii Turculeți cu ale lor, îndată ce văzusem cum merg treburile și bănuiam ce mai putea să se întâmple³.

Astfel, aici, la Ropcea, Siretul devenise pentru dușman Dunăre de netrecut. Cât de bine se potrivesc evenimentele descrise de cronicarul polon cu versurile lui Eminescu din *Scrisoarea a III*:

Eu nu ți-as dori vr-odată să ajungi să ne cunoști,
Nici ca Dunărea să-nece spumegând a tale oști.
După vremuri mulți veniră, începând cu acel oaspe
Ce din vechi se pomenește, cu Darius al lui Istaspe.
Mulți durară, peste vremuri, peste Dunăre vr-un pod,
De-au trecut cu spaima lumii și mulțime de norod;
Împărți, pe care lumea nu putea să-i mai încapă,
Au venit și-n țara noastră de-au cerut pământ și apă.
Și nu voi ca să mă laud, nici că voi să te-nspăimânt:
Cum veniră, se făcură toți o apă ș-un pământ.

Așa se făcea istoria țării, inclusiv și în localitatea răzășească, Ropcea.

³ Ion I. Nistor, *Lagărele de la Lențești și Șerăuți și „campaniile bucovinene” ale regelui Sobieski*, Cluj, 1931, p.8

Sfârșitul episcopiei de Rădăuți

Dumitru SIRETEANU

Baia, prima capitală a Moldovei, era un orașel populat mai mult cu negustori sași și nu putea să aibă imediat după întemeierea noului stat o catedrală ortodoxă. La Siret, oraș ce avea să devină a doua capitală a țării, se afla un puternic episcopat romano-catolic, care, desigur, n-ar fi tolerat acolo o mitropolie ortodoxă. La Rădăuți, însă, Bogdan I (1359-1365) ctitorise somptuoasa biserică Sf. Nicolae, unul dintre cele mai vechi monumente de arhitectură din Moldova, altarul căreia era prevăzut „cu un fel de prispă de piatră cioplită în scopul, ca pe ea să șadă preoții conliturgizatori împrejurul Arhireului pe timpul cetirii apostolului. Astfel de prispe aflându-se în cele mai vechi biserici, care erau catedrale, trebuie numaidecât să bănuim că în Rădăuți a rezidat mitropolitul Moldovei înainte de mai târziu înființata episcopie în acest loc, căci în altfel acel sediu din altar n-ar avea nici un rost”¹.

În baza unor argumente solide, dar și a unor deduceri și presupuneri, Dimitrie Dan (istoric bucovinean cu numeroase studii privind istoria, datinile și folclorul ținutului nostru, născut la 20 octombrie 1856 la Suceava, decedat la 25 mai 1927 la Cernăuți, membru al Academiei Române din 1904) afirmă că Mitropolia Moldovei și-a avut reședința la Rădăuți încă înainte de formarea Statului moldovenesc și până la reorganizarea definitivă, de către Alexandru cel Bun, a afacerilor ierarhice din țară. Dacă o Mitropolie a Moldovei ar fi existat anterior la Suceava, atunci cronicarul Gr. Ureche, care a descris reorganizarea vieții bisericești pe timpul lui Alexandru cel Bun, n-ar fi reliefat cuvintele „să fie Mitropolie lângă curtea domnească”, fapt ce atestă hotărârea domnului Moldovei de a o înființa acolo unde încă ea nu exista.

Fără îndoială, reședința mitropolitană a fost mutată de la Rădăuți la Suceava, unde, probabil, cu prilejul aducerii moaștelor

¹ Dimitrie Dan. *Cronica Episcopiei de Rădăuți*, Viena, 1912, p. 25.

Sfântului Ioan cel Nou, în cea de a treia capitală a Moldovei a fost poftit și mitropolitul Iosif.

După această schimbare, Rădăuților nu li s-a lăsat rolul de centru al vieții religioase din Moldova, căci în locul mitropoliei aici a rămas o puternică episcopie, sub jurisdicția căreia se aflau o parte din ținutul Sucevei, ținutul Dorohoiului, ținutul Cernăuților, ținutul Hotinului și câteva părți din Galiția, inclusiv Pocuția. Ca să-i asigure existența, la 6 iulie 1413, Alexandru cel Bun a dăruit soacrei sale, Anastasia, fiica lui Lațcu vodă și văduva lui Iurg Vodă Coriatovici, Coțmanul Mare „cu toate cătunele ce țin de el, iar după moartea ei să fie în stăpânirea Episcopiei de Rădăuți”. Deci, după moartea cneaghinei Anastasia, survenită la 26 martie 1420, Coțmanul Mare cu satele din jur a fost „întărit cu vecini, pripasuri și imunități Episcopiei de Rădăuți”². După privilegiile acordate Episcopiei de Rădăuți de către Ștefan cel Mare la 30 august 1479 și la 15 martie 1490, după donațiile făcute acesteia în 1503 de Bogdan Vodă cel Orb, Ștefăniță Vodă a confirmat la 6 octombrie 1519 dania lui Alexandru cel Bun privitoare la moșiile Rădăuți și Coțmani, mai dăruind Episcopiei satul Rozohna de peste Prut și o prisacă pe teritoriul Cernăuților.

Mereu înzestrată cu noi moșii de Petru Rareș, Ștefan Lăcustă, Vasile Lupu și de către alți domni ai Moldovei, Episcopia de Rădăuți n-a păstrat, însă, hotarele, trasate de Alexandru cel Bun, peste care și-a extins inițial jurisdicția. În 1538, după ce Petru Rareș a fost înfrânt la Obretin, ea și-a pierdut jurisdicția asupra Pocuției cu Sniatynul și Colomeia, iar în 1713 – și asupra Hotinului, pe care, ocupându-l turcii, a fost închinat Episcopiei Brăilei. Din 1771, însă, ortodocșii din ținutul Hotinului, de unde turcii au fost alungați de către ruși, s-au supus din nou Episcopiei de Rădăuți, dar numai până la 1774.

Mitropolia de la Rădăuți a fost redusă la o simplă episcopie în anul 1402. Timp de 70 de ani, adică în 1472, nu se știe ce înalte fețe bisericești s-au succedat pe scaunul episcopal de la Rădăuți.

² Alexandru I. Gonța. *Documente privind istoria României. Moldova veacurile XIV-XVII (1384-1625)*, București, 1990, p. 71.

La 1472 episcop era Ioanichie, la 1504-Pahomie, căruia Ștefăniță, fiul lui Bogdan Vodă cel Orb, îi amintește prin uricul dat la Hârlău, la 6 octombrie 1519, că întărește Episcopiei de Rădăuți „satul Rădăuți cu morile din el, satul Coțman cu atinențele: Gavrileşti, Hlivești, Davidești, Lașchiuca, Clivodin, Blutna, Suhoverh, Cioplincea, Valeva, apoi satul Rohozna și două prisăci”³. La 1520 în scaunul episcopal se afla Teofan I, la 1535-Teodosie I, la 1551-Mitrofan ș.a.m.d. Când la 1 octombrie 1774 generalul austriac Gabriel de Spleny ocupa nordul Moldovei cu 2 regimente de cavalerie și 5 batalioane de infanterie, în fruntea Episcopiei de Rădăuți se afla Dositei Herescul sau al 42-lea episcop de la anul 1472 până la acea vreme.

Dositei ocupase scaunul episcopal la 13 noiembrie 1750 și, evident, se supunea Mitropoliei Moldovei, care își avea reședința la Iași. Generalul Spleny îi poruncește, însă, la 16 noiembrie 1774 să aducă la cunoștința credincioșilor din eparhia sa că „această bucată de loc a Moldovei pe unde s-au pus pajure împărătești ca hotar, este sub stăpânirea împărătesei Austriei, Maria Tereza și a lui Iosif II”⁴. Spleny îi atrăgea atenția că locuitorii din teritoriul ocupat, căruia i se spunea pe atunci Cordon, și nu Bucovina, căci o unitate administrativă cu o asemenea denumire nu existase în cadrul Moldovei (în documentele vechi moldovenești sunt consemnate doar „bucovine” ce desemnau păduri de fag în diferite zone ale țării ca, de exemplu, Bucovina – pădure la Filipeni în ținutul Tutova, Bucovina – pădure în hotar cu Cucorenii, ținutul Hârlău, Bucovina – pădure la Rebricea, azi în județul Iași, Bucovina lui Balaci – pădure în hotarul satului Buciumi, județul Neamț, „Petrești, sat sub bucovină” – în actualul județ Iași, Poiana din Bucovina – sat lângă Glotani, azi județul Iași etc.) sunt obligați să asculte numai de ordinele sale. El sublinia și faptul că de la aceea dată era interzisă orice poruncă ce va fi primită din partea Porții Otomane și a Divanului Moldovei. Generalul austriac îl avertiza pe episcop că cei care nu se vor supune poruncilor sale, „orice obraz ar fi, vor fi de mare pedeapsă”.

³ Dimitrie Dan, *op. cit.*, p. 41.

⁴ Din tezaurul documentar sucevean. 1393-1849, București, 1983, p. 421.

Amestecându-se insistent în treburile bisericești, Spleny, primul guvernator militar al Bucovinei, îi cerea lui Dositei ca Episcopia de Rădăuți să rupă orice legătură cu Mitropolia Moldovei, deci un lucru pe care ierarhul nu i-l putea făgădui, deoarece episcopia, având moșii și dincolo de Cordon, continua, până la o anumită decizie luată la Viena, să se afle sub jurisdicția Mitropoliei din Iași. Dar, în baza tratatului din 7 mai 1775, încheiat la Constantinopol, și a tratatului de delimitare de la Palamutca, Bucovina de azi a fost încorporată definitiv la imperiul habsburgic. În toamna anului 1777 Dositei a fost silit de autoritățile militare să depună jurământul de credință noii stăpâniri. Tot în acel an a fost instituită o comisie împărătească ce avea misiunea să se deplaseze în Cordon ca să constate și să înregistreze toate titlurile de drept ale proprietăților stăpânite de mănăstiri și biserici. Uricele, actele de danie, testamentele și hrisoavele doveditoare au fost trecute în condici anume întocmite pentru aceasta și păstrate în arhivele stăpânirii. Poarta Otomană a trimis la Viena agenți diplomatici, care au cerut ca în fostul ținut moldovenesc să nu se facă reforme ce ar stârni nemulțumirea populației. Prin decretul 17 din 1778 al Consiliului de război al Curții imperiale, guvernul austriac a declarat că în provincia răpită statul-qvo va fi respectat cu strictețe. Viena oficială a insistat în continuare ca Episcopia de Rădăuți să se desprindă de Mitropolia Moldovei. Și, după ce la 24 aprilie 1781 mitropolitul de la Iași a renunțat la dreptul său jurisdicțional asupra bisericii din Cordon, guvernul austriac a ordonat reluarea reformelor bisericești pe teritoriul ocupat. Și această reformă se desfășura conform autografului împărătesc din 18 august 1781.

În baza rezoluției imperiale din 12 decembrie 1781, Dositei era obligat ca în anul următor să se mute la Cernăuți, unde administrația militară a Bucovinei dase poruncă să i se construiască o simplă reședință episcopală. Și totuși, Dositei Herescul nu se lasă umilit și nu urma toate poruncile lui Ezenberg, cel de al doilea guvernator militar al Bucovinei. El îi scrisese mitropolitului Moldovei Gavril o scrisoare, însoțită de copiile cărților și „jurământului închipuit”, trimise la Iași, de către generalul Ezenberg, prin care acela cerea ca eparhia mitropoliei cuprinsă în Cordon să fie pusă sub povățuirea episcopului de Rădăuți.

La 18 decembrie 1781 Gavril, mitropolitul de la Iași, îi răspundea la o scrisoare, în care îl lăuda pe Dositei pentru faptul că n-a primit de la Enzeberg însărcinarea de a pune în fruntea eparhiei mitropoliei cuprinsă în Cordon fără a avea încuviințarea Mitropoliei Moldovei. Gavril a încuviințat trecerea mănăstirilor și bisericilor ce se aflau în Cordon sub păstoreasca stăpânire a lui Dositei. Dar el se pronunța împotriva dezlipirii totale a bisericii din Cordon de mitropolie, deoarece „în tălmăcirea patentei nu se vede niciuri pomenim numele Bucovinei acesteia”⁵ și-i cerea să respecte jurământul depus când a fost hirotonit episcop, ca să fie unit și supus bisericii Mitropoliei, după cum și mitropolitul cu legământ este unit și supus „la biserica cea mare”. Gavril îl mai sfătuia să se supună poruncii „stăpânirii politicești”, să respecte normele bisericii la urmarea jurământului față de stăpânirea austriacă.

Printr-un alt decret imperial din 3 august 1782 pe teritoriul ocupat au fost desființate 14 mănăstiri, iar averea lor a fost secularizată. Anume aceste averi secularizate au pus baza Fondului bisericesc ortodox-oriental⁶. La 23 ianuarie 1783 s-a luat decizia imperială ca episcopia de Rădăuți să fie subordonată Mitropoliei sârbești de la Karolowitz. La 4 iunie 1783 lui Dositei Herescul i se schimba titulatura de „episcop al Rădăuțiului” în cea de „episcop al Bucovinei”. Și prin aceasta se curma existența unui așezământ religios cu bogate tradiții.

⁵ Din tezaurul documentar sucevean, p. 446.

⁶ Dr. Aurel Morariu. *Bucovina. 1774-1914*, București, 1915, p. 66.

Societatea Mazililor și Răzeșilor în lupta contra slavizării Bucovinei

Petru BEJINARIU

În lupta contra slavizării populației românești din nordul Bucovinei un rol important l-a avut Societatea Mazililor și Răzeșilor, societate înființată în anul 1899. În nordul Bucovinei, pe valea Siretului, ceremușului și a Prutului, până la Nistru, trăia o pătură deosebită a populației românești, cca 25.000 de oameni: mazilii și răzeși. Această populație care provenea din familii nobile moldovenești – și care în anul 1906 reprezenta pătura mijlocie între boieri și țărani – își avea, până la urmă, obârșia în oștirea lui Ștefan cel Mare.

Mazilii și răzeșii aveau moșii numite „dominicale”, pământuri lucrate de vasali, iar după anul 1848, când s-a desființat boierescul, aceștia au cunoscut un proces de sărăcire. Paralel cu acest proces economic a apărut și procesul deznaționalizării¹, răzeșii pierzând deprinderea de a comunica în limba română, iar la recensămintele erau trecuți drept ucraineni. În timp, satele de răzeși s-au împărțit în trei categorii: sate curat românești (Mușenița, Bănțești, Igești, Ropcea, Broscăuții Vechi, Noua Suliță, Davideni etc.), sate mixte cu răzeși români și ucraineni, și sate cu răzeși ucrainizați (Ispas, Vijnița, Carapciu pe Ceremureș, Văscăuți, Stăneștii pe Ceremureș, Căbești, Nepolocăuți etc.).

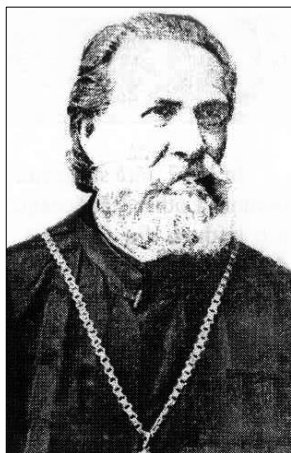
Întrucât în satele ucrainizate existau numai școli ucrainene, răzeșii erau siliți să-și trimită copiii la aceste școli. Pe această cale procesul deznaționalizării era „de succes”, iar răzeșii spuneau: „Am uitat limba noastră strămoșească, dar suntem români”².

¹ Mircea Grigoroviță, *Din istoria culturii în Bucovina (1775-1944)*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1994, p. 14.

² Dionisie Bejan, *Istoricul Societății Mazililor și Răzeșilor din Bucovina*, în vol. *Românii din Bucovina*, Cernăuți, 1906.

În toată această perioadă de stăpânire habsburgică propășirea culturii naționale a fost realizată numai cu forțele proprii ale românilor din Bucovina. Liceul din Suceava, bunăoară, a fost înființat pe banii românilor, iar viața culturală și artistică, la fel, a fost susținută prin eforturile materiale și intelectuale ale populației românești din Bucovina. Așa cum sublinia Constantin Loghin, românitatea Bucovinei s-a menținut și prin activitatea societăților culturale românești între care: Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, Societatea „Școala Română”, Societatea Doamnelor Române, Societatea muzicală „Armonia”, arcășiile, Clubul Român, Liga Culturală, asociațiile corpului didactic.

În anul 1899 a luat ființă Societatea Mazililor și Răzeșilor din Bucovina, care și-a propus „să lupte contra curentului slavizării în nordul Bucovinei, mai ales a acelei păтури speciale care era formată din mazili și răzeși”³.

Dionisie Bejan

Conducerea Societății a avut-o Dionisie Bejan, în calitate de președinte, și prof. Iancu Cuparencu și Dimitri Țopa, vicepreședinți.

Societatea Mazililor și Răzeșilor a promovat măsuri pentru apărarea și menținerea românismului în Bucovina, într-o largă diversitate de forme și căi. Societatea a trimis mai mulți elevi la Internatul român al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina din Cernăuți, pentru cursurile liceale, cu scopul formării în perspectivă a unei intelectualități proprii. În satele răzeșești au fost organizate adunări cu cetățenii în scopul de a le prezenta realități din istoria și cultura română pentru menținerea românismului și a readuce la etnia adevărată persoanele care în timp au fost ucrainizate. Astfel de

³ Mircea Grigoroviță, *op. cit.*, p. 146.

adunări au fost realizate în satele Cuciurul Mic, Broscăuți, Ropcea, Nepolocăuți, Igești, Mușenița, Mihalcea, Căbești, Voloca, Carapciu și altele⁴.

În octombrie 1906 a fost numit primul inspector școlar român pentru școlile românești din Bucovina, în persoana lui Dionisie Simionovici. Cu acest prilej s-a organizat o mare serbare la Cernăuți, la 13 octombrie 1906, la care au participat peste 300 de învățători, profesori din învățământul secundar și de la Universitate, reprezentanți ai societăților culturale. Reprezentantul Societatea Mazililor și Răzeșilor prezent la această importantă întrunire pentru români spunea: „În ce privește pe mazilii și răzeșii din Bucovina nu uitați de acești descendenți ai neînvinșilor arcași ai lui Ștefan, că deși mulți dintre ei și-au uitat limba, le-a rămas cinstea neamului și conștiința națională. Ajutați-le d-le inspector să capete școli românești, ca să se poată perfecționa în dulcea lor limbă... Grijiți ca în unele părți dintre Prut și Nistru să-și recapete limba noastră din nou locul ei istoric, iar în comunele răzașești să răsune doina românească și să se înceapă hora străbună”⁵.

La 18 noiembrie 1910 a început să fie editată revista bilunară cu valoare documentară „Gazeta Mazililor și Răzeșilor bucovineni”, având 16 numere până în anul 1916, când și-a încetat apariția. Articolele acestei reviste au demonstrat caracterul vechi românesc a mai multor sate ucrainizate și pe această cale au contribuit la trezirea conștiinței naționale. Ca urmare au fost solicitări repetate și insistente adresate autorităților pentru înființarea de școli primare în satele cu populație românească.

Activitatea Societatea Mazililor și Răzeșilor a continuat și în perioada interbelică, tot fără sprijinul autorităților statului.

În ianuarie 1944, la Cernăuți, a fost editată publicația intitulată „Revista Mazililor și Răzeșilor”, cu apariție lunară. În calitate de secretar de redacție la această revistă a lucrat Vasile Vitencu.

⁴ Constantin Ungureanu, *Bucovina în perioada stăpânirii austriece (1775-1918)*, Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei, Editura Civitas, 2003, p. 213.

⁵ „Voința poporului”, an. V, nr. 42, din 21 octombrie 1906, p. 9-10.

Biserica din Culiceni

Octavian BIVOLARU

Atestat documentar în mai 1461, satul Culiceni, care a făcut inițial parte din vechiul ținut al Sucevei, în prima jumătate a secolului al XVI-lea a fost împărțit între fiicele și nepoții lui Luca Arbore, fostul portar al Sucevei, apoi, după ce a fost „confiscat pentru hiclenie”, domnul Moldovei a dăruit o parte din el mănăstirii Solca. În secolul al XVII-lea părți din acest sat, cu iazuri și mori, au fost întărite boierului Iurașco Drace. În cele din urmă satul Culiceni a devenit proprietatea unui boier moldovean din spița Holbanilor.

Biserica din Culiceni

Pe teritoriul Culcenilor, spre hotarul satului cu târnăuca, a existat o bisericuță veche, în preajma căreia a existat și un cimitir ale cărui urme se mai văd și azi. Fiindcă satul a crescut și vechea biserică devenise neîncăpătoare pentru credincioșii de aici, boierul Holban și soția sa Maria și-au dat toată osteneala ca aici să fie înălțat un nou lăcaș de

înălțare Domnului. Construcția din bârne de lemn, cu pereții tencuiți și văruiți, a fost terminată, după cum se menționează în monografia bisericilor parohiașe și filiale din fostul județ Dorohoi, în anul 1845. la 20 ianuarie același an mitropolitul Moldovei, Meletie a târnosit biserica „Acoperământul Maicii Domnului” din Culiceni. Catapeteasma, cu trei rânduri de icoane, în afară de cele împărătești, a fost adusă de la vechea biserică.

Noul lăcaș a fost înzestrat cu cele trebuincioase pentru săvârșirea slujbelor religioase de către proprietarul moșiei.

Primele lucrări de restaurare au avut loc peste două decenii, în 1866 adică. Atunci, pe cheltuielile lui G. Holban, biserica a fost acoperită cu șindrilă, iar pereții exteriori au fost pardosiți cu scânduri. În 1904 acoperișul bisericii a fost din nou drănițit, iar la intrare au fost instalate scări de piatră.

În timpul împrăștiării țăranilor din Moldova cu pământ, bisericii i-a revenit un lot destul de mare, sesia parohială fiind de 8 fâlcii teren agricol. În 1894 locul de paroh era vacant, el fiind suplinat de preotul I. Enescu din Mihăileni. Pe atunci cântăreți în biserică erau A. Costachi și Climent Alexandru. La 15 iunie 1902 paroh a fost numit H. Vasiliu din Dealul Buda, iar în locul decedatului Costachi a venit Climent Popovici. În 1907 în biserica din Culiceni slujea preotul I. Teodoru și cantorul Ignat Ropceanu.

La lucrările de reparație și amenajare s-a oferit cu ajutoare importante o doamnă cu numele de Potlog din Târnauca. Această doamnă de viță boierească s-a rugat de parohieni ca atunci când îi va suna ceasul din urmă, să fie înmormântată în cimitirul (inițial împrejmuit de un gard de nuiele) din Culiceni, aflat în prejma bisericii.

În rezultatul raptului sovietic din 1940, satul Culiceni, ca și întregul ținut al Herței, s-a pomenit „eliberat”. În perioada când ateismul se afla în ofensivă și când multe biserici din actuala regiune Cernăuți au fost închise, lăcașul de închinare Domnului n-a funcționat doar o singură săptămână. Ca să nu fie pângărită credința strămoșească, membrii comitetului bisericesc din care faceau parte gospodarii Nicolae Ivașcu, Vasile Hrib, Nicolae Rusu, Pintilei Andrieș, Pintilei Bivolaru, au format o delegație care a plecat la Moscova, la Consiliul de Miniștri al URSS. Membrii delegației, decizi să-și apere biserica și limba vechilor cazanii, au cerut audiență la Aleksei Kosâghin. Președintele Consiliului de Miniștri le-a primit plângerea și le-a ascultat doleanțele. Când oamenii s-au întors de la Moscova, biserica era deschisă.

Pe spezele credincioșilor din sat, biserica a fost reparată cam prin anul 2000 și tot atunci i s-a adăugat un pridvor, pentru a fi mai încăpătoare.

Primul clopot a fost dăruit bisericii de familia Holbanilor, iar cel de-al doilea a fost adus din România, cu puțini ani în urmă, prin intermediul Alianței Creștin-Democrate a Românilor din Ucraina (președintele ei dr. Constantin Olaru fiind un fiu al satului Culiceni).

De când există biserica, preoți originari din Culiceni n-au slujit în ea. Toți acei care au oficiat până în prezent serviciile divine în biserica „Acoperământul Maicii Domnului” din Culiceni au fost aduși din alte localități.

Biserica din Culiceni, monument de arhitectură moldovenească din prima jumătate a secolului al XIX-lea, este una din puținele biserici de lemn care s-au păstrat pe teritoriul actualei regiuni Cernăuți.

Date privind trecutul școlii din Roșa

Dumitru COVALCIUC

La răpirea Bucovinei de către Austria, în târgul Cernăuților, târg mic, cu „mahalaua de jos” și „mahalaua de sus”, exista o „școală moldovenească”, dar și aceasta în anul 1874 a fost reformată după modelul austriac. Școala, însă, a fost înființată în 1730 de către Grigore Ghica Vodă și în ea, mai târziu, a urmat clasele a III-a și a IV-a Mihai Eminescu. Cea de a doua școală din perimetrul Cernăuților a fost deschisă în anul 1816, în suburbia Roșa. Abia peste o jumătate de secol, în 1866, vor mai fi deschise în centrul Cernăuților o școală primară de băieți și o școală primară de fete. În celelalte suburbii școli primare de stat au fost întemeiate după cum urmează: în Mănăstiriște, Horecea Urbană, Clocucica – în 1872, în Caliceanca – în 1873, în Horecea Mănăstirii – în 1883, în Țețina – în 1888 și în Stânca Roșii – în 1891. Alte școli de stat au apărut în orașul propriu-zis în anii: 1872, 1878, 1881 etc.

În afara școlii din Roșa, în 1816 au mai început să funcționeze școlile germane din Tereblecea Veche, Crănsișoara Veche, Bucșoaia. Și faptul acesta nu este întâmplător, știindu-se că anume în 1816 școala primară din Bucovina, fost ținut moldovenesc care a ajuns un cerc administrativ al Galiției, a ajuns sub oblăduirea Consistoriului romano-catolic din Lvov. Acest consistoriu a scos din majoritatea școlilor instrucția ce s-a făcut până atunci în limba română, dar a înlocuit-o cu cea polonă. Din 1816 până spre anul 1850 în Bucovina au fost înființate doar 18 școli, dintre care 8 erau menite catolicilor. Iar școli au fost deschise, în primul rând, în localitățile bucovinene supuse colonizării cu elemente de confesiune neortodoxă, cum ar fi șvabii, slovaci, maghiarii, polonii, rutenii greco-catolici proveniți din Galiția. Iar Roșa, cea mai mare suburbie a Cernăuților, fiind pe timpuri curat românească, a fost și ea obiectul colonizării. La Roșa, ca și la Jucica și Molodia, primii coloniști, fiind meșteșugari germani, s-au stabilit încă în 1782, pe timpul administrației militare, venind din Banat, dar

avându-și obârșia în ținuturile de pe Rin. Înmulțindu-se, aceștia au dorit ca odraslele lor să aibă unde învăța carte și cererea le-a fost satisfăcută chiar în momentul când învățământul primar din Bucovina a fost pus sub controlul și supravegherea Consistoriului romano-catolic din Lvov.

În favoarea acestei afirmații vin și alte exemple. Bunăoară, după alipirea, în 1786, a Bucovinei la Galiția, colonii germane au luat ființă la Frătăuți, Arbore, Tereblecea, Crasna ș.a.m.d. Iar în numitele localități școlile primare au fost înființate în 1789 și, respectiv în 1819, 1816 (la Tereblecea Nouă în 1823) și 1820. Industria sticlei, exploatarea zăcămintelor de fier, de argint, mangan și a salinelor a adus numeroși specialiști germani la Crăсниșoara Veche, Prisaca Vămii, Voievodeasa, Iacobenii, Cacica, Solca. Iată, deci, că și aici autoritățile austriece s-au grăbit să deschidă școli pentru copiii nevăstinașilor, după cum urmează: la Crăсниșoara Veche – în 1816, la Prisaca în 1800, la Voievodeasa – în 1814, la Iacobenii – în 1814, la Cacica – în 1804, la Solca – în 1820. Coloniști din Ungaria de Nord au fost așezați la Maneuți și Țibeni și din nou ne surprinde graba cu care imperialii au înființat în aceste localități școli primare: în prima – în 1802, în cealaltă – în 1821.

Deci, școlile primare din Bucovina, printre care și cea din Roșă, înființate în primele decenii de administrație austriacă, au fost puse mai mult la dispoziția copiilor de șvabi, slovaci, poloni, unguri, care erau de confesiuni neortodoxe, decât a copiilor ortodocși.

Au existat, fără îndoială, și școli moldovenești și acestea s-au aflat până la 1816 sub controlul direct al episcopului Bucovinei, protopopilor și parohiilor. Conform Regulamentului diecezan din 1786, obligația întreținerii acestor școli revenea Fondului Bisericesc al Bucovinei, iar învățământul primar devenea obligatoriu pentru toți copiii buni de școală. Manualele erau întocmite după modelul german, iar catehismul conținea texte paralele germano-române. În aceste școli se învăța a citi după bucoavnă, din cărți bisericești, a scrie, a socoti, dar se făcea și gramatică.

În marea lor majoritate școlile, printre care și cea din Roșă, erau germane, fiindcă fuseseră deschise pentru copiii coloniștilor, însă la ele învățau și copiii localnicilor.

Conform situației din 1894 la școala de 4 clase din Roșă învățau 305 elevi (196 băieți și 109 fete), dintre care 157 erau germani, 143 – români, 3 – ruteni, 2 – slovaci. Limbile de predare erau germana și româna. Director al școlii era Ferdinand Krupka, iar din corpul didactic făcea parte Nicolae Mihalescul, Constantin Ostaficiuc, Eugenia și Nicolae Hootincean. Orele de religie le predă P. Nonnast pentru romano-catolici și G. Hostiuc – pentru ortodocși. Conform situației de la 1 februarie 1901, la școala din Roșă, numită deja școală populară, învățau 337 germani, 214 români, 7 ruteni și 3 poloni.

În suburbia cernăuțeană Roșă elementul autohton s-a dovedit a fi viguros, nu s-a lăsat dezrădăcinat, în pofida atâtor încercări de deznaționalizare. Grație acestui fapt autoritățile s-au văzut nevoite să deschidă o filială românească a școlii germane din Roșă, iar în 1902 să înființeze o altă școală, în care preponderent a fost elementul german.

În ajunul primului război mondial, în 1913 adică, școala germană din Roșă, cu un contingent de 259 elevi, deși era condusă de un român, nu avea nici un elev român în cadrul ei, 254 elevi erau germani iar alții 5 – ruteni. În același an la filiala româno-germană a numitei școli învățau 280 elevi, toți fiind români și ortodocși. Această filială era condusă de învățătorul Mihai Galer.

Școala germană II, care a fost înființată în suburbie în 1902, era mai mare, având în 1913 un contingent de 380 elevi (279 romano-catolici, 17 – ortodocși, 29 – evanghelici etc). Dintre aceștia 330 erau germani, 8 – români, 30 – ruteni, 12 – poloni.

În același an 1913 o școală românească funcționa în Stânca Roșii. Acolo învățau 233 elevi, dintre care 231 erau români și ortodocși. Iar la școala de 3 clase din Roșă-Tețina, condusă de Titus Kozak, din cei 180 de elevi, 178 erau români.

După înscenarea unui incendiu, a fost lichidată nu cu mulți ani în urmă școala românească din Roșă-Tețina (școala nr. 11 din Cernăuți).

Scăzând catastrofal numărul de elevi din școala românească din Stânca Roșii (numărul de elevi este în prezent de circa 80; în 2007, 10 elevi au absolvit-o, 10 au venit în clasa I), și această instituție școlară este amenințată cu desființarea.

În iarna anului 2007 s-au făcut încercări privind desființarea Școlii medii nr. 10 cu limba de predare română din suburbia Roșu, neținându-se cont că aceasta este una dintre cele mai vechi școli din perimetrul Cernăuților. Deci, luând în considerație și faptul că în pericol se află și școala românească de 9 ani din suburbia Horecea Urbană, înseamnă că peste câțiva ani în suburbiile Cernăuților nu vom avea nici o școală românească. Vom lăsa să fim striviți de un alt vălătuc al înstrăinării?

Aspecte ale dreptului de proprietate asupra Palatului Cultural din Cernăuți

Dragoș OLARU

În Decretul-Lege pentru aprobarea Convenției relativ la Palatul Cultural din Cernăuți din 9 iulie 1937 se convenea ca părțile contractante (Societatea pentru cultura și literatura română din Bucovina și Fondul bisericesc ortodox român al Mitropoliei Bucovinei) să „clădească împreună în Cernăuți Palatul cultural național, destinat în întregime și pentru totdeauna exclusiv scopurilor culturale ale națiunii române și pentru trebuința Fondului bisericesc.” Clădirea trebuia să fie demnă de activitatea națională și culturală a ambelor instituții din timpul guvernării austriece, activitate căreia i se datora în mare parte conservarea spiritului și substanței românești în acel timp pe aceste meleaguri strămoșești.

Inițiatorii construcției, în persoana mitropolitului Visarion și președintelui Societății Grigore Nandriș, nu au trecut cu vederea nici considerațiunile de ordin practic și construcția a fost concepută în mare parte ca o investițiune de capital aducătoare de venit prin închirieri de localuri de restaurante, cinematografe, camere de hotel etc.

Pentru reglementarea raporturilor dintre părți a obligațiunilor și a drepturilor reciproce Fondul a încheiat cu Societatea o convențiune, complectată cu un act suplimentar, care la rândul lui a mai fost și el complectat cu o anexă la art. 3 final. Aceste trei acte au fost examinate și aprobate de Consiliul de Miniștri, fiind declarate ca făcând parte din legea din 9 iulie 1937.

Conform articolului 2 al acestei convenții, pentru acest scop, Societatea ceda Fondului bisericesc jumătate din terenul pe care-l deținea între piața Vasile Alecsandri, str. General Zadic și str. Universității, întindere care înainte de primul război mondial fusese destinată de guvernul provincial al Bucovinei pentru construirea palatului parlamentului provincial.

Fiind cunoscut faptul că, potrivit articolului 3 din legea din 20 mai 1927, societatea nu putea să cedeze acest teren nimănui, Fondul bisericesc se obliga să construiască Palatul Cultural pe suprafața întregului teren și să obțină abrogarea articolului 3 din legea din 1927.

Palatul cultural conceput ca o operă arhitectonică românească monumentală trebuia să fie construit din același material și în același timp pentru ambele părți, după un plan unitar, aprobat de ambele părți. Jumătate din clădire și anume cea situată spre sud, împreună cu sala festivă avea să-i revină societății în deplină proprietate, iar cealaltă jumătate de la nord împreună cu jumătate de parcelă avea să rămână proprietatea Fondului bisericesc.

În acest scop Fondul bisericesc urma să investească un capital de cel puțin 40.000.000 lei, iar în caz că nu ar ajunge pentru terminarea construcției până la cheie, în actul suplimentar se prevedea urcarea acestei sume la „cel mult 100 milioane”.

Dacă Fondul bisericesc nu va putea obține abrogarea prohibițiunii de înstrăinare din numita lege Societatea se obliga să amortizeze pentru fondul bisericesc o ipotecă pe 99 de ani până la concurența sumei investite, adică până ce Fondul își întorcea suma investită în construcție. După terminarea clădirii Fondului bisericesc trebuia să primească spre folosință jumătate de imobil, iar chiria ce trebuia să o plătească Societății trebuia să se scadă din suma investită și amortizabilă în 99 de ani.

În același decret-lege se prevedea ca edificiul Palatului să se termine la 11 noiembrie 1938. În realitate, lucrurile au evoluat cu totul după un alt scenariu.

În urma concursului anunțat a fost declarat învingător proiectul propus de cunoscutul arhitect Horia Creangă. Pentru lucrările de construcție, de instalații sanitare, încălzire centrală, condiționarea aerului și electricitate a Palatului cultural a fost preferată ca antreprenor Societatea anonimă din București „Întreprinderile generale Tehnice Inginer Tiberiu Eremie” și Societatea de construcție „Granitul” din Cernăuți.

Fondul bisericesc a început din capul locului să clădească numai jumătate de construcție, adică partea sudică, destinată Societății, cheltuind numai pentru această parte mai mult de

100 milioane. Nu sunt cunoscute nici motivele tehnice care au adus construcția la aceste cheltuieli enorme.

În ajunul ocupării nordului Bucovinei s-a făcut recepția provizorie (17 mai 1940), iar în urma expirării anului de încercare avea să se facă recepția definitivă. Datorită ocupației sovietice din 1940-1941 recepția definitivă s-a amânat până la 9 octombrie 1943. Comisiunea constituită în acest scop a constatat că lucrările de construcție „se prezintă în condiții normale, cu excepția unei ușoare fisuri vizibile la partea superioară a ambelor calcane ale sălii festive, în formă elipsoidală pe toată întinderea grinzii de acoperiș”. Reprezentantul firmei explica această fisură ca o urmare a cutremurului de pământ din noiembrie 1940. Alte câteva lipsuri neînsemnate se datorau „ocupației bolșevice”, cât și prin folosirea Palatului de către armata germană de la 1 august 1941 până la 1 noiembrie 1942 și de către armata română ca spital de răniți de la 1 noiembrie 1942 până la 1 iunie 1943.

După reocuparea Cernăuțului și întoarcerea ambelor părți în oraș, Fondul bisericesc a preluat administrația Palatului cultural prin persoana comisarului guvernului Locotenent-colonel în rezervă Decebal Ionescu, care închiria localuri și încasa chirii. Deși Societatea recunoștea că Fondul bisericesc avea dreptul la o amortizare a capitalului investit, totuși ea s-a declarat nemulțumită față de intervenția Fondului în administrarea imobilului. Astfel între Societate și Fondul bisericesc se iscă un lung proces de soluționare a acestui diferend pe cale amiabilă, care în fine trebuia să fie legalizat printr-o nouă lege referitoare la Palatul Cultural din Cernăuți. Conform convenției (decretului-lege) din 9 iulie 1937 administrarea trebuia să fie supusă controlului ambelor părți contractante, deși Societatea nu avea obligații ci numai drepturi față de Fond prin faptul că Fondul nu a respectat termenul și condițiile esențiale de construcție. Unica posibilitate de rezolvare a diferendului, după abrogarea art. 3 din legea din 20 mai 1927, era aceea, ca părțile implicate să alcătuiască o nouă convenție cu dreptul de lege prin care imobilul să fie împărțit între Fond și Societate, determinându-se categoric ce rămâne fiecărei părți contractante și ca apoi fiecare din ele să devină proprietar exclusiv a părții respective, dacă va fi posibil și prin intabularea terenului.

În preajma ocupării Cernăuțiului din luna martie a anului 1944 de către sovietici toate instituțiile românești din oraș au fost silit să se evacueze înăuntrul țării. Deși de facto Palatul Cultural din Cernăuți era deja de câteva luni sub ocupația sovietică, multe instituții de resort din România continuau să rezolve diferendul dintre Societate și Fondul bisericesc. Astfel Direcțiunea Cultelor din Ministerul Culturii Naționale (cu sediul în Orăștie, județul Hunedoara) la 22 iunie 1944 încerca să întreprindă măsuri pentru a abroga art. 3 din 20 mai 1927. La fel și Fondul bisericesc, stabilit între timp la Sânicolaul Mare din județul Timiș, se adresează la 30 iunie 1944 către Președinția Consiliului de Miniștri în vederea încheierii unei convenții referitoare la o delimitare precisă a Palatului Cultural între Fond și Societate.

Ultimul document de care dispunem aici la Cernăuți, cu privire la diferendul în discuție, este cel din 3 iulie 1944 întocmit de Ministerul Agriculturii și Domeniilor (Nr. 3135/44) prin care se propunea Subsecretariatului de stat al Cultelor și Artelor din cadrul Ministerului Culturii Naționale și al Cultelor să întocmească un proiect de Decret-lege, prin care să se abroge art. 3 din legea din 20 mai 1927. S-a apelat la serviciile acestui departament, fiindcă tot lui îi aparținea și inițiativa legii din 20 mai 1927. numai astfel Fondul bisericesc putea să între în stăpânirea a jumătate din construcția edificată cu banii Fondului în capitala Bucovinei.

În concluzie putem afirma, că la mijlocul anului 1944 Societatea pentru cultură de iure era proprietara întregului teren, iar în baza convenției, era și proprietara construcției. Conform documentelor de care dispunem, această stare de lucruri este valabilă și astăzi. Rezolvarea diferendului dintre Fond și Societate ar putea fi găsită numai în cazul în când Ucraina se va integra în Uniunea europeană și va fi obligată să adopte legea de retrocedare a bunurilor imobile foștilor proprietari. Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina cu sediul la Rădăuți (inițial – Gălănești), care este unica persoană juridică, conform statului, și succesoarea legitimă a Societății înființate la Cernăuți în 1862, v-a putea deveni proprietara tuturor bunurilor pe care le-a deținut la finele lunii martie 1944.

Numai în urma unei retrocedări legitime a fostului Palat Cultural din Cernăuți acestei Societăți, se va putea rezolva și vechiul diferend dintre Fondul bisericesc și Societate. Deși Fondul bisericesc n-a respectat întocmai convenția din 9 iulie 1937, el, totuși, a construit acest palat pe banii săi proprii (luați de fapt prin trei împrumuturi contractate la Casa de Depuneri și Consemnațiuni din București la 18 februarie 1937, 15 decembrie 1937 și 21 aprilie 1938) și moral ar avea dreptul de proprietar asupra unei părți din Palatul Cultural.

Sub aspect practic, în perspectiva timpului, acest drept de proprietar ar putea fi realizat în felul următor: Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina cu sediul la Rădăuți, conform Protocolului de înfrățire cu Societatea pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu” din Cernăuți din 17 decembrie 1990, ar putea ceda dreptul de proprietar acestei Societăți, dacă, desigur, și în viitor ea își v-a putea demonstra viabilitatea de instituție cultural-națională, cu adevărat românească pe aceste meleaguri strămoșești.

Cernăuți, mai 2007.

Monumentul ostașilor bucovineni

Ion CREȚU

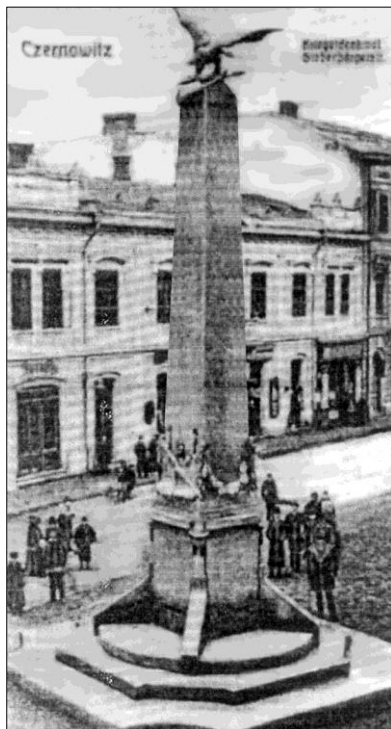
Pe timpul împăratului Austriei, Leopold I, Regimentul 41 Infanterie ocupă o pagină aparte în istoria Bucovinei. După 1830, guvernul austriac a început să cheme la arme și băștinași din ținutul ocupat al Moldovei, această unitate militară fiind completată aproape în întregime cu bucovineni și, în timpul conflictelor armate ale Imperiului austriac cu țările vecine, era trimis în cele mai incendiare locuri. Astfel, în 1859, participă la luptele între armata austriacă și cea franco-sardă din Lombardia (Italia), unde efectivul Regimentului a fost nimicit mai în întregime, iar Austria a suferit o înfrângere rușinoasă.

Completat din nou cu bucovineni, Regimentul 41 Infanterie este aruncat, în 1866, pe sectorul cel mai periculos, la Sadova, al frontului austro-prusian. Deși au luptat eroic, dar fără o susținere pe măsură din partea unei armate austriece, la toate componentele net inferioară celei adverse, ostașii bucovineni, în mare parte români, au rămas să zacă pe pământ străin. (Asupra evenimentului a zăbovit Emanuil Grigorovitz). Cu toate acestea, Regimentul 41 Infanterie renăștea ca Pasărea Phoenix.

După cantonamente în mai multe orașe din Imperiul Austriac, în anul 1882 regimentul este dislocat la Cernăuți. Aici, la începutul anului 1901, în ajunul bicentenarului Regimentului 41 Infanterie, ofițerii lui au lansat ideea înălțării unui monument în memoria camarazilor căzuți în lupte. Ideea a fost susținută de autorități, precum și de majoritatea populației.

Sărbătoarea bicentenarului a avut loc în aprilie 1901. În Piața Austriei (astăzi Piața Integrității) din Cernăuți s-a aliniat întregul efectiv, pe grupuri naționale. În prezența arhiducelui Eugen a fost sfântit noul drapel al Regimentului 41 Infanterie, căruia soldații i-au jurat credință. Festivitățile au adunat întregul oraș, lumea fiind încântată de muzica mai multor fanfare militare și civile.

Proiectarea și realizarea monumentului i-au fost încredințate cernăuțeanului Oscar Laske, cunoscut arhitect și artist plastic, care la acea vreme locuia la Viena. El și-a propus să întruchieze în monument trei idei principale: omagierea ostașilor bucovineni căzuți în lupte, sfințirea noului drapel al Regimentului și amintirea despre jubileul de 200 de ani al acestuia. Vulturul din vârful coloanei, cu aripile desfășurate, gata să apere drapelul pe care îl ține în gheare, simbolizează bărbăția ostașilor, gata în orice moment să-și îndeplinească datoria militară. În partea de jos, pe fațada monumentului, două steaguri încrucișate simboli-zează gloria de luptă, iar pe celelalte părți ghirlande de flori aduceau un pios omagiu ostașilor-eroi.

Monumentul ostașilor bucovineni

Pe soclu erau gravate trei inscripții identice: pe fațeta frontală – în limba germană, pe cea din dreapta – în limba ucraineană, iar pe cea din stânga – în limba română:

ȚEARA BUCOVINEI
VITEJILOR OSTAȘI
AI REGIMENTULUI
DE INFANTERIE
ARHIDUCELE EUGEN
NRO 41
CADZUȚI PE CÂMPUL
DE ONOARE
CA SEMN DE RECUNOȘȚINȚĂ
(Am păstrat întocmai ortografia inscripției)

Pe cea de a patra fațetă era săpat, în semne romane, vârsta Regimentului: MDCCI MCMI, adică 1701-1901.

Monumentul se înalță ceva mai sus de Hotelul Palace (azi Kiev), la o bifurcare de străzi, și era în văzul celor ce coborau spre Primărie sau urcau spre strada Cuciurului și spre catedrala Ortodoxă.

Acest monument istoric – o adevărată operă de artă – împodobește orașul, era mândria lui. Monumentul a supraviețuit Primului Război Mondial, la care Regimentul 41 Infanterie a participat, „eliberarea” din 1940, nu însă și cea de a doua instalare a puterii sovietice în nordul Bucovinei. (În treacăt fie spus, în vara lui 1944, subsemnatul, venind cu tatăl la Cernăuți, a avut fericirea să vadă „monumentul cu vultur”. Deși aveam doar 6 ani, imaginea mi-a rămas pentru totdeauna întipărită în memorie).

După destrămarea colosului roșu, un grup de entuziaști, în frunte cu Pinhas Luthinger, profesor de fizică, persoană cu o erudiție mai rar întâlnită, și-a propus să refacă acest monument. Au fost găsite blocurile de granit din soclu, cu inscripțiile amintite mai sus, și aduse pe locul unde au stat mai bine de 40 de ani. Alături a fost ridicată și sfințită o cruce de lemn. S-a declanșat o adevărată campanie de colectare a mijloacelor financiare pentru reconstituirea monumentului. Dar, subit, în floarea vieții, inițiatorul și sufletul acestei acțiuni nobile a trecut în lumea umbrelor. Din nefericire, de Monumentul Eroilor Bucovineni din Regimentul 41 Infanterie amintesc doar blocurile de granit din fostul lui soclu și crucea de lemn.

P.S. Recent, Primăria Cernăuțiului a anunțat un concurs pentru cel mai reușit proiect al fostului monument al ostașilor bucovineni din regimentul 41 Infanterie. Participanților la concurs li s-a recomandat ca în proiectele lor să includă segmente din monumentul lui Oscar Laske. Se prevede ca noul monument să fie dezvelit pe locul vechi până la cea de a 600-a aniversare a Cernăuțiului.

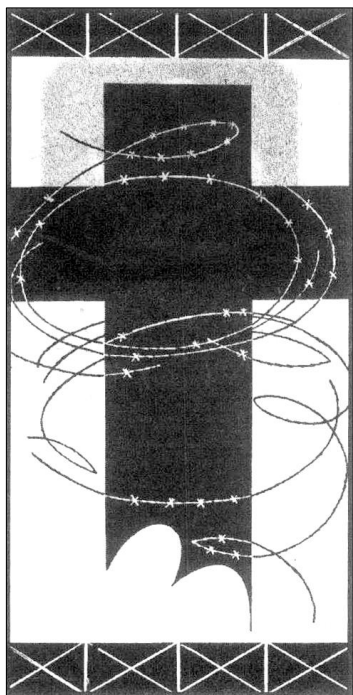
GOLGOTA NEAMULUI ROMÂNESC

Vestea cea rea

*Gheorghe PAVEL,
veteran de război*

În ziua de 28 iunie 1940 tata și câțiva vecini de-ai noștri din Probotești stăteau de vorbă și erau tare îngrijorați. Pe drumul ce ducea de la Herța la Dorohoi și trecea pe la poarta noastră au început să apară căruțe încărcate cu diferite lucruri și pe lângă ele pășeau, cu capetele aplecate, bărbați și femei, bătrâni și copii. Unii, dând binețe, arătau cu mâinile înspre Cernăuți și spuneau că peste noi se rostogolea uriașul bolovan bolșevic. Pe sub seară și-au făcut apariția vreo șase-opt grăniceri români, care ne-au comunicat că au ordin să se retragă de la Orășeni, adică de la vechea graniță cu Polonia. Mai ziceau că trebuiau să se oprească la Mamornița unde a fost cândva granița între Austria și Moldova, dar și de acolo au fost alungați de ruși. Nu știau încă unde se vor opri. Armele le erau fără închizătoare și cartușierele fără cartușe, fiindcă rușii îi dezarmaseră. Acei grăniceri nu erau siguri dacă sovieticii vor trece de Herța. Mama i-a chemat în casă, le-a dat ceva de mâncare și unul a început să povestească agitat că un timp a făcut pază pe Nistru și cum că dincolo, în Ucraina, oamenii lucrau toți la grămadă, femei și bărbați, că avuturile le fuseră luate dimpreună cu pământul, animalele de tracțiune și inventarul de lucru, că mulți încercau să treacă granița și aceia care reușeau, se rugau să fie primiți în România, că nu aveau ce mânca, ca le lipseau până și sarea, și chibriturile, că bisericile erau toate închise sau transformate în

depozite și cluburi. Ar mai fi povestit acei care treceau peste Nistru că nimeni nu avea voie să se cunune în biserică sau să-și boteze copiii, că bunii gospodari fuseseră arestați și că averile, confiscate, nimeriseră în mâinile statului bolșevic, că dimineața, când bate toaca, toți ies ca fulgerul din case și se duc la muncă forțată, că bieților țărani nu le este îngăduit să țină sărbătorile, că sunt nevoiți să lucreze și duminicile. Mama, speriată, și-a făcut semnul crucii, iar tata și-a îngropat bărbia în căușul palmelor și a rămas o bucată de vreme cu gândurile duse departe.

Grănicerii au mulțumit pentru masă și s-au dus în drumul lor, iar vecinii, care s-au adunat la poarta noastră, au început să-și amintească cele auzite cu o lună-două în urmă, adică prin mai și la începutul lunii iunie avioane rusești au violat spațiul aerian al României, rotindu-se deasupra Cernăuților, că pe sectorul de fortificații Palanca a fost prins un străin ce făcea însemnări pe o hartă și așa mai departe.

Au prins să circule fel de fel de zvonuri. Nu știa încă nimeni la Probotești dacă rușii ne vor ocupa satul ori se vor opri undeva până la Herța. Atâta se știa, din spusele învățătorului Bucătaru, care avea aparat de radio, că sovieticii pretindeau o parte din teritoriul României și că în această privință

ar fi fost înțeleși cu nemții.

Zvonurile circulau de la casă la casă, de la om la om, în timp ce pe drumul mare apăreau tot mai multe căruțe cu refugiați din Bucovina, care încercau să se salveze de puhoiul bolșevic.

La 29 iunie 1940, în ziua Sf. Ap. Petru și Pavel, pe la amiază, au ieșit din Probotești toți militarii români.

Satul a fost cuprins de panică și se vorbea că rușii au trecut de Mamornița, unde a fost cândva granița moldo-austriacă, au ajuns la Herța, au împușcat acolo câțiva ostași români, fiind conduși de doi evrei, unul dintre care fiind Aron, fiul comerciantului de cereale, Iancu Hunea. Evreii din Herța, care erau la vreo două mii cinci sute, prinzând curaj, au arborat steaguri roșii pe principalele clădiri din oraș, au aruncat murdăria pe capetele ostașilor români care se retrăgeau, îi scuipau, îi batjocoreau, le rupeau galoanele. Militarii nu răspundeau în nici un fel la acele acte de violență și înjosire. Se retrăgeau în tăcere, fiindcă aveau ordin să nu se lase provocați. Mai active și mai gălăgioase erau evreicele. Ele chiar încercau să smulgă armele din mâinile soldaților români și aruncau la adresa lor insulte ce nu puteau fi iertate.

Tot în acea zi de groază a mai venit în sat vestea că în Cernăuți evreii și unii ucraineni se comportau și mai urât cu militarii români, care, siliți să-și părăsească pozițiile, se retrăgeau spre adâncul țării. La Cernăuți, spunea cineva care venise din capitala Bucovinei, unii evrei și comuniști ucraineni s-ar fi dedat la arestarea și uciderea unor funcționari români, că încercau să pună stăpânire pe gară, aeroport, pe instituțiile de stat.

Ținutul Herța, vechi colț de țară românească, situat în nordul Moldovei, având o suprafață de 304 km² și format din 9 comune cu 32 de sate, a fost ocupat de trupele sovietice, deși în ultimele (???????) Moscovei adresate Guvernului de la București această fărâdelege nu a fost menționată. De-a lungul istoriei acest ținut nu s-a aflat sub vreo stăpânire străină și întotdeauna a făcut parte din Moldova lui Ștefan cel Mare. Acest teritoriu n-a fost nici obiect al tranzacțiilor secrete dintre Molotov și Ribbentrop, n-a fost revendicat de sovietici în nota ultimativă de la 26 iunie 1940. În consecința acestui fapt, militarii români din cadrul unui detașament ce făcea parte dintr-un regiment de artilerie din Bacău n-a primit ordin de evacuare a teritoriului.

Conform hărților ce însoțeau ultimatumul sovietic, această regiune nu urma să fie „eliberată”. Dar la 29 iunie în Herța și-a făcut apariția o coloană de tancuri sovietice, care înaintau în direcția Dorohoiului.

Nebănuind că detașamentul de militari români rămas la Mamornița, unde se termina Bucovina istorică, o parte a cărei fusese revendicată de ruși, a fost dezarmat, un grup din cadrul numitului regiment a încercat să oprească tancurile și să le explice „eliberatorilor” că pătrunseră pe un teritoriu pe care Moscova nu l-a menționat în ultimatum. În loc de răspuns a urmat țăcănitul unei mitraliere și căpitanul Ioan Boroș (avansat post-mortem în gradul de maior) și alți doi militari români au căzut secerați de gloanțe. În rezultatul rănirii grave, avea la scurt timp să decedeze și sublocotenentul A. Dragomir. La intervenția colonelului Atanasie, comandantul Grupării Tactice de pe Masivul Păduros Herța, care a luat legătura cu comandamentul unităților sovietice instalat în Cernăuți, s-a primit un răspuns obraznic. Adică rușii au depășit punctul „Mamornița” de pe harta ce însoțea ultimatumul lui Molotov dintr-o simplă greșeală. În rezultatul actului curajos al militarilor ce au plătit cu viața pentru a nu lăsa ca bolșevicii să pătrundă în adâncul României și al intervenției colonelului Atanasie, unitățile armatei roșii au oprit înaintarea spre Dorohoi, dar nu s-au retras din Herța și din împrejurimile acestui vechi târg moldovenesc.

Vestea că rușii au intrat în Herța și au împușcat acolo câțiva militari români s-a răspândit în Probotrști pe la amiaza lui 29 iunie. Era zi de vară și mulți oameni de-ai noștri au urcat pe coasta dealului Mesteceni. De acolo se vedea ca în palmă și Herța, și șoseaua care trecea pe la marginea satului înspre Dorohoi. Către seară pe șosea a apărut o căruță. Am alergat înspre șosea la locul numit Stejarul Scorburos. În căruță am văzut ofițeriși soldați culcați și m-am înfiorat. La cotitura drumului, unde azi se află vama „Rocovăț”, de undeva au apărut câțiva soldați români și s-au apropiat de căruță. Am plâns și m-am întors fără întârziere acasă, povestindu-le vecinilor ce am văzut.

Într-o zi am ieșit cu mama la prășit în grădină, în dosul casei, pe deal, lângă un huceag de ulmi, care ținea de proprietatea noastră. Am început a prăși porumbul de la deal spre vale, căci așa lucrul era mai spornic. Soarele abia începea să răsară și ceva vorbeam între noi. Deodată în fața noastră au apărut doi soldați ruși.

Stăteau la marginea huceagului și ne întrebau ceva, dar noi nu-i înțelegeam. Mama s-a speriat și a scăpat sapa din mână. Fără să le răspundem am rupt-o la fugă spre casă. Eu n-am intrat în casă, ci m-am dus printre vecini să le spun că am văzut ruși, că aveau ochii mici și capele cu un corn în vârful capului. Am mai aflat că prin sat, pe la locuri dosnice, au mai fost zăriți soldați ruși. Groaza a cuprins întregul sat. Funcționarii, armata, jandarmii se tot retrăgeau. Din urmă veneau căruțe cu refugiați din părțile Cernăuților. Veneau și oameni pe jos, încărcăți cu bagaje și tot o luau înspre pădure, pe unde sperau să treacă în direcția Dorohoiului. În sat a apărut o tabără de care cu coviltire. Stăpânii carelor, adunați la grămadă, se întrebau cu îngrijorare ce era de făcut: să meargă mai departe, să se întoarcă pe la vetrele părăsite? Nimeni nu știa care răspuns ar fi fost cel mai bun. Și fiecare făcea cum socotea de cuviință.

În altă zi, ieșind din casă, priveam spre șosea. Dinspre Herța a apărut o coloană de militari ce pășeau pe lângă caii ce trăgeau după ei tunuri grele. Când coloana a ajuns la Stejarul Scorbușos, rușii le-au ieșit militarilor români pe undeva înainte, i-au oprit și i-au dezarmat. Soldații au luat-o spre pădure, iar caii înhămați la tunuri și chesoane au fost lăsați să pască. Se zice că acele baterii ar fi fost ale regimentului din Bacău, comandate până la 29 iunie 1940 de căpitanul Ioan Boroș, care a fost împușcat când încerca să oprească înaintarea tancurilor sovietice înspre Dorohoi. La vreo două zile rușii i-au chemat pe artileriștii români, le-au întors armele și muniția și i-au lăsat să-și ia caii, care tot timpul au rămas înhămați.

În altă zi dinspre Herța, pe direcția Dorohoi, s-a arătat o limuzină, iar din urma ei, producând un zgomot asurzitor, veneau câteva tancuri sovietice. Când limuzina s-a apropiat de intersecția drumului înspre Dorohoi și satul Probotești, a ocolit acea intersecție întrucât acolo fusese săpată o groapă pentru mine și se afla un post românesc. Limuzina a ieșit din șosea și a luat-o spre deal, peste imaș, fiind împinsă de niște soldați care au sărit din ea. Un tanc a tot înaintat în direcția Stejarului Scorbușos și la vreo 50 de metri de groapă s-a oprit. Dar în acel moment a răsunat o împușcătură. Acea bubuitură îngrozitoare a făcut să tremure văzduhul și un nor de fum a învăluit cornul zării.

A urmat apoi un țăcănit de mitraliere și am înțeles că se trăgea din ambele părți. Tragerea a fost scurtă și tancurile rusești s-au întors spre Herța.

Nu lungă zăbavă câțiva soldați români au ieșit din pădure și au intrat în sat ca să culeagă informații și să se aprovizioneze cu hrană. De la ei au aflat gospodarii că limuzina cea urmărită de tancurile sovietice era a colonelului Atanasiu, care ar fi fost chemat de către ruși la Herța la un fel de tratative. Tratativele n-ar fi avut loc din cauză că colonelul și-ar fi dat seama că i se întindea o capcană și, deci, s-a salvat prin fugă. Convingându-se că românii vor deschide foc asupra lor dacă vor mai încerca să înainteze spre Dorohoi, rușii s-au astâmpărat și unde s-au oprit, acolo avea să fie trasată linia de demarcație.

„Eliberarea” și martirizarea populației băștinașe

Petru GRIOR,

Director-adjunct al Arhivei Regionale de Stat Cernăuți

Odată cu pătrunderea trupelor sovietice „eliberatoare” pe teritoriul actualei regiuni Cernăuți și cu instalarea administrației bolșevice în capitala Bucovinei istorice au început, după cum vom vedea pe baza exemplelor de mai jos, o adevărată vânătoare de oameni nevinovați și nemaipomenita teroare roșie îndreptată împotriva populației băștinașe, cu scopul dezrădăcinării și împușinării ei.

Gheorghe Burlă, născut în 1913 în localitatea Ciudeni, fostul județ Storojineț, român, agricultor. A absolvit cinci clase. Fiind trecut pe lista „elementelor social-periculoase”, este arestat în ziua de 2 noiembrie 1940 și aruncat după zidurile închisorii cernăuțene. Comisia centrală pe lângă comisarul narodnic al afacerilor interne al URSS, conform deciziei din 18 aprilie 1942, îl condamnă la 3 ani de muncă silnică, întemnițându-l în lagărul sovietic din Novosibirsk. Reabilitat de către Procuratura regiunii Cernăuți la 9 septembrie 1994.

Gheorghe Rojoc, născut în 1912, în localitatea Trestiana, fostul județ Storojineț, agricultor, a absolvit două clase. În timpul trasării graniței se află în rândurile armatei române. Fiind lăsat la vatră, pornește spre satul natal și nimerește în mâinile grănicerilor sovietici, care îl arestează la 18 aprilie 1942, îl condamnă la 3 ani închisoare și este internat în lagărul Stalinist din Novosibirsk. Reabilitat de către Judecătoria regională Cernăuți la 4 noiembrie 1967.

Ioan Cârciu, născut în 1923, în localitatea Straja, fostul județ Rădăuți, român, a absolvit 7 clase. În dimineața zilei de 8 septembrie 1940 a pornit cu vitele spre imașul satului. În ținutul Carpaților coborâse o toamnă frumoasă ca în povești. Păsările călătoare se pregăteau să apuce calea sudului și cântau de mai mare dragul, revărsându-și toată dragostea în melodii de o rară frumusețe.

Tânărul de 17 ani, contemplând natura miraculoasă a plaiului natal, ascultând cântecul duios al păsărilor, n-a observat când o vacă a ieșit din cireada, dorind să apuce câteva guri de iarbă „sovietică”. Băietanul s-a văzut nevoit să treacă „ilegal” frontiera ca să-și aducă neascultătoarea vacă în România. Grănicierii „tătucului” Stalin stăteau la pândă și așteptau noi victime. Românul va fi înhățat și supus interogărilor, care au durat 8 luni.

În zadar îl așteptau acasă bătrânul tată și o soră mai mare. Comisia specială, prin decizia din 17 mai 1941, îl condamnă la 3 ani închisoare, întemnițându-l în lagărul comunist din Vorkuta. Apucă drumul Nordului, drumul durerii și pierzaniei. A tot așteptat bunul lui părinte întoarcerea feciorului, însă nordul e fără milă. Reabilitat de către Judecătoria regională la 2 noiembrie 1990.

Elena Axenuț, născută în 1890, în localitatea Dersca, județul Dorohoi, româncă neștiitoare de carte. În ziua de 11 septembrie 1940 pornește spre satul Turceatca, unde locuia soacra ei, Maria Gromei, cu scopul să aducă niște hăinuțe pentru nepoței. A trecut granița și a nimerit în ghearele copoilor staliști. După numeroase interogări, Comisia specială, prin decizia din 17 mai 1941 o condamnă la 3 ani muncă silnică. Reabilitată de către Judecătoria regională la 2 noiembrie 1990.

Iacov Hnatec, născut în 1896, în orașul Cernăuți, ucrainean, comerciant, a absolvit școala primară. Însăpăimântat de teroarea instaurată în ținut de regimul sovietic, hotărăște să treacă în România. Fiind arestat de grănicierii comuniști în ziua de 21 august 1940, va fi condamnat la 3 iunie 1941 la 3 ani închisoare pentru încercarea de a trece clandestin frontiera sovieto-română. Reabilitat de către Judecătoria regională la 28 mai 1993.

Eugenia Babiuc, născută în 1910, în satul Bobești din fostul județ Storojineț. Gustând din plin „fricirea” adusă de „frații din Răsărit”, împreună cu sora și cumnatul apucă drumul spre România. În localitatea Sinăuți, la 2 km de frontieră, tustrei au fost reținuți și aruncați în beciurile închisorii cernăuțene. Interogările au durat circa zece luni și, la 3 iunie 1941, a fost condamnată la 3 ani muncă silnică.

Regimul comunist nu i-a permis să părăsească „împărăția lui Stalin”, pedepsind-o pentru marea ei obrăznicie și nesupunere.

Va fi reabilitată doar peste jumătate de secol de suferință, la 28 mai 1993, de către Judecătoria regională.

Gheorghe Carpiuc, născut în 1921, în localitatea Volcineții Vechi, fostul județ Rădăuți, ucrainean agricultor, a absolvit cinci clase. La 21 august 1940 țăranul s-a îndreptat spre ogorul său, care, în urma instalării frontierei sovietice s-a pomenit lângă sârma ghimpată a fiorosului imperiu bolșevic. Pe lotul lui de pământ, lăsat ca moștenire de părinți, se desfăta la soare porumbul. Tot în aceeași zi, o rudă care locuia în România, apropiindu-se de hotarul Stalinist, i-a aruncat un săculeț, conținând șapte pachete de mahoarcă (tutun). Grănicerii comuniști, urmărindu-l, au observat săculețul ce plutea în aer, venind ca o salvare pentru aprigul fumător. S-au repezit, i-au ferecat mâinile în lanțuri, l-au dus la pichet, apoi l-au aruncat în închisoarea din Cernăuți, trecându-l pe lista elementelor social-periculoase. Luni în șir, cei mai virtuoși agenți ai NKVD-ului au cercetat cu migală fiecare bob de tutun, analizându-l din diverse puncte de vedere, dorind să găsească mesaje cifrate sosind din partea securității române. După numeroase investigații, Carpiuc este condamnat la 7 aprilie 1941 la 3 ani de muncă silnică, întemnițat fiind în lagărul bolșevic din Vorkuta. Reabilitat de către Procuratura regiunii Cernăuți la 26 iunie 1990.

Minodora Coruleac, născută în 1921, în Horecea Urbană (o suburbie a Cernăuților), româncă, a absolvit șapte clase. Când sovieticii și-au făcut apariția în orașul de pe malul bătrânului Prut, soțul ei, Ilie Coruleac, fiind în serviciul poliției, s-a refugiat în România așezându-se cu traiul în Vatra Dornei. Minodora rămâne acasă cu doi copii minori. După o lună și jumătate, primind vești de la cel plecat, hotărăște să treacă ilegal frontiera cu scopul de a-și reîntregi familia. În ziua de 22 august 1940 ajunge în localitatea Tereblecea, adresându-se după ajutor unui locuitor de acolo. Îndreptându-se spre hotarul care a despărțit soț de soție, tată de copii, românii sunt arestați de grănicerii comuniști. Prin decizia nr. 49 din 17 mai 1941, Comisia specială o condamnă la 3 ani închisoare, întemnițând-o în lagărul din Vorkuta. Reabilitată de către Judecătoria regională Cernăuți la 16 februarie 1990.

Maria Țicalo, născută în 1905, în localitatea Sinăuții de Jos, ucraineană, neștiutoare de carte.

În timpul trasării graniței, ogorul ei se pomenește în URSS, iar casa - în România. La 19 august 1940, împreună cu o soră, trece hotarul pentru a secera grâul. Arestată de grăniceri, este aruncată în închisoarea din Cernăuți. Prin decizia nr. 57 din 3 iunie 1941, Comisia specială o condamnă la 3 ani muncă silnică. Reabilitată de Judecătoria regională Cernăuți la 5 iulie 1990.

Domnica Ciornolița, născută în 1905, în Sinăuții de Jos, a absolvit șapte clase, mamă a șapte copii. În ziua de 19 august 1940, împreună cu sora ei, Maria Țicalo, trece frontiera cu scopul de a strânge roadă de pe bucata de pământ rămasă în Ucraina Sovietică, datorită evenimentelor din vara aceluiași an. Fiind arestată, este supusă interogărilor, care au durat circa zece luni. Prin decizia nr. 57 din 3 iunie 1941, Comisia specială o condamnă la 3 ani muncă silnică. Reabilitată de Judecătoria regională Cernăuți la 5 iulie 1990.

Constantin Nicolaciuc, născut în 1899, în comuna Iordănești, fostul județ Storojineț, român, agricultor, a absolvit cinci clase, tată a trei copii. Fiind participant la manifestarea românilor din ziua de 1 aprilie 1941, este arestat de reprezentanții aparatului represiv al regimului Stalinist și supus cercetărilor. La începutul războiului este transferat din închisoarea din Cernăuți la Sverdlovsk, unde se va stinge din viață la 25 martie 1942, suferind de fizie.

Ion Moraru, născut în 1899, în satul Cupca, fostul județ Storojineț, român, agricultor, a absolvit șapte clase. În primăvara anului 1941 a fost adoptată hotărârea Comisarului popular al securității de stat a URSS despre „curățirea Republicii Ucrainene de elementul antisovietic, social-străin”, conform căreia acest țăran a fost trecut pe lista „dușmanilor poporului”. Fiind supus cercetărilor bestiale, ținut în mizerie, suferind de foame se îmbolnăvește și moare într-o închisoare din regiunea Sverdlovsk, la 20 mai 1942. Au rămas soția îndurerată și trei copilași între 4 și 14 ani.

Vasilina Migoțka, născută în 1895, în Javoda Veche, fostul județ Storojineț. Fiind învinuită de agitație antisovietică, este arestată la 27 iunie 1941 (adică după începerea războiului) și condamnată la 3 ani muncă silnică.

Nicolae Moraru, născut în 1899, în comuna Mihalcea, fostul județ Cernăuți, agricultor, știutor de carte.

Trecut în categoria „elementelor social-periculoase”, este arestat la 27 iunie 1941 și condamnat la 3 ani închisoare.

Nicolae Rusu, născut în 1923, în satul Bilca din fostul județ Rădăuți, român, a absolvit șapte clase. În preajma invaziei staliniste în Bucovina, mamă-sa, Frozina, i-a cumpărat o bucată de pământ în comuna Cupa. La 25 iulie 1940 este trimis să-și lucreze pământul intrat în țară străină. Trece cu bine hotarul, ajunge în Cupca, fiind găzduit de unchiul său. După o săptămână ducând la bun sfârșit munca, se pornește spre casa părintească. Este reținut de grănicerii sovietici și condamnat la 3 ani închisoare. A apucat drumul Siberiei.

Constantin Opaț, născut în 1922, în satul Cupa, român, agricultor, a absolvit școala primară. În ziua de 31 iulie 1940 pornește împreună cu Nicolae Rusu spre frontieră cu gândul de a trece în România. Amândoi cad în labelle grănicerilor bolșevici, fiind condamnați la 3 ani muncă silnică. Doi feciori ai neamului nostru, doi feciori mândri ca doi brazi de munte s-au pierdut în neagra străinătate.

Nicolae Schipor, născut în 1905, român, agricultor, a absolvit două clase, *Ilie Dănilă*, născut în 1900, român, agricultor, a absolvit școala primară, *Simion Cruț*, născut în 1901, român, agricultor, a absolvit cinci clase, *Ilie Dănilă*, născut în 1885, român, agricultor, neștiutor de carte, toți patru fiind din comuna Vicovu de Sus, fostul județ Rădăuți, în primăvara anului 1940 au adăpat oile la stâna care se afla în satul Șipotul Sucevei, sat rămas, după invazia bolșevică, pe partea sovietică a Bucovinei. Văzând că teritoriul românesc este tăiat de sârma ghimpată a bolșevicilor, țăranii din Vicov au hotărât să-și aducă oile acasă. Fiind reținuți de grănicerii staliști, fiecare va fi condamnat la câte trei ani de pușcărie. Au rămas familiile lor să-i tot aștepte, sperând că se vor întoarce cu mioarele acasă. Însă ei au apucat drumul pierzaniei, nimerind în lagărele din Vorkuta, iar oițele lor - pe masa ocupanților sovietici.

Adam Ciuleac, născut în 1912, în satul Stănești, fostul județ Rădăuți, român, muncitor, neștiutor de carte. În timpul trasării frontierei, se află la lucru în România.

În ziua de 3 august 1940, dorind să-și vadă părinții, pornește spre satul natal și cade în mâinile grănicerilor. Condamnat la 3 ani

închisoare, va fi escortat într-un lagăr de muncă de dincolo de Cercul polar.

Ilie Sacaliuc, născut în 1921, în localitatea Vașcăuți, fostul județ Rădăuți, ucrainean, agricultor, a absolvit două clase. Începând din 1933, Ilie locuia la bunicuța lui, Anița Carpiuc, din Volcineșii Vechi, iar părinții, fratele și sora rămăseseră în satul natal. Frontiera sovietică a despărțit aceste sate bucovinene din același județ, Rădăuți, și în toamna anului 1940 tânărul a hotărât să-și viziteze părinții. Fiind arestat de copoi staliști, este aruncat în închisoarea cernăuțeană. După nouă luni de interogări și batjocură, este condamnat la 5 ani închisoare. Au rămas să-i ducă dorul bunicuța și bunii lui părinți.

Ion Dnistreanschi, născut în 1900, român, agricultor, a absolvit șase clase, *Leon Dnistreanschi*, născut în 1905, român, agricultor, neștiutor de carte, ambii fiind din comuna Pătrăuții de Jos, fostul județ Storojineț, se aflau în timpul instalării frontierei la muncă în România. În toamna anului 1940 s-au pornit spre casă. Trecând hotarul sovietic, Ion va fi rănit la un picior, însă reușește să ajungă la baștină. Își sărută părinții și mulțumește Domnului că ambii au scăpat cu viață. După o săptămâna, grănicerii staliști au bătut la ușa casei lor. Fiecare va primi câte 5 ani de muncă silnică.

Victor Bodali născut în 1907, în comuna Straja, județul Rădăuți, român, agricultor, știutor de carte. Înainte de ocuparea părții de nord a Bucovinei, doi băieți ai săi s-au învoit să pască vitele unor oameni din satul Igești. După instalarea frontierei, Vicovu de Sus a rămas în componența României, iar Igeștii au nimerit în Ucraina Sovietică. La 2 august 1940, părintele a hotărât să-și aducă urmașii acasă. Trece hotarul și nimerește în mâinile grănicerilor sovietici. Cercetările au durat unsprezece luni. În vara anului 1941 i s-a pronunțat sentința, conform căreia țăranul a fost condamnat la 3 ani și escortat într-un lagăr bolșevic din Sverdlovsk.

Petru Mitric, născut în 1896, în orașul Storojineț, român, funcționar, *Vasile Baziuc*, născut în 1907, în Broscăuții Vechi, român, agricultor, neștiutor de carte, *Ștefan Zaporoniuk*, născut în Pătrăuții de Sus, agricultor, în ziua de 29 septembrie 1940 s-au îndreptat spre frontieră cu gândul de a trece în România, căci nu mai puteau suporta fărâdelegile ocupanților.

Reținuți de grăniceri, fiecare va primi câte 3 ani muncă silnică și tustrei se vor pierde în neagra străinătate.

Lucian Eșanu, născut în 1922, în orașul Botoșani, român, elev de gimnaziu. La 25 mai 1940 tânărul care locuia în Cernăuți s-a deplasat la Botoșani pentru a face o vizită mătușii sale. După două luni a hotărât să se întoarcă la mamă-sa, rămasă în capitala Bucovinei. Grănicerii cu stelute roșii pe chipiu i-au ieșit în cale. Condamnat la 3 ani închisoare, este internat în lagărul bolșevic din Sverdlovsk. A rămas buna lui mamă cu inima plină de durere să-l tot aștepte acasă.

Nichita Lupăștean, născut în 1921, în comuna Bahrinești, fostul județ Rădăuți, român, muncitor, a absolvit școala primară. În timpul instalării frontierei se afla la lucru în România. În ziua de 25 iulie 1940 s-a pornit spre baștină, unde-l așteptau părinții, frații și surorile. N-a avut norocul să ajungă până acasă. Îi rețin copiii staliniști, care străjuiau un pământ ce nu era al lor. A primit 3 ani de pușcărie, apucând drumul spre Novosibirsk.

Vladimir pascari, născut în 1919 în satul Costiceni, fostul județ Hotin, român, agronom. În timpul instalării graniței se afla în România, la muncă. La 17 octombrie 1940, pornește spre casă, unde îl așteptau părinții, un frate și o soră. Nimerește în mâinile grănicerilor și este condamnat la 3 ani muncă silnică. Va fi întemnițat în lagărul Stalinist din Novosibirsk. A avut fericirea să scape cu zile din infernul bolșevic și să se întoarcă la vatră. A adus cu el culoarea străinătății, conturul taigalei fără de margini și o imensă durere sufletească.

Mihai Agriculese, născut în 1908, român, agricultor, a absolvit școala primară, *Ion Todorenciuc*, născut în 1908, român, agricultor, a absolvit școala primară, *Constantin Cozaciuc*, născut în 1908, român, agricultor, a absolvit școala primară, *Vasile Corsei*, născut în 1909, ucrainean, agricultor, a absolvit prima clasă a școlii primare, toți din comuna Tureatca, fostul județ Dorohoi, în timpul instalării graniței se aflau în armata română. Fiind lăsați la vatră, pornesc în toamna anului 1940 spre casele lor, unde erau așteptați de soții și de copii. Nimerind în mâinile grănicerilor sovietici, sunt aruncați în beciurile închisorii cernăuțene.

După opt luni de cercetări și nopți de nesomn, fiecare va primi câte 3 ani de închisoare, apucând drumul spre Siberia cu suflele pline de durere.

Olga Onofrei, născută în 1916, în satul Lunca, plasa Herța, județul Dorohoi, româncă, a absolvit trei clase primare. În timpul instaurării puterii sovietice în ținut se afla în România. La 13 iulie 1940, mănătă de dorul de casă, unde o așteptau mama, frații și surorile, a pornit spre satul natal. În jur domnea o liniște desăvârșită. În depărtare se vedeau primele case ale acestei străvechi așezări românești, rânduie pe frumoasa vale a Prutului. Mai rămăneau câțiva pași până la pragul părintesc. Însă copiii regimului Stalinist i-au ieșit în cale. Este reținută și aruncată în beciurile închisorii din Cernăuți. Interogările au durat opt luni. Comisia specială, prin decizia nr. 15 din 10 februarie 1941, a condamnat-o la 5 ani de muncă silnică pentru trecerea ilegală a frontierei sovietico-române. Reabilitată de către Judecătoria regională Cernăuți la 27 octombrie 1989.

Ilie Avasiloaie, născut în 1895, în comuna Hreățca, județul Dorohoi, român, agricultor. În timpul instalării puterii sovietice în Ținutul Herța se afla la lucru în România. La 22 iulie 1941 a hotărât să revină acasă, unde-l așteptau soția și trei copilași. Este prins de grăniceri și aruncat în închisoarea din Cernăuți. Au început interogările bestiale. Va fi învinuit de faptul că în perioada interbelică a fost membru al partidelor politice din România, desfășurând „o luptă activă împotriva mișcării revoluționare”. Comisia specială de pe lângă Comisarul popular al afacerilor interne al URSS, prin decizia nr. 34 din 29 martie 1941, îl condamnă la 8 ani de muncă silnică. Apucând drumul calvarului, nimerește în orașul nordic Vorkuta, unde nopțile negre-s fără sfârșit. Suflarea Nordului îi pătrunde în sânge, înfiorător de lungă era durata iernii, trezindu-i în suflet dorul de casă. Numai vântul pribeag ducea spre Patrie chinul românilor din cazărmile comuniste. Departate de vatră, urmașii lui Ștefan, bolnavi și flămânzi, vinovați fără vină, erau torturați în împărăția înghețurilor veșnice. În ziua de 13 iunie 1941, membrii familiei sale, trecuți la categoria „elementelor social-primejdioase”, sunt expediați împreună cu alți osândiți, în vagoane de vite, spre Siberia, până în regiunea Tiumen,

în inima GULAG-ului Stalinist. Reabilitat de către judecătoria regională Cernăuți la 16 februarie 1990.

Constantin Stoica, născut în 1890, în satul Becești, comuna Hreățca, județul Dorohoi, român, agricultor, neștiutor de carte. În ziua de 7 iulie 1940 țaranul s-a îndreptat spre hotarul instalat de mâna veneticului, dorind să treacă în Patria-mamă. Aflându-se în România, a mărturisit despre fărădelegile la care s-au dat în ținut satrapii „tătucului” Stalin. Se simțea om liber într-o țară liberă, stăpânit de sentimentul demnității. Însă dorul de casă, de localitatea natală, unde îl așteptau soția și două fiice gemene, îi rodea zilnic sufletul. Luându-și inima în dinți, a hotărât să revină la baștină. Prins de iscoadele stăpânirii roșii, la 17 mai 1947 este judecat și condamnat la 5 ani închisoare. Reabilitat de către judecătoria regională Cernăuți la 25 ianuarie 1990.

Vasile Budeanu, născut în 1898, în localitatea Pilipăuți, comuna Lunca, județul Dorohoi, român, agricultor, cu două clase primare. La 21 iulie 1940 satrapii staliniști au bătut cu putere la ușa casei țaranului. Măinile gospodarului, dornice de muncă, au fost ferecate în lanțuri. Soția-i, Iustina, de jale își smulge părul din cap. Cei șapte copilași, unul mai frumos decât altul, cu ochii scăldați în lacrimi și cu o mare durere în suflete, își iau rămas bun de la scumpul părinte. Pentru această numeroasă familie încep zile de calvar. Reprezentanții organelor sovietice de represalii folosesc diverse metode de tortură, urmărind scopul ca românul să semneze toate hârtiile conform cărora în perioada interbelică a fost, chipurile, „agent secret al siguranței române”, având misiunea să descopere „elementele revoluționare”. Comisia specială, prin decizia nr. 39 din 7 aprilie 1941, îl condamnă la 8 ani de muncă silnică. Este trimis într-un lagăr de exterminare din regiunea Sverdlovsk, unde-l așteptau cerberii cu semne pe frunte și cu moartea în brâu. În nopțile geroase de iarnă, după munci grele și istovitoare, vedea în vis gospodăria-i rămasă pe un verde picior de plai, chipurile dragi, de care a fost despărțit, o mămăligă mare și brânză. Se trezea cu sufletul chinuit de doruri și amintiri, înghițea în sec. Fiindcă odată cu deschiderea ochilor dispărea icoana locului natal și, flămând, începea să caute prin buzunare o coajă de pâine neagră. A avut norocul să scape cu zile.

În ianuarie 1947, pus în libertate, se întoarce la baștină și își găsește gospodăria devastată și pustiită. Ființele lui scumpe fuseseră duse, în iunie 1941, în Siberia. Omul și-a tăinuit durerea în suflet, așteptând întoarcerea celor dragi. După doi ani de zile, fostul osândit va fi din nou arestat. Conform unei decizii judiciare, este deportat în ținutul Krasnoiarsk. Reabilitat de către Procuratura regiunii Cernăuți, la 23 noiembrie 1989.

Adam Găină, născut în 1915, în localitatea Probotești, comuna Târnauca, județul Dorohoi, român, agricultor. Arestat de grănicerii sovietici pe teritoriul satului de baștină, va fi supus înjosirilor de tot felul. Tânărul va fi învinuit de spionaj în favoarea României. Prin decizia nr. 25 din 1 martie 1941, Comisia specială l-a condamnat la 8 ani închisoare. A nimerit într-un lagăr din Vorkuta. Judecătoria regională Cernăuți l-a reabilitat la 17 noiembrie 1989.

Dumitru Mihai, născut în 1896, în satul Mogoșești, județul Dorohoi, român, agricultor. În ziua de 29 iunie 1940 țăranii din acest sat au ieșit să vadă coloana de tancuri sovietice care a apărut în sat. Ele scoteau vuiete îngrozitoare și copiii au început să plângă. În inimile oamenilor s-a strecurat o umbră de frică și mulți, în prima noapte după cele văzute n-au putut închide ochii. Despre noua putere în sat au prins să circule zvonuri, unul mai înfricoșător ca altul. Tinerii treceau ilegal frontiera în România, dorind să scape de odiosul regim

Stalinist. Printre ei s-a aflat și fiul său Gheorghe. La 8 iulie tatăl, la rugămintea soției, pornește la drum cu scopul ca să-și găsească feciorul și să-l aducă la baștină. La întoarcere este prins de grăniceri și aruncat după gratii. După nouă luni de tortură, este condamnat la 5 ani de munca silnică, acasă rămânându-i patru copii. Reabilitat de către Judecătoria regională Cernăuți la 17 noiembrie 1989.

Sava Gheorghitanu, născut în 1904, în satul Godinești, județul Dorohoi, român, agricultor, neștiutor de carte. În timpul trasării graniței se afla la muncă în România. La 1 august 1940 a luat calea spre baștină, dar a fost oprit de grăniceri.

Interogările au durat 16 luni și fiind clasificat „element social-periculos”, a fost condamnat la 5 ani de închisoare. Reabilitat de către Judecătoria regională Cernăuți la 17 noiembrie 1989,

Anania Maluș, născut în 1911, în satul Godinești, județul Dorohoi, român, agricultor. În timpul instalării graniței, se afla la lucru în România. La 1 august 1940 s-a pornit spre casă, unde-l așteptau părinții și soția. Reținut de grăniceri, el va fi supus torturilor și în cele din urmă va fi condamnat la 5 ani de închisoare. Va nimeri în lagărul de la Vorkuta, unde va muri la 9 ianuarie 1943. Reabilitat de judecătoria regională Cernăuți la 17 noiembrie 1989.

Anton Ceaplinski, născut în 1904, în orașul Cernăuți, ucrainean, muncitor, a absolvit șase clase. În timpul trasării frontierei se afla la muncă în România. La 13 noiembrie 1940 și-a pus în gând să se întoarcă acasă unde îl așteptau soția și o fiică, Zinaida. Fiind arestat pentru trecerea ilegală a frontierei, a fost condamnat la 3 ani închisoare.

Ion Șuhan, născut în 1910, în localitatea Boian, român, agricultor. Este arestat de grănicerii sovietici la 28 mai 1941, fiind învinuit de faptul că a tăinuit informația despre încercarea unor conaționali de a trece clandestin frontiera în România. Va fi privat de libertate pe un termen de 3 ani și întemnițat într-un lagăr Stalinist din Sverdlovsk. La 21 august 1943 este din nou condamnat la 8 ani muncă silnică pentru „activitate antisovietică”.

Ion Vaipan, născut în 1917, în Canada, român, agricultor, a absolvit șase clase, locuitor al satului Boian. În ziua de 28 mai 1941 hotărăște să treacă frontiera în România. Luându-și rămas bun de la scumpa lui mamă, pornește spre granița instalată de bolșevici și nimerește în mâinile grănicerilor. Pentru efectuarea cercetărilor este escortat la Sverdlovsk, unde se îmbolnăvește de fizie și moare în floarea vârstei, la 1 iulie 1942.

Agafia Ungureanu, născută în 1922, în satul Băineț, județul Rădăuți, româncă, a absolvit șapte clase. În timpul invaziei bolșevice se afla în orașul Cernăuți. Dorind să se întoarcă în satul ei de lângă orașul Siret, înaintează o cerere comisiei sovieto-române constituite în vara anului 1940. Cererea tinerei a fost respinsă și româncă se pornește spre graniță. Este prinsă și după cercetări, primește 3 ani de închisoare.

Maria Tărâță, născută în 1919, în satul Cupca, județul Storojineț, româncă, a absolvit trei caise. Dorind să scape de teroarea roșie, pornește în toamna anului 1940 spre frontieră, cu gândul de a trece în România. Fiind arestată de copiii regimului comunist, nimerește în beciurile închisorii din Cernăuți și va fi condamnată la 3 ani muncă silnică.

Maria Popescu, născută în 1919, în satul Cupca, româncă, a absolvit două clase. La 19 septembrie 1940 a fost prinsă în timp ce încerca să treacă granița în România. Nimerind în categoria „elementelor social-primejdioase”, a fost exilată în regiunea Novosibirsk.

Eleonora Drehuță, născută în 1920, în satul Băineț, româncă, a absolvit șase clase. În timpul instaurării puterii sovietice în nordul Bucovinei se afla în orașul Cernăuți. Acasă o așteptau părinții și frații mai mici. A înaintat o cerere comisiei sovieto-române, rugând să i se permită părăsirea regiunii Cernăuți în mod legal. Rugămintea ei a rămas fără răspuns și tânăra este nevoită să caute alte mijloace de a trece în România. Nimerește în capcana unei patrule grănicerești, fiind privată de libertate pe un termen de 3 ani.

Saveta Popovici, născută în 1923, în localitatea Calafindești, județul Rădăuți, româncă, a absolvit prima clasă primară. În martie 1940 tânăra a sosit în orașul Cernăuți, unde avea un frate învățător. Peste trei luni în ținut a fost instaurată dictatura stalinistă și româncă s-a pomenit în componența imperiului bolșevic. La finele anului 1940, fata s-a hotărât să pornească spre satul natal, rămas în partea românească a Bucovinei. N-a avut norocul să ajungă la casa părintească. Călăii i-au ieșit în cale și au trimis-o la muncă silnică în Siberia pe un termen de 3 ani.

Eudochia Tcaciuc, născută în 1906, în Cucuiurul Mare, județul Cernăuți, româncă neștiutoare de carte. În vara anului 1940 înaintează comisiei sovieto-române o cerere, în care roagă să i se permită părăsirea regiunii Cernăuți în mod legal, motivând faptul că soțul ei locuia în România. N-a primit nici un răspuns și s-a pornit să treacă clandestin frontiera. A fost prinsă și a primit 3 ani de închisoare.

Onofrei Zahariuc, născut în 1912, în Prisăcăreni, județul Storojineț, român, agricultor, a absolvit cinci clase.

La 1 aprilie 1941 a participat la manifestația antisovietică a locuitorilor din satele de pe Valea Siretului. Fiind arestat, nimereste în mâinile călăilor bolșevici și dispare fără urmă, lăsând o soție cu inima frântă de durere și trei copii minori.

Dumitru Popescu, născut în 1893, în Pătrăuții de Sus, județul Storojineț, român, agricultor, a absolvit cinci clase. A luat parte la evenimentele de la 1 aprilie 1941 de la Fântâna Albă. Arestat, este supus interogărilor și aruncat în închisoare. Sleit de puteri se îmbolnăvește și moare la 28 august 1942.

Ivan Vizniuk, născut în 1908, în Hliboca, județul Storojineț, ucrainean, muncitor, știutor de carte. Arestat de organele sovietice la 13 iunie 1941, va fi transportat în Republica Komi, cătunul Vojael, și condamnat la 5 ani închisoare pentru faptul că în perioada interbelică a fost membru al unui „partid contrarevoluționar” din România. Se stinge din viață în orașul Peciora la 23 ianuarie 1946.

Nistor Bujenița, născut în 1875, în Cotul Ostriței, comuna Mahala, județul Cernăuți, român, agricultor, neștiutor de carte. În noaptea de 6 spre 7 februarie 1941, un grup de români din localitățile Buda, Ostrița, Mahala, Horecea Mănăstirii, Horecea Urbană, dorind să scape de odiosul regim Stalinist, s-a pornit spre granița sovieto-română. În rândurile celor 400 de oameni, mânați de idealul libertății și de realitatea crudă a evenimentelor petrecute în ținutul codrilor de fagi în primul an de dictatură comunistă, se numărau și Bujenița Ion al lui Mihai, Leahu Ion al lui Toader, Maximeț Mihai al lui Onorfrei, Bujenița Ion al lui Nicolae, Cernăuțean Vasile al lui Nicolae, Bujenița Ion al lui Nistor, Axanie Ion al lui Ilie. Reieșind din faptul că feciorul său, Ion, a încercat să treacă ilegal frontiera în România, nimerind astfel în lista „trădătorilor patriei”, țăranul este arestat și exilat în regiunea Kirovsk, iar puterea stalinistă îi va confisca întreaga avere, împreună cu dânsul sunt supuși represaliilor politice soția, Maria Bujenița, născută în 1882, și fratele lui, Nicolae Bujenița, născut în 1880, agricultor, neștiutor de carte.

Gheorghe Pintiliciuc, născut în 1907, în comuna Voloca pe Derelui, județul Cernăuți, român, agricultor, a absolvit prima clasă primară. În primăvara anului 1941, peste 20 de oameni din satele Voloca, Stănești, Țărănești, Cucuiul Mare, Dumbrava Roșie au

hotărât să treacă ilegal frontiera în România. Printre ei s-a aflat și Pintiliciuc. Nimerind în ghearele reprezentanților organelor comuniste de represalii, este supus cercetărilor, care au durat zece luni. Moare de foame în închisoarea din Sverdlovsk la 6 februarie 1942. A rămas fără tată fiul său, Ion, care împlinise doi anișori.

Gheorghe Loghin, născut în 1888, în comuna Igești, județul Storojineț, român, agricultor, a absolvit șase clase. În ziua de 24 martie 1941, în orașul Storojineț s-a adunat un mare număr de români cu scopul să înainteze organelor raionale cereri în privința trecerii legale a frontierei în România. Cererile au fost respinse, iar participanții la acea acțiune temerară (care a avut loc cu o săptămână înainte de evenimentele de la Fântâna Albă) au nimerit în lista neagră a „trădătorilor patriei”. Împreună cu Gheorghe Loghin au dorit sași părăsească baștină pentru a se salva de urgia stalinistă și alți gospodari din Igești: Constantin Pitii, Constantin Iacoviță, Gheorghe Botă, Gheorghe Frunză, Iordache Loghin, Dumitru Loghin, Titus Ionașcu, Nicolae Frunză, Victor Borșan, Ion Gavrilescu. Fiind arestat, este supus interogărilor și torturilor neomenești. Învinuit de activitate antisovietică, odată cu declanșarea războiului antisovietic este transferat în regiunea Sverdlovsk, unde moare în detenție la 22 mai 1942. A lăsat acasă cinci copilași, care l-au tot așteptat.

Ștefan Buhaianu, născut în 1906, în satul Grămești, județul Dorohoi, român, funcționar. După absolvirea gimnaziului din orașul Siret, își începe activitatea de muncă în sistemul vamal. În perioada anilor 1931-1932 își face serviciul militar, fiind încadrat în Regimentul 14 Infanterie, dislocat în orașul Roman. În 1936 vine la Cernăuți și este angajat ca funcționar în cadrul organelor administrative din Bucovina. Se stabilește în comuna Mahala. Fiind calificat de călăii staliști ca „element social-primejdios”, este aruncat în beciurile închisorilor comuniste, unde se stinge din viață la 15 noiembrie 1941.

Toader Țăbuleac, născut în 1900, în localitatea Cupa, român, agricultor, a absolvit două clase primare. La 1 aprilie 1941 pornește în coloană, spre Hliboca pentru a înainta organelor raionale cererea, prin care ruga să i se permită plecarea legală în România.

Înscris pe lista neagră a „elementelor antisovietice”, va fi arestat și torturat de către „frații de la Răsărit” și, ajuns la capătul puterilor, va muri la 28 septembrie 1941 în închisoarea din Sverdlovsk.

Vasile Gandiuc, născut în 1891, în localitatea Hliboca (Adâncată), ucrainean, agricultor, a absolvit liceul. Arestat la 13 noiembrie 1941, este escortat în cătunul Vojael din Republica Komi, unde este condamnat la 7 ani de închisoare. Moare în celulă la 24 noiembrie 1943.

Vasile Kriuciko, născut în 1903, în Hliboca, ucrainean, muncitor, știutor de carte. Este și el arestat la 13 iunie 1941, nimerește la fel, în cătunul Vojael din Komi, fiind condamnat acolo la 8 ani de închisoare. Din viață se stinge la 9 mai 1943.

Nicolae Crițan, născut în 1886, în comuna Straja, județul Rădăuți, român, agricultor, știutor de carte. Era cu traiul în satul Seletin, așezare de la izvoarele Sucevei. În ziua de 13 iunie 1941 țaranul este inclus în categoria „elementelor social-primejdioase”. Este condamnat la 8 ani de închisoare pentru faptul că în perioada interbelică a făcut parte dintr-un „partid contrarevoluționar” din România. Este și el transportat în lagărul comunist din cătunul Vojael, Republica Komi, unde moare la 8 septembrie 1942. Membrii familiei sale vor fi exilați în Kazahstanul de Nord. Acolo, în exil, în 1942, moare soția lui Nicolae Crițan. Fiul, Ion, născut în 1927, rămâne orfan, dar are norocul să reziste și să scape din infernul Stalinist. Averea familiei Crițan, confiscată, constă dintr-o casă, o șură, o vacă și patru fâlcii de pământ.

Iurie ZEGREA

La Fântâna Albă

La Fântâna Albă e-o tăcere-adâncă,
Arborii durerii doar în jur foșnesc;
Păsări călătoare se întorc și încă
Parcă-a jale în codru ciripesc.
La Fântâna Albă s-a vărsat mult sânge,
Românași de-ai noștri viața și-au pierdut,
De aceea și pădurea plânge,
Dară zbuciumul ei este mut.
La Fântâna Albă când natura-nvie
Și când în văzduh vâslesc cocorii,
Solii neamului aprind în gând făclie
Și-și deplâng martirii și feciorii.
La Fântâna Albă un ecou răsună
Și tăceri durute-ndată se retrag:
„Nu permiteți, oameni de credință bună,
Vărsare de sânge pe acest meleag”.
La Fântâna Albă, pe frunză și ram,
Scrisu-s-a istoria cu sânge de neam.

Petru GRIOR

Ruga către cei plecați

Iertați-ne pentru faptul
Că Prutul plânge
Și glia străbună
Veșnic suspină.
Iertați-ne pentru faptul
Că plecata-ți departe
Și Țara de Sus
E iarăși străină.

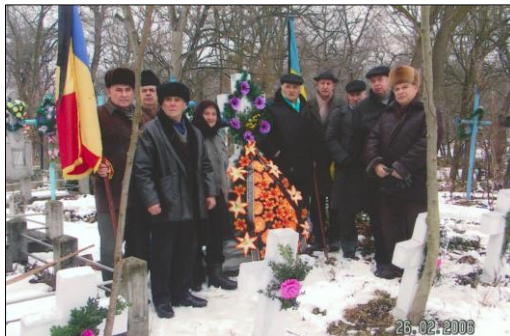
Iertați-ne pentru faptul
Că Siberia-i grea,
Gerurile-s mari
Și foametea-i crudă.
Iertați-ne pentru faptul
Că nu v-ați întors
Și Patria-Mamă
Astăzi vă uită.

Iertați-ne pentru faptul
Că sunteți părăsiți
Și noaptea trădării
Mult v-a durut.
Iertați-ne pentru faptul
Că-n secolul nostru
Neamul lui Ștefan
Rămâne vândut.

Ion BEJENARU

Graiul mamei

Când făcut-am primii pași
De la leagăn, înainte,
Mama-mi zise: - Copilaș,
Casa noastră, ține minte,
Este locul cel mai drag
Dintre câte-s pe pământ.
Iar de-i trece pe-alt meleag,
Să trăiești, în țări străine,
Graiul să ți-l iei cu tine.
Graiul mamei este sfânt!
Graiul țării nu se schimbă,
Veacuri – toți l-am apărat.
Pentru strămoșeasca limbă
Sânge – râuri – am vărsat
De la munte pân-la mare;
Și-am rămas pe-acest pământ,
L-am scăpat de la pierzare;
Munți de oase-am risipit
Să-l vedem iar întregit.
Graiul mamei este sfânt!
Au cercat – nu chiar demult,
La o vreme de răscruce,
Graiul l-au făcut temut –
Să ne schimbe vorba dulce;
I-au scos haina, fără milă,
Da-n zadar, ei nu ne-au frânt,
N-au putut să-l ia cu sila,
Stăm de pază – mic și mare –
Graiurile sunt popoare.
Graiul strămoșesc e sfânt!

Omagierea victimelor masacrului de la Lunca din noaptea spre 7 februarie 1941, înhumate în cimitirul comunei Mahala

1 aprilie 2007. Parastas pentru victimele masacrului de la 1 aprilie 1941 de la Fântâna Albă

Monumentul represaților și troița eroilor din curtea bisericii Sf. Spiridon din Herța

Întoarcerea din refugiu

Victor LEAHUL

La sfârșitul lunii iulie 1941 orașul Cernăuți a fost reocupat. La începutul lunii august i-am scris mătușii Eughenia o scrisoare întrebând ce s-a petrecut în sat după ce am plecat eu. După vreo trei săptămâni am primit răspuns că s-au petrecut multe lucruri care nu încap într-o scrisoare. Sunt foarte multe lucruri de spus...

La radio, populația care voia să se întoarcă în Basarabia și Bucovina, era sfătuită să depună cerere la Ministerul de Interne și să aștepte cu răbdare redeschiderea graniței.

La 15 septembrie trebuiau să reînceapă cursurile noului an școlar. Tabăra lua sfârșit. M-am reîntors la București, la un cămin pentru refugiați și am completat un formular de cerere pentru întoarcere în Bucovina de Nord. Am fost informat că școlile de acolo se vor deschide cu întârziere. La Ministerul de Interne au început să apară liste cu numele persoanelor cărora li s-au aprobat cererile de întoarcere. Erau din acei ce au depus cererea înaintea mea. Trebuia să mai aștept.

În vremea aceea nemții înaintau în Rusia ca-n brânză și luau prizonieri cu diviziile. Bombele aruncate de aviația sovietică nu explodau. Populația Rusiei sabota industria de război și aștepta eliberarea de sub teroare. Soldații sovietici capturați aveau în buzunare boabe de grâu prăjit. Nu primiseră pâine de săptămâni întregi. La Constanța, pilotul român Horia Agarici se luptase singur cu șapte avioane sovietice, a doborât trei din ele și a pus pe fugă pe celelalte patru. Se părea că lupta împotriva bolșevismului avea sorți de izbândă.

În scurt timp, pe lista celor ce au primit aprobarea de întoarcere în Bucovina de Nord era și numele meu. Trenul pleca din Gara de Nord la 1:30 p.m.

Am mers la căminul de refugiați și mi-am luat bagajul și de acolo la gară. În sfârșit mă întorceam acasă! Pe cine voi mai găsi?!

Aveam impresia că trenul se mișcă prea încet, că stă prea mult prin stații. A doua zi, înainte de amiază, am ajuns la Cernăuți. Gara de Nord a orașului nu prezenta semne de avarii și nici orașul. Nu s-au dat lupte de stradă în oraș. Pentru că purtam cu mine bagajul, nu puteam să merg spre casă pe cărare, așa cum mergeam mai înainte. Trebuia să merg două stații cu trenul de Bălți până la halta Mahala, dar trenul acesta pleca la ora 3:20 p.m. Aveam timp destul să mă interesez de școală. Am lăsat geamantanul la casa de bagaje și am pornit prin oraș pe jos. De jos de la gară până sus la Liceul Mitropolitul Silvestru am făcut cam trei sferturi de oră. Intrarea în clădirea liceului era încuiată. Pe ușă era un afiș care anunța că în anul școlar 1941-1942 liceul nu va funcționa. Foștii elevi se puteau înscrie la orice alt liceu din oraș. Am mers la Liceul Aron Pumnul unde era un alt afiș la intrare, care anunța începerea cursurilor la 15 noiembrie; înscrierile elevilor de la clasa a doua până la a opta se vor face până cel târziu la 12 noiembrie... Am mers la biroul secretarului liceului și am completat un formular de înscriere pe care am notat că am promovat din clasa șasea a șaptea la Liceul Mitropolitul Silvestru în anul 1939-1940. Am redevenit elev. Trebuia să mai completez dosarul cu niște acte înainte de începerea cursurilor.

Îmi părea rău că nu voi mai avea profesorii mei care mă cunoșteau, dar asta era situația și trebuia să mă consolez. M-am întors la gară. Plecarea trenului spre Bălți se apropia. Garnitura era trasă pe peron. Mi-am luat bagajul de la casa de bagaje și am urcat într-un vagon cu inima zvâcnind de emoție la apropierea revederii satului. Am trecut cu o oprire scurtă prin stația Jucica și am coborât la halta Mahala. Am luat-o pe cărare spre satul nostru. De departe părea neschimbat, dar imaginea aceasta era înșelătoare. Pe măsură ce înaintam, pe ulițe întâlneam tot mai multe case fără ferestre cu buruienile crescute în curte înalte până la streșină... Case pustii!

Casa unde locuia mătușa Eughenia era mai în vale, mai aproape de halta CFR. Casa noastră era mai departe, mai pe deal. M-am oprit la mătușa. Știam că a rămas pe loc, căci promisem de la ea o scrisoare în tabăra de la Deva. După ce mi-a dat ceva să mănânc, că eram rupt de foame, mătușa mi-a povestit îngrozită de cele ce s-au petrecut cât am fost eu departe.

Sărbătorile religioase nu mai erau respectate. În zilele de sărbătoare prezența omului la munca câmpului era controlată cu mai multă severitate. Preoți nu mai existau prin sate, dar oamenii se mai adunau la biserică și cantorii mai citeau niște psalmi și rugăciuni ca Dumnezeu să-i apere de cel Rău. De Ziua Crucii oamenii se aflau adunați în biserică. Broniu a aflat și a venit călare până în fața bisericii. A cerut unui om să-i deschidă ușile și a intrat călare înăuntru cu cravașa în mână și a alungat oamenii afară, la muncă, în câmp.

Sovieticii au început să ceară mereu cote peste cote pentru suprafețele lucrate în anul precedent. Cei mai mulți și-au dat toată recolta, iar cei mai înstăriți au trebuit să-și vândă lucrurile din casă ca să-și cumpere cereale ca să-și dea cotele care li se cereau. Dar stăpânii cei noi nu se mulțumeau numai cu cerealele, ci mai cereau și cote de carne, de brânză și lapte, de lână de la oi și chiar de zarzavaturi din grădină. Acestea din urmă se adunau la primărie și de multe ori putrezeau, pentru că acolo nu venea nimeni să le ridice, în timp ce familiile rămâneau lipsite de cele de trebuință. Căruțele încărcate cu sacii de cereale colectate din sat trebuiau să parcurgă străzile însoțite de un alai format din flăcăi și fete de la horă, cu muzica din sat, care trebuiau să joace de „fericire” că pot să dea din agoniseala lor armatei roșii „eliberatoare”! Scene de acestea văzusem și eu în zilele dinaintea plecării în refugiu.

Fățărnicia era strigătoare la cer, căci în urmă rămâneau bătrâni și copii care plângeau de foame. Noaptea, când duba neagră intra în sat, oamenii fugeau de prin case și se ascundeau în câmp prin porumburi, iar mai târziu, când câmpul s-a golit, fugeau și se ascundeau în lunca Prutului, ori prin glugile de strujeni din grădină. Acolo, în lunca Prutului, au început să se organizeze să facă ceva să scape de teroare. Sătenii noștri aveau prieteni și cunoscuți de prin zonele de graniță cu care se mai întâlneau prin târguri. Peste tot teroarea era mare. Durerea tuturor era aceeași. De la aceștia au aflat că granița era păzită cu strășnicie. Zona, arată cu plugul în fața unei rețele de sârmă ghimpată, era de netrecut. În zona arată se ascundeau mine și sârme declanșatoare de rachete de semnalizare. Nu erau șanse de scăpare. Există un singur punct unde aceste rețele nu s-au putut instala și anume punctul unde cobora granița de pe

uscat pe apa Prutului, în Lunca județului Dorohoi. Acolo se afla un teren mlăștinos, o baltă, unde grănicerii nu instalaseră încă rețeaua lor ucigașă. La iarnă, când balta va îngheța, atunci vor trece peste punctul acesta. Vor năvăli cu tot bulucul asupra pichetului de grăniceri de pe malul bălții și cu ei cu tot vor trece în România! Semnalul de plecare se va da cu clopotul din turnul școlii primare, tras în anumit fel.

În zilele de la începutul lunii februarie au fost geruri mari. În ziua de 6 februarie, cam pe la amiază, a început să viscolească de puteai să-ți bagi degetele în ochi și nu le vedeai. Cineva a dat semnalul, trăgând clopotul de la școala primară. Oamenii îmbrăcați în straie de sărbătoare au început să apară pe ulițele satului, îmbrățișându-se unii cu alții și luându-și rămas bun de despărțire.

Pe nesimțite s-au scurs spre locul de adunare din lunca de jos a Prutului. Unii mai aveau cu ei și câte o pușcă pentru mai multă siguranță. Alții erau însoțiți de soții și de copii. Toți voiau să scape. Așteptau să vină un om de legătură din țară, dar omul acela nu a mai venit.

Când s-a lăsat întunericul, au pornit pe sub mal cu gândul că „fie ce-o fi!” Înotau în zăpadă mai sus de genunchi ca să nu fie observați de pe șosea, unde mai treceau din când în când camioane cu soldați. Aveau de mers vreo 40 kilometri și drumul era foarte greu. Datorită greutății drumului copiii și femeile au rămas mult în urmă, flăcăii și bărbații mai tineri au apărut în frunte și au pornit în marș forțat ca să deschidă calea. De la locul de adunare au plecat mai multe sute de suflete din satul nostru și din satele vecine. Acum se găseau în grupul din față cam două sute de oameni tineri. Au ajuns acolo cu întârziere și epuizați de oboseală și granița era acum întărită cu un gard de sârmă ghimpată așezat în mlaștina înghețată. Când s-au apropiat de gardul de sârmă ghimpată, rachete luminoase au izbucnit în sus și locul s-a luminat ca ziua. Mitralierele au început să tragă din față și din coaste de se părea că s-a deschis iadul pe pământ și ei erau în mijlocul focului, dar și ei erau hotărâți și au mers înainte prin foc și prin sârmele ghimpate. Cei mai mulți au căzut unii morți, alții grav răniți. Au ajuns pe pământul României unsprezece bărbați și trei femei. Groapa comună era pregătită înainte de a ajunge ei.

Când pe tot terenul nu s-a mai observat nici o mișcare, focul a încetat. Un ofițer sovietic trecea de la un om la altul și dacă găsea pe unul că mișca, îi mai trăgea un glonț de revolver în cap. Iar cei vii au fost deportați.

Grupul mare care rămăsese în urmă de femei și copii, auzind împușcături grozave înaintea lor, și-a dat seama că ceva înspăimântător se petrecuse acolo și profitând de întunericul care mai stăruia, s-au reîntors.

În dimineața zilei de 7 februarie, o femeie care locuia aproape de biserica din Mahala mergea pe șosea cu sania către Lipcani. Când a ajuns în dreptul bălții de la Lunca-Dorohoi, grănicerii sovietici au oprit-o și au obligat-o să iasă de pe șosea la dreapta către lunca Prutului, unde câmpul era plin de oameni împușcați. Femeia a recunoscut cu groaza câțiva dintre sătenii ei pe care îi știa prea bine. Grănicerii au încărcat sania femeii de câteva ori cu cadavre – așa cum se încarcă snopii în timpul recoltei – și i-au dus la gropile comune până ce acestea s-au umplut. Mai era încă o groapă, a treia, săpată mai de curând și au umplut-o și pe aceea, apoi au lăsat femeia să plece în drumul ei. Pe teren se mai aflau încă un număr destul de mare de morți și grănicerii n-aveau poftă să mai sape. Au făcut o spărtură în gheața Prutului, apoi mergeau și legau trei-patru morți de picioare cu sârmă ghimpată, îi târau până la gaura din gheață și-i afundai în apă sub gheață să se ducă la vale. Așa au dispărut fără urmă mulți din cei ce au murit la Prut în noaptea aceea. Ce s-a întâmplat în sat?

La ora când s-a dat semnalul cu clopotul de la școală, în biroul primăriei se aflau Broniu și Ștefan al Lisavetei care nu vedeau ce se petrece afară din cauza viscolului. Într-o casă mai din vale locuiau doi tineri căsătoriți numai cu un an mai înainte, Isai și Măriuța împreună cu mama ei. Și tinerii se iubeau foarte mult. Acum Isai voia să plece și Măriuța ar fi plecat cu el până la capătul lumii, dar mama ei era bolnavă la pat și Măriuța nu putea să o lase. Trebuia să stea și s-o îngrijească. Isai trebuia să plece, căci fusese recrutat de sovietici în marină și în luna martie avea să fie încorporat în armată. Măriuța trebuia să stea cu mama ei, dar ar fi vrut să plece și ea cu el și nu știa cum să se mai împartă. Până la urmă Isai a convins-o.

— Tu, Măriuță, stai acasă și ai grijă de mama ta. Eu mă duc acum, dar noi nu vom mai sta prea mult departe, căci strâmbătatea asta nu poate să dureze prea mult. Eu voi fi printre cei dintâi care se vor întoarce și vom fi iarăși împreună.

Și Măriuța a rămas și Isai a plecat și apoi au plecat și cei doi frați ai ei, Emilian și Iulian, și lumea i se părea pustie și o groază a apucat-o pe Măriuța: „Ce se va face ea singură acasă?” Nu, Isai nu trebuie să plece! Ea trebuie să-l oprească. Și-a adus aminte că ea are pe cineva important la primărie, pe cumătrul ei Ștefan al Lisavete. A alergat repede la primărie ca să-l găsească:

— Cumătre, fă ceva și oprește-l pe Isai să nu plece că mă lasă singură!

— Ce? Unde pleacă el?

— La România!

— Lasă că nu mai pleacă el nicăieri îi răspunse Broniu, apoi luă telefonul, sună la centrală și ceru să i se dea legătura cu grănicerii de la Noua Suliță. A vorbit ceva pe rusește cu comandantul grănicerilor și-i zise Măriuței:

— Acum poți să te duci acasă. Nimeni nu va mai pleca în România!

Și Măriuța s-a întors bucuroasă acasă și a așteptat. Isai n-a mai venit. După mai multe zile au venit în sat niște dube negre. Multe, multe dube și au încărcat în ele toate familiile celor ce-au dispărut din sat în noaptea din 6-7 februarie. În urma dubelor veneau săniile din satele vecine unde se vorbea ucraineana. Săniile acestea au încărcat tot ce se găsea în case: straie și covoare, blide și obiecte de bucătărie de rămăneau pereții goi. La spatele săniilor legau vitele și căruțele, iar caii îi înhămau la săniile din sat ca să aibă cu ce căra uneltele agricole: pluguri, grape, semănători și alte obiecte ce se mai găseau. Așa s-au îmbogățit satele vecine în care aveau și noi unchi și veri... Măriuța și mama ei au fodb printre primii deportați, aveau între cei căzuți la Lunca-Dorohoi soțul și cei doi frați.

Întors în sat, când mă plimbam pe ulițele lui, pe vremuri așa pline de viață, vedeam acum două-trei case locuite și alte două nelocuite și bătătura din fața casei plină de buruieni. Jumătate din colegii și prietenii mei din școala primară nu mai existau.

Între aceștia Ionica al lui Costache lui Carp, Ionica al lui Nițu, Gheorghe al lui Ionică a Zamfirei, Duntruță a Alintei și mulți, mulți alții.

Când au venit să-l ridice pe bătrânul Costache al lui Carp, l-au găsit pe patul de moarte, gata să-și dea sufletul. Îi țineau lumânarea. Vecinii care erau cu el le-au spus NKVD-iștilor să-l lase să moară pe loc, că ei vor avea grijă să-l înmormânteze. N-au vrut. Doi ostași l-au luat de mâini și de picioare și l-au aruncat într-un camion. Se pare că, chiar atunci a și murit, căci l-au aruncat din camion la ieșirea din sat în șanțul șoselei. L-au găsit acolo niște consăteni care se întorceau din oraș, l-au pus în sanie și l-au dus la casa lui, l-au priveghiat trei zile și apoi l-au înmormântat.

Când am plecat eu în refugiu, fratele meu Ionică credea că va fi în stare să reziste noului regim și să păstreze casa și pământul pe care îl aveam, dar a văzut că sovieticii îi tot cer cotă după cotă din tot ce avea și din ceea ce nu avea. Și-a dat seama de greșeala pe care a făcut-o că n-a plecat cu mine. Mergea la bunica din deal și plângea: „Ce rău am făcut că n-am plecat atunci când se putea!” În ziua viscolului, la 6 februarie, a venit iară la bunica îmbrăcat frumos în costumul acela cusut de mâna ei. I-a sărutat mâna și i-a cerut iertare pentru toate supărările pe care i le-a făcut și și-a luat rămas bun de la ea. De atunci nu l-am mai văzut decât la reînhumare...

Femeia aceea din satul Mahala, care a cărat cu sania morții la gropile comune, a văzut căzând din buzunarul cuiva niște hârtii de la Centrul de colectare a cotelor de cereale. A ridicat hârtiile și a citit pe ele numele Ion Leahul.

În mai 1942, în timpul guvernării lui Antonescu și al războiului din răsărit, s-a făcut deshumarea acelor care fuseseră îngropați în cele două gropi comune la indicația femeii ce i-a transportat cu sania. Morții au fost aduși în biserica din satul nostru ca să fie identificați de rude și de cunoscuți. Bunica l-a recunoscut pe Ionică după costumul național pe care i l-a cusut ea.

Morții au fost puși în sicrie și li s-a făcut o reînhumare frumoasă cu mulți preoți și muzică militară. În cimitirul cel mare din satul Mahala li s-au pus la cap cruci de piatră ca cele ce se pun la mormintele eroilor.

Cealaltă bunică a mea, mama tatei, care locuia în casă cu fratele Ion, a fost deportată în Siberia la vârsta de 84 de ani. Eu, care în timpul copilăriei mele că o apăr de moarte cu vergeaua de la stative, eram atunci prea departe și neputincios ca să-i mai pot veni în ajutor. Stalin era acum stăpân peste biata populație din Bucovina de Nord și aceasta era voința lui. Un vecin de-al nostru, Gheorghe Doroș, care a fost deportat la vârsta de 5 ani împreună cu mama lui, a reușit să supraviețuiască deportării și să se întoarcă acasă. El mi-a povestit că bunica a murit în satul Loino, raion Kanskii, regiunea Kirovsk, cam la un an după data deportării. Ea, care la vârsta de 84 de ani mergea pe jos până la oraș și umbla prin tot orașul și se întorcea seara tot pe jos în sat, fără să se resimtă din cauza oboselii, a murit numai de întristare. În noaptea deportării, mătușa Catrina, fata ei, a vrut să se apropie și să-i arunce o basma mai groasă, cu care să se învelească. Un ciolovec a observat-o și a întors pistolul automat către ea: „Streleati!” și sovieticul, „sufletul acela de fiară!” (așa cum îi zicea mătușa Catrina), n-a lăsat-o să-i dea nimic bunicii.

În Siberia - de la trei ani

*Elena LOIC,
s. Țureni, raionul Herța*

Elena Loic

Nici nu-mi vine să cred, că toate acestea au fost realitate, nu doar un vis urât.

Adesea mă întreb: oare de ce familia noastră a fost ridicată și dusă în Siberia? Ni s-a spus că am fost „dușman al poporului”. Dar eu, care nu aveam nici trei anișori, tot eram „dușman al poporului?”

Noaptea de 13 iunie 1941 îmi va rămâne în memorie pe toată viața, o noapte neagră, groaznică. La ora două soldații au înconjurat casa, au bătut la ușă. În casă eram eu, fratele de opt ani și mama. Mama Alexandra Pantelei, de 32 ani, fratele Constantin de 8 ani și eu, Elena, de 3 ani. Mama s-a speriat, a deschis ușa plângând. Văzându-o pe mama plângând, am început să plângem și noi. Soldații au intrat în casă și au spus să ne pregătim de drum. Mama pune în sac câte ceva: îmbrăcăminte, produse alimentare, dar soldatul, care o supraveghea, le arunca din sac înapoi. Cel mai tânăr spunea: „Vedeți că are copii!”. Așa și nu ne-au lăsat să luăm ceva cu noi. Când ieșeam pe poartă, mamei i s-a închis sufletul de jale, durere și spaimă. Vaca răgea, câinii lătrau – era o groază mare. Prin sat se auzeau plânsete, bocete – erau ridicate încă vreo șapte familii. Ne-au încărcat în căruțe și ne-au dus la gara din Noua Suliță. Acolo erau foarte mulți oameni. O parte sosiți mai devreme din alte sate, erau deja grupați: femeile și copiii în unele vagoane, bărbații – în altele. De-a lungul trenului pe amândouă părți stăteau soldați cu armele în mâini. Ne-au urcat în vagoane pentru vite.

Spre seară ușile s-au închis. La uși au pus lacăte, la ferestre – sârmă ghimpată. Am stat încă vreo câteva ore și trenul a pornit. Toți se aflau în stare de șoc. Fiecare întreba: oare unde ne duc? Copiii plângeau întruna, domnea o spaimă mare. Nu puteai să înțelegi nimic ce se întâmplă. Trenul se oprea din când în când, nu la gară, ci în câmp. În vagoane era foarte greu: ședeam înghesuiți, necăjiți, flămânzi, fără aer. Ne chinuia setea. Uneori ne dădeau apă fierbinte pentru ceai.

Războiul ne-a ajuns în drum. Nu știu cât timp am călătorit. Fiecare se gândea în felul său și înțelegea că ne duc departe, ne duc la moarte, că nu se știe dacă ne vom mai întoarce înapoi. Peste un timp am trecut munții Ural, cum ni s-a spus, dar tot am mers mai departe și am ajuns în Siberia îndepărtată, în regiunea Tiumeni, satul Vikolovo.

Pe noi ne-au dus într-o pădure unde era o baracă mare. Acolo și ne-au lăsat. Nu aveam nici de așternut, nici de îmbrăcat. Până la moarte n-am să uit un caz: mama m-a îmbrăcat în hăinuțele pe care a reușit să le ia (dăruite de nașa mea) și tare plângea. Eu, având trei anișori, nu înțelegeam, mă bucuram, că eram îmbrăcată frumușel. Pe la orele patru noaptea mama cu alte femei s-au dus în satul ce se afla la vreo 20 km și a schimbat hainele pe o căldare de cartofi care au înghețat și s-au făcut ca pietrele până au ajuns înapoi. Erau geruri mari și zăpadă, viscole. Limba rusă nimeni n-o cunoștea.

Primăvara s-a topit zăpada, noaptea a venit o apă mare și în timp de o oră a înecat totul, la baracă se vedea numai hogeagul. Datorită unui om, care ne-a dat de veste din timp, am rămas vii, am scăpat de moarte. După aceea pe noi ne-au dus cu vaporul la nord în localitatea numită Șuga. Aici noi am trăit până ne-am întors la baștină. Au vrut să ne trimită mai departe, în Nadâm, la construcția nr. 501 (de unde nimeni nu s-a întors). Fratele în acel timp era foarte bolnav, era internat în spital. Mama tare plângea, nu vroia să-l lase singur, în genunchi se ruga autorităților să-l lase. Am avut noroc de directorul „Râbkop” – ului, Bespalov, om cu suflet bun, căruia în timpul blocadei Leningradului i-a murit fetița de cinci anișori. El cu soția vroiau să mă înfieze, dar mama a refuzat. Poate de aceea lor li s-a făcut milă de mama și au pus cuvântul pentru noi. Cu atât mai mult că mama era bună lucrătoare.

Eu am umblat la grădiniță până în anul 1945, iar fratele de la zece ani a început să lucreze la fabricarea poloboacelor. La școală

nu învăța, o ajuta cum putea pe mama. Mama iarna lucra la tăiat pădurea, paznic la „Râbkop”, vara – la împachetat peștele. Erau timpuri grele. Trăiam în bordei săpat în pământ ca un beci. Într-un bordei trăiau 20 de familii, fiecare familie avea două paturi de fier, ca la închisoare. Pe pat era polobocelul cu apă, pe pat mâncam, pe pat dormeam. Era frig, numai în colțuri erau două sobe de fier, pe care lumea făcea mâncare. Numai să-ți închipui: aștepți rândul – 20 de familii la două sobe. Bordeiul avea trei ferestruici mici, pe pereți curgea apă, totul era acoperit de mucegai. Lumină nu era.

Ne foloseam de lămpi cu gaz sau opaiț. Lumea murea de frig, de foame, de boli: malarie, tifos, scorbut. Deseori zăpezile mari acopereau complet bordeiul. Alți oameni veneau de ne scoteau din bordei.

Biserici nu erau, însă oamenii erau credincioși și se rugau la Bunul Dumnezeu să le ușureze suferințele. Îmi aduc aminte un caz. Era Paștele, o femeie din Ternopol avea o carte de rugăciune. Ea trăia în alt bordei. Seara toată lumea s-a adunat în bordei și ea citea rugăciunile. Așa pe acel timp sărbătoream Învierea Domnului.

Mâncare era puțină. La copii dădeau câte 250 gr. de pâine, mama primea 500 gr. de pâine. Nu voi uita niciodată cum noi cu fratele plângeam că ne e foame, iar mama, ca noi să nu cerem mâncare, ne culca lângă ea și cânta plângând până nu adormea. Bucățița ei de pâine nu o mânca, o lega de pod, ca apoi să ne-o dea, dar singură bea apă fiartă cu o bucățiță de zahăr. Principala mâncare era peștele, în pădure strângeam pomușoare și beam fiertură.

Multă lume de diferite naționalități era cu noi: ruși, ucraineni, români, evrei, tătari, calmâci, nemți.

Toți trăiau ca o familie mare, în prietenie, se ajutau unul pe altul, se împărțeau dintr-o bucățiță, trăiau cu credință în viitor, că va veni și ziua când ne vom întoarce acasă, vom vedea meleagurile natale.

9 mai 1945. O zi neuitată, plină de bucurie. Toți râdeau, plângeau, cântau, se cuprindeau – s-a terminat războiul.

În acea zi ne-au adus mai multă pâine, pâine frumoasă, dar de mâncat nu se putea, era prea amară. La 1 septembrie 1945 m-am dus la școală în clasa întâi. Condei nu aveam, fratele mi-a legat o peniță de un băț. Caietele le făceam singuri: coseam foi din gazete și scriam printre rânduri. Cărți – nici vorbă. Nici geantă nu aveam.

Mama mi-a cusut dintr-un sac o trăistuță. Îmbrăcămintea era tot din sac vopsită cu vopsea de coajă de copac. Așa mi-au fost și pantalonii, și paltonașul. În Șuga am terminat șapte clase. După război pe noi ne-au mutat în case de lemn. Era puțin mai ușor, mai cald, pâine ne dădeau mai multă.

După absolvirea clasei a șaptea am învățat la Nâda, unde am absolvit zece clase. Trăiam fără mama, ea era foarte departe. În august mergeam cu vaporul la Nâda și mă întorceam în vacanța de vară, când pornea gheața și vapoarele puteau circula iarăși.

Visam să devin învățătoare de limba și literatura rusă și să-mi fac studiile împreună cu colegii mei la Institutul Pedagogic din Tobolsk. Însă mama plângea și-mi spunea că, dacă eu nu mă întorc la baștină, ea nicicând nu va vedea glia străbună. În anul 1955 m-am întors la Mamornița. Mama cu fratele au venit peste doi ani, când s-a terminat contractul. Mult timp n-am intrat la învățătură. Trebuia de dat examene sau moldovenește sau ucrainește. Eu învățasem numai rusa. M-am angajat la lucru la biblioteca sătească din Țurenii. În 1960 m-am întâlnit cu Ion Loic, numai ce numit director la școala din localitate. Datorită lui visul meu s-a realizat. Fără știrea mea a înaintat actele la Institutul Pedagogic din Bălți, unde am studiat împreună. Am devenit profesoară de limba și literatura rusă, am lucrat la școala din satul natal, unde lucrez și acum la biblioteca școlii. Mama a murit în 1996, fratele în 1988, am o fiică, ea a absolvit filologia la Universitatea din Cernăuți, un ginere bun și doi nepoți care studiază la Universitatea din Suceava.

Așa mi-a fost viața și soarta. Sunt fericită că mă aflu la baștina mea la care visam din copilăria rătăcită. Cred că pe noi ne-au salvat prietenia oamenilor, bunătatea lor sufletească, înțelegerea între cei necăjiți și principalul – credința în Bunul Dumnezeu și ajutorul lui. Îmi pare că trăiesc ca să trezesc din somn amintirea omenească pentru cei vii.

Despre calvarul suferit se poate povesti mult, se poate scrie o carte mare de „povești” adevărate, înfiorătoare. Toate au ceva comun: durerea anilor pierduți, durerea sufletească după cei ce ne-au părăsit și dorința să nu se mai repete cele petrecute.

Înregistrare de Viorel GHIBA

Corvoadă la începutul războiului

Ion A. POSTEUCĂ

Bunicul meu, pe care-l chema Ion al lui Antip Posteucă, s-a născut într-o familie numeroasă: a avut cincisprezece frați și surori. De mic copil a gustat amarul vieții, argățind pe moșia boiereasca din Stănești. Când a ajuns la vârsta însurătorii, și-a ales o fată frumoasă, harnică, gospodină, însă era și ea săracă. După căsătorie, văzând ca nu avea de ce se prinde, a hotărât să plece la lucru în îndepărtata Canadă. Acolo a muncit din greu, agonisind bani, ca la întoarcere să-și poată înjgheba o gospodărioară, să-și cumpere ceva pământ, o vacuță, un căluț, precum și inventar agricol. De peste ocean s-a întors pe la sfârșitul anilor douăzeci ai secolului trecut. Și-a construit casă, a devenit proprietar a trei fâlcii de pământ, și-a cumpărat o vacă și o mână la care ținea mai mult decât la toate pe câte le avea în gospodărie. Și mânia s-a obișnuit atât de mult cu stăpânul, încât îl urma peste tot. Când a crescut și era bună de pus la lucru, bunicul a cumpărat ham și căruță și a înhămat-o. Îi creștea inima de bucurie când ieșea cu căruța prin sat și când gospodarii îi laudau mânia. Avea grijă de dânsa ca de ochii din cap. N-a putut bunicul meu să-și închipuie prin câte greutăți și pericole avea să treacă din cauza acelei mânze.

La 22 iunie 1941, când a început războiul, în satul nostru se afla o companie de soldați sovietici. Primind ordin de retragere, ei urmau să-și încarce muniția în cele câteva căruțe ce le-au fost puse la dispoziție de organele puterii locale. Printre „norocoși” a nimerit și bunicul meu, deoarece avea una dintre cele mai frumoase iepe din sat. La primărie celor câțiva gospodari chemați cu caii li s-a spus că trebuiau să transporte muniția până la Tărășeni, un sat ce se află la o depărtare cam de 7 km de Stănești, iar acolo vor descărca-o în mașinile ce vor veni dinspre Hilboca și Oprișeni. Nimeni dintre cei chemați la primărie nu s-a împotrivit, fiindcă era timp de război și orice neexecutare de ordin se putea termina destul de tragic.

În afară de aceasta, drumul până la Tărășeni și înapoi se putea face cel mult în 3 ore. Așa că se părea că problema era destul de simplă. În căruța bunicului au fost încărcate câteva lăzi cu cartușe pentru mitraliere. După cum povestea bunicul au fost încărcate câteva lăzi cu cartușe pentru mitraliere. După cum povestea bunicul acele lăzi ar fi cântări 800-900 kilograme, căci cei doi cai (pe lângă iapa bunicului a mai fost înhămat calul vecinului Toader Olinic) cam greu trăgeau căruța.

Când au ajuns la Tărășeni, n-au fost lăsați să se întoarcă acasă. Mașini rusești pe șoseaua înspre Cernăuți nu treceau așa că trebuiau să meargă mai departe. Împreună cu bunicul a mai fost cu doi cai cumnatul lui Nicolai Mitchevici. Când au ajuns băieții oameni la Cernăuți, li s-a zis că drumul lor se va termina la Hotin. Abia atunci au înțeles stăneștii că situația se complică și că n-aveau altă ieșire decât să se supună ordinului. La Cernăuți s-au adunat oameni cu căruțe din Storojineț și Herța. S-a format un convoi și la fiecare căruță a fost repartizat un soldat înarmat. Când convoiul a pornit spre Hotin, a răsunat avertismentul: cine va încerca să fugă, va fi pe loc împușcat.

Întristați, cu gândul la cei de acasă. De la care nici nu-și luaseră rămas bun, oamenii au pornit cu căruțele încărcate spre Nistru. Primul popas l-au făcut în satul Toporăuți. Dar nici n-au dovedit oamenii să-și hrănească și să-și adape caii, căci au apărut câteva avioane germane care au bombardat coloana în care se aflau și nenorociții din Stănești. S-a creat un moment de panică și oamenii s-au ascuns care și pe unde a putut. Bunicul a putut fugi înspre casă, dar fără iapă și căruță. Ceilalți stăneșteni și-au salvat viețile și nu s-au gândit la animale. Ei au luat-o la fugă înspre Cernăuți, numai bunicul și uncheșul Nicolai nu s-au îndurat sa-și părăsească în drum caii și căruțele. Bunicul nu-și putea imagina cum sa vină în sat fără iapa lui cea dragă.

După bombardament convoiul s-a mișcat înainte. Dar, pe la Nedobăuți, avioanele germane iarăși s-au arătat pe cer. La apariția lor, oamenii s-au împrăștiat prin grădinile și pometele din apropiere, lăsând căruțele în drum.

Deci, a mai existat pentru bunicul meu și pentru cumnatul lui o ocazie de a se întoarce acasă, dar dragostea pentru frumoasa iapă nu l-a lăsat să facă acest lucru, iar uncheșul Nicolai făcea aceea ce-i spunea bunicul.

A continuat drumul mai departe. Între timp a fost distrus podul peste Nistru. Când coloana de soldați și căruțele cu muniții au ajuns la Otaci, pe malul Nistrului, lângă podul distrus de aviația germana a fost construit un pod plutitor. După ce au trecut o parte de soldați, s-a ordonat să treacă și câteva căruțe cu muniții. Între acele căruțe s-au nimerit și ale celor doi stăneșteni. Trecerea Nistrului pe un asemenea pod, când fiecare pas putea fi și ultimul, a fost pentru bunicul meu cel mai mare pericol din viața lui. Când s-a văzut ajuns viu și nevătămat pe celălalt mal al Nistrului, în localitatea Jvaneț a îngenunchiat și i-a mulțumit lui Dumnezeu că a salvat viața lui și a animalului. Acolo, pe malul Nistrului, și-a dat seama că nu mai putea fi vorba de întoarsă la cei dragi, care au rămas acasă, în Bucovina, nedumeriți de întârzierea lui. S-a întors cu fața spre malul drept al râului, acolo unde-i rămânea pământul țării dragi, și nu-i venea să creadă că îl vedea pentru ultima oară. S-a mai rugat la Dumnezeu să-l aibă în grijă și să-l ferească de primejdiile care-l pășteau la fiecare pas. Și în acel moment i-a fost dat să vadă o scenă îngrozitoare. De partea cealaltă a râului se adunau tot mai mulți militari, civili și toți doreau cât mai repede să ajungă pe malul opus. Podul plutitor abia se mai ținea pe apă. Unii, aflați pe malul drept al Nistrului, vrând să vadă cam ce rezistență are acel pod, au lăsat să treacă pe el un tanc. Tancul s-a scufundat în apă cu tot cu pod și cei rămași pe malul drept nu mai știau ce să facă. Cei care veneau din urmă îi împingeau în apă pe cei din față și albia Nistrului acolo, între Otaci și Jvaneț, s-a umplut cu cadavre.

Cei de pe malul stâng au primit ordin să-și continue drumul. Bunicul și uncheșul mergeau alături cu căruțele, îngândurați, tăcuți, de parcă presimțeau că le suna ceasul. Între timp caii slăbiseră într-atâta, încât le rămăsese numai pielea și oasele. Iarba pe care o rupeau de pe malurile șanțurilor bunicul și uncheșul, ca să le-o dea cailor, era prea puțină și bieteile animale, sleite de puteri, tot mai des se poticneau. Din această cauză mereu rămâneau în urma coloanei.

La un moment dat, văzând în ce stare se aflau caii, un ofițer rus i-a dat ordin soldatului rus care însoțea cele două căruțe, să-i scoată pe cei doi stăneșteni din coloană, să-i ducă în păduricea din apropierea șoselei și acolo să împuște caii, și pe acei care până atunci îi îngrijiseră.

Lăzile cu muniții au fost imediat încărcate într-un camion și căruțele, fără povară, au fost îndreptate spre acea pădurice. Bunicul cunoștea oleacă limba rusă, pe care a învățat-o în timpul primului război mondial, când în mai multe rânduri Bucovina s-a pomenit sub stăpânire rusească. El a prins sensul cuvintelor rostite, ca o sentință, de acel ofițer fără inimă și la un timp i-a spus și cumnatului său ce-i aștepta în păduricea spre care au fost porniți:

— Măi Nicolao, știi tu de ce ne duc pe noi încolo?

— Nu.

— Acolo ni se termină zilele.

— Dar ce le-am făcut?

— Noi lor nimic, dar ei, fără pricină, ne mântuie de viață.

Au tăcut cât au tăcut, apoi bunicul l-a întrebat cu glasul sugrumat de obidă pe soldatul care-i însoțea:

— Chiar o să ne împușcați acolo, în pădure?

— E război și ordinul nu se discută, ci se execută. Așa că n-am ce vă face...

Într-adevăr, nimic nu se putea face. Rămânea totul în mâna lui Dumnezeu. Și salvarea a venit pe neașteptate. Când se aflau la marginea pădurii, a apărut un ofițer călare și a strigat să se întoarcă și să între în coloană. Băieții stănești i-au mulțumit lui Dumnezeu căp i-a mai salvat o dată de la moarte și au alergat ca să ajungă din urmă coloana. Cailor le era acum mai ușor, căci căruțele erau goale.

În sfârșit, coloana s-a apropiat de orașul Kamenet-Podolski. După un scurt popas, iarăși a răsunat comanda: „Înainte!”. Bunicul și uncheșul, ale căror căruțe acum nu mai erau încărcate cu muniții, nu erau băgați în seamă de acei care se grăbeau să-și continue drumul. Acolo în acel oraș necunoscut, bunicul a hotărât să se rupă de convoi. Când coloana s-a îndepărtat și văzând ca nimeni nu i-a mai somat să se bage în ea, au stat cât au stat, apoi au întors caii și au luat-o spre apus, spre țara lor dragă.

Ca să nu deie ochii cu „tovarășii”, mergeau pe drumeaguri de câmp și ocoleau satele, care și așa rămăseseră pustii. La marginea unui sat s-au ciocnit totuși de-o patrulă, dar, spre norocul lor, ea nu era rusească, ci germană. Bunicul, care în copilărie a fost argat l un neamț din Tereblecea, le-a lămurit soldaților germani, așa cum a putut, cine erau și ce li s-a întâmplat.

De la acei soldați bunicul a aflat că Nistrul putea fi trecut numai cu barca. Bunicul putea, deci, să treacă râul, dar rămânea iapa care, în acele împrejurări, cu adevărat dramatice, îi devenise și mai dragă. A luat-o în susul râului, cu nădejdea că va da undeva de un pod și că va trece în Bucovina împreună cu iapa. La marginea unui sat ambii stăneșteni s-au întâlnit cu un bătrân și acela i-a povățuit să meargă tot în susul Nistrului, până la un oraș numit Zaleșciki, că numai acolo podul n-a fost aruncat în aer.

Au ținut calea înspre Zaleșciki, dar când au ajuns acolo, bucuria li s-a schimbat în scârbă: nici pe acolo nu se putea trece în țară, că podul de peste Nistru, ca și cel de la Otaci, fusese aruncat în aer. Puteau trece râul cu barca, dar la mijloc era iarăși iapa de care bunicul nu se putea desparte. Și iarăși cumnații au luat-o în susul apei, spre izvoarele ei. Peste câteva zile au ajuns în apropierea orașului Halici și au văzut cum niște oameni își treceau vitele prin vâd. I-au urmat și când s-au văzut pe malul drept al Nistrului nu mai puteau de bucurie. La amândoi li s-a părut deodată ca se aflau pe pământul Stăneștilor, deși se afla la o depărtare de sute de kilometri.

Drumul spre casă parcă totdeauna este mai ușor și mai scurt. Caii erau slăbiți și istoviți de-atâta drum chinuitor. Și parcă înțelegeau ca mergeau spre locurile celor dragi, de aceea mai rar se opreau ca să-și mai tragă sufletul.

Cu ajutorul lui Dumnezeu, cei doi stăneșteni, bunicul și uncheșul Nicolai, într-o zi au apărut la marginea satului. Oamenii îi credeau pierduți și unii văzându-i, își făceau semnul crucii.

Pentru bunicul meu, Ion al lui Antip Posteuca, reîntoarcerea avea două semnificații: prima - că s-a văzut în mijlocul familiei, a doua – că și-a văzut legată la ieszle draga lui iapă.

Cu jale și amar mi-am petrecut copilăria

*Virginia CRIHAN,
Satul Probotești, raionul Herța*

Fără nici o vină, mama cu cei cinci copii ai ei, a fost deportată în Siberia, imediat după ocuparea, de către sovietici, a Ținutului Herța. Eram o copilă de numai patru anișori. Sora cea mai mare, Victoria, avea treisprezece ani. O alta surioară, Valeria, era de șase ani. Frățiorul Dumitru împlinise trei ani, iar meзина noastră, Georgeta, era de opt luni.

În drumul lung și chinuitor spre Siberia am tot plâns că îmi era foame și mă topeam de sete. Surioara de opt lunișoare a murit în trenul cel de vite, că biata mamă, și ea flămândă, n-a avut cu ce-o alăpta.

Când am ajuns într-o locație din regiunea Tiumeni, toți câți am fost la un loc, români și evrei, am fost duși, sub pază, într-un club mare și friguros, unde ni s-a spus că eram „dușmani ai poporului” și că nu aveam alt drept decât cel de a munci, peste puterile noastre, ca în robie. Apoi ne-au împărțit pe la casele unde urma să locuim. Mama era zilnic mânată la scos cioate din pădure, de parcă acea îndeletnicire era femeiască, iar noi, copii, umblam cu cerșitul. Ne dădeau rusoaicele câte un cartof doi și noi nu mai puneam „agoniseala” în traistă ci o duceam la gură și o mâncam crudă-cruduță.

Mama ne purta de grijă cum putea. Din cauza noastră a întârziat de două ori la lucru. Pentru această „crima” a fost judecată și dusă la închisoarea din Tobolsk. Când au arestat-o și au scos-o din casă nouă nu ne-a rămas nimic. Câștigase până atunci două kilograme de făină și sături până atunci n-am fost niciodată. Ne lăsa fără trai, fără straie, fără milă și mângâiere, fără îndurarea cuiva și fără ocrotire. Sora mai mare fusese mobilizată într-o unitate de muncă, era undeva departe de noi și cu nimic nu ne putea ajuta. Am rămas pe drumuri, trei copilași ai nimănui, să îndurăm greul și batjocura unor oameni fără suflet. Continuam să umblăm cu cerutul și ne țineam zilele din milostenia altora.

Dacă nimeni nu ieșea în prag ca să ne miluiască, pândeam unde aruncau rusoaicele cojile de cartofi, scotoceam prin gropile de gunoi, le găseam și le mâncam. Vara mergeam la pădure, culegeam fragi și-i aduceam la o măicuță, care ne primea și găsea ceva ca să ne astâmpere foamea.

Peste un an pe mama au slobozit-o din închisoare. A venit de la Tobolsk în satul în care ne-a lăsat, dar nu ne-a cunoscut la început de slabi și murdari ce eram. A plâns, pe urmă ne-a spălat și ne-a pus dinainte ceea ce avea în bocceluță. Iarăși a fost mânată la munci istovitoare. Și iarăși câștigul ei ne-a adus o îndestulare cât de mică. Frățiorul Dumitru n-a putut îndura foamea și-a murit în chinuri, dorind înainte de a închide ochii o fărâmitură de pâine.

În anul 1946 ne-am întors în satul nostru de lângă Herța, dar am găsit numai locul pe care a fost casa noastră. Și iarăși am avut de înfruntat necazurile vieții, că milă n-am prea avut de la nimeni. Cine avea să ne ocrotească, chiar dacă ne-am văzut la baștină? Pe tata nu-l mai țin minte. L-au luat rușii înaintea noastră. Unde l-au dus și ce-au făcut cu dânsul nu știu nici azi. N-am primit nici o veste și nici el n-a știut, poate, ce ni s-a întâmplat nouă.

Cu jale și amar mi-am petrecut copilăria și în tinerețe tot n-am știut de bine. Acum fiind o femeie de 70 de ani, mâncată de supărări și de rele, mă rog bunului Dumnezeu să nu fie războaie, să nu mai fie nimeni ridicat din casa lui, fără vină, și dus în pustietăți, ca să moară de foame, de frig și de dorul baștinii.

Așteptându-l pe Ioniță...

Maria TOACĂ

Era femeie bisericoasă și trăia cu frica lui Dumnezeu. Dar păcătuia cu bună știință, umblând pe la tot felul de vrăjitoare. Pe unde și pe la câte babe n-a mai bătut cărările! Minciunile lor îi turnau balsam pe rană. Toate – și cele care ghiceau în cărți, și cele ce citeau în zodiac – o linișteau cu vorbe bune, spunându-i ca Ioniță degrabă va veni acasă. Numai o prezicătoare de peste Prut a săgetat-o cu adevărul crud, zicându-i verde-n ochi că cel așteptat putrezește în țărână rece.

De atunci căuta să meargă numai pe la ghicitoare care-i țineau vie speranța că fiul ei e în viață și care îl vedeau în cărți (bobi, ghioc) pe un drum lung spre casă. Așa au trecut anii buncii mele Ioana, care până la adânci bătrânețe l-a așteptat pe Ioniță – primul născut și cel mai iubit dintre feciorii ei. Un timp a crezut că el va deschide ușa, tânăr și frumos, așa cum arăta la 20 de ani, când mașina neagră, ce băga groaza în oameni s-a oprit și la poarta lor. Apoi a început să-i numere anii, socotind cam ce vârsta ar avea și temându-se că nu poate să-l recunoască. Se întreba dacă nu i-o fi înălbit părul bogat și ondulat, dacă nu i s-a tupilat statura falnică ca bradul. Aștepta să se împlinească prezicerile ghicitoarelor și-i dădea de grijă tatei: „Voi să-l primiți, să găsiți un îngeraș și pentru el, dacă eu nu voi ajunge să-l văd acasă”.

Îmi povestea mai în fiecare dimineață cum l-a visat pe Ioniță. Spre amurgul vieții în vis i se arăta o față, cu o cunună în mână, care îi spunea că-i fiica lui Ioniță și se ruga s-o primească. „Trebuie să aibă copii și, poate, măcar ei vor veni odată și odată...”, se consola octogenara suferindă. Probabil, un tălmăcitor de vise i-ar fi dezlegat astfel vedeniile, fata cu coroana însemnând mai degrabă moartea ce se apropia de bătrână.

Ioniță a revenit mult mai târziu, împreună cu alți 64 de boinicieni, primele victime ale regimului stalinist din perioada 1940-1941, înscrise pe monumentul înălțat în centrul satului.

I-am găsit numele într-un articol („Procesul de reabilitare”), publicat în „Zorile Bucovinei” la 25 octombrie 1995. Printre cei numai șase boiniceni reabilitați se aflau Toacă Ion al lui Ștefan cu prietenul său Vaipan Petrea al lui Ilie, ambii născuți în 1920.

1939. Petrea Vaipan (la stânga) și Ioniță Toacă, cu un prieten din satul vecin (la mijloc)

Bunica îmi povestea că tinerii au fost luați în aceeași zi la închisoarea din Cernăuți. Era un început de mai neobișnuit de rece. Ea venea de la târg și a văzut că la poarta lui Iluță Vaipan stă o mașină neagră.

O presimțire rea i-a săgetat inima. Băiatul ei și cu Petrea, deși acela era dintr-o familie mult mai înstărită, trăiau ca frații de cruce. Erau nedespărțiți la petreceri, iar ea îi aștepta pe amândoi cu mâncarea caldă, când flăcăii veneau seara târziu de pe drumuri. Într-o zi, Iluță Vaipan i-a intrat mânios pe poartă, a trântit căciula de pământ jelindu-se: „Să știi, Ioane că feciorii noștri o să ne bage la mare nenorocire. Ei și-au pus în gând să treacă

în România”.

Gândurile flăcăilor au fost auzite sau bănuite de pârători. În orice caz, bunica blestema o fată care de ciudă că fiul ei n-a vrut s-o ia de nevastă, i-a făcut mai întâi farmece, iar când au năvălit rușii l-a pârât că se pregătește să fugă „la Români”.

Petrea cu frații și cu tatăl său aveau motiv să se refugieze, căci toată familia era înscrisă pe lista neagră a bogătaşilor. Ioniță, însă copil crescut fără tată, avea grijă de frățiorii mai mici și-i iubea mult ca să-i pună în pericol cu fuga sa.

El n-a vrut să se ascundă nici atunci când mama, prevenindu-l că mașina-i la poarta prietenului, îl ruga să fugă în câmp. A rămas neclintit, așa cum dezghioaca porumbul în tindă, până n-au venit soldații după el. „Dacă mă ascund vor crede că-s vinovat și o să vă ridice pe voi în Siberia”, acestea au fost ultimele lui cuvinte.

Cam la o luna Petrea Vaipan a fost eliberat din închisoare, dar n-a renunțat la gândul de a trece în România. Trădați de călăuză, cei trei frați și tatăl lor Ilie și-au găsit moartea la frontieră. Despre sfârșitul unchiului meu pot să presupun doar din câteva rânduri, citite în „Arhipelagul Gulag” al lui Soljenițin. Într-un capitol, scriitorul comentează că „enkevediștii”, speriați de începerea războiului, i-au împușcat pe toți deținuții politici din închisoarea din Cernăuți.

Bunica mea nu avea cum să știe despre Soljenițin și cărțile sale. Și chiar dacă i-ar fi citit cineva acele rânduri, tot avea să-și aștepte până la moarte fiul.

Destin frânt

Iulia BORTĂ,
locuitoare a satului Probotești, raionul Herța

Sunt născută în 1932 și pe părinții mei i-au chemat Olimpia și Iordache Crihan. Mama, fiind originară din Târnauca, era fiica învățătorului Dumitru Scripa. A rămas biata orfană de mama la vârsta de doi anișori și a fost crescută în casa preotului Neculai Sandovici, a cărui soție îi era mătușă. Tata era proboteștean și soarta l-a hărăzit cu zece copii: Maria, născută în 1922, a murit de mică; Emilia, născută în 1915, a decedat în 1936 în ultimul an de universitate; Mihai, născut în 1919, s-a dus dintre noi în 1966; Elena, venită pe lume în 1913, a închis ochii în 1990; Lucica, ce a văzut lumina în 1920, nu mai este printre cei vii din 1989; Georgeta, soră geamănă cu Lucica, ne-a părăsit în 2003; Olimpia, născută în 1927, s-a săvârșit din viață în 1992. Am mai rămas doar trei din zece (în anul 2006), și anume: sora Ecaterina, fratele Neculai și eu.

Casa în care m-am născut a fost construită prin anii 1928-1929. Tata a ridicat o casă mare și înaltă, fiindcă în cea veche întotdeauna se lovea cu capul în pragul de sus al ușii. El era un om voinic, pe când mama, o femeie mărunțică, era foarte harnică și purta grija casei și a copiilor. Ea, însă, nu știa unde erau ogoarele noastre, fiindcă le lucrau ȝiganii plătiți cu ziua și asigurați cu hrană. Uneori mă puneam să le duc mâncare și eu abia reușeam să ajung în țarină cu traista grea de atâtea bucate.

Tata fusese mai întâi învățător. Văzând de la o vreme cum îi creșteau copiii și că îi trebuia mai mult timp pentru a-și lucra pământul, a lăsat școala și s-a făcut dascăl la biserica din sat, pe când paroh era preotul Alexa. Îmi aduc aminte că venea de la biserică, aducând câte-un colac, că restul îl împărțea altora. Până în 1940 copilăria mi-a fost fericită. Auzind că peste noi veneau rușii, ne-am refugiat în satul Cârliți din județul Roman, la cumnatul Alexandru Bucătaru. Tata ne-a trimis numai pe noi, căci n-a putut lăsa averea agonisită din greu și a stat ascuns la un ȝigan cu numele Iorgu.

A fost de cineva pârât și într-o zi au venit rușii și l-au arestat. L-au închis într-un beci dintr-o casă a lui Verona din Herța. L-au ținut cât l-au ținut, l-au chinuit, dar n-au avut pentru ce-l băga în pușcărie. Când s-a văzut liber, nu i-a mai trebuit avere. A lăsat toate, a trecut granița și ne-a găsit la Cârliști. Ne-am bucurat văzându-l, că nu știam nimic de soarta lui.

Prima clasă am făcut-o la școala din Cârliști, apoi, în 1941, am revenit la baștină – părinții, eu, fratele Neculai și sora Ecaterina. Ceilalți erau căsătoriți ori se aflau la învățătură. Acasă n-am găsit aproape nimic. Tata a cumpărat o vacă și un cal și s-a apucat vârtos de lucru. Calul ne-a pierit și atunci tata a luat doi boi în locul lui. Viața a reintrat pe făgașul ei normal, dar în 1944, la cea de-a doua venire a sovieticilor, am fost scoși din casă, căci anume în casa noastră au vrut rușii să-și aibă pichetul grăniceresc. Ni s-a dat o casă părăsită, dar nu am putut sta în ea. Ne-am mutat la vecinul nostru Dumitru Pupăză, care ne venea și rudă. În 1944 tata a căzut pe patul de zăcare și în ianuarie 1945 a murit de scârbă că rușii i-au „schimonosit” casa, punându-i observator. Tot ce se întreba sârmanul: „Așa cum am făcut-o eu nu le-a plăcut?” Uitându-se pe geam și văzând acel observator, tata, bolnav, se necăjea și mai tare că a făcut casă mare și, uite, cum a ajuns. Din casa lui luase un dulap și de amar a lăsat vorbă ca în acel dulap să fie pus când a închide ochii și a fi dus la groapă.

După moartea tatei, la numai trei luni, s-a dus și mama în lumea umbrelor. Am rămas singurică. Maria și Dumitru Pupăză, care nu aveau copii, mi-au înlocuit părinții. Am stat la ei până la căsătorie. Am făcut cereri peste cereri la instanțele superioare să-mi fie întoarsă casa părintească. Până la urmă ea mi-a fost întoarsă și în 1955 m-am apucat de restaurarea ei.

Cu frații și surorile din România am luat legătura abia în 1960. Ne scriam, apoi am început să ne vizităm reciproc, pe bază de invitații. Unul câte unul au început a trece în lumea celor dreupți și în prezent au mai rămas în viață sora Ecaterina (Tincuța), care locuiește în Oltenița, și fratele Neculae, domiciliat în Reghin, județul Mureș.

Grea copilărie și viață am avut din cauză că veneticii ne-au mătrășit avutul și ne-au împrăștiat familia. Dar lumina vieții mele sunt cei patru copii, paisprezece nepoți și doi strănepoți. Cu ei mă mângâi și ei îmi sunt sprijin la bătrânețe.

O victimă a regimului totalitar

Viorica SCHIPOR-PIȚU

Satul Pătrăuții de Jos

Istrate Gâțu

Istrate Gâțu, fiul lui Constantin și al Zinoviei, era unicul băiat în familie, dar mai avea șapte surioare. A avut copilărie grea, plină de lipsuri, dar a muncit vârtos ca sa-și facă o stare mai bună. Era harnic, blajin, deștept, sincer și foarte credincios. Consătenii îl stimau anume pentru bunătatea lui sufletească, pentru că era întotdeauna animat pentru spiritul dreptății.

Când s-a ridicat, i-a căzut la inimă o fată și a iubit-o cum n-a mai iubit pe nimeni, în afară de Dumnezeu. Dar fata s-a îmbolnăvit. N-a avut zile de la Cel de Sus, și s-a stins ca o lumânare de ceară. Jalea și amarul l-au secătuit de puteri. Născut în 1921, Istrate Gâțu și-a pus de gând să se călugărească, să trăiască departe de cele lumești, între zidurile unei mănăstiri. Și cum tot pe atunci îl întristase și vestea că rușii dădeau năvală asupra Bucovinei, și-a luat rămas bun de la ai săi și, pe cărării numai de el știute, s-a furișat dincolo, în România.

Drumul nu i-a fost ușor, timpurile erau tulburi, și păstrând în suflet icoana Bucovinei, a ajuns, în cele din urmă, la poarta mănăstirii Palovragi, în Oltenia. Acolo a fost tuns în monahism cu numele de Emilian. Cu trecerea anilor, ridicat în treapta de ieromonah, a devenit stareț al acelei mănăstiri. În tinerețe scrisese versuri și această pasiune l-a însoțit pretutindeni. Compunea interpretări religioase pe care le cânta cu diferite ocazii, cântări ce aveau să ajungă și la baștina lui, în Bucovina aflată sub stăpânirea bolșevică.

Ani în șir familia rămasă la Pătrăuții de Jos, fostul județ Storojineț, n-a primit vești de la dânsul, că la începutul perioadei

postbelice scrisorile expediate din România nu ajungeau la destinatarii din nordul răpit al Bucovinei. Abia în 1958 s-a hotărât călugărul Emilian să-și viziteze satul natal. Din cele șapte surori numai trei erau în viață – Casandra (mama mea), Veronica și Silvia. Nouă, nepoatelor, ne-a adus câte un batic vișiniu, iar surorilor lui – tulpănele de culoare neagră. Mare i-a fost scârba când și-a văzut căsuța părintească singuratică, iar pământul - luat de colhoz. S-au zbatut nepoții călugărului Emilian să construiască o casă nouă pe acel loc binecuvântat, dar autoritățile locale nu le-au dat voie.

Cât timp s-a aflat în vizită, a stat mai mult în casa surorii sale Silvia. Veneau să-l vadă foștii colegi și mulți cunoscuți. Era poftit la prăznice și el întotdeauna rostea rugăciuni către Domnul, spunea cazanii, vorbea curgător și limpede despre puterea credinței în Dumnezeu. Acei care îl ascultau, lăcrimau și îl rugau să tălmăcească pilde din Sfânta Scriptură. Îi plăceau și lui Gheorghe Cuciurean, fiul cel mai mare al mătușii Silvia, să-l asculte și deseori insista să mai repete textele și melodiile rugăciunilor compuse de el. Ieromonahul se însufletea și își învăța nepotul alte și alte rugăciuni cântate. Și nu întâmplător băiatul de atunci a devenit cantor bisericesc. De peste 40 de ani este dascăl la biserica parohială din Pătrăuții de Jos. Apoi, tot la îndemnul creștinilor, ieromonahul Emilian a săvârșit slujbe religioase în bisericile din Pătrăuții de Jos și Pătrăuții de Sus.

Bucuria întâlnirilor cu cei dragi a fost prea scurtă pentru un om cu sufletul atât de bun și mângâietor. Se apropia și ziua despărțirii și el, cu înțelepciune și pricepere ne povățuia cum să-i slujim Mântuitorului nostru Isus Hristos. Și acea zi a căzut într-o săptămână a Postului Mare. A ieșit pe poartă plângând și ne spunea că presimțea că ceva o să i se întâmple. Plângeam și noi, de parcă petreceam un mort la groapă. Și el ieșit în drum, ne-a cântat „Clipa despărțirii”, care și azi se cântă, la triste ocazii, de către vărul meu Gheorghe Cuciurean.

Sosit-a clipa despărțirii,
Sosit-a clipa să plecăm
Și nu știam când vom mai ajunge
De-acuma să ne mai vedem.

Rămâneți, fraților iubiți,
Cu pacea Domnului Isus
Și bucurați-vă-ntru Domnul,
Mergând la Pătrăuți de Sus.
Ah, scumpă este clipa-aceasta
Și poate ultima va fi,
Și ca o rană este viața,
Și nu știm ce ne-om întâlni.
Întindeți mâna cu iubire,
Acum vă zic cu glas duios:
— Rămâneți, frați cu bucurie,
Rămâneți cu Domnul Hristos.
Noi vom pleca din lumea asta
Și sufletu-ncepe să doară,
Când ne gândim că-n clipa asta
Noi ne vedem ultima oară.
Dar tot nădăjduim c-odată
Ne vom vedea în Cerul Sfânt,
Dac-om avea credință tare,
Păzind al Domnului Cuvânt...

Înainte de a se urca în tren, ieromonahul Gâțu ne-a spus că se va ruga pentru iertarea păcatelor noastre câte zile le va mai avea pe pământ. Abia, însă, a trecut granița, în România, și a fost arestat. I s-a adus învinuirea că ar fi găzduit la mănăstire un spion american. Dar putea bietul călugăr să știe cine erau acei care se cereau de mas la mănăstire? Nu știm pe câți ani a fost condamnat și în ce închisoare a fost aruncat. O soră a lui, Ileana, care a trăit peste treizeci de ani în România și s-a repartizat, ne-a zis că auzise de la un fost deținut politic ieromonahul Emilian Gâțu a îndurat chinuri cumplite. A fost supus torturilor și corvezilor, batjocorit și silit să „facă slujbe”. În celulă s-a îmbolnăvit, îi curgeau rănile de la picioare, dar ajutorul medical de care avea nevoie nu i-a fost acordat. A murit mucenicește și cine știe unde i-au aruncat corpul neînsuflețit zbirii regimului comunist din România.

Inima nu uită, nici nu iartă

Sub sigiliul tăcerii

Maria ANDRIEȘ

Cu ochii pe paginile unui început de istorisiri și cu sufletul atins de tremurarea mâinii care le-a așternut pe hârtie, încerc să schițez suferințele unei femei în care sângerează rupturi de carne vie din inima întregului neam românesc. În copilărie nu de puține ori i-am auzit numele în casa noastră. Dar în acele timpuri, Eleonora Gherasâm și bărbatul ei Tănase însemnau pentru mine, ca și pentru tot satul, ferma de vite din deal de la kolhoz. Odată chiar am scris un mic articol la ziarul național despre „severa” șefă de fermă și „blândul” ei ajutor. În gura Lehăcenilor Eleonora era „bărbatul” care comanda la fermă și acasă, iar Tănase – omul bun, care se făcea că nu vede când o mulgătoare sărmană ieșea din grajd cu ceva în traistă.

Copil fiind, puțin mă interesau vorbele celor mari despre rânduielile de la fermă și relațiile de subordonare dintre soți. Probabil, nu numai eu, ci și alte fete de seama mea priveau cu admirație și invidie la Zamfiruca lor, studentă la medicină. Când venea duminica acasă, se plimba prin sat ca și cum ar fi umblat pe străzile din Cernăuți, într-o fustiță scurtă, cum încă nu purta nimeni pe acolo. Mergea până la „drumul cel nou”, trecând mândră în colo și în coace, uneori cu o prietenă de la oraș, dar niciodată n-o văzusem cu vreun cavaler la braț. Pe cât era de frumoasă, pe atât de năzuroasă cu băieții, nelăsându-i să se aproprie nici la o bătaie de tun de ea. Mai știam că are un frate Ionel, la fel de frumos și deștept, dar el era deja cu institutul terminat și lucra ca medic departe de casă.

Pe atunci nu aveam de unde bănuî ce dureri îi mocneau în inimă și ce supărări ascundea hărnicia șefei de fermă. Or, viața ei de mai înainte purta sigilul tăcerii.

Numai unii dintre cei ce râvneau la o șefie cât de mică o înjurau cu vorbe neînțelese pentru tineri: „Iară au ajuns chiaburii să ne conducă, arde-i-ar focul iadului!”. Talpa iadului, însă, nu mai asculta de gurile parveniților invidioși, căci cei blestemați de ei trecuseră prin toate chinurile nepământești, ispășind pentru câteva generații înainte, de-a valma cu incriminările nedrepte, și marele păcat de a fi fost bogați odinioară.

Văzând că Dumnezeu îi ține zilele, trecând-o de 80 de ani, sprijinită greu în cârjă, dar cu memoria trează, Eleonora a început să-și scrie în singurătatea casei „strașnicul roman al sorții ce i-a fost hărăzită”, cum spune ea astăzi despre chinuita-i viață. Pe paginile umezite de lacrimi, scrie cu râvna cu care a muncit mai demult la fermă și până mai ieri pa lângă casă, având grijă să nu-i scape nici un suspin din elegia tinereții. Copiii, deși trăiesc departe (fiul 300, iar fiica 1.500 de kilometri), îi aduc sau îi transmit prin alții toate bunătățile pământului. Dar când începe vorba despre Golgota din suflet, ei îi spun să uite o data și pentru totdeauna. Neîmpăcată, mama își întreabă fiul dacă mai ține minte cum au fost scoși din casa de la Hlinița și cum îl ducea în brațe prin câmp, încălzindu-i cu suflarea picioarele înghețate. Bărbatul de-acum încărunit și el, deși avea atunci numai trei ani, îi spune mamei că n-a uitat acea zi de groază, când au intrat plângând și vineți de frig în casa bunelului. Dar la ce bun să răscolească prin cenușa vechilor nevoi, dacă nu duc lipsă de nimic, având tot ce și-au dorit în viață?

Și Eleonora crede că nu-i vrednică să mulțumească lui Dumnezeu, dar nu atât pentru bunăstarea traiului de la apusul vieții, cât pentru răbdarea și puterea de a-și trăi cu fruntea sus vinovăția apartenenței la un neam înstărit de oameni nesățioși de muncă, cu mult pământ și grajduri plinde de vite. De fapt pe ea a înălțat-o în rangul celor mai avuți boinceni căsătoria cu Tănase Gherasâm din Hlinița, cu cele 16 hectare, s-ar fi ținut bine, dacă n-ar fi trebuit să le împartă la șase fete și să-l țină pe fecior prin școli înalte. Tatăl lor, Nicolae Vaipan, a fost printre primii boinceni care, înainte de primul război mondial, au traversat Atlanticul. Avea trei copii când a plecat cu încă doi frați să se îmbogățească în Canada. Îi trimitea nevastei parale ca să-și îmbrace frumos copiii, iar ea deznoda punga numai pentru a cumpăra pământ.

Revenit din lumea nouă înainte de marea conflagrație mondială, n-a avut timp să se bucure de agoniseală, căci a fost luat pe front de către austrieci. La nici două luni după începerea războiului, în sat au intrat muscalii, Boianul devenind arena unor lupte crâncene.

— Ca pe o poveste ascultam istorisirile mamei despre ridicarea întregului sat în Rusia și despre anii trăiți în ținutul Saratov. Înainte de evacuare, mama l-a văzut pe tata, în convoiul de prizonieri mânați de ruși spre Basarabia. Când au ajuns în dreptul fântânii de lângă școală, tata s-a rugat să-l sloboadă pentru un minut ca să-și sărute copiii. Cineva a alergat la noi strigând: „Ieși, Marie, cu copiii în drum!”. Fratele Ionel era micuț de tot, în covătică. Degrabă după acea întâlnire a început marea învălmășeală a evacuării. Buimăciți, oamenii ieșeau cu mâinile goale din case. În grabă mama și-a dat seama că l-a uitat pe Ionel pe cuptor, când se afla în drum spre gară. S-a întors într-un suflet acasă, găsind o droaie de soldați ruși „gospodărind” prin curte. Dar acestea-s prea îndepărtate și n-au nimic cu romanul vieții mele, mi-a spus oftând Eleonora.

Ei i-a schimbat viitorul o întâmplare mult mai banală. În orice caz, așa a crezut întotdeauna: dacă nu se mesteca preotul și nu-i „sucea mințile” tatălui ei, ar fi mers, ca și fratele Ion, mai departe la școală.

În familia lor numai feciorul era scutit de muncă, căci învăța la liceu și se pregătea să devină domn mare. Fetele, însă, trăgeau la coasă, țineau plugul de coarne, îngrijeau de cai și de vite. Până prin clasa a patra Eleonora răspundea de curățenie în grajd, apoi părinții au „avansat-o” la munci mai grele. Cu școala în fața casei, copila se scula înaintea zorilor, trebăluind ca o zvârlugă prin curte și pe la vite, ca să se isprăvească cu toate până la sufletul clopoțelului. Se prăpădea de dragoste pentru istorie și geografie, învăța cu sârguință la toate obiectele, câștigând o medalie de aur după terminarea a șapte clase.

Cu greu tatăl s-a lăsat înduplecat și a mers la Cernăuți s-o înscrie la școala normală de fete. Venea acasă cu o listă mare a tuturor celor necesare pentru înscrierea la învățătură. Avea de gând să vândă din cota ei de pământ, ca s-o țină mai departe în școală.

Discuția cu popa (despre care chiar și acum Eleonora își amintește cu ciudă) i-a schimbat planurile. Păstorul satului l-a convins că, chipurile, fata-i va trăi mai bine cu 2 hectare de pământ decât cu patru ani de liceu.

— Când a intrat în casă și m-a văzut deasupra cărții, a strigat să mă duc să hrănesc vitele și să uit pentru totdeauna de școală. Sora mai mare nu mai ce se măritase și părinții aveau nevoie de un „fecior” la plug. Era rândul meu să trag la jug, numai că peste doi ani, în 1942, m-am măritat la Hlinița, devenind singura stăpână la o gospodărie de câteva ori mai mare decât cea părintească.

Patimile Eleonorei

De bucurie că a luat-o cel mai bogat flăcău din părțile Boianului, taică-său i-a dat mai mult pământ decât la ceilalți copii. Eleonora, însă, nu putea să se descurce nici cu „zestrea” soțului, căci numai la o săptămână după nuntă el a fost chemat sub arme, mai precis, „la concentrare”, cum se spunea pe atunci. La numai 18 ani a rămas să rânduiască cu două perechi de cai, câteva vaci, nemaivorbind de loturile de pământ de care nici nu știa bine unde se află. Primul an Tănase a fost lăsat acasă la semănat pământul și toamna la strânsul recoltei. În primăvara lui 1943, văzând că întârzie, tatăl ei a mers la Piatra Neamț, unde era cantonat ginerele, ca să-l ceară pentru câteva zile. Ascultându-i rugăciunea, un superior l-a dus mai întâi la popotă, ca să vadă cum sunt hrăniți militarii, apoi l-a probozit: „Rușii îs la noi după cap, da' mata ai venit să ne ceri un soldat acasă”. Bătrânul i-a răspuns că are un fecior ofițer în armată și că nici ginerele nu se va reține mult la vatră. Până la a doua venire a rușilor, Tănase a mai fost de câteva ori pe acasă, dar în primăvara lui 1944 o bună parte de pământ a rămas neînsămânțată.

— Au venit sovieticii, au pus organele lor de conducere care imediat au și început vânătoria de oameni. Ne chemau la primărie să declarăm averile. Oamenii mai în vârstă m-au învățat să nu recunosc că am mai mult de 10 hectare.

Eu am spus că bărbatul n-a dovedit să-mi arete toate terenurile, dar după câte-mi dau seama avem vre-o 10 hectare. Credeam că am scăpat. Dar de unde? Până-n toamnă, împreună cu alți gospodari pârâți că n-au declarat averile, am fost chemați în judecată. Eram însărcinată, peste câteva săptămâni l-am născut pe Ionel. Tremuram de frică, dar am ținut-o una și bună: nu știu precis cât pământ are bărbatul și pe unde se află loturile. Pe mine m-au lăsat în pace, dar ceilalți năpăstuiți au fost închiși și nici până azi nu se știe unde le putrezesc oasele.

Scurtă de tot a fost liniștea Eleonorei. Degrabă după judecată „stribocii” au „eliberat-o” de toate grijile gospodăriei. I-au lăsat numai o văcuță, și aceea datorită copilașului sugaci. Tânăra nevastă plângea să-i lase măcar patefonul... „Se vede că nu mai știam ce-i cu mine, că doar nu de patefon îmi ardea atunci?”, se întreabă nedumerită octogenara. De la venirea sovieticilor, îi pierise pofta să asculte muzică la patefon ca altădată. Însă aparatul îi amintea de zilele fericite, când cânta și dansa ca artiștii amatori ai satului, de cele două festivaluri de la București, unde a fost fotografiată alături de fete ca purtătoare a celor mai frumoase costume naționale. Păstrează o poză în care boincenii au fost „prinși” de obiectiv alături de participanții din Basarabia și Transnistria, arătându-mi-o cu comentariul: „Uite cum am fost uniți odată”.

Dar nu toți erau cozi de topor, mai rămăseseră și oameni buni cărora nouă putere încă nu reușise să le facă capătul. Cineva a anunțat că primarul va trimite oamenii să-i ia vaca. Îi părea rău să vândă ultimul bun de la casă, de aceea i-a dat-o unui om sărac ca s-o țină și să se folosească de ea până se vor limpezi timpurile. Adică a împrumutat-o într-un fel.

În timpul foametei, când a fost scoasă fără un capăt de ață din casă, l-a trimis pe un cumnat la Pătrache, după vacă. Acela i-a spus să aștepte puțin, căci nevasta chiar atunci mulge vaca, dar sigur a alergat să-l denunțe la primărie. În drum i-a ieșit înaintea portărelul și fără mulă vorbă i-a luat animalul. Eleonora a bocit ca după mort, când l-a văzut pe cumnat intrând în ogradă fără vacă. O dorea inima mai mult din cauza obidei aduse de omul căruia i-a dat bucățica de la gură.

Văzând-o atât de scârbită, un consătean care ducea vitele la abator i-a dat de știre să caute bani ca să-și răscumpere văcuța, salvându-i astfel copilul de la ucigătoarea foame.

În octombrie 1947 a căzut zăpadă de vre-o jumătate de palmă, cu câteva săptămâni înainte s-a trezit pe neprins de veste cu o familie de străini în casă. Au fost descărcați în ogradă cu toate calabalăcurile – haine, saci cu grâne, butoaie de ulei și de ȕuică. Erau niște repatriați din Banat, cu o limbă neînțeleasă de stăpâna casei, momiți de sovietici să se strămute în nordul Bucovinei unde, cică îi aștepta adevăratul rai pe pământ. La început ei nici nu bănuiau că gospodăria are stăpân, crezând că femeia cu băiețelul s-au aciuiat temporar pe acolo. Când au aflat adevărul, au început să umble pe la Sadagura (centrul raional de care ținea atunci Boianul) ca să clarifice situația. Degrabă Eleonora a fost scoasă numai cu hainele de pe ea din casă. A ieșit cu Ionel în brațe, ținând-o amândoi într-un plâns până la casa părinților din Lehăceni.

Întoarcerea lui Tănase

O mătușă îl învățase pe Ionel să strige cât mai tare: „Tătucă, vină acasă, că eu de-acum îs flăcău mare!”. Dar când l-a văzut prima dată, se ferea speriat și supărat pe el că n-a venit mai degrabă. „Tu mă auzai? De ce n-ai venit mai repede?”, îl întreba băiatul. „Cum numai te-am auzit, m-am pornit spre casă, dar eram tare departe”, îl mângâia taică-său.

Într-adevăr, s-a aflat în drum mai mult de o lună. Soția îl prevenise într-o scrisoare că a fost dată afară din casa lor de la Hlinița și trăiește în Lehăceni. Lui Tănase puțin îi păsa de avere, știind că zilele îi sunt numărate. Se întorcea la familie cu un picior beteag și plămânii găuriți de tuberculoză. Medicii i-au convins pe condamnații lagărului să-l lase să moară în baștina sa. Fiind exilat într-o pustietate din Asia Mijlocie, a lucrat în mină unde a nimerit în avarie. Mulți deținuți au murit pe loc, iar el a scăpat cu un picior fracturat. La spital medicii i-au descoperit boala la plămâni în ultimul stadiu.

— Sa fi avut semne de viață nu-l mai vedeam acasă, își amintește Eleonora. O dată pe săptămână medicul de la noi îl spărgea cu un ac sub lopată și-i dădea aer. Numai așa putea să trăiască. Eu l-am păzit cu mâncare bună și l-am lecuit cu untură de bursuc. La puțin după întoarcerea din lagăr, n-a mai avut nevoie de aer, de se mirau doctorii ce minune s-a întâmplat cu un om sortit morții. A trăit încă vre-o 30 de ani, lucrând cu mine la fermă. I-a lungit viața poate și bunătatea lui, căci nu purta pic de mânie în suflet. A mers doar o dată la casa sa de la Ulinița ca să le spună noilor stăpâni: „Trăiți sănătoși, că n-am nici o pretenție față de voi”.

Un tâmplar de la fermă, bun de gură și la potrivirea rimelor, le-a compus o poezie ce-o cânta pe la petreceri, când soții Gherasâm erau de față: „Leonora și Tănasa,/Niciodată nu-s acasă,/Numai în kolhoz sârmanii,/Își duc viața lor cu anii./Ba-s la vite, ba la porci,/Dai de dânșii un'-te-ntorci”...

... În casa lor de multe ori au fost găzduiți specialiști tineri de prin alte părți. Mâncau cu copiii stăpânilor dintr-o pâine și nu plăteau nici un ban pentru masă și adăpost. Cea mai vie amintire a lasat-o un tânăr zootehnician cu neobișnuitul nume Arlen:

— Ieșeam cu Tănase din casă pe la cinci dimineța. Când ne uitam, vine și Arlen din urma noastră. Ne spunea că-i este rușine să doarmă, văzând cum noi doi munci. Lucram cu mare priință, dar ca proștii pentru 300 grame de pâine la o zi-muncă. Ma aflam de acum la pensie, când m-am trezit într-o zi cu Arlen în prag. Ne era singur, venise cu o echipă întreagă de șefi mari, ca să le arete de la cine a învățat el să muncească și să ajungă om mare.

Pe soții Gherasâm, însă, munca nu i-a înălțat mai sus de fermă. Drept că Eleonorei i s-a împlinit visul de a urma o școală, dar la o vârstă prea târzie. Mai mult de nevoie decât de voie, a învățat la tehnicumul agricol din Chimani, absolvindu-l în anul când fiul Ionel a terminat institutul de medicină. Două ordine – „Drapelul Roșu de Muncă” și „Insigna de Onoare” zac uitate într-un sertar. Așa gârbovită cum umblă, le-ar prinde piept ca să-și amintească lumea cu câtă ardoare au muncit „chiaburii” pentru binele statului. Dar astăzi nici ordinele, nici munca de odinioară nu prețuiesc o iotă. Poate într-adevăr e mai bine să tacă, să uite și să ierte, așa cum o învață copiii...

Zece ani de detenție nemeritată

Ion POSTEUCA

Dumitru Burciu s-a născut într-o familie de oameni nevoiași. De mic copil a cunoscut greul vieții. Împreună cu fratele Gheorghe lucra pe la gospodarii mai înstăriți pentru a agonisi ceva parale și pentru a-și ajuta familia. A început cu păscutul oilor, apoi al vacilor, iar când a mai prins la puteri, ținea în mâini coarneau plugului, mânuia cu dibăcie coasa și îmblăciul. Anume pe atunci i s-a zămislit în suflet dragostea de pământ, de totul ce era legat de glie, de animale – cai, vaci și oi. Se visa proprietar de pământ, gospodar între gospodari, dai ceea ce se agonisea muncind pe la alții nu-i ajungea să-și realizeze planul. Dar soarta nu i-a fost numai amară și într-o bună zi i-a zâmbit. S-a îndrăgostit de o fată de gospodari înstăriți, care aveau câteva fălci de pământ, doi cai frumoși, două vaci și vre-o zece oi. Viitorul socru muncise câțiva ani la o mină de aur din Canada, a câștigat acolo bani frumoși și, când s-a întors acasă, în Stănești, a avut cu ce-și cumpăra pământ și ce-i mai trebuia. Pe viitorul său socru tot îl chema Dumitru Burciu și această coincidență de nume avea și-i fie fatală.

Pa la sfârșitul anilor '30 ai secolului trecut Dumitru s-a însurat și împreună cu harnica lui soție, Varvara, s-au apucat vârtos de lucru. Gospodăria lor se afla în câmp, iar cele 15 fălci de pământ se făceau în jurul ei, așa că nu aveau tinerii gospodari nici o problemă legată de deplasarea spre ogoarele pe care lucrau din zori și până în noapte. Pământul îngrijit gospodărește îi răsplătea cu dărnicie. Și Dumitru, și Varvara erau strângători și nu risipeau fără rost banii. Și-au cumpărat inventar agricol, au mai ridicat pe lângă gospodărie acareturi, și-au împrejmuit livada cu un gard trainic și frumos. Mai pe scurt, le mergea bine, dar bucuria lor a luat sfârșit odată cu venirea pe meleagurile noastre a „eliberatorilor” cu stelute roșii pe chipuri. N-a trecut multă vreme și bucovinenii au simțit „binefacerile” marii „eliberări” din 1940. Cozile de topor din sat s-au străduit să le facă gospodarilor de frunte numai năpaste.

Pe lista neagră a „dușmanilor poporului” a fost trecută și familia lui Dumitru Burciu, etichetată ca „familie de chiaburi”.

Organele locale ale stăpânirii bolșevice au purces la inventarierea tuturor gospodăriilor din sat. Când a fost chemat la primărie, socrul lui Dumitru a fost întrebat pe al cui nume să fie înregistrată gospodăria și omul a declarat că pe al lui, crezând că așa era mai bine. Dar și socrul, și ginerele purtau același nume – Dumitru Burciu.

La început a mai mers cum a mers, însă cu timpul cotele de produse agricole către stat au fost în mod exagerat majorate și mulți gospodari nu mai erau în stare să țină piept noilor îndatoriri. Nu mai puteau face față sarcinilor de plan nici cei doi Dumitru Burciu. Seceta din 1946 lovise crunt în gospodarii de la sate, dar „eliberatorii” n-au luat în calcul consecințele calamității. Cota de pâine pe care trebuiau să o livreze statului a fost atât de mare, încât oricâtă străduință n-a depus familia Burciu n-a putut s-o achite. Ca urmare, într-o zi în ograda lui Dumitru Burciu și-au făcut apariția doi șefi de rang raional, doi sriboci și o iscoadă de la primărie. Tocmai în acea zi bătrânul Burciu era plecat cu niște treburi la rudele sale din satul Privorochia.

— Aici locuiește Dumitru Burciu? a întrebat un șef de la raion.

— Aici locuiește Dumitru Burciu? a întrebat un șef de la raion.

— Aici, i-a răspuns Dumitru, ginerele gospodarului.

— Ești poate chiar Dumitru Burciu?

— Da, eu sunt.

— Atunci vino cu noi până la primărie, că trebuie să clarificăm niște lucruri. Peste o oră-două te întorci și-ți vezi de treburi.

Dumitru nu s-a împotrivit. A intrat în casă, i-a spus Vervarei că merge până la primărie și că nu se va lăsa prea mult așteptat. Nici prin cap nu i-a trecut ca nu peste un ceas-două avea să se întoarcă acasă, ci peste 10 ani încheiați.

Dumitru Burciu a fost dus nu la primărie, ci direct la raion și aruncat în beciul clădirii în care se afla administrația bolșevică. A fost ținut la întuneric până a doua zi.

Când a fost scos la interogatoriu, s-a clarificat că nu era el acel Dumitru Burciu care trebuia să fie arestat, dar acel lucru nu l-a părut „tovarășilor” chiar atât de important. Pentru ei principalul era că au pus mâna pe un „dușman înverșunat al poporului trudit”. Toate încercările lui Dumitru Burciu de a-și demonstra nevinovăția n-au avut sorti de izbândă.

Judecata a avut loc la Hilboca, fără martori, fără avocat. În sala judecății n-au fost lăsate să între rude sau prieteni. A vorbit procurorul, care a declarat că Dumitru Burciu era „dușman al poporului”, fiindcă a refuzat în mod demonstrativ să achite la stat cotele de cereale și alte produse agricole, aducând astfel mari daune țării sovietice. El a cerut ca Burciu să fie condamnat la zece ani de închisoare. Judecătorul a satisfăcut cererea procurorului, iar „inculpatului” nici nu i-a dat voie să-și ia rămas bun de la soție și de la copii car-l așteptau în curtea judecătorei. Acei care au venit la Hilboca cu gândul că vor fi audiați ca martori, l-au văzut cum era urcat într-un camion ce avea o singură fereastră zăbreliată.

A fost transportat la închisoarea din Cernăuți unde l-au deținut într-o celulă cam vre-o două săptămâni. De acolo l-au escortat la gară și, împreună cu alți nenorociți, a fost îmbrâncit într-un vagon de vite, având la ușă un lacăt de câteva kilograme.

Au început chinurile. Foamea și setea îl istoveau, însă nu avea cui se jelui. Din când în când celor din vagon li se arunca pâine cleioasă și neagră ca pământul și li se mai dădea câte un polonic de așa-zis borș, în care rar la cine nimerea câte o felioară de cartof. Această groaznică călătorie a durat peste o lună de zile. Și nimeni nu știa încotro erau duși și cam pe unde se aflau. Într-o zi, către seară, trenul s-a oprit într-o gară. Ușa vagonului a fost deschisă și s-a dat comandă ca toți să coboare. Obosiți de atâta drum, flămânzi și însetați, bieții oameni nici nu se puteau ține pe picioare. De pe peronul gării, și-au dat seama, după inscripția de pe o tablă mare, că se aflau tocmai în Vladivostok. Nimeni dintre cei aduși acolo nu știa cât de departe se afla acel oraș de scumpa lor Bucovină. N-au putut nici de cineva să întrebe (erau între condamnați și ucrainenii care se puteau înțelege din vorbă cu rușii), căci au fost duși nu departe de gară și vârați într-un beci.

A doua zi au fost sloboziți și un ofițer le-a amintit pentru ce au ajuns în acele părți și i-a încredințat că acolo unde vor fi așezați, le va fi bine. După câțiva kilometri, în față le-a apărut marea. Au fost îndemnați să urce puntea unui vaporas vechi și răblăgit.

Când au ieșit în largul mării, s-a stârnit un vânt puternic ce ridica valuri uriașe și înspumate, care purta pe coama lor vaporasul ca pe o frunză. Uneori valurile se săltau peste creasta vaporului și, prin găuri, pătrundea în cabinele în care se aflau „dușmanii poporului”.

După vreo zece zile de chin moral, dintre care doar două au fost mai puțin normale, vaporul s-a oprit lângă niște barăci lungi care, după cum a aflat Dumitru Burciu când a pășit pe uscat, erau „corpurile” unei fabrici de prelucrare a peștelui. A căzut omul în genunchi și cu lacrimi în ochi i-a mulțumit bunului Dumnezeu că l-a salvat de la moarte. Dar, când s-a ridicat și și-a rotit privirea roată, a băgat de seamă că numai el fusese „părăsit” lângă acele barăci. A fost îndată preluat de un milițian. I s-a mai amintit o dată de ce a ajuns unde a ajuns și i s-a arătat locul unde trebuia să muncească. L-au lăsat într-o baracă să se „odihnească”, dar, când a trebuit să iasă de la lucru, i s-a spus că acolo el nu avea ce face. Dar unde să meargă? Încotro să-l mai poarte ochii? Adică el, bucovineanul surhuit pe nedrept, era dator sa-și caute singur locul de trai. A avut noroc de un băștinaș, care era paznic la acea fabricuță și care trăia singur în iurta sa. L-a luat el și l-a lăsat un timp să-și recapete puterile. Încet-încet, „dușmanul poporului” s-a obișnuit cu munca la acea fabricuță de prelucrare a peștelui. A aflat și unde a ajuns, i s-a mai spus că peninsula Ciukotka era la o azvârlitură de băț de America.

După câteva luni de muncă la fabrică, a apărut posibilitatea să-și găsească un lucru mai ușor. Dumitru Burciu cunoștea puțin croitoria, deoarece socrul său avuse o mașină de cusut „Singer” și uneori îl lăsa să lucreze la ea. Viața lui a devenit parcă ceva mai ușoară, măcar de atâta că nu se spetea la ridicarea și curățirea peștelui destinat conservării.

Aflându-se pe Ciukotka, Dumitru Burciu a trecut prin strunga câtorva primejdii. Odată, iarna, întorcându-se de la lucru, s-a rătăcit și nicidecum nu nimerea iurta în care locuia.

Între locul de muncă și locul de trai să fi fost vre-o trei kilometri buni. Cunoștea drumul, însă viscolul era atât de năprasnic încât nu se vedea la un pas. Întâmplător a dat de niște pietre mari și, dosindu-se după ele, ca să nu-l ia vântul, a stat acolo până dimineața. Tot într-o iarnă, când mergea spre iurta în care locuia, i-a ieșit în cale un urs polar. În câteva momente l-ar fi doborât și l-ar fi sfâșiat, dacă din urmă nu venea alt „dușman al poporului”, un estonian, care avea la el un cuțit. În loc să atace ursul, a atacat estonianul...

Cât a trăit la „marginea lumii” a primit de acasă doar câteva scrisori, fiindcă acolo, în acele timpuri, poșta sosea odată la două-trei luni.

După zece ani, ani de chinuri și nevoi, bolnav (îi degeraseră picioarele) Dumitru Burciu s-a întors la cei dragi. Între timp la Stănești, a fost înființat colhozul local și din gospodăria lui Dumitru Burciu mai întâi a fost luată șura, apoi membrii familiei sale au fost scoși cu totul din propria locuință și duși într-o casă rămasă pustie. E clar că li s-au luat pământul, caii, vitele inventarul agricol. Așa că noua orânduire a spulberat visul din tinerețe al lui Dumitru Burciu. Când îmi povestea prin câte a trecut, își ștergea lacrimile care-i inundau fața brăzdată de plugul nemilos al sorții. Mereu se întreba bietul om pentru ce a avut atât de mult de suferit în tinerețe. A trecut în lumea celor drepti, fără a primi răspuns la întrebarea ce l-a chinuit.

Amintiri (și) despre Dumitru Nimigeanu

Prof. Viorica PIȚUL

În anul 2005 s-au împlinit o sută de ani de la nașterea unchiului meu Dumitru Nimigeanu, țăran bucovinean cu un destin marcat de tragedia Bucovinei din secolul XX. De atunci îmi tot aduc aminte de întâmplările pe care le-am trăit și în care a fost implicat și Dumitru Nimigeanu.

Soarta a făcut să particip și să memorez evenimentele nefericite din vara anului 1940 legate de ocuparea nordului Bucovinei de către armata sovietică. Nu ne-am evacuat chiar la intrarea rușilor în satul nostru, ci aproximativ o lună mai târziu, când tata aflate, de la un mărunț funcționar de la primăria locală, că va fi deportat. Am trecut cu mari riscuri pe sub gardul se sârmă care marca frontiera numai cu tatăl meu, mama reușind acest lucru mai târziu. Ce s-a întâmplat pe urmă în satul nostru noi n-am știut. Nu ne parveneau decât foarte puține vești de dincolo de sârma înghimpată, autoritățile sovietice fiind cunoscute pentru teroarea pe care o instaurau după ocuparea unui teritoriu și pentru „secretul” cu care acționau. Singurele știri despre ceea ce se petrecea acasă le aveam de la persoanele, din ce în ce mai puține, care reușeau să se strecoare clandestin dincoace de frontieră și, spre toamnă, de la cei care reușiseră să se evacueze odată cu evacuarea germanilor din Bucovina. Când ne-am întors acasă, în urma armatei noastre eliberatoare, am aflat în detaliu nenorocirile petrecute sub ocupația străină, despre genocidul sovietic din aprilie 1941 de la Fântâna Albă, despre depozitarea sâtenilor de pământ prin înființarea colhozul local și în special despre arestările și deportările în Siberia. Între sutele de arestați și deportați se aflau și vărul primar al tatălui meu, Dumitru Nimigeanu, soția lui Domnica și fiica lor. N-am știut nimic despre ei mai mulți ani.

Locuitori din Tereblecea.

Pe rândul de jos verii Dumitru și Pentelei Nimigeanu

La cea de-a doua ocupare a Bucovinei de către trupele sovietice în lunile martie-aprilie 1944 autoritățile și toate instituțiile statului român reușiseră să se refugieze în teritoriul neocupat al țării potrivit unui plan întocmit din vreme și menit să evite situațiile dramatice petrecute la sfârșitul lui iunie 1940. experiența tragică prin care trecuse populația bucovineană rămasă sub ocupația sovietică din perioada iunie 1940 – iulie 1941 a făcut ca o parte importantă a populației civile și cvasitotalitatea intelectualilor (dacă nu apucase să se evacueze odată cu instituțiile la care lucrau) să se refugieze pe cont propriu, în chiar ajunul reocupării, de teama deportărilor. Din nou am fost printre cei evacuați. Eram elevă, eram singură la părinți și avea, 17 ani. Am plecat într-un nou refugiu împreună cu părinții. Tatăl meu, Pantelimon (Pentelei) Nimigeanu, însoțit de familia sa, a plecat odată cu autoritățile deoarece era instructor la formațiunile de preliminari din localitatea noastră de domiciliu, Tereblecea, din fostul județ Rădăuți. După peregrinări am ajuns în 1945 în comuna Grabaț, din fostul județ Timiș-Torontal (azi sat în cadrul comunei Lenauheim, județul Timiș).

Acolo erau libere casele germanilor care se repatriaseră sau fuseseră deportați și au fost date refugiaților. În scurt timp noi locuitori ai Grabașului au fost împroprietăriți, fiecare familie primind câte 5 hectare din terenul agricol ce aparținuse acelorași germani, foști sau încă în viață, eu înscriindu-mă la Timișoara pentru continuarea studiilor pe care le întrerupsesem la Cernăuți.

Foarte puțini dintre refugiați s-au întors în nordul Bucovinei de bunăvoie, unii din convingeri ideologice (de exemplu, eu am citit mult mai târziu, în presă, după 1990, cazul familiei lui Andrei Oișteanu), alții, de frica foametei care cuprinsese Moldova în anii 1946 - 1947 și alții, forțați chiar de către armata sovietică de ocupație și de noile autorități române. Cei mai mulți dintre refugiații de atunci au rămas în Țară fără nici un fel de informație despre cele ce se întâmplă la nord de granița nou-stabilită prin mijlocul Bucovinei. De altfel, nici ceilalți cetățeni ai României nu știau prea multe despre ceea ce se petrecea de fapt cu refugiații din teritoriile ocupate, despre soarta noastră nemaipomenindu-se mai nimic în acele timpuri foarte grele. Dintre cei de la Grabaș n-a plecat nimeni înapoi de bună voie, deși oamenii trăiau într-o nesiguranță continuă. În general, oamenii se temeau de posibilitatea de a fi trimiși în Uniunea Sovietică de către trupele rusești care acum stăpâneau întreaga țară.

În aceste condiții, spre marea surpriză a tatălui meu și a noastră, a tuturor bucovinenilor care eram la Grabaș, într-o zi a anului 1947 ne-am pomenit la noi cu Dumitru Nimigeanu, însoțit de soția și fiica sa. Reușiseră o mare performanță: evadaseră toți trei din gulagul sovietic și ajunseră sănătoși în țară la locul de refugiu al rudelor și consătenilor lor. Îi priveam ca reveniți dintre cei morți. Erau tratați cu reținere pentru că oamenii se temeau că rușii vor da de urmele fugarilor, îi vor retrimite în Siberia, de data aceasta împreună cu cei care îi ajutau. Dumitru Nimigeanu și familia sa au avut mult de suferit de pe urma acestei stări de spirit. Au stat ascunși, s-au mutat în alte localități, au căutat să ia legătura cu persoane cu funcții și influență de la care sperau un ajutor (de exemplu, Dumitru avea un văr, șef la administrația financiară din Rădăuți și a apelat la el), dar n-a putut să-și îmbunătățească situația în nici un fel.

Hăituit, simțind că se strânge cercul în jurul său, îndemnat de rude și de cunoscuți, Dumitru Nimigeanu se decide să-și ia familia și să treacă frontiera clandestin în Iugoslavia, în 1948. N-aveam să mai primim vești direct de la ei mai bine de douăzeci de ani. Se zvonea că au reușit să ajungă în Italia, că au plecat de acolo mai departe, că au depus mărturii despre suferințele românilor bucovineni după ocupațiile sovietice, publicând o carte care s-a tipărit în Occident.

Din nefericire, teama de represiune a bejenarilor bucovineni și-a dovedit temeinicia în scurt timp. Tatăl meu a fost ridicat în 1948 din casa de la Grabaț, arestat și ținut un an în închisoarea de la Sighet, fără să fi fost judecat. Ca el au mai pățit-o și alții, astfel încât frica pusese stăpânire pe sufletele amărâte ale celor plecați din Bucovina de frica ocupanților. Familia mea, și mai multe altele ca ea, avea să fie dusă („strămutată”), în anul 1951, în Câmpia Bărganului (Măzăreni-Urleasca, jud. Brăila). Au evitat deportarea în Siberia, dar n-au putut scăpa de deportarea dispusă de autoritățile comuniste din propria lor țară. S-au trezit abandonați într-un loc pustiu, fără surse de apă și hrană, izolați față de orice localitate existentă în partea locului. Pentru a supraviețui au fost obligați să-și sape bordeie în pământ. Mai târziu, autoritățile au dat la fiecare familie câte o ușă și două tocuri de ferestre, făcând astfel posibilă construirea unor locuințe din lut, pe pământ. Au fost suficiente și greutăți foarte mari. După patru ani petrecuți în Bărgan li s-a permis să se stabilească în partea din Bucovina rămasă la România, mai exact la Rădăuți, unde au putut duce o viață normală până la sfârșitul vieții. Pe mine avea să mă poarte serviciul în alte părți ale țării, revenind lângă părinții mei numai după pensionare.

Începând din anii șaizeci ai secolului trecut, tatăl meu a început să primească scrisori de la vărul său, Dumitru Nimigeanu, din Australia, având o frumoasă corespondență cu acesta. Am putut astfel afla că într-adevăr publicase cartea *Însemnările unui țărăn deportat din Bucovina*, la Paris 1958, că se stabilise la Sydney, că erau cu toții bine și că făcuseră și ceva avere. Despre această avere, într-o scrisoare trimisă tatălui meu, Dumitru Nimigeanu avea să spună că ar „da-o și mâine numai să-și mai poată mâna iarăși caii și căruța din nou la Tereblecea”.

Cerea prin scrisori, și i s-au trimis în Australia, costume naționale, obiecte de artă populară românești. Totul arăta că-l măcina dorul de țară, de locurile sale natale, dar nu i se permitea nici măcar o vizită în România. Într-o scrisoare din 1982 scrie „speranța de a vedea Tereblecea noastră dragă, semne nu se arată! Trăim numai cu amintirea ei!”.

Trebuie să precizez că datorită corespondenței cu vărul său, tatăl meu a fost chemat de mai multe ori la Securitatea din Rădăuți unde a fost chestionat pe această temă. Și-a dat astfel seama că această corespondență îi era interceptată și Dumitru Nimigeanu era încă în atenția „organelor” din România.

După 1989, la peste 40 de ani de la părăsirea țării, ca atâția alții, și Dumitru Nimigeanu a beneficiat de posibilitatea să-și viziteze rudele și țara. Din păcate se apropia de 85 de ani, soția care l-a însoțit în toate peregrinările sale murise, iar Tereblecea lui natală nu-l putea primi, fiind încă parte din Uniunea Sovietică. A venit în țară de două ori, comportându-se generos cu rudele sale. Cei care l-au așteptat la aeroport ne-au relatat scene zguduitoare despre momentul în care a călcat din nou pe pământul țării. A fost la Rădăuți la vărul său, și-a vizitat la Siret sora venită special de la Tereblecea să-și ia rămas bun de la fratele ei și a privit de pe dealul Căprița, din apropierea Siretului, în depărtare, peste frontieră, Tereblecea, satul românesc pe care l-a dus în suflet în toate locurile pe unde l-a purtat viața. Și-a luat astfel rămas bun și de la Bucovina. După fiecare dintre aceste vizite a luat cu el în Australia, în niște săculeți speciali făcuți pentru asta, pământ, pe care la depus pe mormintele dinainte pregătite pentru el și soția sa. Și după moarte a vrut să aibă aproape pământ bucovinean.

Păstrez o scrisoare adresată de Dumitru Nimigeanu părinților mei prin care își anunță prima vizită în țara de baștină după zece ani de înstrăinare pe care i-a trăit. Iat-o:

„Australia, 4-IV-1990

Dragă domnule Pentelei și stimată doamnă Auruță, Azi am primit scrisoarea de la dumneavoastră și tot azi mă grăbesc să vă răspund prin faptul că eu sunt decis să plec să vă fac o vizită până la Siret, din Siret voi da un telefon după sora din Tereblecea să vie să-mi ieu rămas bun pentru că eu mă voi întoarce napoi aici în

Australia, fiindcă Domnica aici a murit și eu vreau să fiu lângă ea, fiindcă Lenuța și Elly tot aici vor muri. Aici ori în Grecia în Insula Korfu unde ei, Elly și Ken [au o proprietate]. El e englez, însă este destoinic băiat, e șeful unui hotel. Lenuța merge cu mine până la Atena, din Atena eu plec cu un alt avion până la București unde poate mă va aștepta Florica lui Vasile Socaciu. După câteva zile voi pleca cu trenu la Siret în Bucovina și poate și prin alte părți. Din Atena spre București voi pleca cu avionul TAROM, să-i dați nr. de telefon al dumneavoastră lui Florica Socaciu ca eu când ajung în București să vă telefonez. La Tereblecea nu cred că voi merge. Eu dragii mei mai sunt cu avere. Eu am fost cu suferință, însă dragostea de neam român mă face să-mi iau rămas bun măcar când mă apropii de sfârșitul vieții. Să dea Domnul Sfânt să ne întâlnim sănătoși. Mai mult, stimații mei veri și prieteni vă transmit cu dragoste și respect numai bine și voie bună. Dumitru.”

Vinovat fără vină

Ion STĂNEȘTEANU

Mari nenorociri a adus regimul bolșevic pe meleagurile bucovinene. Sovieticii au început cu deportările din 1941, apoi, după terminarea războiului, și-au adus aminte că mai au câțiva oameni apți de muncă, care trebuiau duși undeva. Și-au dus la Ongea, la săparea canalului Marea Albă – Marea Baltică. Mulți au rămas să zacă pe veci în pustietățile de lângă Cercul Polar. După ce și-au văzut și acel plan împlinit, noii „stăpâni” au hotărât să-i lichideze și pe gospodarii de frunte de la sate.

Unul din acei gospodari a fost Nicolai al lui Dumitru Gireadă din Stănești, om stimat în sat, om care își iubea foarte mult pământul și cele ce le avea în gospodărie. Muncind împreună cu soția sa Maria, a durat o frumoasă gospodărie. Avea 12 fâlcă de pământ, doi cai, patru vaci și un mânz, două căruțe, inventarul agricol necesar pentru lucrarea pământului și întreținerea animalelor. Acestea toate nu erau pe placul „eliberatorilor” și cozile de topor ale regimului roșu și-au pus de gând să-l „învețe minte” l-au obligat să deie la stat 4.000 kg pâine, cota de la pământul pe care îl avea în folosință. Dar anul 1946 a fost secetos, recolta a fost minimă și nu era de unde da pâine la stat. Bietul am s-a străduit și a dus la punctul de recepționare a cerealelor tot ce-a avut, dar la cântar nu i-a ajuns 200 kg de boabe. Pentru aceasta a fost arestat și dat în judecată. Pentru neîndeplinirea cerinței față de stat, a fost condamnat la 5 ani de închisoare și escortat dincolo de munții Urali. A muncit în condiții groaznice trei ani de zile, după care a fost pus în libertate. Au considerat sbirii că și-a primit îndeajuns pedeapsa pentru că n-a avut de unde da la stat 200 kg pâine, pentru care a fost condamnat, deși cei de acasă au cumpărat acea cantitate de grâu și a livrat-o statului. Poate că acest fapt a și servit ca să fie eliberat, însă cei doi ani pe care nu i-a petrecut în închisoare au fost pentru Nicolai Gireadă ani lipsiți de drepturi.

Când s-a întors acasă, n-a găsit nimic din ceea ce a agonisit toată viața cu truda brațelor și în sudoarea frunții. Între timp, în sat a fost organizat colhozul și astfel familia lui Nicolai Grieadă, ca și toate celelalte familii, a fost lipsită de pământ, cai, inventar agricol.

Venit din lagăr, Nicolai Grieadă nici nu avea dreptul să locuiască în satul său de baștină. Cu amar în suflet, și a îmbrățișat nevasta și copii și s-a dus prin alte părți să-și caute de lucru. S-a angajat la lucru în orașul Cernăuți, unde a făcut undeva serviciu încă vreo doisprezece ani și la vârsta de 69 de ani, chinuit în închisoare, batjocorit de noile autorități, lipsit de agoniseala lui de o viață, a trecut în lumea celor dreپți. Mai sunt în viață trei copii, care nici până azi nu pot înțelegе pentru ce au fost lăsați să crească fără tată și pentru ce a suferit el atât de mult fără să fi avut vre-o vină.

Romanul unui refugiat

Dumitru OPRÎȘAN

Cu câțiva ani în urmă am citit undeva că un nord-bucovinean pe nume Severin Bondar, și-a tipărit la București romanul vieții sale de refugiat, dar n-am avut posibilitatea să procur cartea, un veritabil memorial al durerii, ca să iau cunoștință încă de o zguduitoare dramă sufletească, provocată de dezrădăcinarea de baștină în urma invaziei bolșevice din vara anului 1940. Ca printr-o minune, „Romanul unui refugiat”, apărut la editura „V. Cârlova” din București în 1994, mi-a fost împrumutat nu demult, pe câteva zile, de un bun amic din Stănești. L-am citit pe nerăsuflăte într-o singură noapte.

În „Impresiile de lector”, scriitorul basarabean Anatol Ciocanu scoate în relief faptul că această carte este „scrisă sub semnul nesfârșitei iubiri pentru Bucovina de Nord, răpită, concomitent cu Basarabia, mișelește, de către ruși în 1940” și că autorul „păstrase acest sentiment de totală apartenență la vatra natală – satul Privorochia din comuna Tărinești, o dragoste sfârșită în atâtea rânduri de durere – o nesfârșită durere provocată de cumplitele circumstanțe istorice și sociale, intercalate de cele politice și personale”. Această carte, sub aspect tematic, pare a fi o continuare logică a evenimentelor relatate de terebleceanul Dumitru Nimigeanu în „Însemnările unui țăran deportat din Bucovina” (Paris, 1958), de mahaleanca Anișa Nandriș-Cudla în „20 de ani în Siberia. Destin Bucovinean” (București, 1991), de docentul universitar Ilie Popescu în „drumul spre Golgota” (Iași, 1994), în toate reliefându-se marea dramă a Bucovinei din primul an de ocupație sovietică și politica de genocid promovată de „eliberatorul” față de populația autohtonă. Severin Bondar, spre deosebire de autohtonii menționați mai sus, a fost o altfel de victimă a dezmațului stalinist. Ca să scape de robia bolșevică, el a cunoscut din plin calvarul refugiului, ciocnindu-se de mari nedreptăți și înfruntând în permanență primejdii de neînchipuit.

Originar din satul Privorochia din fostul județ Cernăuți, din frageda copilărie a rămas fără mamă, iar tatăl său, om sărac, dar vrednic și cinstit, mulți ani a fost primar și diriginte de poștă. N-a făcut nimănui nici un rău și prin spiritul dreptății, pe care l-a manifestat în permanență și-a câștigat stima generală a consătenilor. Dar, ca fost primar în timpul stăpânirii românești, a fost ridicat în noaptea de 14 iulie 1940 și escortat într-un lagăr din Sverdlovsk, unde timp de șapte ani a fost supus la munci silnice, dar de unde a avut noroc să se întoarcă la baștină, găsindu-și casa pustie, căci cea de a doua soție a părăsit gospodăria, iar doi fii și o fiică erau trecuți în România. În lagăr bietul Ion Bondar era scos zilnic la tăiatul pădurii. Într-o seară, pe când s-a stărnit o ninsoare abundentă, se întorcea istovit la baracă. Fiind mai în vârstă a rămas în urma convoiului și atunci un supraveghetor călare l-a lovit puternic cu patul armei în piept. Bătrânul s-a prăvălit în zăpadă și nu s-a mai putut ridica. Dimineăta, la apel, i s-a observat lipsa. A fost cineva trimis cu o sanie să-l aducă. Zăcea îngropat în zăpadă și era ca și mort. I-au săpat groapa și, înainte de a fi aruncat în ea, s-a ordonat să îi fie scoase zdrențele de pe el. Când au început să scoată hainele de pe el, „așa cum fac hienele când despoaie prada, mișcându-l, a intervenit destinul care i-a dat semne de viață – el nefiind mort complet, ci numai înghețat (moarte aparentă)”.

Când a fost ridicat și dus în lagăr, Ion Bodnar din Privorochia avea un fecior însurat în satul Stănești, o fată măritată cu un profesor de la școala din Adâncata și doi fii neînsurați – Alexe și Severin. Ca și mai toți tinerii din Privorochia, Stănești și Oprișeni, Severin și Alexe au înțeles că nu mai puteau rămâne sub stăpânire străină. Pe la jumătatea lunii septembrie a anului 1940, Severin, mezinul lui Ion Bodnar, a părăsit în taină satul. În cadrul unui grup mic compus din vărul său Alexandru Gherman și Gheorghică a Ioanei Ignatiuc din Oprișeni, având-o călăuză pe Zamfira Țari din Privorochi, s-a furișat tot prin pădure până în satul Tereblecea, unde urma să treacă granița în România. Noaptea, în câmp, în preajma noului hotar, au fost surprinși de grăniceri. Băieții au reușit să se salveze prin fugă, iar fata s-a lăsat prinsă. Ironia soartei!

În lagărul unde era deținut Ion Bodnar, la bucătăria infirmeriei a nimerit acea fată din Privorochia, care i-a ajutat, pe ascuns, bătrânului să se întrezeze după „învierea” sa din morți.

A doua încercare de a trece granița Severin Bodnar a făcut-o în noaptea de 17 noiembrie 1940, când grupul s-a format în cu totul altă direcție – în preajma satului Mihoreni și a fost însoțit de călăuze cu experiență, în schimbul unei sume de bani. La Mănăstioara, suburbie a Siretului, de unde au plecat în țara lor mulți germani, au rămas gospodării pustii și ele le-au fost repartizate refugiaților din pădurea de nord a Bucovinei. Și unii privorocheni au avut norocul să între în proprietatea unor case bunișoare, printre care se aflau sora și cumnatul lui Severin Bodnar. Dar tânărul de 18 ani n-a vrut să fie pentru nimeni o povară. Nu avea nici bani, nici o sursă de existență și poseda un singur document – carnetul de refugiat.

Ca să scape de lipsuri și să-și găsească un oarecare rost în viață trebuia să între voluntar în armata română. Împreună cu fratele său Alexe, cu alți unsprezece tineri din satul său și din comunele învecinate, a plecat cu trenul la Buzău și a rugat să fie primit ca soldat în termen în cadrul Flotilei 3 Aviație de informații și bombardament ușor.

Cu Escadrila de legătură 114 a plecat pe front, până la Cotul Domnului, iar în 1943, primăvara, a fost rănit la cap și după cinci zile s-a trezit în spitalul militar din Focșani. S-a aflat mult timp între viață și moarte și după intervenții chirurgicale foarte complicate, invalidul de război și marele mutilat Severin Bodnar a fost lăsat într-un concediu de convalescență la vatră. A stat mai mult timp la Stănești, la fratele său Gheorghe, căci casa părintească o găsisese într-un hal fără de hal. Armata sovietică înainta iată și spre fruntariile României și la 25 martie 1944 a pornit din nou spre necunoscut, deși știa că trebuia să ajungă la Buzău.

Nu mai era apt de luptă. Starea lui era jalnică și după ce i s-a eliberat un alt certificat medical, a bătut la multe uși ca să se aleagă cu o pensie de invalid de război, să aibă din ce trăi. Cu greu a obținut acea pensioara și nevoile zilnice l-au silit să deschidă un debit de tutun. A trăit în condiții mizere.

De vorbă, acolo unde venea să doarmă, în București, într-o cameră de 9 m² se înghesuiau 12 persoane refugiate.

În toate împrejurările tragice ale vieții și pe toate drumurile refugiului a întâlnit oameni din satul natal și din satele învecinate care i-au întins o mână de ajutor, fapt ce mărturisește despre o mare solidaritate bucovineană în anii de grea încercare pentru acei ce au fost siliți să-și părăsească casele, avutul, mormintele părinților și să fugă din calea bolșevicilor.

„Romanul unui refugiat”, scris de un om cu studii primare, deci fără pregătire filologică, este o carte document despre drama Bucovinei. Ca un fir roșu trec prin ea ideea patriotismului, iubirea fierbinte de neam și de țară, nostalgia plaiurilor natale. Cartea conține bogate informații despre locurile de concentrare a refugiaților nord-bucovineni, despre soarta multora dintre ei, dar și despre mari personalități cu care autorul a venit la București în contact. El mai apare și în rolul de revendicator al drepturilor invalizilor de război din România. Bucovineanul Severin Bodnar a alcătuit numeroase memorii, în numele invalizilor de război, și cu ele a bătut pragurile fronturilor superioare de partid și de stat, parte din ele fiind rezolvate în favoarea petiționarilor.

Autorul acestui memorial al durerii adeseori se întoarce cu gândul la baștina-i scumpă, o vizitează când i se oferă prilejul și descrie cu căldură transformările ce au avut loc în Privorochia, cât și în Cernăuți, întâlnirile sale cu rudele și prietenii din copilărie. Printre primii, în 1956, i se permite să-și viziteze rudele și atunci bătrânul lui tată, întors din lagăr, mai are putere să trăiască douăsprezece zile, ca să-i destăinuiască mezinului prin câte nenorociri a trecut, fiind unicul fost primar din Bucovina, care a avut norocul să revină la Baștină, ca apoi să închidă ochii împăcat că și-a mai văzut odrasla, nu înainte de-ai spune că exact când un glonte vrăjmaș l-a rănit în cap. El a visat acolo, în lagărul din Sverdlovsk, că unul dintre cei patru tei din jurul casei, cel mai mic (avea patru copii și sădise patru tei), a fost lovit de un fulger, făcându-l praf. Atunci s-a gândit bătrânul că fiul lui cel mai mic era în primejdie de moarte...

Nu știu dacă mai este în viață autorul acestor pagini dramatice, dar știu că el, Severin Bodnar, prin scrierea lui mustoasă, ce a depășit rigorile cadrului autobiografic, a scos Privorochia din anonimat și a adus, totodată, și servicii Bucovinei.

Emil IANUȘ

Sfintei Bucovine

Bucovină, Bucovină
ȚARA DORULUI DE SUS,
Logodită cu Isus
În biserica creștină...

Sfântul Eminescu-a spus
Că ești floare din grădină,
Bucovină, Bucovină
Logodită cu Isus...

Eu, un bulgăre de tină,
Vrednic pentru tine nu-s,
Dar mă rog seara-n apus
Dumnezeu să mi te țină,

Bucovină, Bucovină.

Elena MARIȚA

Fă, Doamne, românilor parte

Și dacă Totul la Unul se-mparte
Și Unul se-maprte la Nesfârșire,
Fă, Doamne, românilor parte
De deminate și iubire.

Părinte ceresc, către Tine strig „Ave”,
Stăpânește invidia din Terra Dacie,

Coboară în inimi de caini și abeli
Câte-o fărâmbă de pace.

În cartea vieții cu scrieri sfinte
Mai adaugă, Doamne o filă
Destinelor demult rânduite
Întru bunătate și milă.

Pe cei care gem sub ceasul istoriei
Nedreptății și dreptății, osândiți fără vină,
Avarii, trufașii, setoșii de glorie
Lângă Tine chemă-i să vină.

Pe cei schilodiți de conjunctură,
Înzorzonați prin umilință,
Izbăvește-i, Doamne, de ură
Cu un strop de credință.

Pâinea din Valea Durerii
Frânge-o, Stăpâne, și-o-mparte,
Deschide-le văzul vederii
Să se recunoască frate cu frate.

Mihai MORĂRAȘ

Noi suntem acasă

Noi suntem acasă-n
Vatra strămoșească
c-am știut a face
frunza să doinească.
Noi suntem acasă –
Viață de stejari
C-am trecut prin secolii
Neclintiți și tari.

Noi suntem acasă
Ici, lângă izvoare,
C-am stiut de unde
Verbul ne răsare.
Noi suntem acasă
Lanurile-arând
Că împartem pâine
Și cu el flămând.
Noi suntem acasă
Lângă bățatură
Că-l iertăm pe acela
Care ne mai fură.
Noi suntem acasă
Meșteri de viori
Că murim ne naștem
Tot de-atâtea ori.
Noi suntem acasă
Lângă stea și lună
Și lângă Luceafăr
Care ne adună
Neamul împreună.

Moș Zaharie

Radu IEREMENCIUC

Iată că și la moș Zaharie a intrat o droaie de „activiști” în curte și unul a început să strige ca în glumă:

— Moș Zaharie, demultișor ne poșteai în ospete și uite că a venit ziua când ți-am împlinit ruga. Ne bucurăm că te vedem sănătos, că îți putem strânge prietenește mânuța, ca să-ți urăm „La mulți ani!”. Bre, gluma e glumă, dar treaba e treabă. Am venit că ne-a trimis „tătuca”- credem că-l știi pe „tătuca” nostru. Și el te-a rugat să-i împrumuți statului sovietic bani, ca el să înflorească, să se dezvolte și să devină cel mai puternic din lume, spre binele nepoților noștri.

Moș Zaharie era un omușor așa cum pe tăgadă, rotunjor la obraz, cu buzele cam mășcate. Surâsul lui era mai mult forțat, fiindcă știa ce însemna să împrumute bani la „tovarăși”. De aceea le-a spus pe șleau celor veniți la el în „ospete”:

— Dragilor, nu mai am nici o copeică. Nici o cutie de chibrituri n-am pe ce să-o cumpăr. Nici bani de gaz lampant nu mi-au rămas. De unde să vă dau atâtea ruble câte se cer la împrumut?

În timp ce moș Zaharie se tot căina, unii dintre cei veniți a au început să umble prin șură, prin podul casei, prin șandramale și prin grajd, căutând ce vină și ce pricină i-ar fi găsit, ca să-l prindă în capcană. Unul dintre cei mulți i-a zis:

— Moșule, nu te îngriji așa de mult. Nu-ti face probleme. Nouă ne trebuie numai iscălitura dumată pe suma respectivă.

Moș Zaharie s-a gândit în sinea lui: „Dacă vor așa de tare iscălitura mea, o să le-o fac, că doară bani nu am și o fi ce-o fi”. Și-a dres glasul și a grăit către „oaspeți”:

— Ei bani n-am, dar dacă dumneavoastră vreți atât de mult să vă iscolesc, fie-vă după plac.

Și-a pus omuleanul semnătura pe-o hârtie și hoțomanii iar s-au dat a căuta prin toate cotloanele. În grajd au dat de o văcuță alungată, dar n-au dezlegat-o de la iesle ci îndată și-au luat

politicos, rămas bun de la moșneag. Au așteptat și ei vre-o două-trei luni, până când au crezut că vițelul era înțărcat. Și într-o zi au sosit cu contabil, zootehnician, cu feluriți experți de care aveau nevoie în asemenea misiuni. Din noi i-au dat binețe lui Moș Zaharie, moșneagul le-a zâmbit galeș, a pornit în întâmpinarea „oaspeților” și primul le-a întins mâna, cu gândul că-l vor crede că tot n-avea nici o lețcaie. Dumnealor iar au început să colinde pe de-a îndoaselea, să vadă de aveau cu ce face târgul. Și după ce careva a dat din cap, unul a început a spune:

— Moș Zaharie, mai avem o treabă la dumneata. Azi umblăm cu contractarea animalelor. Colhozul n-are vite. Și colhozul nostru trebuie să ajungă milionar. Dar cum să devină, dacă n-are cum să se prindă la vite? Aveți vițică și trebuie s-o contractați.

Moșneagului zâmbetul i-a pierit de pe buze:

— Măi, mie vițica îmi trebuie să fac vacă dintr-însa, că vaca ce-o am îi bătrână și se sterpește. Am și eu dreptul la o ulcioară de lăptișor la bătrânețe, așa că duceți-vă, fiindcă nimic nu vă dau.

— Stai, stai, moș Zaharie, treburile nu merg tocmai așa cum le crezi matală. Este o lege care spune că colhoznicul n-are dreptul să țină două capete de vite cornute.

— De ce să nu țină?

— Na, văzând că cu „tovarășii” nu era de glumit, moș Zaharie s-a gândit că niște bani nu i-ar strica și a iscălit că își dădea vițica la colhoz. Era și contabilul de față și îndată mare a calculat cât costa acea vițicuță. Dar secretarul, bată-l vina, repede a căutat lista pe care moș Zaharie a iscălit mai înainte și a ieșit cap la cap. Adică s-a iscălit la împrumutul de stat pentru 120 ruble și exact atâta era și prețul vițelei contractate. Ce mai putea moșneagul să spună? I s-au înmuiat picioarele și s-a lăsat încetișor pe prispa humuită a casei. Făcându-le haidăilor să iasă din ogradă, atâta le-a mai putut spune:

— Bre, bre, bre, dar cuminți oameni mai sunteți. De unde ați știut că voi avea bani? Așa-i că „tătuca” Stalin v-a învățat proorocirile?

Elena MARIȚA

La vreme de vecernii

*Bisericiuței Sf. Nicolae din Cernăuți
arse într-un incendiu suspect*

Când au lovit-o răufăcătorii,
Ea le-a întors și celălalt obraz,
Cu un mănunchi de raze,
Culese din ferestrele cât palma
La miruit.

Viața ei trecută
Când au venit să-i ceară
n-a zis nimic.
Și-adunat comorile sub aripi –
Icoanele sfinte cu lacrimi și săruturi.
A mai cules apoi de prin unghere,
Pecetea a mii de frunți străbune
Plecate-n rugăciune
Și s-a înălțat pe-un vârf de cruce arsă
Cu flăcările-n cer.

La vreme de vecernii, uneori,
Sufletul ei, de nimene văzut,
Timid mai stă în poarta românească.
Se roagă, se închină
De mântuirea celor ce-au pierdut-o,
De tihna și lumina străvechilor morminte,
Ce s-au topit sub iarba-nlăcrimată.

COLOCVII

Semnificația simbolurilor în publicațiile despre holocaustul românilor din nordul Bucovinei sub regimul stalinist

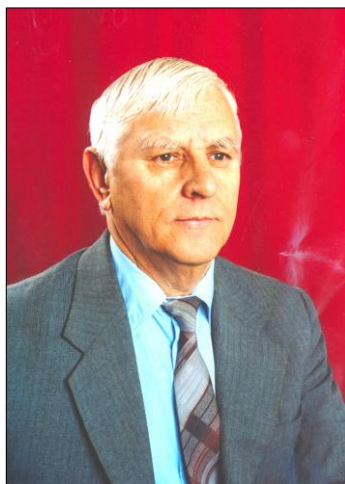
Dr. docent Ilie POPESCU

După așa numita „eliberare” din 1940 și până la destrămarea URSS-ului, în 1991, românii din „dulcea” Bucovină au trecut prin patru etape istorice:

1. Mascarea unei părți din populația locală (Lunca din plasa Herței, fostul județ Dorohoi, Fântâna Albă din fostul județ Rădăuți, pe teritoriul altor localități);

2. Deportarea zecilor de mii de gospodari – floarea neamului românesc din Bucovina – Kazahstanul de Nord, Siberia, Extremul Nord etc.;

3. Mobilizarea bărbaților de naționalitate română între 16 și 60 de ani în așa-zisa armată a muncii și escortarea lor, în vara și în toamna anului 1944, în

Dr. docent Ilie Popescu

lagărele de exterminare din RSS Karelo-Fină (pe țărmurile Onega și Ladoga) și în regiunile de pe coasta Mării Albe.

4. Mancurtizarea (rusificarea forțată a populației bășinașe, prin închiderea unui șir de școli naționale în localități cu populație majoritară românească, prin interzicerea accesului la valorile spirituale ale neamului românesc, prin schimbarea toponimiei tradiționale) și „formarea omului nou, sovietic”¹.

Teama deportării românilor în neagra străinătate este una dintre cele mai dureroase din dramatica istorie nord-bucovineană. Însă, înăbușindu-se durerea, trebuie să vorbim despre calvarul (holocaustul) confrăților noștri, despre nemaipomenitele chinuri pe care le-au îndurat doar pentru faptul că au fost români și creștini, despre felul cum au reușit să păstreze în exil credința în Dumnezeu, limba maternă și speranța în izbăvire.

Suferință și neizbăvire sau izbăvire numai prin moarte – aceste cuvinte rezumă o istorie „modernă”, de atâtea ori repetată în secolul XX pe meridianele lumii, de atâtea ori trăite de noi, de părinții și părinții părinților noștri, o istorie încă vie, chiar dacă întâmplările ei sunt deja catalogate, pe ici, pe colo, în arhive².

Pe baza publicațiilor (articole, schițe, cărți, mărturii) și ale relatărilor celor care au îndurat chinuri feroce din partea cerberilor staliști, pot fi scrise lucrări importante, de sinteză, cu subiecte diferite. Noi vom vorbi aici despre semnificația simbolurilor, utilizate în unele publicații de după prăbușirea imperiului răului.

Simbolul, ca imagine sau semn concret, prin care sunt sugerate însușirile caracterologice ale unor fenomene sau noțiuni abstracte, are o bogată valoare expresivă. Termenul „simbol” conține atât sensul său propriu, cât și sensul atribuit.

Cifra 13 este în concepția unora legată de multe nenorociri, deci ea devine un simbol al răului. Cerberelor staliști această cifră le era preferată.

¹ Ilie Popescu, *Calvarul românilor din regiunea Cernăuți sub regimul Stalinist*, în revista „Glasul Bucovinei”, Cernăuți - București, Anul VI, nr. 21, 1999, p. 37-38.

² Ioan Constantinescu, *Drumul spre Golgota* (recenzie), în revista „Cronica”, Iași, Anul XXX, nr. 3, 1995, p. 5.

Prima deportare în masă a românilor din nordul Bucovinei a avut loc pe data de 13 aprilie 1941³. La 13 mai același an un alt mare lot de familii bucovinene a fost escortat în Siberia. O adevărată noapte apocaliptică a fost pentru bucovineni noaptea de 13 iunie 1941, căci pe parcursul ei au fost ridicate 13 mii de familii. Magdalina Morar, poetă populară din comuna hliboceană Cupca, în poezia „Chinurile celor deportați” reliefa: „13 iunie, iulie/S-a-nceput necazu-n lume,/S-au-nceput durerile/Și cu deportările”. Publicistul Vasile Ilica a murit în ziua de 13 iunie 1941 ziua cea mai neagră din perioada ocupației sovietice din perioada 1940-1941 pentru populația românească din nordul Bucovinei, Basarabia și Ținutul Herței⁴.

Un simbol ieșit din comun prin tragismul său este Ana, soția meșterului Manole din cunoscuta baladă. Ea este simbolul jertfei, al sacrificiului. Numele Aniței din cartea „20 de ani în Siberia. Destin bucovinean” și al Anei din balada „Meșterul Manole”, se extind la un dublu simbolism „panoramic”. Anița Nandriș-Cudla își amintește cu regret că nu s-a refugiat, la venirea sovieticilor, în Patria-Mamă, ci s-a întors de la noua frontieră cu familia acasă. În drum spre casă „deodată s-a schimbat timpul... A început să fulgere și să tune... S-a întunecat de nouri, aproape ca noaptea”⁵. În acele clipe îngrozitoare, Anița și-a adus aminte de balada meșterului Manole. Dumnezeu i-a trimis și ei o „ploaie așa grozavă cu trăsnete, ca semn parcă”, să-i spună „de ce te-ai întors la necaz și nenorocire?” Ana și Anița sunt doua nume simbolice (emblematic), care se polarizează (distanțează) în spațiu și în timp, dar se sinonimizează în esența lor.

³ Dumitru Nimigeanu, *Însemnările unui țăran deportat din Bucovina*, Editura de Vest, Timișoara, 1993, p. 35.

⁴ Vasile Ilica, *Fântâna Albă - o mărturie de sânge*, Editura Imprimeriei de Vest, Oradea, 1999, p. 128.

⁵ Anița Nandriș-Cudla, *20 de ani în Siberia. Destin Bucovinean*, Editura „Humanitas”, București, 1991 p. 46

Ana este zidită (și simbolizează jertfa capodoperei spirituale), iar Anița, deportată cu trei copii în Siberia, este victima regimului stalinist⁶.

Coperta cărții „Drumul spre Golgota”⁷ conține un șir de simboluri: 8 ghiocei (8 copii deportați dintr-o familie), 2 ochi triști de mamă, o cruce (simbolul suferințelor), un alb imaculat (visul ei la libertate) și o beznă (realitatea inumană a regimului totalitar); undeva departe se întrevăd vântori și... sugestivul titlu „Drumul spre Golgota” (adică spre chinul feroce), subliniat cu o linie roșie (simbolul regimului sângeros): „Drumul spre Golgota” este, - spunea scriitorul sucevean Ion Cozmei cu ocazia lansării cărții la Brașov, - „în același timp un simbol ce reprezintă tragedia unei femei, care devine tragedia unu sat. La rândul său, tragedia unu sat devine tragedia unei întregi provincii, iar tragedia unei provincii se transformă în tragedia unui neam”.

Aproape toate culorile din spectrul solar au anumite simboluri. Culoarea neagră are o semnificație deosebită. Lucrările lexicografice inserează sensurile de „întristare, mâhnire, jale” etc. Culoarea neagră nu este întâmplător utilizată. Tragedia bucovinenilor începe în 1940, dar în mod fățiș la 1 aprilie 1941, la Fântâna Albă, unde au fost masacrați mulți români nevinovați: „La Fântâna Albă, albi sunt doar bătrânii./Restul tot – în negru, și pământ și cer,/Neagră e și roua, și culoarea pâinii,/Cad din cer amare lacrimi, de-adevăr” (Vasile Băcu, „Fântâna Albă”)⁸.

În cartea Aniței Nandriș-Cudla culoarea se materializează trecând în simbol. În unele îmbinări de cuvinte ea semnifică momentul tragic al deportării celor mai buni gospodari români din nordul Bucovinei: „Ziua era tehu, liniște, nimic, dar în timpul

⁶ Ilie Popescu, *Aspecte stilistice ale cărții „20 de ani în Siberia” de Anița Nandriș-Cudla*, în almanahul cultural-literar al românilor nord-bucovineni „Țara Fagilor”, vol. VII, Cernăuți - Târgu-Mureș, 1998, p. 188-190, p. 190.

⁷ Ilie Popescu, Ion Cozmei. *Drumul spre Golgota*, Editura „Moldova”, Iași, 1994.

⁸ Vasile Ilica, *Martiri și mărturii din Nordul Bucovinei*, Editura Imprimeriei de Vest, Oradea, 2003, p. 326.

noapții, pe la 12 sau 1 venea mașina neagră la poartă”⁹ și intra „O ceată neagră în ogradă”¹⁰; „bărbați străini îmbrăcați în negru și cu dâșii un om de sat”¹¹ și apoi „primeau de la cotropitori câteva pâini negre”¹² etc.

În unele pasaje această culoare simbolizează și tragismul familiei Grijincu – Popescu: „Peste un sfert de oră a sosit mașina neagră”¹³, ca să-i duc/în neagra străinătate!¹⁴, hrănindu-i cu „baladă”, pește sărat și „pâine neagră și uscată”¹⁵. În lagărul din Lvov, Grijincu Veronica a visat un cor mare de femei și bărbați în veșminte negre¹⁶, în închisoarea din Harkov – cum sosea „mărgelile negre”¹⁷, cum cerul dinspre răsărit s-a întunecat etc.

Culoarea neagră este omniprezentă și în creația poetică a martirilor: „Bucovină, Bucovină,/Ai rămas neagră străină”¹⁸; „Și mânau trenul departe,/În întreaga străinătate”¹⁹. Dumitru Ursulean din comuna Pătrăuții de Jos, cu glasul frânt de durere, vorbește cu Nistrul hotarul de est al României întregite: „valul tău într-una plânge,/Apa ți-e-n două cu sânge./Dar nu-i sânge de voinic,/Sânge negru de dușman/ce ne-a chinuit un an/Și ne-a lăsat în nevoi,/Și-a supt sângele din noi”²⁰.

Culoarea roșie simboliza lupta, prin vărsare de sânge, spre câștigarea „fericirii, libertății”. Un poet basarabean crezuse în această „fericire”: „A luat în mâini norodul/Steagul roșu neînfrânt:/-Va fi viață și slobodă,/Și dreptate pe pământ” (Andrei Lupan, „Cotovschi”). Dar n-a fost să fie așa...

⁹ Anița Nandriș-Cudla, *op.cit.*, p. 48.

¹⁰ Ibidem, p. 56.

¹¹ Ibidem.

¹² Ibidem, p. 60.

¹³ Ilie Popescu, Ion Cozmei, *op.cit.*, Editura „Moldova”, Iași, 1994, p. 38

¹⁴ Ibidem, p. 45.

¹⁵ Ibidem, p. 37.

¹⁶ Ilie Popescu, Ion Cozmei, *op.cit.*, Editura „Moldova”, Iași, 1994, p. 41.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Dumitru Covalciuc, *Comori folclorice din dulcea Bucovină*, Cernăuți, „Zelena Bukovina”, 2004, p. 86.

¹⁹ Ibidem, p. 72.

²⁰ Ibidem, p. 80-81.

Cărțile lui Vasile Ilica²¹ au coperte roșii și lucrul acesta nu este întâmplător. Ele reprezintă teroarea comunistă. Ultima ediție a dicționarului explicativ al limbii române (1998) inserează cuvântul roșu („de culoarea sângelui”) și cu sensul de „comunist”.

Steaua roșie cu cinci colțuri a apărut inițial ca emblemă a Armatei Roșii și simbolizează faptul că era o armată muncitorească-țăărănească; lumina ce izvorește din țara socialismului – URSS, care se revarsă peste cinci continente, insuflând ideea că marea cauză a eliberării oamenilor muncii în plan mondial va birui. Spre fericirea omenirii, acest simbol nu s-a materializat. Eșecul a fost prorocit de către acei care au avut de suferit în epoca stalinistă. Același D. Ursulean, adresându-se Nistrului mai spunea: „Dar ascultă ce ți-o spune:/Steaua roșie va apune/Și va răsa frumos/Crucea Domnului Hristos,/Și vor veni, frățioare,/Iar zile de sărbătoare,/Și n-o să mai știm de chin/Că s-a prăbușit Stalin”²².

Albul semnifică, pacea, fericirea: „La Suceveni s-au alăturat mulți localnici ce au pătruns în biserică și au ridicat cu știrea unor oameni mai tineri ce se aflau în fruntea coloanei, unde se mai găsea un steag alb (subl. noastră), care să arete caracterul pașnic al demonstrației, și un steag în trei culori, care avea menirea să semnalizeze grănicerilor români că este vorba de un grup de români ce dorește să se repartizeze în România”²³.

Sensuri improprii (simbolice) au și cuvintele soare, lumină, Dumnezeu. Soarele semnifică fericirea, bucuria, bunătatea etc.²⁴: „Avut-am mult soare,/Rămas-am de jale/Sărmanii colhoznicii mei”. Lumina simbolizează veselia, fericirea și, la fel, bucuria²⁵: „Dumnezeu s-a îndurat,/Jugul nostru ni l-a luat/Și s-a mai făcut lumină/Și-n a noastră Bucovină”²⁶.

²¹ Vasile Ilica, *op. cit.*

²² Dumitru Covalciuc, *op. cit.*, p. 80-81

²³ Vasile Ilica, *Martiri și mărturii din Nordul Bucovinei*, Editura Imprimeriei de Vest, Oradea, 2003, p. 91.

²⁴ Dicționarul explicativ al limbii române, Ediția a II-a, Univers enciclopedic, București 1998., p. 998.

²⁵ Ibidem, p. 585.

²⁶ Dumitru Covalciuc, *op. cit.*, p. 75.

Crucea ajunge simbolul creștinismului, al suferinței, dar și al biruinței. Pentru demonstrații de 1 aprilie 1941 crucile reprezentau adevăratul simbol al biruinței, afirma preotul Simion Ivanciuc din Suceveni.

În încheiere câteva momente care se cer subliniate:

1. Multe drame au avut de îndurat bucovinenii pe parcursul istoriei, dar nici una n-a fost mai dezastruoasă și mai dureroasă decât cea care s-a prăvălit peste ei în perioada de ocupație sovietică.

2. Simbolurile și-au găsit locul potrivit în caverna mărturisirilor despre iadul stalinist. Culoarea neagră, care predomină, semnifică greutățile incredibile prin care au trecut românii din nordul Bucovinei.

3. Care a fost, totuși, vina lor? Răspunsul la această întrebare încă nu-l putem afla. Vina Aniței Nandriș-Cudla, pildă, a fost aceea că s-a născut pe pământ românesc, într-un sat românesc, unde tatăl ei fusese primar, și că avea frați „dincolo”, adică în Țară. Vina lui Dumitru Nimigeanu din Tereblecea era aceeași și, pe deasupra, că îndrăznise să spună ceea ce gândea, că avea omul și un ogor în apropierea noii granițe cu România, spre care cei ce erau surprinși, privind doar, erau supuși interogărilor. Vina tatălui meu, Vasile, condamnat la moarte, a fost doar aceea că nu s-a putut împăca cu noul regim satanic și a vrut să trăiască în Patria lui milenară. Dar vina noastră, a mamei cu opt copii, ridicați din sat și duși în neagra străinătate? Față de cine am fost noi vinovați?

4. Ceea ce s-a scris până acum despre calvarul românilor nord-bucovineni, cu sânge nevinovat s-a scris și aceste scrieri sunt documente incontestabile care vor sta odată și odată pe masa unui tribunal internațional ce va judeca crimele comunismului și ale unor indivizi lipsiți de sentimente umane. Specialiștii care vor purcede la scrierea mult-așteptatei publicații revelatoare în modestia lor, în comparație cu zeci și sute de studii și discursuri.

Publicațiile în cauză constituie un avertisment pentru posteritate, ca urmașii noștri să facă tot posibilul ca holocaustul nostru să nu se repete niciodată.

Tema genocidului din epoca comunistă în creația scriitorilor din nordul Bucovinei

Anatol VIERE,
*licențiat al Facultății de Filologie
a Universității Naționale din Cernăuți*

Anatol VIERE

Intelectualitatea din nordul Bucovinei a suferit grav în epoca fostului regim totalitar. Vârtejul primei lovituri îi risipește prin exil pe „Iconari”, apoi holocaustul bucovinean de la Fântâna Albă înghite floarea Bucovinei (preoți, învățători, țărani înstăriți, foști funcționari publici), continuă cu răstignirea pe Golgota Prutului a poetului martir Ilie Motrescu. Aceste evenimente au generat crearea unei poezii pe tema genocidului. Cunoscutul critic literar Ștefan Hostiuc explică de ce anume în creația nord-bucovineană aceasta s-a reflectat în poezie, dar nu în proză:

„Într-un regim totalitar, poezia, chiar dacă e respinsă de cenzură, are șansa să devină cunoscută public în cenaclu, proza însă are neapărat nevoie de suportul literei scrise”.

„Iconarii”, adică scriitori grupați în jurul revistei „Iconar”, au fost prima jertfă a regimului. Unii au plecat prea devreme din viață, iar alții, cum ar fi Vasile Posteuca, au suferit în exil și au cioplit din „Icoana Bucovinei” o „Catapeteasmă” de lacrimi. Ecoul chiar a explodat pe hârtie, de atunci, când confrății de condei din patria sa își citeau poeziile doar la cene ascunse de „lumina realismului socialist”.

În „Catapeteasmă Bucovineană” (Mexic, 1963) a lui Vasile Posteuca: „Ard fagii.../Ard codrii/Și Prutu-i numai sânge, uncrop...” Teama poeziei „Ard fagii” este holocaustul bucovinean. Copacul

este simbolul bărbatului, fagul - simbolul bucovineanului. Autorul ne sugerează ideea că „ard bucovinenii”.

În poezia „Auzi Doamne?” nucleul îl constituie trei ipostaze: fiara, crucea și steaua: „Vine Fiara, Doamne, și cavalerii în zare/Văd cum crucea Ta în noroi se prăvale”. Aceste trei ipostaze-simboluri ne sugerează cunoașterea senzorială, exterioară, critico-obiectivă. „La catapeteasma inimii, în genunchi și Te-ascult” este o poezie de viziune globală asupra problemei regimurilor comuniste. Ca temă apocaliptică ne sugerează ideea transformării Grădinii Ghetsimani (ipostază a Bucovinei de odinioară) într-un colhoz: „Cu tine, leagăn al meu Bucovină,/Stă și Isus în lanț și obadă./grădina-n care venea Dumnezeu în vacanță/e astăzi colhoz, lagăr al morții și zdreanță”.

Cu toate că Vasile Postecă nu aparține generației moderniste, totuși, în poezia lui predomină semnificantul fonic al cuvântului. Într-un vector al textului acest semnificam este egal cu un ecou, un ecou de răstignire a Bucovinei: „Ard fagii... ard fagi...”, La semnificantul fonic se adaugă semnificantul simbolurilor biblice (fiară, cruce, stea), care în sinteză descriu scena apocaliptică a genocidului bucovinean.

Holocaust, adică jertfă adusă zeilor în antichitate, costând în arderea integrală a animalului sacrificat, se încadrează ca termen foarte apropiat de ceea ce s-a întâmplat la Fântâna Albă: asasinarea în masă a românilor, care doreau să treacă dincolo de frontieră. Această tragedie imensă a fost reflectată mai mult de jumătate de secol în poezia nord-bucovineană. Însă creația nouăzeciștilor și douămiștilor, generațiile cenaclului „Mircea Streinul” nu prea întâlnim tema respectivă. Dar și astăzi mai răscolește sufletul șaptezeciștilor, pentru că sârma ghimpată a străpuns inimile lor.

Poezia „La Fântâna Albă” a lui Grigore C. Bostan ne sugerează mai multe ipostaze, prin simbolul „merilor înfloriți”. În comparație cu fagii care nu mai dau roadă, merii sunt floarea intelectualității bucovinene. Ipostaza „luna” este simbolul nopților, la fel cum l-a ales Alexandru Macedonski simbolizează întunericul, frigul, dar aici și frigul Siberiei: „Ziua - aici dădeau în floare merii,/peste noapte floarea îngheța,/Adia a iarnă de Siberii -/luna nouă, muguri secera...”. Fântâna Albă la Grigore C. Bostan nu poate să fie cu apă, pentru că apa, izvorul, sunt simbolurile vieții, deci autorul subliniază: „La Fântâna Albă și uscată/șuieră prin

stratul de mohor, șarpele prin sârma cea ghimpată/ce desparte tată de fecior”: mohorul la fel e o ipostază, un simbol ce include toată tristețea momentului.

Arboroseanul Nicolae Șapcă în poezia „La răscruce de destine” ne redă ca simbol și cruce pe frontieră și ideea transcendentă a contopirii cu natura, la fel cum la Lucian Blaga arborii sunt simboluri ale existenței universale: „Crângul dă-n mugure,/iar din fiecare/curge, tot curge/sânge...”.

S-a scris mult despre Fântâna albă și în multe poezii întâlnim un proces de semioză, adică relația ce asociază semnificantul și semnificatul (simbolul și referința la simbol). De exemplu, în poezia lui Grigore C. Bostan „La Fântâna Albă”, despre care am vorbit mai sus: „luna nouă, muguri secera...”, luna - semnificant; secera - semnificat, ca verb ce în cazul dat ne sugerează substantivul seceră, care se referă atât la semnificantul lună (noapte, frig, lumină falsă), cât și la semnificatul seceră, care în același timp poate să fie și semnificant de pe stema imperiului sovietic, care a secerat multe popoare...

Apogeul genocidului l-a constituit asasinarea planificată a poetului Ilie Motrescu. Teroarea a provocat multe blesteme și în rândul poezilor, a prietenilor lui, s-au scris multe versuri consacrate mirelui poeziei. De pildă, în poezia „Baladă”, dedicată lui Ilie Motrescu, Ilie T. Zegrea face o comparație cu ecoul „Mioriței”, și prin aceasta se retrage în preistorie cu sufletul sfâșiat de durere. El ne comunică că poetul a fost un baci, un păstor al vieții cultural-spirituale românești în dimineța perioadei postbelice.

S-a scris mult despre Ilie Motrescu. Este clar că n-a fost o jertfă de tipul mitic „Meșterul Manole”, ci o jertfă pentru supraviețuirea neamului.

Evoluția poeziei postbelice din nordul Bucovinei deslușește în permanență un efort de eliberare de sub metoda realismului socialist. Atunci când „Dezghețul” hrușciovist a permis în poezia basarabeană crearea unui univers axat pe simbolul casei părintești, poezia nord-bucovineană s-a axat mai mult pe hotarul dintre real și imaginar, pentru că bucovinenii s-au simțit mereu la poarta casei părintești.

Chiar după prăbușirea zidului din Berlin, generația șaptezeciştilor din Cernăuți stă axată pe acest simbol. Bunăoară, în poezia lui Vasile Tărășteanu se observă nu atât elementele

genocidului, cât consecințele lui, care sunt nu mai puțin importante pentru noi.

„Pământ în retragere” este o plachetă de versuri ce ne trece pe sub „sârma ghimpată”. Aici aflăm o intertextualitate de cod, limbajul poetic fiind în raport cu el însuși și în raport cu Dumnezeu. Se creează o situație particulară, referința internă ne redă un dialog de „Comunicare fatică” în interiorul textului. Ca exemplu vom lua poezia „Proces verbal”: „Născut cu peste o jumătate de viață în urmă/într-o familie de țărani/căroră li s-a luat cu japca pământul, plugul, caii și bucuriile lăsându-li-se - proprietate privată - doar lacrimile”. În placheta de versuri „Orizonturi decapitate” a poetului Vasile Tărățeanu, tema genocidului se îmbină cu semnificantul grafic. Semnul se desface și la nivelul fonico-ritmic, cuvântul ne izbește, impunându-se în detrimentul sunetului: „Maică sfântă Românie...” (poezia „Spovedanie”).

Arcadie Opaîț, care a simțit pe propria piele genocidul sovietic, îi condamnă pe reprezentanții regimului de odinioară, care acum s-au „pocăit”. În poezia „Pocăință...”, el îl numește pe un asemenea reprezentant „starețul lumii”: „înjură/cu icoana în sân/că-n tinerețe/fără să-i tremure geana/a smuls aripi îngerilor/pentru pene la pălărie”: în titlul „Pocăință...” punctele de suspensie instaurează poetica tăcerii revelatoare și a paginii albe, intră într-o contradicție hazlie cu majuscula din cuvânt și ne redă o pocăință fariseică.

Arcadie Suceveanu înregistrează memoria neamului în „Arhivele Golgotei”. În poezia „Arhivele Golgotei” (1) ne redă memoria istorică prin ipostaza camerei cu „pereții roșii, parcă vopsiți cu sânge?”. La fel cum la George Bacovia observăm simbolul plumbului, la Suceveanu vom observa cel al argintului: „Iar Arhivarul, zilnic, le răsplătește truda/Cu-arginți de preț ce poartă efigia lui Iuda”. În poezia a II-a din acest ciclu întâlnim umezeala „Lacustrei” lui Bacovia: „E frig și plouă, Doamne, În arhive”.

În a treia poezie din ciclul „Arhivele Golgotei” întâlnim simboluri biblice: treizeci de arginți, Pilat și spălarea mâinilor.

Arhivele Golgotei se umplu mereu de ecoul durerii icoanelor sculptate în inimile iconarilor de ieri, ale iconarilor de azi și poate ale iconarilor de mâine...

Calvarul bucovinenilor reflectat în folclorul deportărilor

Dumitru COVALCIUC

Dumitru Covalciuc

Ca și literatura cultă folclorul, care este totalitatea creațiilor artistice, a obiceiurilor și tradițiilor populare, cere o clasificare și o delimitare pe genuri. Fiecare categorie folclorică îndeplinește o funcție psihosocială. Categoria folclorică se naște, este receptată și prinde să circule. Adică prin circulare sistemul de relații interne intră în raport cu sistemul de relații externe.

Folclorul deportărilor este categoria care s-a născut în împrejurări dramatice pentru colectivitatea românească din Bucovina. El n-a fost propus inițial receptării, ci a fost depozitat în memoria creatorilor populari, iar memoria acestora, ca și memoria întregii noastre colectivități, timp de o jumătate de secol a fost arestată. Circulația acestui folclor cu caracter mai mult narativ și oarecum sărac sub aspect imagistic, folclor în care sunt reflectate dureri netrecătoare și mari drame sufletești, a prins să circule după 50 de ani de la evenimentele care i-au dat naștere. Așa cum menționa și cercetătoarea Elena Pascaniuc în „Folclorul deportărilor din Bucovina” („Analele Bucovinei”, anul XIII, 1/2006, p. 268), textele lirico-narative ce aparțin folclorului deportărilor dezvoltă un discurs marcat de sobrietate și mai puțin de figuri stilistice.

Abaterea de la „gradul zero” al limbajului se realizează prin folosirea „metaforei, antitezei, metonimiei, simbolului și alegoriei”:

Această categorie a folclorului românesc nu s-ar fi născut, nu s-ar fi păstrat și n-ar fi circulat acum, mai mult pe cale scrisă, dacă în vara anului 1941 viața colectivității n-ar fi fost primejduită, și dacă ea, colectivitatea, n-ar fi fost supusă la deșrădăcinare și înstrăinare. Odată ce pericolul deportărilor nu mai planează asupra colectivității, această categorie folclorică dispare, fiindcă faptele reflectate de folclor sunt niște fenomene vii. În contextul funcțional în care întâlnim cântecele deportaților, dar și alte piese folclorice despre ororile stalinismului, este o deosebire de natură și semnificație.

Repertoriul cântecelor bucovinene din surghiun nu este sărac, însă aria în care el a fost răspândit și a fost înregistrat e oarecum restrânsă, iar cei de la care au fost culese textele lirico-narative, ce aparțin acestei categorii folclorice, au manifestat chiar și unele rețineri în a le comunica. Aceste texte au putut fi culese (deocamdată!) nemijlocit de la persoanele care au trecut prin iadul Stalinist și în următoarele subzone: a) premontană (Budineț, Ciudei, Crasna); b) a Siretului (Storojineț, Ropcea, ambele Pătrăuțiuri, Cupca, Corcești, Camenca, Suceveni, Iordănești, Carpaci, Oprișeni), c) a Molniței (Stănești, ambele sate Poieni, Sinăuții de Sus); d) a Dereluiului (Hrușăuți, Voloca, Ceahor, Molodia, Ostrița); e) transpuneană (Buda, Mahala, Abrodieni, Toporăuți).

Evident, în folclorul deportărilor modelarea structurală a mesajului artistic este diferită, deși toate textele scot în relief marea dramă a Bucovinei, calvarul persoanelor ridicate pe neașteptate dintr-un mediu patriarhal, prielnic, unde fiecare mediu al colectivității își avea un anumit rost. Fără a avea vreo vină, desigur în fața stăpânirii roșii, fiecare își îndeplinea rostul și nu se aștepta că va fi strivit de cizma stalinistă.

Ecaterina Chițuc din Prisăcăreni, de pildă, narează în zbuciumata mărturie lirică despre ceea ce i s-a întâmplat în vara anului 1941 și următoarele: „Foiliță ruptă-n zece,/Aveam ani doar șaisprezece,/Purtam floare în cosiță/Și-n sân flori de lămâiță./mă gândeam să ies la joc/cu un struț de busuioc,/Nu știam ce mă așteaptă./Era vara la-nceput,/greu pământul a gemut,/Departe bătea cu tunul, -/Era în patruzeci și unu./Și s-a dat de știre-n țară,/De-o poruncă grea și-amară, De-a lui Stalin, blestematul,/Să ne pustiască satul...”

Bănuiala că „eliberatorii” nu vor aduce fericirea despre care vociferau cu nerușinare, a încolțit în sufletele bucovinenilor chiar din primele luni de dominație sovietică, fiindcă, după mărturia lirică a lui Gheorghe Semeniuc din Hrușăuți, din contactul lor cu stăpânirea bolșevică, țăranii noștri au înțeles că: „Peste sate și zăvoaie/Au curs străinii puhoaie,/Pe români ca să-i despoaie/De datini și de credință,/Să le aducă suferință...”. Bănuiala lor s-a adeverit, căci Raveca Tovarnițchi din Carapciu avea să se destăinuie cu durere: „Veniți fraților, la gară,/Vedeți trenul cum ne cară,/ne cară din gară-n gară/Și ne duce-n altă țară,/Și ne dă din țară-afară. Trenu-ncepe-a şuiera,/Iară noi a lăcrăma./Plângem oameni și femei,/Și copiii mititei./N două săptămâni de zile/N-a rămas carne pe mine:/Carnea și ciolanele/Mi le-au ros vagoanele...”

Fără îndoială, în cântecele deportaților sunt indicate locurile exilului, locuri blestamate de mii de români: „De la Kazahstan la vale/Merg sute de eșaloane/Și cu miile vagoane? -/Merge omul care moare/Fără Domn și lumânare”. Supuși la munci istovitoare, chinuiți și batjocoriți, deportații mai păstrează în suflete icoana plaiurilor natale, dar știu că spre ele drum întorcător nu mai există. Costică Motrescu din Ciudei, deportat de copil în Kazahstanul de Nord, ne comunica în 1990 următorul cântec: „-Român cu sumanul rupt,/Nu ședea la noi mai mult,/Mai du-te și-n țara ta,/De-ți mănâncă slănina,/Făina de păpușoi,/Să nu mai vii pe la noi, -/Eu m-aș duce și pe jos,/Dar lucrez vara-n colhoz./De m-oi porni la Crăciun,/M-a prinde gerul pe drum./și-oi merge la Bobotează,/Dar nevasta greu oftează:/Noi de-aici ne-om întura/Iarba când om număra, Ierbuța de pe un hotar/și frunza de pe-un stejar”. Drumul întoarcerii la baștină era lung și anevoios, chiar dacă Maria Târâți ne-a încredințat: „Frunză verde și una,/Lung îi drumu-n Siberia;/Lung îi drumul și bătut,/De români tot îi făcut”.

De foame, frig, de dorul baștinii și al țării, exilații au murit ca muștele. Cei rămași, bocindu-și morții și neavând unde să-i îngroape creștinește, ridicau ochii la cer și, aidoma Silviei Schipor din Pătrăuți de Jos, cu durere cereau mila și îndurarea divinității:

„Doamne, cu ce ți-am greșit,/C-așa rău ne-ai pedepsit?/Vinoși, dar fără vină,/Ne-au dus în țară străină,/În țară înstrăinată,/Să nu venim niciodată,/Ca să murim prin străini,/Pentru

că suntem români”: Multe dintre cântecele populare culese de la persoane care au fost deportate conțin imaginea demonizată a lui Stalin. Acestea se transformă în blesteme aruncate pe capul tiranului de la Kremlin, considerat direct răspunzător de instaurarea haosului în viața satului românesc tradițional: „Măi Staline, măi Staline,/Arde-ar pământul sub tine,/Cum ne-ai ars și tu pe noi./Multe sate-ai pustiit,/Mulți români ai sărăcit;/Ai lăsat copii orfani,/Că ai dat drepturi la golani”.

Din stepele kazahe sau din păduri siberiene, cei aflați sub stigmatul morții se mai gândeau la țara care i-a părăsit, care nu le-a luat apărarea, care i-a trădat în momente dramatice. Zice un cântec: „N-am tăiat, n-am omorât,/De ce țara m-o urât?/Altul taie și omoară/Și trăiește-n a lui țară,/Iară eu fără leac de vină/Trăiesc în țară străină/Și-oi muri fără lumină...”: în cântecele celor năpăstuiți este plânsă și soarta Bucovinei detrunchiate. Iată un fragment dintr-un cântec înregistrat de la Zinovia Istrati din Crasna: „Bucovină, plai cu rouă,/Cum te-au tăiat rușii-n două!/Ardă-l-ar focul de rus,/Cum prin tine gard a pus!/A tras sârmă printre brazi/Și-a despărțit frați de frați,/A tras sârmă printre flori/Și a despărțit surori./Tună, Doamne și trăsnește/Pe acel ce ne robește!”. Procopie Holavici din Voloca vedea în catastrofa națională a românilor din nordul Bucovinei vina țării care a cedat sovieticilor un teritoriu care nu le aparținea fără nici un foc de armă: „Românie, Românie,/Ce te-ai pus într-o mânie/Și-ai lăsat rușii să vie/Într-a noastră scumpă țară,/Să ne facă jele-amară? Românie, Românie, nu-ți pierde a ta moșie...”

Folclorul deportărilor, în care se reflectă cruzimea metodelor de deșrădăcinare a românilor de la baștină, deșrădăcinare însoțită de un întreg cortegiu de elemente pe care s-a constituit supliciu lor, sunt mărturii ale genocidului aplicat părinților și bunicilor noștri de către regimul bolșevic. Totodată cântecele deportaților au făcut parte din arsenalul mijloacelor de rezistență față de înrobitorii de la Răsărit, care au adus cu ei tăvălugul roșu ce a mutilat atâtea și atâtea destine.

Folclorul deportaților are valoare de document, este încă o dovadă a martirajului românesc și el poate fi utilizat în proiectata carte neagră a Bucovinei.

Lucian Blaga și poezia bucovineană

Lora BOSTAN,
*doctor în filologie, conferențiar la
Universitatea Națională din Cernăuți*

Bucovina e ținutul unor mari inițiative culturale. La Cernăuți a văzut pentru prima dată lumina tiparului cea mai frumoasă epopee păstorească din lume (Al. Russo) - balada „Miorița” („Bucovina”, 1850). Aici a fost elaborată prima antologie mai amplă de literatură națională - Lepturariul românesc (în 4 volume, 6 cărți) al lui Aron Pumnul; din dulcea Bucovina și-a luat zborul versul eminescian, în coloanele „Foi Societății pentru Cultura și Literatura Română din Bucovina” au fost găzduite pentru prima oară unele dintre cele mai valoroase opere ale lui A. Russo: „Poezia populară”, „Studii naționale” - lucrări de temelie ale folcloristicii noastre; cernăuțean în mare parte a fost părintele etnografiei românești - S.Fl. Marian; în atelierul din incinta Universității din Cernăuți, inaugurate în 1875, ilustrul pictor Epaminonda Bucevschi a realizat primul tablou de proporții al lui Ștefan cel Mare; în societatea „Arboroasa” și-a desfăcut aripile geniala muzică a lui Ciprian Porumbescu...

În acest context cultural al începuturilor se înscrie și Lucian Blaga care a publicat în cotidianul „Glasul Bucovinei” (1919, ianuarie - iunie) primul mare ciclu de poeme. În total în „Glasul Bucovinei” au apărut pentru prima oară 33 poeme din întregul volum de 44 „Poeme ale luminii” ale lui Lucian Blaga. Printre acestea se numără opere antologice cum sunt „Eu nu strivesc corola de minuni a lumii”, „Lumina”, „Gorunul”, „Pământul”, „Stalactita” ș.a.

Reputatului filolog Sextil Pușcariu, pe atunci decan al Facultății de filologie a Universității din Cernăuți și director al cotidianului „Glasul Bucovinei”, i-a revenit rolul de a fi primul semnatar al certificatului de naștere al Poetului Lucian Blaga (până atunci publicase multe eseuri și consemnări filosofice și numai două poezii în ziarul „Tribuna” din Arad - „Pe țarm” „Noaptea”). Articolul lui Sextil Pușcariu „Un poet: Lucian Blaga” publicat

alături de poemul „Eu nu strivesc corola de minuni a lumii” nu este o simplă prezentare a operei unui nou colaborator al ziarului cernăuțean, ci după cum menționează în repetate rânduri autorul, o mărturie a unei adevărate revelații estetice. „Glasul Bucovinei” se felicita că poate număra printre colaboratorii săi literari chiar de la început un talent atât de viguros, scrie S. Pușcariu.

După război se simțea nevoia de „catalizatori” mai puternici ai tinerelor condeie bucovinene pentru a le scoate din orbita formulelor perimate.

În anii 20-30 se observă o tendință de modernizare a scrisului românesc aici. Desigur la mijloc nu este numai L. Blaga, dar fără îndoială și el - prin poemele publicate în „Glasul Bucovinei”. O viziune și poate, în măsură mai mare, un model și o atmosferă blagiană se resimte în versurile lui George Voevidca: „Tăcerea grea-și desface aripile/De liliac.../Pierdute ca un ecou lin/se opresc din zbor clipele/Și-ncet din mine/Ca dintr-un vas captiva undă,/mă vârs și curg/mă bea/Amurg de catifea”. În „Gorunul” lui L. Blaga („Glasul Bucovinei” nr. 80) -, „În limpezi depărtări aud din pieptul unui turn/Cum bate ca o inimă un clopot/și-n zvonuri dulci/îmi pare/că stropi de liniște îmi curg prin vine nu de sânge.” (O plachetă de versuri a lui G. Voevidca a fost intitulată „Turnuri”, 1928). Și în versurile poetului bucovinean clopotele cântă: „Și prind apoi să cânte cu gurile de aramă/când străzile-n adâncuri, foșnind, din somn tresar/și picură pe case crâmpeile de gamă/sonor ca și mărgелеle ce cad într-un pahar.”

Viziunea cosmică a lui L. Blaga cu imaginea „mării de lumină”, a „haosului diafan”, din care s-a născut și continuă să se nască lumea („Stalactita” ș.a.) pare a nu fi străină nici de versurile poetului și filosofului Vasile Gherasim publicate prin anii 1922-1923: „E atâta liniște pe lume/Că-mi vine-a crede că acum se naște Dumnezeu/O clipă sobră după alta//Din veșnicie se desfac și iarăși se scufundă-n veșnicie/Mi-aduc aminte/Sufletu-mi trăia când s-a născut Hristos.../În lume atâta liniște era/Se auzea când vremea numără clipele” (a se vedea „Liniște” de L. Blaga: „Atâta liniște în jur de-mi pare că aud/Cum se izbesc de geamuri razele de lună”). Se știe că profesorul de la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cernăuți Vasile Gherasim, a fost prieten cu

L. Blaga în anii de studenție la Viena. Sub îndrumarea lui L. Blaga filosoful și poetul bucovinean a scris lucrarea „Modernismul în literatura română” (1929). V. Gherasim a tradus în limba germană poezii de L. Blaga.

Poeții G. Voievidca, V. Gherasim, fiind unii dintre colaboratorii cei mai activi ai „Glasului Bucovinei”, au împărtășit împreună cu S. Pușcariu clipele de înălțare sufletească la apariția poeziilor lui L. Blaga, clipe despre care directorul ziarului va scrie mai târziu în „Revista Fundațiilor Regale”: „Am început să public poeziile una după alta... Colegii de redacție nu înțelegeau la început rostul acestor versuri stranii între articolele care discutau probleme grave la ordinea zilei, nici articolul meu despre poet, izvorât dintr-un entuziasm pe care nu-l prea împărtășeau și pe care-l credeau exagerat. Până într-o zi apărură «Legenda». A fost atunci o sărbătoare în redacția «Glasul Bucovinei», și clipele de înălțare sufletească se repetară când apărură «Gorunul» și alte poezii care de atunci au intrat în antologii...”

Correspondența lui L. Blaga denotă faptul ca debutul bucovinean însoțit de prima exegeză a operei sale poetice n-a fost un simplu episod sporadic în viața literară a poetului. L. Blaga a ținut seama aproape întotdeauna de sugestiile lui S. Pușcariu. O singură dată am zice, L. Blaga „n-a acceptat” punctul de vedere al lui S. Pușcariu - atunci când acesta susține că viitorul va arăta dacă ne va rămâne savantul care cu mintea rece și scânteietoare cercetează veșnicele probleme ale filosofiei sau poetul senzitiv și impresionist. Contrar acestei „axiome” au „rămas” amândoi - și marele poet și marele filosof. În rest, L. Blaga nu putea să nu accepte observațiile subtile ale profesorului (cărui mai târziu i-a consacrat drama „Meșterului Manole”). S. Pușcariu a fost primul care a sesizat „Scânteia divină” a liricii lui L. Blaga, noutatea surprinzătoare a imaginilor sale. Criticul, de fapt, este forțat de texte să pună la îndoială propria sa părere că poezia și filosofia se exclud reciproc. El recunoaște „extraordinara putere evocativă a viziunii pe care poetul o are și o înfățișează înaintea ochilor noștri”. Semnificativ în acest sens este paralelismul la care recurge comparând „Gorunul” lui Blaga cu unele versuri ale lui Goethe.

Trecând peste unele fapte mai mult sau mai puțin cunoscute (de exemplu, corespondența lui L. Blaga cu poetul bucovinean Traian Chelariu, căruia îi apreciază sonetele drept „un model de Eminescu modernizat”) ținem să mai menționăm un moment al prezenței marelui poet și filosof în periodicele Bucovinei. Astfel, revista de critică generală și specială cu intenții polemice „Fond și Formă” editată la Cernăuți (un singur număr, 1938; al doilea a apărut la Râmnicu-Vâlcea în 1944, director Leca Morariu); publica referințe critice la voiului II din „Trilogia culturii - Spațiul mioritic”. Opera filosofică, proza, dramaturgia lui L. Blaga au rămas totuși mult timp mai puțin cunoscute cititorului bucovinean decât poezia sa eruptivă, de începuturi, care după cum scria Șerban Cioculescu, „s-a revărsat ca o lavă fierbinte peste ogorul nostru literar”.

În repetate rânduri s-a vorbit despre influența lui L. Blaga asupra „iconarilor” cernăuțeni. G. Călinescu vede în poezia lui M. Streinul reminiscențe din Arghezi „combinat cu Blaga și Barbu”. Mircea A. Diaconu semnalează în monografia sa despre mișcarea Iconar (Editura Timpul, Iași, 1993) niște „vibrații blagiene” în poezia lui Iu. Vesper, cel mai valoros poet pe care l-a dat Bucovina. Sub semnul lui L. Blaga se află volumul lui Tr. Chelariu „Aur Vechi” (1936). Numai că „discursivitatea și caracterul explicitant al metaforelor fac ca substanța blagiană să fie greu recognosibilă (contopirea cu „marele fluviu”, coborârea în aurul vechi al originilor”).

Expresionismul bucovinean rămâne să fie studiat îndeaproape inclusiv sub aspectul influențelor lui Blaga.

Note:

Grigore Bostan, Lora Bostan; *Pagini de literatură. Bucovina regiunea Cernăuți, 1775-2000*, Cernăuți, Editura Alexandru cel Bun, 2000.

Mircea A. Diaconu, *Mișcarea „Iconar”*, Iași, Editura Timpul, 1999.

Almanahul „Țara Fagilor” în peisajul publicistic bucovinean

*Diana CALANCEA,
laborantă la Catedra de Filologie Română și Clasică a
Universității Naționale din Cernăuți*

Diana Calancea

Locuită din cele mai vechi timpuri de români, înălțată apoteotic de Ștefan cel Mare și Sfânt, râvnită de leși, smulsă din trupul țării de habsburgi, apoi și de către ruși, Bucovina nu va respira aerul de normalitate ca parte integrantă a României decât 22 de ani (1918-1940). Lipsiți de drepturile fundamentale ale supraviețuirii ca etnie, deportați, schingiuiți, întemnițați, trimiși la munci silnice în lagărele morții, românii bucovineni au rezistat, totuși, și încă mai rezistă. E adevărat că sunt mai puțini, dar rezistă. Este meritul „Țării Fagilor” de a pune în valoare aceste

realități și acest almanah cultural-literar, editat de societatea culturală „Arboroasa”, prin grija Bibliotecii Județene Mureș și cu sprijinul Fundației Culturale „Vasile Netea” (președinte inimosul și eruditul intelectual ardelean Dimitrie Poptămaș), are și meritul de a releva în cel mai înalt grad, preocupările, grijile și speranțele românilor din Țara de Sus a Moldovei. Publicistul și scriitorul Dumitru Covalciuc, alcătuitorul almanahului, reușește să adune mărturii zguduitoare despre viața unui grup de români izolați de Țara-mamă, dar etern trăitori în patria numită limbă și simțire românească.

În cei cincisprezece ani de apariție, „Țara Fagilor” și-a atras un mare număr de cititori, în dorința lor de cunoaștere. Almanahul ne-a readus în memorie realități spuse sau prezente, privite prin prisma tranziției. O tradiție îndreptată spre necunoscut, apăsătoare, prelungită în timp, cu suspiciuni, rezervată în mărturisiri, confesiuni și aprecieri. Almanahul totuși, ne dă semnalul că a sosit timpul dezvăluirilor, că istoria nu mai poate fi ascunsă, că nu putem uita suferința și umilința îndurate de oamenii nevinovați, răpiți din căminele lor și aruncați în fabrica morții. „Țara Fagilor” este cartea de aur a românilor nord-bucovineni, cartea durerilor, cartea speranței. Scopul acestei publicații constă în valorificarea trecutului istorico-cultural și folcloric al Bucovinei. O trăsătură caracteristică a almanahului o constituie publicarea folclorului deportaților, folclorului legat de masacrele de la Lunca și Fântâna Albă, folclorului înțemnițaților în anii regimului stalinist. Toate volumele conțin sute de pagini de istorie orală, confirmate prin documente de arhivă, privind măsurile represive aplicate de „eliberatori” față de populația românească din actuala regiune Cernăuți. Pentru prima dată almanahul a găzduit în paginile sale listele persoanelor, pe localități aparte, care au fost deportate în Siberia și Kazahstanul de Nord, trimise în lagărele de muncă din Karelia. Anume prin această tematică nevalorificată până acum, „Țara Fagilor” a devenit o publicație foarte căutată în întreg spațiul românesc și în lume. Ea a fost recenzată în România, Basarabia, Franța, Polonia, Germania, Rusia, Ucraina, dar este mereu așteptată de anumite grupuri de cititori din Italia, Statele Unite ale Americii, Canada, Australia, Spania, Serbia.

La rubrica „File de istorie”, sunt în permanență inserate materiale solide despre trecutul glorios al poporului nostru și despre lupta românilor bucovineni pentru emanciparea lor național-culturală. Este interesantă și rubrica „Personalități bucovinene”, la care sunt inserate studii despre mari savanți, scriitori, oameni de cultură, care în diferite timpuri au văzut lumina zilei pe meleagurile noastre. Dumitru Covalciuc, alcătuitorul almanahului, nu uită de promovarea tinerelor talente literare. Nu există volum, în care să nu fie prezenți, alături de scriitorii noștri consacrați, și tinerii poeți din

actuala regiune Cernăuți. Au prioritate și poezii noștri populari. În fiecare volum este prezent folclorul bucovinean tradițional.

Lirica populară reprezintă genul poetic cel mai legat de actualitate, este exprimarea sentimentelor personale în trăirea sub toate aspectele ce reprezintă munca și iubirea, ura și dragostea. Prin varietatea temelor și larga lor răspândire, cântecul liric este o adevărată enciclopedie a poporului. Pentru a fi înțeleasă mai bine poezia populară, e necesar să cunoaștem esența și sentimentele adânci ale poporului care a dat naștere unei melancolii, al cărei timbru e deosebit de puternic, cum este doina.

Doina reprezintă un gen muzical improvizat într-o nesfârșită variație ce poartă caracterul cântecului singuratic: „Cine-o-nceput horile/Aibă ochi ca zorile,/Și fața ca florile,/Căci florile-s stâmpărare/La omul cu supărare./Căci și eu când mă supăr,/Cu horile mă stâmpăr.”

Năpastele abătute asupra bucovinenilor (contopirea austriacă, cea rusească etc.) au chemat la viață numeroase cântece de dor: „Cântă, doină, cântă iar/Dorul țării mele,/Frunză de mărgăritar,/Că badea e la hotar; „Dus în lupte grele”. Înstrăinarea de cuibul părintesc, slujba în armata imperială, a fost o temă de inspirație pentru fetele, care își deplâng iubiții aflați în depărtare, cărora le duc dorul și pe care îi așteaptă să se întoarcă: „Măi bădiță, măi Ilie,/Mult mă-ntreabă inima/ De mi-i dor de cineva./I-am zis că mi-i dor și jele/De tinerețile mele,/Cu amar și cu durere./Eu te-aștept din depărtare,/Ca să-mi dai o sărutare.” În poezia lirică populară aflăm multă tânguire, tristețe, dor de-o viață mai omenească. Aceste motive sunt generate de realități sociale și familiale reale, cum ar fi: însurătoarea sau măritișul forțat: tânărul care a devenit „bun de însurat”, nu vrea să ia „fată de bogat”, pentru că ea este slută, infirmă, toantă. Fata, la rândul ei, la fel preferă „omul drag” în locul celui „urât”, adică „nedrag” și o roagă pe maică-sa să n-o deie „cu sila”: „Maică, măicuțița mea,/De ți-a fost dragă lumea,/De ți-a fost drag a trăi,/La urât nu mă sili,/Urâtul mă duce-n lume,/Dragostea capul mi-l pune”.

Aceste cântece sunt ca niște strigăte de sfâșietoare durere ale tinerelor neveste, măritate de către părinți împotriva voinței și dragostei lor, care mai sunt apoi înjosite și de soacre; la fel întâlnim

și motivul femeii rele, slute, leneșe, care face imposibilă viața bărbatului: „Ian mai stai, băiete-așa/Și nu-ți lua femeie rea./Destul eu m-am însurat/Și rea slută mi-am luat./O trimăt să-mi facă foc,/Ea-mi aduce busuioc,/O trimăt pân' la gițăi,/Ea-mi aduce clopoțai./Când o trimăt la fântână,/plânge apa și suschină,/Crede că dânsă-i o știmă”.

Bucovinenii au creat și au perpetuat în tot răstimpul existenței lor o bogată și suavă lirică de dragoste. Deși s-ar părea că în acest domeniu nu mai putea spune nimic nou, lirica sentimentelor intime fiind foarte veche și cu multiple tratări, aici, în această Țară a Fagilor, am găsit adevărate perle, o poezie fermecătoare. Aflăm o întreagă gamă de sentimente: de la timida înfiripare a simțământului de dragoste până la redarea dragostei maturizate și a dorului aprig. Totodată nu se poate să nu fie observată simplitatea limbajului. Autorul anonim nu caută îmbinări lexicale sofisticate, nu recurge la „ofuri” și „ahuri”, ci spune foarte firesc: „Trandafir roșu-nflorit./Știi, bădiță, ce-am gândit?/Că vii sara pe la mine./Să-mi treacă dorul de tine”. Pe alocuri se strecoară și cântece, care prezintă comportamentul flăcăului ce umblă cu nasul pe sus din diferite motive: fie că-i frumos, fie că-i bogat: „Trandafir cu creanga-n drum,/Ce ești, bade, așa fudul?/Eu cu tine nu mă pun./Ești fudul că ești bogat,/Eu la tine nici nu câț;/Ești fudul că ești frumos,/Dar nici eu nu-s lucru prost./Eu nu am nici grajd, nici casă, -/Numai minte sănătoasă”.

Strigăturile ce fac parte din lirica populară și au fost atât frecvent găzduite în coloanele Almanahului cultural-literar „Țara Fagilor”, alcătuiesc un capitol important în colecțiile de folclor cu structuri deosebite. Ele sunt legate de joc, dar pot fi și de structură satirică și lirică: „Frunză verde pintrijel,/Aș juca c-un vătăjel./Pintrijelu-i în pământ,/Vătăjelul n-are când;/Pintrijelul nu-i săpat,/Vătăjelu-i ocupat”:

Aceste strigături pot fi specifice unei zone anumite. Tematica lor este foarte variată, în pofida strânsei lor legături cu manifestările dansante. De la indicarea unor mișcări și figuri coregrafice, strigătorul trece la unele aluzii fine, pe care oamenii pricepuți le pătrund foarte ușor. Există strigături ironico-satirice pe tema însurătorii: flăcăul bun de însurat râvnește la o zestre bogată din

partea soacrei. Mirele cade pe gânduri, fiindcă nu știe cu ce se va alege – c-o puicuță fără dinși sau cu două rașe potcovite: „De-nsurat m-aș însura,/Nu știi soacra ce mi-a da, -/Două rașe potcovite,/să mă prind și eu la vite,/Și-o puicuță fără dinți,/Tot șezând lângă oglinzi”:

Este bogat repertoriul bucovinean al strigăturilor lirico-sentimentale pe tema dragostei. De pildă, când fata presimte că iubitul se îndepărtează de ea, vrând s-o părăsească, ea zice: „Foaie verde pălținași,/Te cunosc, bade, pe pași/Că ți-i gândul să mă lași./Pe mine când mă iubeai,/Frumușel și des pășeai.” Feciorii erau buni de înșurat după ce veneau de la oaste.

Unui asemenea fecior i se spunea „băietan cu armata făcută”. Trecând de douăzeci și șapte de ani, ei erau numiți „băietani stătuți” sau de „toamnă”. Avem un tip de strigătură ce ne mărturisește care era perioada nunților și timpul căsătoriei feciorilor: „Foaie verde foi de fân,/Zic fetele că-s bătrân,/Dar și eu în ciuda lor/ Nici la vară nu mă-nsor, -/Nici la toamnă, nici la vară,/Nici la altă primăvară.”

Almanahul „Țara Fagilor” cuprinde multe comori folclorice, pe lângă folclorul tradițional el găzduiește cu dărnicie în paginile sale cântece ce țin de lirica de înstrăinare. Anume prin poezia lirică de înstrăinare pătrundem în sufletul țăranului obidit de regimul sovietic de ocupație și simțim amărăciunea și neliniștea care l-au însoțit zi de zi. Jalea, tristețea, amărăciunea, zbuciumul sufletesc, dorul de țară, de baștină, de casă, de neam și de glie se revarsă din aceste cântece ca un torent și oglindesc starea apăsătoare a nord-bucovinenilor lăsați în robia stalinistă. Uneori aceste cântece se transformă în adevărate blesteme și cel blestemat este mai întotdeauna „tătuca” care le-a adus călare pe tanc „fericirea”: „Măi Staline,/Crunt Staline,/Blestemat să fii de mine,/Cu gândul, cu cuvântul, -/Nu te primească pământul,/C-ai venit nepoftit/Și ne-ai înrobit./Ne-ai promis câte de toate,/Însă-ai dus lumea la moarte./Tot umblai cu torba spartă,/N-ai umplut-o niciodată.”

Alcătuitorul almanahului, domnul Dumitru Covalciuc, este la noi, în nordul Bucovinei, unul dintre exploratorii și valorificatorii constanți ai arhivelor memoriei. Paginile de istorie orală, documentele, folclorul deportaților, diversele mărturii pe care le inserează în paginile „Țării Fagilor” întregesc tabloul suferințelor,

al primejdiilor și năpăstuirilor la care au fost expuși românii sub dictatura bolșevico-stalinistă.

Deci, nu întâmplător Almanahul literar-cultural al românilor nord-bucovineni „Țara Fagilor”, alcătuit cu râvnă și migală de Dumitru Covalciuc și tipărit cu sprijinul și îngăduința unor frați într-o credință națională din mijlocul Ardealului, este astăzi cea mai întrebata publicație la noi, la Cernăuți, precum și în localitățile cu populație românească din mica noastră regiune.

O dată însemnată din viața românilor bucovineni

Octavian VORONCA,
pedagog

Octavian Voronca

La 2 mai 2007 s-au împlinit 145 de ani de la înființarea, în Cernăuți, a Societății pentru Cultură și Literatură Română în Bucovina. Societatea pentru Cultură (cum vom numi-o în continuare), încă din momentul constituirii ei, a osârdit cel mai mult întru propășirea neamului nostru de pe aceste plaiuri miorotice. Începuturile Societății pentru Cultură trebuie căutate în acea „Reuniune românească de lectură”, care a luat ființă la Cernăuți la 19 aprilie/2 mai 1862, pe vremea când ținutul nostru se afla sub stăpânire habsburgică. Ideea fondării Reuniunii a pornit de la un grup de intelectuali români, printre care cei mai activi au fost Ion Gh. Sbiera, Nicolae Vasilco, Leon Popescu, Orest Reney, Leon Ciupercovici. Obținându-se permisiunea guvernului, „Reuniunea românească de lectură” l-a ales, ca președinte al ei, pe cunoscutul exponent al intereselor românești din Bucovina, Alexandru Hurmuzachi. Acesta a făcut formele legale pentru recunoașterea Reuniunii ca persoană morală. Din primul comitet, pe lângă inițiatori, au mai făcut parte Aron Pumnul, Mihai Zotta, Ion Calenciuc și Alexandru Costin. Scopurile Reuniunii constau în promovarea culturii naționale, dezvoltarea învățământului românesc, întemeierea bibliotecilor, editarea operelor literare, istorice, didactice, muzicale românești, în crearea unui teatru românesc, în unirea și emanciparea prin cultură a românilor aflați sub sceptrul habsburgilor.

Cel mai de seamă istoric al Bucovinei, Ion Nistor, scria că „înștiințarea despre deschiderea Reuniunii cernăuțene fu primită cu mare însuflețire de intelectualii și scriitorii români de dincolo de Molna, de unde începură să curgă ziare, reviste și cărți românești, care puneau pe bucovineni la curent cu întâmplările din România, redresându-le mentalitatea ce se formase prin lectura publicațiilor germane pe care le citeau până atunci în cazinoul german... Reuniunea întrunea regulat pe membrii ei și în jurul mesei pline de gazete și cărți românești. Membrii se întâlneau cu drag, începură să se apropie mai bine unii de alții și să se cunoască, și nu era ședință și întâlnire de la care să nu se întoarcă acasă reconfortați și edificați sufletește”.

De la bun început activitatea Reuniunii a fost fructuoasă, dar mai apoi s-a constatat ca statutul ei nu permitea să fie cuprinse toate problemele naționale care trebuiau să fie discutate, studiate și rezolvate. Se simțea nevoia creării unei societăți culturale mai largi, din care să facă parte toți cărturarii bucovineni. De aceea în mai 1863 adunarea generală a Reuniunii a votat crearea Societății pentru Cultură, legalizată printr-un decret imperial din 6 mai 1864. Președinte a fost ales Gheorghe Hurmuzachi, iar membri de onoare ai Societății au devenit Edoxiu Hurmuzachi, Constantin Hurmuzachi și Eugenie Hacman din Bucovina, Vasile Alecsandri și Dimitrie Bolintineanu din România, Andrei Șaguna, Alexandru Sterca-Șuluțiu, Timotei Cipariu, G. Barițiu, August Trebiniu Laurian, Al. Papiu-Ilarian și Aron Pumnul din Transilvania. După părerea lui Gheorghe Hurmuzachi, noua Societate avea misiunea de a aprinde flacăra culturii românești până în cele mai întunecate colțuri ale Bucovinei, ca această flacăară „să împiedice ca românii bucovineni să rămână o mulțime lipsită de conștiința individualității lor, o materie crudă, lipsită de suflet, disprețuită de unii, frământată și disprețuită de alții...” Mai departe președintele Societății releva: „Prin școală și asociații să avem reprezentanții noștri prin toate breslele și stările, aceasta este o datorie națională”:

După legalizarea Societății, conducerea ei a gândit să aibă un sediu, unde să se poată întâlni românii pentru a citi o carte sau o gazetă românească.

Acest gând s-a înfăptuit abia în 1897, când Societatea a reușit să cumpere un hotel în centrul Cernăuților, pe care l-a transformat în Palatul Național al Românilor (clădirea găzduiește azi Judecătoria Regională, iar la parter își are sediul Societatea pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu”, sediul pe care numita societate îl împarte cu alte formațiuni național-culturale românești din regiunea Cernăuți).

O adevărată propagandă națională și culturală nu se putea face fără un organ de presă. De aceea între anii 1865-1869 a fost editată „Foaia Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina”, la care au colaborat intelectualii bucovineni, printre care frații Hurmuzachi, poetul Dimitrie Petrino (nepotul acestora), dar și bardul de la Mircești. „Foaia Societății...” a demonstrat tuturor românilor de bună credință că limba română este izvorul și singura condiție a dezvoltării, a avansării intelectuale și morale a unui popor, piatra fundamentală a culturii naționale. Apoi Societatea a scos în continuare „Aurora Română”, în paginile căreia (redactate de către Ioniță Bumbac) au fost valorificate în temei obiceiurile, credințele, tradițiile, cântecele populare ale românilor bucovineni, au fost făcute încercări de închegare a studiilor privind istoria românilor.

Pentru ridicarea poporului, Societatea și-a luat sarcina de a „stăruî pentru înaintarea și îmbunătățirea învățământului”. Prin membrii ei a alcătuit și tipărit cărți românești pentru școală, iar începând cu anul 1874 a scos fără întrerupere „Calendarul Poporului”. Ca să poată înmulți numărul cărților didactice și artistice, atât de necesare procesului de emancipare național-culturală, Societatea și-a dobândit cu ajutorul mitropolitului Bucovinei și Dalmației, Silvestru Morariu (într-un timp vicepreședinte al ei) o tipografie.

Disponând de Palatul Național, în care au fost adăpostite redacțiile diferitelor ziare și reviste românești, Societatea pentru Cultura și Literatura Română din Bucovina a amenajat acolo o sală de lectură, o bibliotecă, a inaugurat o universitate liberă, în cadrul căreia erau organizate cicluri de conferințe ținute de profesori universitari și secundari, de preoți, juriști, scriitori.

Palatul Național a fost o adevărată vatră a sufletului românesc, adăpostul gândului bun, drept și curat, a fost centrul de iluminare culturală a neamului românesc din Bucovina. Chiar din primii ani de activitate Societatea a avut o deosebită grijă de ridicarea, din mijlocul românilor de la sate și orașe, bărbați cu știință de carte, care să fie îndrumători ai neamului. Cu sprijinul bănesc al românilor din Bucovina și din alte părți, ea a deschis în 1896 Internatul de băieți din Cernăuți, care a găzduit pe parcursul anilor sute de copii de români nevoiași. Din sânul Societății a pornit străduința de înfripire a unei păтури românești mijlocii în Bucovina. De aceea îndrumând băieții de români pentru a deveni meseriași și comercianți, Societatea a înființat în capitala Bucovinei și Internatul meseriașilor. Băieților de la ambele internate li s-au acordat nenumărate ajutoare financiare.

Pentru tineretul școlar Societatea a tipărit numeroase cărțile, iar cu prilejul expoziției din 1906 de la București, unde a plecat o mare delegație de bucovineni, ea a scos de sub tipar o lucrare despre românii din Bucovina.

Societatea s-a ridicat la cea mai mare înălțime prin sârguința membrilor ei și prin avânt național, în toamna anului 1918, când, la 27 octombrie, în Sala mare a Palatului Societății, președintele acesteia, arhipresviterul Dionisie cavaler de Bejan, a deschis Adunarea Constituantă a românilor din Bucovina. El a rostit atunci cuvintele biblice: „Acum slobozește, Doamne, pe robul tău, căci îmi văzură ochii mântuirea neamului”.

În anii 30 ai secolului XX Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina număra circa 900 de membri, pentru care ținea deschisă o sală de lectură, unde se primeau cu regularitate 25 de ziare și 35 de reviste. În Palatul Societății se afla, de asemenea, o bibliotecă cu 10.000 de cărți în 14.000 volume. În anul 1937, când la Cernăuți a fost marcată pe larg aniversarea a 75-a a înființării Societății, s-a decis să fie colectate mijloace bănești pentru ridicarea unui măreț Palat Cultural, alături de Teatrul Național. Încă în 1919 Societatea a obținut, cu concursul intransigentului om politic Iancu Flondor, un teren de circa 6000 m² în centrul Cernăuților.

Timp de un deceniu și jumătate ea a trebuit să poarte lupte și procese, căci au existat oameni care au dorit să-i răpească acel teren. Devenită posesoare de facto a terenului respectiv, Societatea a ridicat o clădire impunătoare (Casa Ofițerilor de azi). Temelia ei a fost sfințită la 26 octombrie 1937 de către chiriarhul de atunci Visarion Puiu. Palatul Cultural a fost dat în folosință în 1940.

Cu dragoste și nădejde și-a îndreptat Societatea privirile spre satele bucovinene, spre a le feri de înstrăinare și spre a le atrage la viața național-culturală. Acest ideal a fost desăvârșit mereu, cu înflăcărare de către activiștii celei mai mari formațiuni obștești din Bucovina, inclusiv de către frații Grigore și Ion Nandriș, președinți ai Societății până la evenimentele din 1940 și 1944, feciori de țărani gospodari din comuna transpruteană Mahala.

Ca și primii președinți ai Societății, și ultimii au urmărit consolidarea coeziunii de neam, formarea la membrii activi și simpatizanți, la oamenii cu care această formațiune venea în contact, prin propagandă culturală, al înaltului simț al datoriei față de poporul român. Timp de 12 ani Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina a condus-o distinsul și renumitul profesor universitar și filolog slavist Grigore Nandriș.

În această perioadă Societatea a desfășurat cea mai intensă activitate culturală de pe tot parcursul existenței sale de până atunci. În satele bucovinene și chiar în județele limitrofe cu ținutul nostru (Hotin și Dorohoi) au fost înființate circa 30 secții, care aveau comitete proprii, subordonate conducerii și comitetului central, de la care primeau cărți, ziare și reviste, precum și bani.

Mai existau secții și societăți afiliate, datorită activității cărora s-a schimbat viața satelor. Ca pildă de muncă și sârguință poate fi luată secția din comuna Mahala, județul Cernăuți înființată în ianuarie 1934 și având 104 membri. Aici Societatea a constituit o Casă Națională model, în care se desfășurau anumite serbări, erau ținute conferințe pe teme ce-i interesau pe țărani. Numai în primăvara anului 1936 aici, de-o vorbă, au fost ținute 16 conferințe. Erau, de asemenea, demonstrate filme, iar la sfârșit de an școlar copiii silitori la învățătură primeau în dar multe cărți. În monografia sa „Satul nostru Mahala din Bucovina”, Ion Nandriș, președintele Societății de Cultură în anii 1942-1944, menționează că acea casă

„avea o sală mare, cu 400 locuri pentru manifestări culturale, avea șase camere și un subsol pentru o mică uzină electrică”. Tot în această casă secția din Mahala a Societății a deschis o prăvălie românească, o bibliotecă și o sală de lectură. Pe lângă Casa Națională a fost organizat un curs de menaj pentru gospodinele din comună, funcționa o școală de țesut covoare, cu 18 războaie de țesut și cu 44 eleve, toate din Mahala.

O secție activă a fost cea din Ceahor, dispunând și ea de o minunată bibliotecă, de un aparat de radio, de un cor, iar membrii acesteia au ridicat o baie comunală.

O frumoasă activitate culturală a desfășurat secția din Vijnița, înființată în vara anului 1936. Secția din Vijnița ca și cea din Cuciurul Mare, a construit o casă națională. O casă națională au început să construiască membrii secției din Oprișeni a Societății, înființată de către vrednicul preot Pentelei Birău, dar, din cauza, evenimentelor de la începutul anilor '40 ai secolului trecut, lucrările au rămas neterminate, iar materialele de construcție s-au „evaporat”. Și astăzi se mai vede temelia unei construcții ce ar fi înfrumusețat peisajul arhitectonic al Oprișenilor, căci ea s-ar fi aflat peste drum de școală și în imediata apropiere a bisericii.

Prin multe lucruri interesante s-a evidențiat secția din Ciudei, care dispunea și de o formație artistică, precum și de un fond destinat operei de culturalizare a acestui sat.

Coruri vestite și biblioteci frecventate de către săteni au avut secțiile din Ceahor și Cuciurul Mare.

Pentru a avea la sate semănători bine pregătiți ai culturii, în anii 1934 și 1935 Societatea a organizat cursuri de îndrumare, la care au luat parte învățători, studenți, gospodari ai satelor. În iarna anului 1933 în suburbia cernăuțeană Roșă-Stânca, Societatea a inaugurat o universitate țărănească, cu scopul de a le da sătenilor cunoștințe mai profunde atât din domeniul culturii, cât și privitoare la îmbunătățirea mijloacelor agriculturii.

În primăvara anului 1944 Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina a fost silită de evenimente ca să-și întrerupă activitatea. A fost, evident, curmată și existența secțiilor ei.

Abia după 45 de ani, la 28 mai 1989, din inițiativa unui grup de intelectuali din actuala regiune Cernăuți, în frunte cu profesorul universitar Grigore C. Bostan, în Sala Sinodală a fostului Palat Mitropolitan (acolo unde la 27 noiembrie 1918 a avut loc Congresul general al Bucovinei, care a votat unirea Bucovinei cu Regatul României), cu participarea a sute de delegați din aproape toate localitățile cu populație românofonă din ținut, a unor distinși oaspeți din Republica Moldova, regiunea Transcarpatică, Letonia, Moscova, s-a constituit un organism cultural identic – Societatea de Cultură Românească „Mihai Eminescu”. Într-o atmosferă de entuziasm general, aceasta prelua ștafeta Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina și, prin obligațiile și statuare, începea, din 1989, lucrarea de trezire la viață național-culturală a românilor din nordul Bucovinei, nordul Basarabiei și Ținutul Herța.

Istории magribiniene de ieri și de azi

(„Ei seamănă a se teme...”)

Dragoș OLARU

„Un român get-beget ca mine, i-am spus, (de fapt, biologic doar cu o picătură de sânge diluat românesc în potpourri-ul arborelui meu genealogic, din partea străbunicii) și cu fățărnicia sufletească a tuturor celor care aud clinchetul de clopoțel al ghioceilor și voci de elfi în fiecare ciripit de pasăre”.

Gregor von REZZORI

Surprinzătoare asociații îți pot produce cititul ziarelor de odinioară. Răsfoind zilele trecute ziarul „Patria” de la sfârșitul sec. XIX și începutul sec. XX am descoperit în paginile lui, cu o plăcută satisfacție, printre atâtea alte lucruri interesante, și lumea fabuloasă din Istoriile magribiniene ale lui Gregor von Rezzori.

Născut la Cernăuți, la 13 mai 1914 și format ca rtist între cele două conflagrații mondiale în urbea cernăuțeană, marele prozator de limbă germană a creat, prin mistificări literare de cel mai bun gust, prin ironie și metafore grotești, miraculoasa țară Magribinia. Ea nu poate fi găsită nici într-un atlas sau hartă a lumii, căci, după spusele prozatorului, țara se află „la răsăritul de miază-zi”, iar „frontierele ei trec prin inimile și sufletele locuitorilor ei”. Și totuși, Magribinia nu e alt ceva decât prototipul Bucovinei noastre, cu lumea ei eterogenă și, totodată, atât de românească. Deși aici, la Cernăuți, mai ales grație străduinței excelentului germanist Petro Ryhlo, se vorbește și se scrie destul de mult despre marele prozator german (o mărturie în acest sens este și traducerea Istoriilor magribiniene în limba ucraineană în 1996), nu se face mai nimic pentru a sublinia apropierea dintre creația scriitorului și realitatea românească interbelică. Chipurile, nu ne este convenabil. Dar câte lucruri nu ni s convenabile nouă, deși sunt atât de folositoare pentru toți?

În unul din ultimele sale romane, *Murmur de moșneag*, apărut și în traducere românească la Editura Fundației Culturale în anul 1994, Gregor von Rezzori revine la realitatea românească, dar de astă dată, spre surprinderea noastră, la cea postdecembristă. Ne-au surprins destăinuirile sale referitoare la sentimentele sale „albastru-galben-roșu” și, mai ales, faptul că se consideră „român get-beget”, deși recunoaște că biologic are numai „o picătură de sânge diluat românesc în potpourri-ul arborelui meu genealogic, din partea străbunicii”.

Artist de mare valoare, Rezzori a reușit să evoce în romanul său subiecte elocvente și a creat, cu mare măiestrie personaje inconfundabile, purtând nume atât de românești, dar, spre regret, și cu trăsături de caracter foarte specifice nouă și realităților cernăuțene de odinioară și de acum, trăsături ce nu ne fac niciodată cinste. Desigur, Rezzori, ca artist, a hiperbolizat uneori aceste trăsături de caracter, poate a avut și unele reminiscențe subiective, dar nu putem să negăm că nu ne sunt cunoscute viciile și metehnele personajelor sale cu nume atât de semnificative ca: Mitocan, Caracriminalovici, Cleptomanovici-Cleptomanov, Pungașiu ș.a.

Vom relua în continuare numai o mică istorioară din cartea lui Rezzori, care vorbește despre una din metehnele omului – hoția.

„Magribinia, după cum știi, are calea sa ferată. Să circuli pe ea, după cum la fel, probabil, știi, este un lucru complicat și împovăraător, fiindcă în timpul instalării ei, s-a descoperit că stinghiile și traversele de la un capăt al ei au fost furate, înainte ca instalatorii să fii ajuns la celălalt capăt. Astfel, la terminarea construcției, s-a convenit că este necesar ca fiecare să poarte cu sine stinghiile și traversele, pentru a fi instalate cu ajutorul călătorilor înainte și din nou demontate din urmă.”

Ce-i drept, spunea unchiul meu Cantacucuruț, chiar și în acest caz, câte ceva, totuși, se pierdea. Doar necesitatea de a fura, spunea unchiul meu Cantacucuruț, e îmbibată în sângele omului și se spune că locuitorii din Metropole nu dorm noaptea, fiindcă e timpul cel mai potrivit pentru furturi. Însă nimic, spunea unchiul meu Cantacucuruț, nu se poate compara cu istoria evreului care, descoperind într-o noapte în casa sa tâlhari, a stat chitic, ca șoarecele, așteptând ca ei să fugă cu prada lor.

Atunci când soția l-a întrebat: „Salo, de ce nu bați alarma?”, el i-a răspuns: „Dar ce-s nebun? Ducă-se în plata Domnului, că mâine voi fura totul înapoi. Și voi avea atâta plăcere, fără să mă tem că stăpânul Pungașiu mă va pedepsi.”

Dar să revenim la prilejul acestor însemnări – ziarul Patria – și să exemplificăm cu câteva citate cele spuse mai sus:

Defraudarea de la poștă. În 29 martie a.c. a fugit expeditorul de la poșta din Cernăuți Eugen Gayer cu amanta sa Sofia Lukacz după ce a delapidat mai multe epistole recomandate, în care se aflau 6030 ruble și 9000 lei. Ei au fugit întâi la Suceava și de acolo peste frontieră. În 1 April au fost deținuți amândoi fugarii în Verești la intervenția comisarului districtual din Suceava Zierhoffer și comisarului de la poșta din Cernăuți Horaczek. La dâșii s-au aflat 8000 franci și 4700 ruble.

Suntem rugați a constata că fugarul Eugen Gayer nu e nici identic nici înrudit cu practicianul poștal Francisc Geyer¹.

Am putea susține, că, de fapt, în cazul dat e vorba de o fraudă generoasă (deși vecinătatea acestor cuvinte pare cam stranie), ea fiind comisă din dragoste, cel puțin, sub influența unui mare amor. Dar câte fărădelegi nu s-au făcut în numele dragostei?

Cea din exemplul următor este comisă în clasicul stil ironic rezzorian:

Observatorul meteorologic din Cernăuți. Ministerul de culte a permis să se creeze în Cernăuți la facultatea filosofică un observator meteorologic, care va sta sub conducerea profesorilor Dr. Raganovic și Dr. Geitler. Straucher însă și cu jidanii săi se leapădă de această instituție nemaipomenită în Bucovina ca de Ucigă-l crucea și sunt gata a urma cu obstrucția în consiliul comunal până ministerul nu-și va revoca permisiunea. Ei seamănă a se teme că din acel observator se vor putea observa și toate mișeliile comise de neamul lor în țara aceasta².

Ca arhivist, nu pot să nu invoc și următorul exemplu legat de numele Academiei Române sau, mai bine zis, de secția ei arhivistică.

Furtul de la Academia Română. Cu privire la furtul comis la Academie primim din București următoarele detalii: Luni dimineață la 5/17 iulie, în sala de lectură a Academiei Române, tânărul învățat rus Alexandru Iațermirski a fost prins în flagrant delict de furt. El studia manuscripte vechi în limba slavonă.

¹ „Patria”, 22 martie/4 aprilie 1901.

² „Patria”, 21 aprilie 1909.

Pe când custodele I. Tuducescu trecuse în salonul de alături ca să-i aducă niște volume, pe care le ceruse, el a smuls dintr-un volum o foaie de pergament de mare preț și a ascuns-o în buzunarul din lăuntru hainei. Bibliotecarul Academiei înștiințat a venit îndată și a silit pe Iațermiski să scoată foaia furată. Present era la aceasta și profesorul universitar N. Iorga.

Iațermirski venea pentru a treia oară în România și la București, a cutreierat mănăstirile Moldovei pentru aceleași studii. Cine știe, câte manuscrise de mare preț nu vor fi trecut pentru vecie granițele României pe urma studiilor unor erudiți de acest fel!

Acest Iațermirski a cutreierat și mănăstirile Bucovinei și spunea, că are de gând să meargă și prin Transilvania pe la Brașov, Sibiu, Blaj și alte locuri, unde se pot afla manuscrise vechi slavone și românești.

La București a fost prins cu furtul, predat poliției și parchetului și acum se află pus la închisoare la Văcărești. Nu știm dacă va putea merge în curând prin Bucovina sau prin Transilvania³.

Această întâmplare descoperită de noi în paginile ziarului „Patria”, ne-a sugerat și alte reflecții, referitoare la capacitățile „de cercetare” ale istoricului rus. Se știe că cel mai vechi tratat vamal încheiat între Moldova și Polonia, întocmit la Suceava la 8 octombrie 1408 în limba slavonă de domnitorul Alexandru cel Bun, fiind totodată și prima atestare documentară a orașului Cernăuți, se păstra până la sfârșitul secolului XIX în arhiva primăriei orașului Lviv, la 1908, cu ocazia pregătirilor prilejuite de sărbătorirea unei jumătăți de mileniu de atestare documentară a capitalei arborosene istoricul bucovinean R. Kaindl a încercat să facă cunoștință mai detaliat cu textul acestui document, însă, spre surprinderea lui și a colaboratorilor arhivei din Lviv, el nu a putut fi descoperit în depozitele arhivei. Astăzi, în ajunul unei noi aniversări a orașului de pe Prut, istoricul cernăuțean Olexandr Masan a descoperit documentul lui Alexandru cel Bun într-o arhivă din Moscova.

³ „Patria”, 11/23 iulie 1899.

E posibil ca acest document să fi ajuns în capitala fostului imperiu vecin tot datorită străduințelor și capacităților „de cercetare” ale lui Alexandru Iațermirski, capacități care s-au manifestat atât de concludent în Biblioteca Academiei Române. Un lucru este cert – savantul rus a făcut investigații științifice și în arhivele de la Lviv.

În încheierea acestor notițe vă prezentăm încă o istorioară – un caz real ce a avut loc recent la Arhiva din Cernăuți, o persoană destul de cunoscută în părțile noastre s-a adresat cu o cerere la arhiva cernăuțeană, în care ruga să i se confirme vechimea de muncă de câțiva ani în calitate sa de secretar al unui soviet sătesc dn regiune. Arhiviștii, ridicând dosarele respectivului soviet sătesc, nu au putut găsi în el numele petiționarului. Indignat la culme că nu i s-a putut confirma vechimea de muncă prestată „în numele realizării luminoaselor idealuri comuniste”, (și fiindcă era vorba despre perioada anilor 1944-1950 citește: muncă depusă șla întocmirea listelor pentru deportări, dări la stat, răsculări, colectivizare forțată etc.), el a cerut să i se permită să controleze personal aceste dosare. Desigur, ele i-au fost puse la dispoziție. Ca rezultat al acestor „cercetări” pe marginile câtorva file din dosare, după unele directive de la raion, au apărut însemnări cu următorul conținut: „Tovarășe D.O./urmează integral numele de botez și de familie al pețitorului nostru – n.a./, faceți spiscurile”.

N-aș fi dat crezare acestor absurdități, dacă n-aș fi văzut cu ochii mei acele file îngălbenite de vreme, scrise în anii grei de după război aproape în exclusivitate cu creionul, pe care s-au lăbărțat obraznic și aceste însemnări neghioabe, făcute de o mână sovăielnică cu pix de culoare albastră. După lectura lor m-am convins că persoana respectivă a slujit ca secretar, dar cei de sus n-au găsit de cuviință, probabil, să-i treacă numele și slujba în documente. Acum o trădează năravul caracteristic, de fapt, pentru cei care, conștient sau inconștient, s-au străduit să instaureze pe aceste meleaguri „viitorul luminos al omenirii”.

Aceasta este actualitatea lui Gregor von Rezzori.

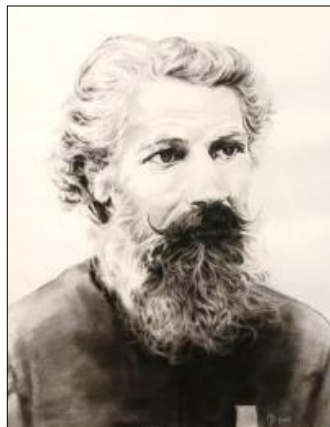
La rândul-ne „suntem rugați a constata” că nefericitul secretar D.O. nu e nici identic, nici înrudit cu semnatul acestor rânduri.

Simion Florea Marian, un ctitor al etnografiei românești

- 100 de ani de la moarte -

Dumitru COVALCIUC

Cel mai harnic și mai prodigios autor de impresionante lucrări folclorice și etnografice, pe care enciclopedistul B.P. Hașdeu l-a numit pe bună dreptate, „singurul etnograf român”, „dar un etnograf în adevăratul sens al cuvântului, care să fi răzbit în toate unghiurile, fie cât de ascunse, din traiul, din cugetul, din simțul poporului român”, s-a născut la 1 septembrie 1847 în satul humorean Ilișești, din părinții Grigore și Ruxandra. Era în familie fiul cel mai mare (a mai avut un frate, George, decedat la Viena, de dorul casei și al Bucovinei, pe când era cătană

Simion Florea Marian

imperială, și două surori ce l-au supraviețuit) și de aceea, poate, după terminarea școlii „triviale” din satul natal (deschisă în 1859), a fost trimis de părinți să-și continue învățătura la Suceava. Din cauza lipsurilor materiale și a batjocorei la care au fost supuși elevii români de către profesorii școlari străini de neam și de lege, aduși din toate colțurile monarhiei habsburgice pentru a „ferici” poporul din Bucovina, s-a văzut nevoit să pibegească prin Ardeal, urmându-și studiile secundare, începute la Suceava, la Năsăud și Beiuș, până în 1871, când și-a luat bacalaureatul.

Revenit în Bucovina, unde nu mai avea tată, fiindcă el fusese ucis mișelește de către niște oameni de nimic, tânărul în vârstă de 24 de ani s-a înscris la Institutul Teologic din Cernăuți, pe care l-a absolvit în 1875, doar cu câteva luni înainte de inaugurarea, în

capitala Bucovinei, a Universității germane. Era sărac, aștepta ca să-i fie încredințată o parohie, însă hirotonia lui ca preot n-a avut loc imediat după absolvirea studiilor teologice. Mitropolitul Bucovinei și Dalmației Teofil Bendela era decedat și scaunul mitropolitan rămăsese vacant. Chinuitoare i-a fost așteptarea, zbătându-se în mari lipsuri materiale, dar împăratul nu se grăbea să numească, prin decret imperial, un alt ierarh în fruntea diecezei ortodoxe bucovinene. Dacă acest lucru era mereu târăgănat, guvernul ducatului l-a chemat la Cernăuți, pentru a-i hirotoni pe absolvenții Institutului Teologic, pe episcopul Dalmației Ștefan Knezevici.

Căsătorit cu Leontina, fiica lui George Piotrovski, paroh în Siret, în 1876 Simion Fl. Marian a fost trimis ca ajutor de preot la Poiana Stampei, în districtul Câmpulungului. După trei luni s-a încredințat păstoria duhovnicească a satului Voloca pe Derelui, sat din apropierea Cernăuților, de unde, la 4 mai 1877, a fost luat de către socrul său ca preot cooperator la biserica ortodoxă din vechiul târg al Siretului. Acolo, având și o stare materială cât se poate de bună, și minunate condiții pentru desfășurarea activității folcloristice, a rămas până în 1883. La Siret el nu s-a remarcat numai ca slujitor al altarului, ci a mai desfășurat și o pilduitoare activitate didactică. Încă în 1879 devenise catihet la școala poporală de băieți și fete, apoi, trecut, în aceeași funcție, la școala reală inferioară, mai predase în cadrul ei și limba română. Mutându-se la Suceava, a obținut postul de învățător provizoriu de religie la Gimnaziul superior greco-oriental din acel oraș. În 1885 a fost numit învățător definitiv, iar în 1888 a devenit membru în consiliul școlar al districtului Suceava. Blândul profesor de religie, omul care în 1886 și-a adus contribuția la fondarea „Revistei Politice”, academicianul care în viață a avut două mari patimi, devenite proverbiale, - fumatul și scrisul (una trupească și cealaltă sufletească), folcloristul și etnograful cunoscut în toate provinciile locuite de români a locuit în Suceava până în ultimele clipe ale vieții. După douăsprezece săptămâni de boală, neavând nici 60 de ani împliniți, a murit la 11 aprilie 1907.

L-au regretat Bucovina, Academia Română, a fost deplâns în diferite cercuri științifice, ultimele omagii i le-au adus societățile

culturale a cărui membru a fost, fiindcă se remarcase ca o personalitate marcantă a culturii românești. La 34 de ani, în 1881, fusese chemat în rândurile Academiei Române, la 24 septembrie 1904 Carol I îl decorase cu ordinul „Coroana României” în gradul de ofițer. Simion Fl. Marian se numărase printre membrii Societății istorice române, Comisiei centrale pentru conservarea monumentelor istorice din Viena, Societății „Școala Română” din Suceava, printre membrii de onoare a societăților cernăuțene „Academia Ortodoxă”, „Junimea” și „Dacia”, a Societății „România Jună” din Viena. Cu un veac în urmă, pornit pe drum neîntorcător, lasă o operă vastă, minuțios documentată, realizată printr-o extenuantă muncă de pionierat. Din 1869 până în 1904 scosese de sub tipar (unele, cele mai temeinice, cu sprijinul Academiei Române) la 20 de lucrări întinse (câteva în două și chiar în trei volume), ținând de folcloristică, etnografie sau fiind scrieri cu caracter istoric. Lucrările rămase în manuscris, precum și unele reeditări aveau să fie editate, succesiv, în anii 1975, 1981, 1995, 1997, 1998, 2001 etc.

Pe Simion Fl. Marian culegerea folclorului l-a pasionat încă de pe băncile școlii și primii informatori i-au fost mama și cele două surori ale sale. Depășind hotarele unui sat, al Ilișeștilor, a trecut, treptat, la valorificarea repertoriului folcloric al întregii arii bucovinene, folosindu-se în aceasta și de ajutorul colegilor de gimnaziu. Dar, fiindcă nu se putea bizui numai pe sprijinul altora, s-a bazat, în temei, pe munca sa proprie. Fiul său, Liviu Marian, făcea, în legătură cu aceasta, în „Schițe biografice”, broșură tipărită la București în 1940, următoarea destăinuire: „La nunți, hramuri, călătorii, scurt orișicând se afla în mijlocul poporului de la sate, nu stătea degeaba. Un carnet, cu toate întrebările ce-l interesau momentan, stătea întotdeauna la îndemână. Și din mijlocul larmei și veseliei celor mulți nici nu știa când a dispărut, pentru ca într-un colț tainic de odaie sau grădină să stea la sfat cu cutare moșneag, babă, nevastă sau băiat. Câteodată pleca anume în locuri, unde știa că trăiește cutare sau cutare femeie, care știa multe din cele ce-l interesau. Cu multă răbdare și cu multă pricepere știa să descoase pe om...”

Impresionanta colecție folclorică Simion Fl. Marian și-a întemeiat-o nu numai pe baza folclorului românesc cules în satele Bucovinei, ci și a materialului înregistrat în zona Ardealului. El cheltuia bani grei pentru procurarea tuturor publicațiilor și culegerilor de folclor din România și străinătate, purta o vastă corespondență cu folcloriști români de pretutindeni, tratând o problemă, consulta literatura specială și casa din Suceava în care locuia (azi Casa memorială „Simion Fl. Marian”) era ticsită de colecții de ziare și reviste, de cărți, de lăzi în care păstra scrisorile primite de pretutindeni.

Cu producții folclorice și studii de etnografie a colaborat cu entuziasm, încă din tinerețe, la circa 50 publicații periodice, în primul rând la acele care apăreau în vremea sa în Bucovina, Ardeal și România. Primul volum publicat s-a intitulat „Poezii populare din Bucovina; Balade române culese și corecte” și a văzut lumina tiparului în 1869, pe când era student la Institutul Teologic. În anii 1873, 1875 a scos de sub tipar cele două volume de „Poezii populare române”. Au urmat volumele: „Tradiții populare române” (1878), „Descânțece populare române” (1886), „Satire populare române” (1893), „Vrăji, farmece și desfaceri” (1893). Prin volumele „Descânțece populare române” și „Păsările noastre în legende lor” a pus în circulație roadele unei munci de pionierat în folcloristica românească și mondială. Lucrările de căpătâi, adică de sinteză, prin care savantul bucovinean a pus bazele etnografiei românești, sunt: „Cromatică poporului român” (1882), „Ornitologia poporană română” (2 volume, 1883), această din urmă lucrare fiind și o premieră în plan național și mondial. În 1903 Marian a mai editat lucrarea etnografică „Insectele în limba, credințele și obiceiurile românilor. Studii folclorice.” El mai este autorul monografiilor tematice „Nunta la români” (1890), „Nașterea la români” și „Înmormântarea la români” (1892), al trilogiei publicate între 1898 și 1901 „Sărbătorile la români”, având ca tematică anume calendarul popular. A mai publicat și o serie de scrieri cu caracter istoric, legende, iar postum, sub îngrijirea lui Paul Leu, i-a apărut și colecția de basme populare românești.

Bucovineanul Marian a dat operei sale folclorice și etnografice un caracter monografic, analitico-descriptiv și morfologic. Cultura populară a cercetat-o profund, cu migală și, pentru prima dată, în toate compartimentele ei, cuprinzând poezie lirică, colinde, descântece, vrăji, farmece, ghicitori, proverbe, snoave, basme, legende istorice, datini, credințe, mitologie, moravuri, cromatică, zoologie, botanică etc. A pus bazele cercetării științifice a folclorului românesc, a stimulat culegerea amplă a creațiilor poporului român și a fost, alături de Dimitrie Onciul, unul dintre cei mai de vază savanți bucovineni de la hotarul dintre secolele XIX-XX.

Alexandru Hurmuzachi

Veronica TODOȘCIUC,
doctor în filologie, conferențiar la Universitatea Națională din
Cernăuți

Veronica Todoșciuc

Alexandru (Alec) Hurmuzachi, publicist, om politic și animator cultural bucovinean, s-a născut la 16 august 1823 la Cernauca, sat transprutean, aflat la o distanță de numai 18 km de Cernăuți. Este cel de-al șaselea și penultimul copil al boierului Doxachi Hurmuzachi, dar și cel înzestrat cu „o fire idealistă și poetică” și care „dispunea de o inteligență rară, de un temperament vioi și o vervă caldă, uneori înțepătoare”¹.

În virtutea acestor rare calități, Alec Hurmuzachi „apărea ca un geniu providențial și se făcu printre compatrioții săi, amețiți de îndochinări străine, un motor puternic spre a-i însufleți și a-i determina spre mișcări politice și culturale întru conservarea și dezvoltarea ființei lor naționale”².

Școala primară, gimnaziul și liceul le-a urmat la Cernăuți între anii 1829 și 1841³, iar studiile superioare, juridice le-a obținut la Viena în perioada 1841-1845⁴.

După absolvirea Facultății de Drept din capitala Austriei, Alec Hurmuzachi s-a întors în Bucovina, însă nu și-a creat familie,

¹ Dr. C. Diaconovich, *Enciclopedia Română*, tomul 1, Sibiu, 1898, p. 738.

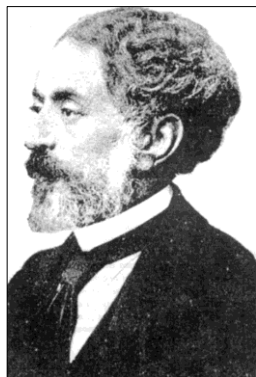
² Ibidem.

³ Ibidem.

⁴ Emil Satco, Ioan Pânzar, *Dicționar de literatură*, Bucovina, Suceava, 1993, p. 96.

ci a început să-și pună întreaga sa pricepere și avere personală în slujba intereselor naționale.

Din octombrie 1848 până în decembrie 1849 îl ajută pe fratele său Gheorghe la redactarea ziarului „Bucovina”, iar în 1850, atât timp cât a mai apărut această valoroasă gazetă, el a rămas singurul ei redactor responsabil, prin scrisul său, Alecu Hurmuzachi a promovat o politică de apropiere culturală a tuturor românilor, anume de aceea „Bucovina” s-a transformat într-un organ al întregii românimi.

*Alexandru (Alec)
Hurmuzachi*

Dar Alecu și Gheorghe Hurmuzachi s-au străduit, în primul rând, să facă din acest ziar o tribună a revendicărilor naționale. „Bucovina” a găzduit multe informații privind starea reală în care se aflau autohtonii „sub stăpânirea austriacă, petiții ale locuitorilor adresate forurilor superioare, decizii favorabile sau dezavantajoase românilor adoptate de Curtea imperială etc”⁵.

Fruntașii românilor bucovineni, printre care și frații Hurmuzachi, au alcătuit memorii și au publicat articole menite să convingă autoritățile de necesitatea introducerii limbii române în viața publică a Bucovinei. Evident, Hurmuzăcheștii, alături de elita intelectuală a Bucovinei, au participat la alcătuirea celebrei „Petiții a Țării”, document care conținea 12 articole sau „dorințe” și care a fost adoptat în unanimitate la Marea Adunare Națională de la Cernăuți din 20 mai 1848.

Documentul, pe care și-au depus semnăturile peste 230 bucovineni, a fost înmănat împăratului Austriei, Ferdinand, în luna iunie a aceleiași fierbinte an revoluționar. Documentul era programatic pentru înviorarea mișcării de emancipare naționale a elementului etnic autohton din Bucovina subjugată de habsburgi. Petiționarii, majoritatea covârșitoare a cărora o alcătuiau românii,

⁵ Ștefan Purici, *Mișcarea națională românească în Bucovina între anii 1775-1861*, Editura „Hurmuzachi”, Suceava, 1998, p. 176.

reprezentând toate stările sociale, cereau ca în primul rând să le fie îndeplinite cerințele politice. Prima cerință politică consta în separarea Bucovinei de Galiția și în crearea unei diete provinciale.

„A doua cerință și-a găsit în scrisoarea de însoțire a petiției o tălmăcire mai amplă: păstrarea naționalității prin ridicarea de școli elementare și înființarea la Cernăuți a unei catedre de limba și literatura română, prin angajarea în serviciile publice și administrative a persoanelor cunoscătoare a limbii române și prin obligarea autorităților provinciale de a folosi și limba română în administrație”⁶.

După multe alte demersuri, făcute la Viena de către elita intelectuală bucovineană în vara anului 1848, „Petiția Țării” a prilejuit comentarii favorabile în planul dreptului istoric al românilor bucovineni de a fi înaintat îndrăznețe cerințe politice în continuare, datorită susținerii și promovării lor și de către unii deputați bucovineni în Parlamentul austriac, cerințele au fost în mare parte realizate.

De exemplu, la 6 septembrie 1848, Ministerul Învățământului a comunicat că, în baza petiției înaintate adunării parlamentare de către „cei mai respectabili locuitori ai Bucovinei”, s-a dispus ca la Gimnaziul german din Cernăuți să fie înființată o catedră de limba și literatura română, pe cheltuielile Fondului Bisericesc din Bucovina⁷.

În legătură cu această decizie ministerială, în ianuarie 1849 corpul didactic de la Institutul de studii filosofice din Cernăuți l-a însărcinat pe Alecu Hurmuzachi „cu cenzurarea elaboratelor de concurs ale lui Teoctist Blajevici și Aron Pumnul pentru ocuparea catedrei de limba și literatura românească, creată în decembrie 1848 la acel institut”⁸.

⁶ Dumitru Covalciuc, *Revoluția de la 1848 și lupta fruntașilor bucovineni pentru autonomie provincială* în Almanahul cultural-literar al românilor nord-bucovineni, vol. VII, Cernăuți – Târgu-Mureș, 1998, p. 11.

⁷ Ștefan Purici, *op. cit.*, p. 179

⁸ Dr. C. Diaconovich, *op.cit.*

Deși încă foarte tânăr, la acea vreme Alecu Hurmuzachi era un bun cunoscător al limbii și literaturii române. Și cărturarul, care „și-a pus în gând de a urma de mic să lupte toată viața pentru nația sa și de aceea a învățat de cu bună vreme din fir în păr limba, literatura și istoria românilor”, l-a propus pe Aron Pumnul ca pe cel mai potrivit candidat pentru ocuparea postului de profesor de limba și literatura română la gimnaziul din Cernăuți.

Alecu Hurmuzachi a acționat nu numai în direcția promovării limbii și literaturii române în Bucovina. Cultivarea spiritului național el a văzut-o și în crearea de biblioteci publice. De aceea a sprijinit cu însuflețire, prin donație de carte românească, Biblioteca Bucovinei, înființată în 1851 și biblioteca studenților gimnaziali din Cernăuți, înjghebată în 1856 la inițiativa studentului I.Gh Sbiera.⁹

În anul 1861 exista în capitala Bucovinei exista în capitala Bucovinei un cazino frecventat de bărbați din toate stările sociale, indiferent de naționalitate. Aceștia, printre care și mulți români, se adunau acolo în fiecare seară, conversau, citeau ziare, jucau biliard, cărți etc. Românii înscriși la acel cazinou, vorbeau nemțește, făcând cauză comună cu străinii.

Ca să nu se admită în continuare slăbirea sentimentului național la reprezentanții elitei românești din Cernăuți, Ion Gh. Sbiera a elaborat un proiect de statut pentru înființarea „Reuniunii românești de leptură”.

Apoi au fost contactați Orest Reney, Leon Popescu, Nicolai Vasilco și Leon Ciupercovici, care împreună au pus bazele viitoarei reuniuni. „După ce ne-am asigurat de un număr ajungătoriu de membri, am căutat să interesăm pentru această primă soțietate culturală în Bucovina pre ingeniosul Alexandru Hurmuzachi ca, în numele nostru să inaugureze această reuniune într-a 19 April/1 mai 1862.”

În admirabilul său „Cuvânt de deschidere” tipărit în Cernăuți în 1862, acest talentos bărbat a definit tendița acestei Societăți astfel: „Reuniunea, pe care o inaugurăm astăzi, este cea mai vie, cea mai fericitoare și binecuvântată mărturie, că am simțit adânc această trebuință, că ne-am pătruns de necesitatea de a ne deștepta

⁹ Dr. C. Diaconovich, *op.cit.*

din amorțarea în care am zăcut un timp prea îndelungat, și a începe o viață nouă, mai că aș zice o viață vie, adecă nu lîngedă, vegetătoare pasivă și deșartă ca până acum, ci deșteaptă, cugetătoare, încordată spre un scop măreț și serios, activă; cu un cuvânt: o viață morală și de cultură”¹⁰.

Ca Reuniunea să câștige mai mulți membri, să realizeze scopurile statutare, s-a insistat ca la conducerea ei să fie atrași bărbați din toate stările sociale, cu interes pentru cultura națională și cunoscători ai istoriei neamului. Din primul comitet au făcut parte: Mihai Zotta, președinte, Alexandru Hurmuzachi, vicepreședinte, Ion Caliniciuc, Aron Pumnul, Alexandru Costin, Leon Ciupercovici¹¹.

„Îndată după constituirea sa sub vicepreședinția energicului și însuflețitorului A. Hurmuzachi, comitetul a publicat o «Înștiințare despre deschiderea Reuniunii române de leptură în Cernăuț», Cernăuț 1862, împărțind-o în toată țara prin bărbați de încredere, și apoi își propuse să urmărească cu deosebită atențiune, toate mișcările din viața publică a bucovinenilor”¹².

Activitatea național-culturală, pe care avea să o desfășoare în continuare Alexandru Hurmuzachi avea să fie strâns legată de activitatea Reuniunii, care în ianuarie 1865 a fost transformată în „Societatea pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina”¹³.

La adunarea generală din 11/23 ianuarie 1865, el avea să declare cu mândrie: „Societatea noastră s-a născut în puterea ideii de conștiință și demnitate națională”¹⁴.

La adunarea generală din ianuarie 1867 Alecu Hurmuzachi a făcut propunerea ca comitetul Societății „să cugete asupra

¹⁰ Dr. Ion G. Sbiera, *Familia Sbiera după tradițiune și istorie și Amintiri din viața autorului*, Cernăuți, 1899, p. 172.

¹¹ Ibidem, p. 173.

¹² Ibidem, p. 174.

¹³ Ibidem, p. 175.

¹⁴ Ion Negură, *Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina*, în „Suceava – Anuarul Muzeului județean”, IV, 1977, p. 181.

modalităților înființării unei catedre pentru istoria națională aici în țară”¹⁵.

Propunerea lui Alecu Hurmuzachi a fost finalizată mai târziu, prin crearea, în 1912, la Universitatea din Cernăuți a catedrei de istorie sud-est europeană, condusă de Ion Nistor¹⁶.

Timp de 15 ani, de la dispariția ziarului „Bucovina”, românii din această provincie istorică rășluită de habsburgi n-au mai avut un organ de presă. Se impunea, deci, înființarea unui ziar al românilor din Bucovina. Un grup de intelectuali au hotărât editarea unui ziar, care să se numească „Steaua Bucovinei”, sub redacția lui Veniamin Iliuț (cleric, unchiul după mamă a lui Ion Gh. Sbiera) sau Samuil Andrievici-Morariu. Instaurarea absolutismului în Austria a făcut imposibilă apariția ziarului proiectat. În situația dată mai lesne de realizat era o revistă literară, care a și început să apară de la 1 martie 1865 cu titlul de Foaia Societății pentru Literatură și Cultura Română în Bucovina¹⁷.

Această foaie, al cărei redactor și editor a fost la început Dr. Ambrosiu Dumitroviță, iar apoi Ion Gh. Sbiera, a apărut o dată pe lună până în decembrie 1869 și printre harnicii ei colaboratori s-a numărat și A. Hurmuzachi. În primul an de apariție a Foi... el publică trei articole, titlurile articolelor publicate în cel de-al doilea an fiind „La schimbarea anului nou”, „Aron Pumnul. Cuvântarea funebrală la înmormântarea lui A. Pumnul”, „Despre o lipsă în învățământul public”, „Serbarea memoriei lui A. Pumnul la țeară”, „Necrolog asupra morții lui I. Costin”. În cel de-al treilea an de apariție a Foi..., A. Hurmuzachi a tipărit materialele „V. Alecsandri în Cernăuți”, „Despre una din ideile dăunitoare ale timpului”, iar în cel următor – „Mișcări de reforme bisericești în Austria”, „Teatrul național în Cernăuți”¹⁸.

¹⁵ Dr. Ion Sbiera, *op. cit.*, p. 177.

¹⁶ Rodica Satencu, *Societatea pentru Cultura și Literatură Română în Bucovina*, în „Analele Bucovinei”, VI, București, 1999, p. 307.

¹⁷ Ioan V. Cocuz, Matei Hulubei, *Presa românească în Bucovina 1809-1944*, Suceava, 1991, p. 26.

¹⁸ Dr. C. Diaconovich, *op. cit.*, p. 738.

Alecu Hurmuzachi, care la 22 aprilie 1866 a fost numit membru al Academiei Române, iar în 1867 a fost ales deputat în Dieta Bucovinei, iar mai apoi și în Parlamentul de la Viena¹⁹, a fost și omul ce s-a aflat la temelia teatrului românesc din Bucovina. Împreună cu boierul Alexandru Costin (acesta în martie 1864 adusese din Moldova, pentru 20 de reprezentanți, o companie de teatru, în frunte cu Fany Tardini), Alecu Hurmuzachi a organizat la Cernăuți un comitet teatral²⁰.

Grație corespondenței dintre V. Alecsandri și A. Hurmuzachi se știe că reușita reprezentațiilor teatrale s-a datorat sprijinului material din partea boierimii. Alecu Hurmuzachi a fost sufletul acestor acțiuni. „El scria elogioase dări de samă despre teatrul românesc în „Foaia Societății”, el făcea propagandă în cercurile boierești și mai ales el grija de un repertoriu potrivit. În scopul acesta era în neîntreruptă corespondență cu cel mai mare poet dramatic din vremea aceea, cu V. Alecsandri. Numai cine cunoaște această întinsă corespondență va înțelege câtă grijă purta V. Alecsandri teatrului românesc din Bucovina. Iar Alecu Hurmuzachi a înțeles să puie în această acțiune nu numai eforturi personale, ci și ambițiune națională”²¹.

Unul din meritele deosebite ale lui Alecu Hurmuzachi constă în aceea, că la îndemnul său s-a încheiat, în 1871, Societatea „România Jună” din Viena, pe temelia celor două societăți studențești anterioare, adică „România” și „Societatea literară și științifică”. Alecu Hurmuzachi a fost oaspete al „României” și la ședința acesteia din decembrie 1868, a intervenit pentru realizarea unirii celor două societăți²².

N-a ajuns, însă, să vadă cum s-au unit acestea, la stăruința sa, căci la 8/20 martie 1871 a decedat la Neapole, unde se afla pentru un tratament.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Constantin Loghin, *Istoria literaturii române în Bucovina, 1775-1918*, Editura „Alexandru cel Bun”, Cernăuți, 1996, p. 121.

²¹ Ibidem.

²² Ion Grămadă, *Cartea sângelui*, S.C. „Mușatinii”, S.A. Suceava, 2002, p. 290.

Osemintele sale au fost transportate la Dulcești, în Moldova, unde locuia sora sa Eliza și unde fusese înmormântat lângă fratele său Constantin.

A trăit puțin dar pe tot parcursul vieții sale, neadormit a fost în luptă pentru naționalitatea română în Bucovina și pentru dezvoltarea ei prin toate mijloacele²³.

Al. Hurmuzachi a fost unul dintre fondatorii ideologiei românismului în Bucovina, căci lupta pentru menținerea românismului a însemnat pe tot parcursul ocupației austriece lăntul care a sudat populația românească din această provincie. Cercetătorii vieții și activității Hurmuzăcheștilor spun că Alexandru Hurmuzachi a fost „cel mai român dintre românii timpului său și unul dintre cei mai mari gazetari și purtători de condei pe care i-a avut cândva Bucovina, cel mai cult român din vremea sa, cel dintâi membru bucovinean al Academiei Române”²⁴.

Remarcându-se prin articolele sale, publicate în „Foaia Societății”, Alecu Hurmuzachi, ca ideolog bucovinean din cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea, intuiește mai întâi evoluția inexorabilă a popoarelor asuprite din Imperiul Habsburgic spre constituirea lor în națiuni cu o viață statală, socială, economică și culturală independentă. Analizând procesul firesc al dezvoltării omenirii, el a relevat că națiunea și naționalitatea sunt factori esențiali ai progresului social-cultural, că fără națiune nu este omenire, că fără naționalitate nu se poate ajunge la umanitate.

Alecu Hurmuzachi a dezvoltat, totodată, o concepție modernă asupra devenirii perpetue a naționalității, datorită perspectivei filosofice din care o abordează „Naționalitatea, precum națiunea, nu e însă un produs sfârșit, țărnut, încheiat o dată pentru totdeauna, ci are viață neprecurmată, ce se dezvoltă și de înnoiește”²⁵.

²³ Dr. C. Diaconovich, *op. cit.*, p. 739.

²⁴ Petru Rușindilar, *Hurmuzăcheștii în viața culturală și politică a Bucovinei*, Editura „Glasul Bucovinei”, Iași, 1995, p. 157.

²⁵ „Foaia Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina”, An. III, nr. 3, 1867, p. 73-74.

El a știut, de asemenea, să respingă, într-o manieră originală, cosmopolitismul politicianilor austrieci, care propagau, ideile diversioniste și retrograde despre „omul universal”. Referitor la aceasta, el arată că toți românii din Bucovina aveau de dus „o luptă grea și amară, luptă fără repaus, pentru conservarea și mântuirea existenței, a naționalității, întâlnim și avem de respins neconținut acele triste teorii, care sunt mai stricătoare atunci, când, propagate sub masca cosmopolitismului, încearcă a ademeni, a rățăci, a seduce pe cei mai slabi dintre noi, a-i înșela cu măgulirea mai naivă, că atunci când se vor arăta mai «luminați» când vor fi mai liberali, când se vor lepăda de îndatorirea sfântă a ajuta, după putnță, națiunea în năzuințele și aspirațiunile ei”²⁶.

Criticând ideologia cosmopolită a cercurilor guvernamentale de la Viena, Alecu Hurmuzachi în același timp relevă că adevărata școală de iubire a umanității este patriotismul, precum școala patriotismului o constituie spiritul familiei²⁷.

Reliefând conceptele de patrie și patriotism, Alecu Hurmuzachi considera că principiul suprem de viață trebuie să fie mai întâi dragostea față de națiunea proprie și numai după aceea față de omenirea întreagă. Expresia acestor concepte nu poate fi redusă doar la pământul natal. Principiul patriotismului trebuie să „îl întindem la toată moșia strămoșească, la toate bunurile materiale și spirituale ce ne-au fost lăsate moștenire, la pământ și la popor, la limbă și la credință, la tradiții, la istorie, la virtuți și datini, la drepturi și îndatoriri. Toate acestea – spunea mai departe Al. Hurmuzachi – ne sunt și ne vor rămâne pururea scumpe, pururea sfinte, pe dânsle a le iubi mai presus de toate, mai presus de viață, a le păstra, a le dezvolta, a spori pe cele materiale și pe cele morale neconținut. Iată în ce trebuie să consiste patriotismul nostru”²⁸!

Alexandru Hurmuzachi a fost adeptul teoriilor moderne despre formarea națiunilor și despre formarea statului național,

²⁶ Ibidem, An. IV, nr. 3, 1868, p. 64.

²⁷ Ibidem, p. 66.

²⁸ Petru Rusșndilar, *op. cit.*, p. 159.

exprimând și prin aceasta idealurile generației revoluționare de la 1848.

„Deși aflată la periferia imperiului, intelectualitatea română din Bucovina a fost permanent în contact cu mișcările intelectuale novatoare din Europa, în special cu cele din spațiul cultural german – așa cum o dovedește exemplul lui Alecu Hurmuzachi²⁹.”

Evident, omul care a intrat în contact cu ideile novatoare ale spiritualității europene, idei prin care a impulsionat mișcarea culturală a românilor bucovineni din cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea, a fost promotor al spiritului progresist, de anvergură, dând viață programului de emancipare națională.

²⁹ Marian Olaru, *Alexandru Hurmuzachi și Societatea Românească din Bucovina la jumătatea secolului trecut* în *Almanahul Societății pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu”* din Cernăuți, Editura Fundației Culturale Române, București, 1993, p. 91.

Leca Morariu

Eugen DIMITRIU

Evocarea întregii familii al cărei reprezentant a fost mitropolitul Silvestru Morariu (Andrievici), născut în 1918 la Mitocul Dragomirnei, ar însemna un efort deosebit, dat fiind numărul mare al descendenților din diverse ramuri, dar și un spațiu tipografic de care nu dispunem. Prin muncă acerbă, Morăreni intelectuali de prestigiu cu preocupări creatoare – ca teologi, poeți, prozatori, lingviști, filologi sau folcloriști, dar și pedagogi, muzicieni, traducători, autori a numeroase scrieri – au contribuit la îmbogățirea zestrei culturale românești în ansamblu și a spiritualității bucovinene în mod deosebit.

Leca Morariu

Leca (Alexandru) – mezinul din cei cinci copii ai părintelui Constantin Morariu, patriot și cărturar cunoscut în epocă, și ai Elenei Popescu, sora lui Constantin Popescu, voluntar căzut eroic în războiul de independență din 1877-1878 – a urmat Gimnaziul superior greco-oriental din Suceava și Facultatea de Litere la Cernăuți. Profesor temporar la un liceu din Gura Humorului, își dă doctoratul în 1921 la Cluj, cu Sextil Pușcariu. A predat din 1924 până în 1944 cursuri de literatură modernă și folclor la Universitatea din capitala Bucovinei (cu întrerupere de un an, 1940-1941, din cauza ocupației sovietice).

În perioada studenției, cu prieteni apropiați și colegi (Ion Grămadă ș.a.), a absolvit școala militară de ofițeri, trecând prin diverse centre de instrucție ale Imperiului habsburgic. Primește gradul de sublocotenent, fiind încadrat în Regimentul 41 infanterie din Cernăuți.

Izbucnind primul război mondial, este mobilizat. Ofițerul raportează superiorilor că va refuza să lupte dacă va fi trimis pe front împotriva românilor. Îl găsim din 1914 în diverse zone de conflict. Rănit greu, era pe moarte când a fost recunoscut pe câmp de un camarad bucovinean, care l-a dus la un spital militar din Viena. L-au externat după mult timp și l-au trimis în Bucureștiul ocupat de trupele germane, dându-i mai mult sarcini de aprovizionare. Bucuria tânărului bucovinean a fost deosebită. A cunoscut intelectuali de seamă rămași pe loc, între alții pe poetul George Coșbuc și pictorul Mișu Teișanu.

Având pe mână magaziile cu hrană, i-a ajutat pe confrății care sufereau de foame. N-a ținut cont de riscuri, până într-o zi, când militarii germani l-au reclamat că hrănește pe dușmani. Drept pedeapsă, e trimis din nou pe front. Din relatările de mai târziu ale doamnei Morariu la Suceava, după ce s-a mutat de la Râmnicu Vâlcea, am aflat că Leca ajunsese pe frontul din Bosnia, unde a căzut prizonier în mâinile partizanilor. cu ofițerii austrieci bosniacii se purtau dur. Pe unii îi împușcau. Aflând că locotenentul Morariu e român, a fost ținut lângă șeful lor, pus să bea rachiu cot la cot, apoi să se ia la întrecere în curse de cai. Neînvințat cu tăriile, prizonierul nu rezista. Mai cădea de pe cal, stârnind râsul partenerului din Bosnia. Terminându-se războiul, a încercat să treacă Dunărea, spre țară. Patrule din misiunea militară franceză l-au respins, încât abia în Vinerea Mare a Paștelui din 1919, Leca ajunge acasă la Pătrăuți.

Viena a adus valsul în Bucovina. A înființat în 1875 Universitatea din Cernăuți, nu ca act de bunăvoință față de români, ci pentru germanizarea tineretului autohton. Lipseau cadre didactice din zonă, situație întâlnită și în învățământul liceal, unde marea majoritate a profesorilor au fost la început străini. La Universitate studenții au contraccarat scopurile ascunse ale ocupantului, înființând vestitele Societăți academice („Dacia” ș.a.) care dădeau numeroase serbări în limba română, fiind puși în valoare scriitorii și folclorul, cu frumoasele noastre cântece populare.

Regimentul 41 infanterie din Cernăuți era format din soldați români, încadrați îndeosebi de ofițeri austrieci.

O fabrică a morții, trupele fiind trimise pe toate fronturile, împotriva dușmanului. Pentru a dovedi că au murit o groază de tineri, dau un singur exemplu: în comuna Horodnicu de Jos, unde s-a născut I.G. Sbiera, există în centru o biserică deosebit de frumoasă, ce seamănă cu celebra catedrală Sfânta Sofia din Constantinopol. În parcul cu iarbă și flori multicolore se află un monument pe plăcile căruia sunt înscrise numele horodnicenilor căzuți în războaie. Pe cea din stânga, după fiecare nume aproape e pomenit Regimentul 41 infanterie. Cele două din dreapta consemnează morții din primul și al doilea război mondial.. sunt ostași care au fugit în 1814 din Bucovina în țara liberă, apoi cei căzuți în perioada 1941-1945. numărul eroilor din Regimentul 41 infanterie este mai mare decât al celor din cele două conflagrații mondiale. O cercetare prin satele unde s-au păstrat monumentele comemorative de război ne-ar ajuta să aflăm că români și-au dat viața pentru idealuri străine neamului nostru.

Leca Morariu și-a întemeiat o familie după eliberarea țării, căsătorindu-se cu Octavia Lupu (născută la Comănești, jud. Suceava, în 22 septembrie 1903), fiica medicului chirurg Teofil Lupu, director al spitalului sucevean și senator liberal. Frumoasa tânără avea o temeinică pregătire muzicală (voce și pian). Soțul era violoncelist de talent-colaborator între 1920-1926 la „Junimea literară” (editată de istoricul Ion Nistor), Leca a trăit o perioadă la Suceava, unde a scos la 1926 revista „Făt-Frumos”, apoi la Cernăuți. În timp, va edita alte publicații căutate de cercetători din țară și de peste hotare: „Buletinul Mihai Eminescu” (1930-1943), „Fond și Formă” (1938) ș.a.

Din anul 1940, cel al rupturilor teritoriale, familia Morariu a avut o viață marcată de grele încercări. Se aflau încă în Cernăuți, strada Munteniei, când au apărut sovieticii. După un timp s-au trezit cu un ofițer rus, stilat, care vorbea franceza. Știa perfect cine-i Leca Morariu și l-a informat că va fi transferat la Universitatea din Kiev. O asemenea veste putea prăbuși psihic un om slab de fire. Folosind căruța cu frumoasa iapă albă ce i-a dus până la București, au luat strictul necesar și, spre seară, fără a trezi bănuiala că sunt fugari, au pornit spre sud, încercând să ajungă în ținutul Herța. Norocul le-a surâs.

La graniță au fost recunoscuți de un ofițer care fusese studentul lui Leca la Universitatea din Cernăuți. Au luat-o spre vest, ajungând la Suceava. În Fălticeni au făcut popas la folcloristul Artur Gorovei, iar de aici au apucat pe șoseaua principală, spre București, cu oprire la Liceul „Unirea” din Focșani, al cărui director era Ion Diaconu, prieten apropiat cu Leca, colaborator la revistele bucovinene, un cărturar de aleasă cultură.

După un an, cât a predat la Universitatea din București, profesorul se mută la Iași, iar din 1941, după eliberarea Bucovinei, ține cursuri la Facultatea de Teologie din Cernăuți. Aceasta deoarece guvernatorul Gheorghe Alexianu desființase practic întreaga Universitate.

A doua invazie sovietică începe în 1944, când soții Murariu au avut, se pare, mai mult timp pentru a se refugia. Împreună cu toată Facultatea de Teologie au ajuns la Râmnicu Vâlcea, unde la început au îndurat mari lipsuri, fiind străini în oraș. Deși profesorul a avut marea șansă de-a nu fi făcut politică în trecut, l-au marginalizat totuși, fără a i se da o catedră. Dacă doamna a fost nevoită să spele rufe cu ziua, soțul câștiga un ban ascuțind lame de ras, ori cânta prin restaurante la violoncel sau pian, în compania unor formații de care nu auzise nimeni. Muzicieni de înaltă clasă, cei doi soți au atras atenția unor cercuri de melomani care i-au scos din anonimatul scandalos. Li s-au dat chiar ore la niște școli de profil.

Din vasta lor bibliotecă cernăuțeană, au salvat vreo 6000 de cărți și reviste. Alte 4000 au stat într-o șură la țară, unde, fiind spart acoperișul, le-a distrus ploaia. Ceea ce conține acum Fondul documentar Leca Morariu la Muzeul Bucovinei din Suceava este asiduu consultat de cercetători. Și la Râmnicu Vâlcea iubitorii de cultură au aflat ce comori posedă familia și s-au dus tratative pentru a fi donate orașului, în schimbul oricărei clădiri somptuoase cerută de cărturarul refugiat.

Relațiile cu rudele au fost reluate. S-o amintim pe Elvira, sora lui Leca, măritată cu I.E. Torouțiu, stabilită la București sau pe Mihai dan Călinescu, stabilit la Craiova. Îi căutau prin corespondență prieteni apropiați, de pildă profesorul și publicistul craiovean C.D. Fortunescu, editorul celebrei publicații „Arhivele

Olteniei”, scriitorul D. Iov, Artur Gorovei ș.a. Leca Morariu lucra cu zel la biobibliografia Porumbestilor, operă de proporții, pe care n-a apucat s-o vadă tipărită. Abia soția va avea unele reușite la Suceava, cu speranțe depline în viitor.

Ieșind puțin la liman prin muzică (erau solicitați pentru talentul lor), soții Morariu își îngăduiră mici excursii în zone turistice montane, sau pe la mănăstiri, pentru a-și aminti de plaiurile Bucovinei natale. Într-o noapte cu lună și cer spuzit de stele, s-au dus să se plimbe pe malul Oltului. Era liniște deplină și țipenie de om. Din adâncul pieptului, profesorul a strigat: „Jos Ana Pauker!”. Un mod de a se răcori... în minutele următoare au văzut pe cineva apropiindu-se și s-au socotit pierduți. Din fericire, necunoscutul simțea românește, ca și ei. Soții s-au liniștit, aducându-și aminte multă vreme de cumpăna prin care au trecut.

Iubitori de cultură în oraș, cercetători cu cărți publicate au reluat de mai multe ori dialogul cu familia Leca Morariu, sperând să facă totuși un schimb tentant: Fondul documentar, pentru o locuință la alegere. Acești cărturari au apelat la primul secretar al regiunii, dispus să le dea câștig de cauză. Morărenii au amânat răspunsul, în speranța că vremile se vor schimba, iar comoara de cărți, reviste, scrisori și alte documente va fi salvată și adusă înapoi în Bucovina.

Munca asiduă a profesorului, relațiile cu personalități din întreaga țară, sprijinul neprecupețit al soției asigurau o atmosferă propice creației. La anumite intervale, boala îl cerca totuși pe Leca Morariu, medicii ajungând să recomande chiar operații. Au fost necesare internări la spitale în București. Încercările prin care au trecut a curmat viața cărturarului pribeag. S-a stins la 15 decembrie 1963, nu înainte de a-și implora soția: „Să mă duceți la Bucovina mea dragă!”

Nu după multă vreme, doamna Octavia-Lupu Morariu primea o adresă de la Biblioteca Județeană din Suceava. I se propunea aducerea Fondului documentar la Suceava și reînhumarea profesorului în cimitirul central al orașului. Deoarece Muzeul județean avea posibilități materiale net superioare, s-a convenit mutarea donației la vechea instituție muzeală.

S-a oferit văduvei postul de custode, ceea ce însemna un mijloc în plus de a supraviețui. I s-a dat un apartament pe strada Mărășești (bloc T 3), unde profesoara și-a adus pianul, nenumărate ghivece de flori și o parte din bibliotecă, de care nu s-a putut despărți, corespondența către soț, către ea, manuscrite, fotografii, documente de la rude și bucovineni care se împrăștiaseră în țara liberă.

Concomitent cu grija pentru mormântul înconjurat cu gard de sârmă și străjuit în colțuri de patru mari tufe de tuia, distinsa muziciană și-a adus aminte de spectacolele de odinioară și a luat hotărârea să deschidă o clasă de pian, pentru care s-au găsit mulți elevi. La muzeu, dădea zilnic ore, părinții s-au apropiat de profesoară, iar la câteva luni s-a desfășurat primul concert, de la copii fragezi, la tineri elevi și chiar studenți mediciști, de la Politehnică sau Litere. Relațiile s-au consolidat în timp, iar răbdarea muzicienei a făcut minuni. Cred că am asistat la peste 25 de concerte, unde publicul nu mai avea loc. Ștacheta culturală urcase vădit, reînviindu-se preocupări ce situau încă din secolul al XIX-lea Suceava înaintea multor orașe.

Pentru că aceste concerte perturbau oarecum activitățile muzeului, s-a hotărât mutarea lor Observatorul astronomic – secție a Muzeului județean, mai puțin frecventată. Și aici, zelul copiilor supravegheați de părinți, dimpreună cu respectarea disciplinei impuse de profesoară au dat roade, fiecare concert făcând săli pline. Satisfacția muzicienei revenită acasă era deplină, dar știa să o mascheze față de public, interiorizându-și bucuria.

Deplasările de acasă la Observatorul astronomic, unde trebuia să predea lecții, i s-au părut destul de obositoare la vârsta ei. Ca să câștige timp, și-a adus elevii la ea în apartament, unde pianul propriu s-a dovedit o soluție inspirată. Părinții își însoțeau odraslele mici, adâncindu-și în timp relațiile cu pianista în timpul liber, distinsa doamnă se ocupa de flori, sau trăia bucuria consolidării de noi prietenii.

Am putea spune, fără să exagerăm, că și-o apropiaseră mulți intelectuali, fără copii, dornici să asculte amintiri din capitala Bucovinei, gazda dovedindu-se o povestitoare de talent. Discret, unele doamne îi aduceau mâncare, ca să-i ușureze travaliul la pian.

Dintre acești binefăcători mi-au rămas în memorie soții Olar. Un inginer și o farmacistă (cu o fiică azi medic în Franța), amândoi respectuoși cu doamna Octavia-Lupu Morariu, au știut să dăruiască din prinosul inimii tot ceea ce îi era necesar. I-au alinat prin prezență tristețea singurătății, iar duminica, fără excepție, pregătind un frumos buchet de flori, o duceau cu mașina la cimitir, „la Leca al meu” – cum obișnuia să se exprime. Caractere integre, cu permanența grijii față de doamna Octavia, i-au întărit acesteia convingerea că erau un cuplu serios, căruia îi putea încredința tot ce se păstra din biblioteca soțului. S-a gândit și la clipa marii plecări în spații celeste. Lor trebuia să le lase și apartamentul, căci îl meritau cu prisosință.

FOLCLOR BUCOVINEAN

Cântece de dragoste

I.
Răsai, lună, cu lumină,
Să-mi aiu mândruța de mână,
Să mă duc cu ea-n grădină
Pân s-or vărsa zorile,
Să culegem florile.
Frunză verde lemn sucit,
Fost-am pe unde-am iubit
Ș-am găsit locul pârlit,
Iarba verde suspinând,
Floricelele plângând.
- De ești, lună, vorbitoare,
Pe cum ești de mergătoare,
Eu, lună, te-aș întreba:
Nu l-ai văzut pe badea?
Eu, de când am răsărit,
Mulți voinici am întâlnit,
Mulți voinicei am văzut,
Pe-al tău nu l-am cunoscut.
Să iei, lună, sama bine
Că el mâine sară vine:
Are fața ca și crinul
Și ochii ca și seninul.

2.

Și-am zis verde, foaie lată,
Să te văd, măi pui odată
La umbruța cea rotată,
Codrul că l-aș îngrădi,
Să nu poți, bade, ieși.
Cu gura apă-aș căra,
Să-ți fie lată frunza
Și să-ți fie frunza lată,
Să ne mai iubim o dată.
Și-am zis pui și iarăși pui,
Gură ca la tine nu-i.
Soarele cât îi de soare,
Tot după tine el moare;
Și luna cât strălucește,
De pe tine se topește.

3.

Măi bădiță, trup înalt,
Când mergi cu pușca-n vânat,
Uită-te să-mi cați un brad
Ca și dumneata de nalt,
Să tai din el o felie
Și să-mi faci furcuță mie.
Când m-ajunge dor de tine,
Eu pun furca-n brâu la mine.
Lângă furcă m-oi culca,
Dorul mi l-oi legăna,
Ca și când cu dumneata.

4.

Foiliță de lemn scris,
Tinerel drăguț mi-am prins:
Nu l-am prins cu dinadins,
Ci l-am prins dintr-o cercare, ca să văd ce minte are.
De-a avea o minte slabă, -
Măi bădiță, lumea-i largă!

Cată-ți alta ce ți-i dragă,
Care-i cu cosița neagră,
C-al meu păr îi gălbior
Și-s drăguța tuturor.

5.
Și-așa zice badea-l meu,
Zice să fac ce vreau eu,
Dar coala mai către sară
Să-l aștept pe prag afară.
Hai, măi bade, că te-aștept,
Să-ți pun două flori în piept, -
Busuioc și lămâiță,
Să-mi fii drag și cu credință;
Romaniță maierană,
Să nu te ducă cătană.
De-aș ști, bade, c-ai veni,
Floare verde ți-aș găti,
Floare cu doi bobocei,
Bade, ca și ochii tăi,
Ca rujuța rugului
Din mijlocul satului.

6.
Între Nistru și-ntre Prut
Este-un drumușor bătut,
Nu-i bătut de car de boi
Nici de turmuțe de oi,
Da-i bătut de ochii mei
Cei negri și frumoșei.
Alături cu drumu
Ară badea cu plugu.
La față îi albineț
Și la păr galben și creț.
Mînă, bade, caii bine,
Nu te mai uita la mine;
Ochii mei îs frumoșei,

Ți-o rămas de murgii tăi;
Sprânceană-i făcută bine,
O rămas și pentru tine.
Puică, din pricina ta,
Azi caii în brazdă-or sta:
Nici n-or bea, nici n-or mânca,
Nici popas n-or căpăta.
Foaie verde și-o gheorghină,
Bade, eu nu sunt de vinî, -
Îi de vină măicuța,
Că ea m-o făcut așa.
Am ochi negri de prazit
Și gură de celuit.
Ia, bădiță, sama bine,
Te-oi celui și pe tine.

7.
Măriuță, Mărioară,
Fă-ți un pătișor afară
Sub un păr, sub un agud,
Când oi trece să te-aud
Și să vin să te sărut,
Să te-acopăr, să mă duc.
Măi băiete, băiețele,
Ce săruți așa cu jele.
Și cu jele, și cu sete,
De parcă n-ai văzut fete?
Ba eu fete am văzut,
Ca tine nu mi-au plăcut
Și la stat, și la purtat,
Și la cuvânt delicat,
Și la ochi, și la sprâncene,
Și la buze subțirele.

8.
auzi, lele Măriuță,
cum te strigă badea-n frunză;

în frunzița mărului
pe malul pârăului.
El te strigă în frunziță,
Să mergi ca să-i dai guriță.

9.
frunză-n fag, frunză sub fag,
ieși, mândruță, până-n prag,
să-mi dai gură, că-s beteag,
de nu – foc la casă-ți trag.
Frunză-n prun, frunză sub prun,
Ieși, mândruță, până-n drum,
De nu – foc la casă-ți pun.

10.
Frunză verde de măr dulce,
Jurai asară pe cruce
Că la mândra nu m-oi duce.
Rupsei crucea-n două-trei
Și la mândra mă dusei.
Am gasit-o-n pat culcată,
Supărată, supărată...
Ce stai, mândră, supărată,
Ori te ții cumva-nșelată,
Cî mi-ai dat gurița toată?
Hai. Mândruță, în zăvoi,
Să-ți dau gura înapoi,
Că mi-i frică c-am să mor
Și să nu-ți rămân dator.

11.
La portița mândrii mele,
mândrii mele,
Răsărit-au două stele.
Nu știu stelele-au răsărit
răsărit,
Ori mândra s-a logodit.

Lasă ca să logodească,
logodească,
Nu cumva să bolnăvească.
Astă vară n-am iubit,
n-am iubit,
De trei ori s-a bolnăvit.
Cât oi fi ți-oi mai trăi,
mai trăi,
Fată mare n-oi iubi,
Fata mare-i cu belea,
cu belea,
Merge bine cu struna.

12.
Arde focu-n paie ude,
Strig la mândra, nu m-aude:
— Auzi, mândră, ori n-auzi,
Ori nu vrei să te răspunzi?
— Bițule, eu te-aud bine,
Da nu pot ieși la tine,
Că urātu-i lângă mine.
— Mândră, de dor mă topesc,
Umblu să te întâlnesc.
— Taci, bițule, nu ofta,
Zidurile s-or strica,
Ușile or putrezi
Și la tine oi ieși.

13.
Poruncit-a mândra mea
Pe trei pui de turturea
Disară să merg la ea.
Da și eu răspunsu-i-am
Că vreme de ducă n-am, -
Pe tri pușori de cuc,
Că n-am vreme să mă duc.
Trei cucii zboară hăt pe sus,

Veste mândruții i-au dus:
Să iubească ce găsește,
Mie nu-mi tragă nădejde.

14.

Frunză verde ș-un dudău,
Mult mi-i drag numele tău,
Măi Gheorghită, măi!
De-oi trăi, să fii al meu,
De-i muri tu, mor și eu,
Măi Gheorghită, măi!
De-om muri noi amândoi,
Să ne-ngroape într-o joi,
Să ne puie cap la cap,
Că noi ne-am iubit cu drag;
Să ne puie-ntr-un mormânt,
Să nu ne fie urât,
Măi Gheorghită, măi!

15.

Ghițisor de peste deal,
n-ai venit la noi de-un an.
— N-am venit, că n-am putut,
Am zăcut boală de gât,
N-am putut ieși la vânt.
Am zăcut și de lungoare,
N-am putut ieși la soare.
— Ian fă bine și m-ascultă,
Treci valea și mă sărută,
Mă sărută binișor,
Să nu-mi faci vreun semnișor.
Ardă-te focul, băiete,
Mult mai sărutat cu sete;
Mi-au pocnit cămeșa-n spete
Și trei nasturi de la ghete!

16.

Bădiță de peste vale,
Cu cămașa albă tare,
Spune-mi cine ți-i drăguță,
Că ți-o face-așa albuță;
Spune cine te iubește,
c-așa albă ți-o bgilește?
Bade, când o vezi curată,
Dă-i nădejde și de-o plată.
Cred că plata n-o fi mare,
Te-a costa o sărutare.
De te-i zgârci de asta,
Nu te-a iubit nimenea.

17.

Grâu mărunț de pe ogoară,
Spune-mi bade și te joară
De n-ai altă lelișoară.
Tu de ai alta mai dragă,
Eu de scârbă pic beteagă;
De ai alta mai cu dor,
Eu mă pun în drum și mor:
În mijlocul târgului,
În fața norodului,
Să mă farme carele,
Să se mire oamenii
Ce-au făcut dragosteli.

18.

Omul cel frumos pe lume
Nu-ți va zice vorbe bune, -
Numai cât îi lângă tine,
Atâta zice de bine.
De pe ce se despărțește,
Tot de rău badea grăiește.
Și grăiește și de mine,
Dar mi-i a cânta de bine,

Că-i frumos și are cine.

19.

Foaie verde pom rotat,
Vai de om neînsurat:
Nime-n lume nu-l iubește,
Nici luna nu-l încălzește;
Nici luna, nici soarele,
Decât fetișoarele.
Foaie verde ș-o lalea,
Cine-o stârnit dragostea,
I-o fost trupul ca floarea,
Gurița ca lămâia.

20.

Cine nu știe ce-i dragul,
Poate crește nalt ca fagul,
Dar eu, Doamne, n-am crescut,
Că de tânăr l-am știut.
Cine n-are drăguț drag,
Cătu-i lumea-i tot beteag.
Eu mă știu singur pe mine,
Cătu-i lumea nu mi-i bine;
Eu mă văd singurel, eu,
Cătu-i lumea mi-i tot rău.

Din colecția lui Dumitru COVALCIUC

CREAȚIE POETICĂ

Gheorghe MOIȘ

Visând

Liniștea
se topea în fire lungi
și subțiri
ascultam
cum pocnesc muguri
neștiutori de carte
între roiuri de fum
și ieșind din somn
mă prefăcu în melc
și încercam cumintește
să mă nebunesc pe mine.

Biografia mamei

Te cunosc
de pe prima pagină
după zâmbet
când la mijloc ajung
te simt după pași
pe ultima pagină
îmi este frică s-o răsfoiesc
că știu
că știu că n-o să te căsesc.

Revolta

Lui D.C.

Doar fagii mai cerșesc
câte un nume
exilat din vechi hrisoave
pentru a întârzia la rugăciunea de pe urmă
unii mai stau pe la porți
preschimbați la față
de-atâta moară-nchisă-n trup
uneori se ascund
după călărețul
cu frânghia la gât
făcând noduri încolăcite
sperând
că vor scăpa
măcar
de-o bucată de viață martiră
din REVOLTA
nu s-a ales nimic
ca din altele
asemenea lucruri
cu sufletul scos afară
și nu se pun niciodată la o parte.

Rugă

Străbătut cu dispreț
grețoasa frică
să țâșnesc
printre rânduri
de amenințări
și împrăștiat
peste durerile mele
cer clopotele să-mi bată
pentru teama de cuvânt.

Ispita

Tu,
ispită,
ca o groapă
lipsită de interes
te târâi prin greșeli
neconcepute
cu trupul amestecat
în lacrimi
și cine să te creadă
că respiri a răbdări
când vorbești fără să te-nclini.

La ora dintâi

Am strigat cu sufletul
pământul să mă audă
la capătul gândului
în mijlocul câmpului
atunci când mama
mă ducea în coș la fân
ecoul
numai acum a i-l simt

suferind în clipe
de tăcere
la viața mea leagăn
de frig
cu ora dintâi
fără putere.

Zilnic mă-nvăț
cum să îmbrac cerul
și pământul fierbinte
sub tălpi să mi-l pun
și la o privire
cu totul străină
cum să-i răspund
prin vuietul nopții
ochii tăi
mă-nvăț să-i cobor
din strigătul lung de cocori.

Acolo, acasă

Peste gândurile mele
tot mai des coboară dorul
și visul deodată s-avântă-n depărtări
și nu există pe pământ mai fulger
decât el.
și așa ajung acasă,
unde
mă cheamă șoptiri de izvoare
și cântece de păsări mă îngână –
flori de păducel și de mure
mă ademenesc mai puternic decât altădată.
Pășesc pe ulicioara prăfuită,
unde buna mea mamă mă așteaptă-n poartă.
E obosită de-atâta așteptare;
s-au puțintit și ochii de-atâta plâns
deopotrivă,

privind neconținut atâta vreme
înspre zarea mută
de unde credea că apar
în orice clipă.

Poarta casei

Mă întorc ca într-o poveste
învingându-mă
ca-n clipa
când mă îndrăgostii prima oară
poarta
când singură din urmă-mi
mi se închidea
aud nostalgia izvorului
și atunci mă mut
în cealaltă parte nedumerită
și simt cum dau din mine
semințe ultime
căci mâine
nicidecum nu va fi azi
poarta
singur
vai singur
o trec aplecat
cu vremi ascunse
mirosind a toamnă
peste pragul ce oftează
din urma mea
poarta
ispita
ce-mi închide o carte.

Gheorghe UNGUREANU

Stai așa te rog stai așa
nemișcată
să-mi port creionul
pe tâmpla ta
să-ți îndrept puțin timpul
să-ți dau părul într-o parte
să-ți strivesc craniul
să-ți fac craniul neted ca oglinda
încât să pari nebună
chiar mai nebună ca mine
stai așa ți-am spus
stai așa
să-ți dreg vocea
să-ți scurtez limba
încât să pari mută
stai așa frumoaso
stai așa
să-ți îndoi spinarea
încât să pari bătrână
mai bătrână ca cerul
dar numai să pari
uite așa

gata ai scăpat
ești liberă
chiar foarte liberă
poți să te plimbi de-acum
pe la colțuri de săptămânale
dar nu cred că cineva
văzându-ți libertatea
va vorbi despre tine
astăzi toți vorbesc
despre pulpe goale și afaceri
poate cândva la un sfârșit de beție
adăpându-te cu fum de țigară
vreo doi-trei vagabonzi
te vor trânti pe o masă de lemn
și-ți vor lăuda ironic trupul
râzând și căutând prin buzunare
pachetul cu țigări și niște bani
pentru a-ți stinge răsul
într-un alt pahar

De mult n-am râs împreună
pribeagule
te uiți la mine
ca la o bucată de fier uzat
și-ți ascunzi rușinea
în gulerul cămeșii
fie-ți milă de prietenia noastră
hai să născocim un alt fel de râs
unul anormal
poate chiar și plin de rugină
cu lacrimi
cu sânge și blesteme
hai din nou să arestăm
niște castraveți
de prin grădinile vecinilor
mult mai bogați ca noi

hai să mai vizităm o domnișoară
doar una
una la doi
hai să ne câmpim buzele
unul altuia
după o bătaie de scurtă durată
hai mai repede că ne apucă noaptea
și cine știe când ne vom mai întâlni
tot aici în acest poem

N-am fost mâncat niciodată de atâta zgomot
chiar și tăcerea care stătea alături de mine
și scria poezie cu nemiluita
trânteau cu pumnii în aer
și țipa de fiecare dată
când îi venea ceva bun în cap
mă durea chiar și părul
și când încerca să caște botul
pentru a naște o altă formulă de singurătate
o apucam de limbă trăgând-o fără milă
scoțând astfel kilometri de limbă
cu care puteam hrăni o bună parte
din locuitorii iadului
însă ea mă privea și plângea
ca o văduvă la mormânt
și mă ruga s-o las în pace
să-și termine blestemul
promițându-mi nopți de dragoste
cărți de poezie
am lăsat-o dar știam că minte
și pentru întâia oară mi-a fost frică de tăcere

Vă rog să intrați
să vă lăsați încălțăminte afară
în ploaie

vă rog să intrați
dar să vă lăsați
capetele afară în ploaie
aici va fi o serată
de oameni proști
cu fete dezbrăcate
și moșnegi băloși
vă rog să intrați
vă rog și să vă lăsați
trupul afară în ploaie
aici va fi o serată
de oameni proști
fără trup
va fi o serată vă spun
poate chiar și un cenaclu literar
dar nu uitați să rămâneți afară
în ploaie
să vă spele Dumnezeu zilele
ce v-au mai rămas
vă rog intrați
serviți o bucată de pâine uscată
e de folos pentru ce-ați lăsat afară
în ploaie
serata următoare
sau poate chiar și un cenaclu literar
va avea loc doar peste...
cine știe când

Vasăzică ai dovedit deja
să-mi numeri cei câțiva pași
ce i-am lăsat în urma ta
nici eu nu-s pentru poezie
cum nici tu nu ești
pentru vânătoarea de țânțari
nici eu nu-s pentru poezia ta
cum nici tu pentru bieții tânțarii mei

ne-am întâlnit aici doar
pentru a naște o sărmană seară de beție
(sau numește-o cum vrei
eu nu-ți pot propune
nici măcar o bere una mică
nemaivorbind de micile noastre intrigi
sunt cerșetor astăzi)
mă învățase bunica să nu fur
să nu ridic fusta în sus la nici o fată
să nu mă uit chiorăș la vitrine
să nu ucid
să nu mint
că-mi va tăia popa limba
dar azi când mâna ta
mă cere prieten
eu nu-ți pot propune
nici măcar o bere
una mică
nemaivorbind de micile noastre intrigi
atât pentru această clipă
doar atât

Oare ce-a mai rămas
din frământările de-aseară
doar o farfurie cu timp fiert
vărsat din neatenție
peste întunericul naiv
picurat în oglindă
suntem vinovați amândoi
cum toți sunt vinovați câte doi
tu pentru că ești bolnav de... de...
de nu știi ce
eu pentru că-s leneș
și n-am timp să-ți trag un pumn
peste dinții galbeni și puturoși
suntem vinovați și atât

dar liniștește-te
liniștește-te te rog
acum aici
nu trebuia să-ți faci iluzii
nu ajută la nimic
nu trebuia să joci tenis cu soarele
ș-apoi să-l înjuri că-i prea murdar și greu
și ți-a rupt două degete la picior
nu trebuia să apuci de coadă
cometa sfârșitului de secol XX
și s-o trănțești cu fruntea
de torțile cerului
încercând să-l mănii pe Dumnezeu
dar bine că ți-a fost rușine
să trezești din somn
un Om atât de veșnic...
o veșnicie atât de Om
cât cine știe ce s-ar mai fi putut întâmpla
cu poemul meu
cu poemul tău

Era de-ajuns să-mi arunci
o picătură de singurătate
în acest poem
și nimeni nu mai îndrăzne
să ne întrerupă privirile
ai greșit cerule
ai greșit de astă dată
de-acum îți poți inhăma sfinții
și să fugi să fugi
să te-ascunzi printre balele-nterupte
ale soarelui
adio
pe curând
de-o săptămână
adun bucăți de ploaie

le-arunc pe podea
și-ncep să le strivesc cu ochii
cu părul cu dinții cu pumnul
cu patul! cu ușa! cu strada!
cu codrul! cu munții! cu apa!
cu...!!! cu!!!
Auzi nu mai plânge
te rog nu mai plânge
coboară aici
o țigară?
a-a-a-a
nu fumezi
atunci am să fumez singur
așează-te doar lângă mine
să mai vorbim puțin
despre poezie

Câtă iarbă și-a aruncat sudoarea
în tălpile mele
astăzi frații mei
câți ați mai rămas
intrați în buzunarele mele
și împărțiți biata fărâmitură de pâine
în așa fel ca să vă ajungă la toți
să nu muriți prea tineri
pentru că astăzi
vă voi lega unul de altul
vă voi scoate ochii
și-o să vă târâi la prima liturghie
din această zi
și voi frații mei
câți ați mai rămas
pentru aceste buzunare ale mele
roase de-o fărâmitură de pâine
să stați dreți în fața lui Dumnezeu
pentru ca să vă poată vedea

mai bine sărutul
căci cine știe poate voi avea nevoie de voi
să mă ajutați
să prind moartea de coarne
s-o înham
și să trag o brazdă în jurul raiului
iar peste câteva mii de ani
tot cu ajutorul vostru
să-i ungem coasa cu usturoi
și să-i punem sub barbă o vioară
pentru ca să ne cânte la nuntă
o noapte întreagă
mie ție...

Despre asemenea prostii
mi-au povestit aproape toți moșnegii
de aici sau poate chiar
și de dincolo de pământul
pe care-l cresc sub gene
ascultă aici băiatule
îmi spuneau ei
punându-mi secolul pe umăr
ascultă
nu crede pe cei ce-ți spun
că viața e doar o simplă luptă
am avut și noi destule lupte
dar nici una nu ne-a fost viață
ci doar o trădare a ei
ascultă-ne atent
băiatule
și nu crede pe cei care-ți spun
că mâine va fi o zi nouă
am avut și noi destule zile
dar nici una n-a fost nouă
ci doar o trădare a celei precedente
ascultă că-ți va prinde bine

pentru acel mănunchi de zile-gemeni
pentru... acele... câteva...
prostii
țipam eu în gândul meu
zâmbind ironic
la legătura de moșnegi
de aici sau poate chiar
și de dincolo de pământul meu
pe care-l cresc sub gene

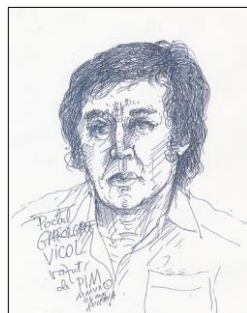
Deschide-mi ușa
dacă vrei să știi adevărul
când voi trece pragul
Să-mi vâri ceva în nare
Să nu-ți simt veșnicia
mi-e greață de veșnicie
Hai să fumăm
dar să fumăm mult
până când materia
va borî pe sine
de-atâta fum
Să tăcem și să fumăm
până când și noi
ne vom face ușori
ca fumul
negri
ca scrumul
Și numai atunci când plămâni
ne vor trimite-n borta vântului
Să ne oprim din prostia
pe care-am născut-o
Să ne măturăm sufletele
apoi să ne bocim unul pe altul
și la urmă să-ți trag un par
în numele tatălui
pentru că ești prost

ca noaptea
de cauți adevăr
în bietele mele poeme
pe care cine știe când le voi scrie

O schimb în fiecare zi
ca pe niște ciorapi.
O schimb pentru că
m-am hrănit
peste cap
de săcăielile ei.
Este atât de rece
încât și întunericul
pe care se târâie
suferă de guturai.
O schimb
pentru că râde la mine
pe după toate colțurile
pentru că mă bârfește
pe la fiecare fir de aer
de-mi vine să crap de ciudă
se naște cu mine
se hrănește cu mine
trăiește cu mine
dar în fața morții
mă lasă singur
gol pe dinăuntru
gol pe dinafară
se crede prea deșteaptă
dar ce știe ea despre mine
ce știu eu despre mine...

FABULE

Gheorghe VICOL

Cocorul

Cocorul, mai înalt decât multe fiare,
Păsări de curte ori migratoare
Și chiar decât unele dobitoace,
De la o vreme încoace
Începu să creadă că de-a lungul apei învolburate
El este cea mai mare personalitate.
Așa încât, găsi de cuviință
Să ignore orice ființă
Și, pentru-a se feri de orice contactare,
Se hotărî încontinuu să zboare
La mare înălțime, sus, spre soare,
Unde n-ajunge altă zburătoare.
Dar după multe ore, obosit de urcare.
Se prăbuși, frângându-și ambele picioare.

Morala:

Degeaba are aripi să zboare,
Cel care uită de picioare.

Șoricelul

Un șoricel cu ochii gămălie
Visa s-ajungă în Academie.
Astfel încât, pe o fereastră
Întra-ntr-o bibliotecă vastă
Și începu să roadă una câte una
Cărțile. Înfulecând întruna.
Când dădu gata tomurile toate
Zise, îndreptându-se de spate:
— După ce am studiat pe îndelete
Atâtea opere complete,
Vreau să fiu – am ros tone de hârtie! –
Membru în academie!
— Ce vorbești? Îl întrerupse un motan,
Eu te aștept să te îngrași de un an!
Cărțile nu se rod cu dinții,
Se rod cu baierile minții!

Morala:

În Academie se intră cu capul,
Nu cu stomacul.

Câștigul de va fi primar.
Adunând și posibilul ciubuc,
Aprobă suma, mișcând din năsuc,
Și constatând că-n patru ani
Se umple de bani.
Trase o mulțime de sfori
De-i păcăli pe-alegători.
Apoi, instalat
În postul visat,
Fără să citească
Începu să iscălească –

Semidoct cum era –
Acte de-a valma,
Astfel că din primărie
Ajunsese-n pușcărie.

Morala:
Boul se duce la apă cu lanțul,
Iar prostul ... cu semnătura!

EU VOI FI!
Patru pui de ciocârlan,
Cocoțați pe-un bolovan,
Stau cuprinși de-o mare lene
Și se ciugulesc prin pene.
— Fraților m-am tot chitit:
Și în tihnă-am socotit:
Numai fiii de-mpărați
Sunt ca noi așa moțați,
Zise unul, visător, legănându-și un picior.
Moțul nostru-i o coroană!
Nu este o simplă toană
A naturii, prin urmare
Mă frământă o-ntrebare:
Cine, după-a noastră lege
Din noi patru va fi rege?
— Eu voi fi! țipă unul, mititel.
— Eu voi fi! strigă altul, subțirel.
— Eu voi fi! sare-al treilea furtunos
— Eu voi fi zice ultimul nervos.

Morala:
Săracul totdeauna a visat
La tronul aurit de împărat.

Capra

Capra își făcu părul „permanent”,
Se machia strident
Își aranja pedichiura,
Cu roșu-și boi gura,
Își îmbăie picioarele plinuțe,
Apoi se încălță cu sândăluțe
(Două perechi!),
Își atarnă cerceii la urechi,
Își prinse două șiruri de mărgele,
Dar coada, nu știu cum uită să și-o spele!...
De coarne își leagă un voal
Și-apoi pleacă la bal.
Și, cum e de presupus,
Coadă și-o ținea... în sus!

Vulpea și rața

Vulpea, pe margine de lac momi o rață
Și-și spuse că-mpreună de învață
Abecedarul, pe cuvânt de onoare,
Va fi cea mai deșteaptă zburătoare.
Prima și-a făcut rost de un toc,
Iar cealaltă de o foaie de bloc.
De-ar fi putut lucra-mpreună,
Ar fi ieșit o treabă bună!
Însă la prima întâlnire,
Vulpea, urmându-și a sa fire,
a-nghițit rața netoată,
apoi s-a rezemat de-o cioată:
„Cred că în stilul ăsta, încetul cu încetul,
Voi învăța întreg cârd de rațe alfabetul!”
Se gândi vulpea șireată
Și căzu în somn de-ndată.

Morala:
Decât să înveți carte
Cu un dușman de moarte,
Mai lesne poți s-ajungi poet
Dacă rămâi analfabet.

Vasile BĂCU

Grame și epigrame

Unui patron care uneori își ține de vorbă clienții

Vin, prieteni, iar la voi,
Nu ca să-mi alin amarul,
Tot servind cu... glume noi,
Țin în buzunar... paharul.

Cuvânt de salut pentru prietenii din sfera bancară

Doar una v-o doresc – prosperitate!
Și ea să vă „atingă” an de an,
S-aveți pe cont într-una sănătate
Și bani de zile negre... la borcan.

Cunoscutului solist Ion Matvievici, când l-am văzut
cântând în duet cu nepoțica

Talentul tău e boală grea,
De ea nu zaci, ea te ridică!
Mulți ar dori ca să ți-o ia,
Ți-ai molipsit doar nepoțica...

Diagnostic

Unor domni, care îmi critică creația fără să cunoască
limba română

De abia legați vreo trei cuvinte,
Dar faceți gravă analiză
Eu nu vă duc la expertiză,
Dar cred că nu v-ajunge minte...

Unor prieteni buni, care își aduc aminte de mine la
mijlocul chefului

Cât, prieteni, ați băut,
Câte-o dușcă, sau mai bine?
Că de nu serveați mai mult,
Vă venea dorul de mine?..

Unor prieteni, care nu se pot desparte de jocurile de
hazard

La „aparate” de te-ai dus,
Cu gând ascuns să-ți pice mana,
Nu te ruga la Cel de Sus,
Că ești de mână cu.. .satana.

Chirurgul

E om de omenie-aleasă,
Cu-o inimă cum alta nu-i,
Mai bine stai cu el la masă,
Decât să fii pe masa lui...

Dimineața unuia care a băut în ajun mult coniac

E bună băutura ca atare,
Dar tare bate-n cap și... buzunare.

Scriitorului Dumitru Covalciuc, care a glumit că
împreună am împlinit anul acesta 100 de ani

În doi am împlinit 100!
Și ce-am putea să ne dorim?
Noroc mult, sănătate multă
Și încă-o sută să-mplănim!

Sfârșit de călătorie

Trenul pufăiește-n Cernăuți,
De pe drum eu mă întorc „descult”,
Dar mai am o mică mângâiere –
Bani de troleibuz și de o bere.

Pocăința unui fost șef

Mi-i soarta veselă-amintire,
M-am săturat de chef și drum,
Mă duc chiar azi la mănăstire –
Cică acolo ... vinu-i bun.

Frăție arboroseană

Ciprian BOJESCU

Lucram la Întreprinderea de Transport Auto Suceava (Autobaza de călători) ca tehnician cu probleme de normare a consumului de carburanți, aprovizionare și, în final, fiind trecut la controlul auto. Autobaza noastră dispunea de autobuze pentru transportarea călătorilor, pe care le închiriam la cei care solicitau mijloace de transport. Printre solicitanți se afla și Ansamblul de Cântece și Dansuri „Ciprian Porumbescu”, al cărui director era cunoscutul interpret de muzică populară Traian Straton. În calitate de director, Straton venea des pe la Autobaza noastră, pentru a obține autobuzele necesare în scopul deplasării colectivului artistic pe care îl conducea în localități din județul Suceava și în afara lui.

Ciprian BOJESCU

Cu Traian ne-am făcut prieteni la cataramă, ne întâlneam după orele de serviciu și adeseori discutam cu dânsul despre frații noștri de dincolo de gardul de sârmă ghimpată, lăsați sub ocupație bolșevică, dar care, de pe la 1986, începuseră marea lucrare de redeşptare națională a neamului românesc din Bucovina. Uneori îmi vorbea cu admirație despre un ziarist de Dincolo, pe nume Dumitru Covalciuc, pe care îl cunoștea încă din 1967, pe când cernăuțeanul era student la Universitatea din capitala Bucovinei istorice. Vroiam să-l cunosc, să-l invit acasă, dar, deși imperiul sovietic se prăbușise și trecerea peste frontieră era oarecum simplificată, Dumitru Covalciuc venea rar pe la Suceava, oprindu-se ba la un hotel, ba la rudele soției sale. Apoi drumurile sale s-au întetit, fiindcă avea un băiat la studii în Târgu Mureș și tot în acel oraș din mijlocul Ardealului, având sprijinul unor români cu suflete nobile, începuse editarea Almanahului cultural literar al românilor nord-bucovineni „Țara Fagilor” și a revistei trimestriale de istorie, literatură și folclor „Codrul Cosminului”. Prefera, însă, să aștepte trenul ore în șir, pe peronul gării „Burdujeni”, era rezervat și evita vizitele la domiciliu. La întoarcere, după un semnal telefonic, îl întâmpina Traian Straton, căci venea încărcat cu cărți și cu reviste, și cineva trebuia să-l ajute. Tot traian, bunul lui prieten, încercat de ani și de evenimente, îl conducea la autogară, găsind posibilitatea cum să-l trimită la Cernăuți, chiar în aceeași zi și cu tot cu bagaje, care nu constau decât în mai multe pachete de cărți și reviste.

Într-o zi Dumitru Covalciuc s-a lăsat convins să rămână peste noapte la Suceava, fiind găzduit de Traian. În acea zi după o lungă discuție ne-am legat sufletește.

Lucrând în cadrul controlului auto, le înlesneam la toți cei care veneau din Cernăuți din partea Societății de Cultură Românească „Mihai Eminescu” – publiciști, poeți, activiști culturali, rude – călătoriile spre casă gratis sau cu o jumătate de preț. În final, cu consimțământul șefului meu Alexandru Pălăncianu le-am înmănat unora legitimații de călătorie, privilegiu la care Dumitru Covalciuc a renunțat. Totuși, odată, aducând de la Târgu-Mureș, un lot de almanahuri cu o mașină ce-i fusese pusă la dispoziție de Consiliul Județean Suceava și nedorind să lase la noi nici un pachet de cărți, „ca să nu se împrăștie”, căci, vorba dânsului,

„ele trebuiau să ajungă la cititorii din nordul Bucovinei”, Dumitru Covalciuc a apelat la serviciile domnului Pălăceanu. Pachetele de cărți au fost date în primirea a doi șoferi experimentați, care circulau cu autobuzul pe ruta Suceava – Cernăuți și anume dâșii erau obligați să le treacă prin vamă, „fără probleme”. Însă tocmai atunci trecerea a fost cu mari probleme, cele câteva sute de almanahuri erau cât pe ce să fie confiscate, și Dumitru Covalciuc, care a trebuit să se descurce singur, mâhnit de cele întâmplare și de flerul cum cei doi șoferi și-au făcut „datoria”, a evitat în continuare contactul cu șefii de la autobază și cu subalternii lor. Un timp a trecut singur volumele și nici nu ne pune la curent când venea în România, și când se întorcea din Ardeal. Dar când simțea că trecerea, cu atâtea cărți, prin vamă putea fi anevoioasă, număra volumele, ni le lăsa nouă și, când era momentul potrivit, le treceam, în câteva rânduri, fie Traian, fie eu. Abia la Cernăuți, la el în casă, văzându-se cu rodul muncii sale, devenea ceva mai darnic și ne dădea câteva exemplare, pe care ne obligam să le împărțim anumitor persoane sau instituții din Suceava.

Într-o dimineață de toamnă, cețoasă, mă aflu cu Traian în „Beciul lui Ionică Băiețan”. Ne sorbeam cafelele și ceva discutăm. Deodată, radios, și-a făcut apariția Dumitru. Venea de la Timișoara, de la procesul moral al mareșalului Ion Antonescu, la care îi reprezentase pe românii din nordul Bucovinei. Devenise volubil și era pe deplin satisfăcut că de o lucrare atât de serioasă s-au apucat, în primul rând, câțiva bucovineni stabiliți în Banat, că doi generali și un colonel în rezervă, care luptaseră pe Frontul de Est, la proces și-au apărât cu demnitate Conducătorul și că aceștia erau originari din Cernăuți. Fiindcă clienții au început a roși în jurul nostru, cu urechile ciulite, ne-am mutat într-un alt local, ca să putem vorbi mai în tihnă. Doar o singură masă era ocupată și la aceea stăteau doi oameni, unul dintre ei fiind coregraful Aurelian Ciornei. Dumitru s-a dus direct la dâșii și a intrat în vorbă cu persoana ce încă ne era necunoscută. Era inginerul Vasile Leonte, abia întors din Kuweit, și Dumitru a cunoscut după niște semne numai de el înțelese că trebuia să fie din partea de nord a Bucovinei. Așa și era.

Inginerul era originar din suburbia cernăuțeană Roșă-Țețina, de unde în 1944 i s-au refugiat în România, părinții. În acea zi prietenul nostru cernăuțean ne-a declarat:

— Băieți, românii din Bucovina, în rezultatul unor evenimente de tristă memorie, s-au împrăștiat prin lume mai dihai decât evreii. Dacă ar avea cine să-i unească în jurul unei idei, am câștiga cauza pe care, se zice, că am pierdut-o...

N-am înțeles atunci ce vroia să afirme prin acele cuvinte înflăcărate, dar mai pe urmă mi-am dat seama care fusese tâcul celor declarate. La Suceava venise în acea zi și soția dânsului, Victoria. Au plecat la Cernăuți împreună, iar noi (eram de-acum trei – eu, Straton și Leonte) ne-am legat puternic sufletește de omul care a încercat să ne unească pentru triumful unei idei.

Veneam în trei la Cernăuți pentru toate manifestările național-culturale ale românilor de acolo, primind cu regularitate invitații semnate de Arcadie Opiăț, președintele Societății de Cultură Românească „Mihai Eminescu”, pe care, la fel, îl cunoșteam de la Suceava. Am făcut cunoștință cu oameni minunați și curajoși, printre care academicianul Grigore Bostan, docenții universitari Ilie Popescu și Aurel Constantinovici, ziariștii Nicolae Toma, Mihai Huțcal, Ion Crețu, Maria Toacă, poetul Vasile Tărășeanu, arhiviștii Petru Grior și Dragoș Olaru, medicul Ion Broască, pedagogii Octavian Voronca și Ion Ignat, precum și cu cei mai harnici arboroseni – frații Horea și Nicolae Șapcă, Valeriu Malion, de loc din satul meu de baștină Iordănești, pe care îi admiram pentru entuziasmul cu care au creat acolo Biblioteca satească „Arboroasa”. I-am mai cunoscut cu bucurie pe veteranul de război Gheorghe Pavel, pe inimosul redactor-șef al „Gazetei de Herța”, Vasile Băcu, pe verii lui Leonte din Țețina cu numele de familie Cerchez, pe frații patrioți Mihaiesi din Ostrița. Tot la Cernăuți am avut fericirea să mă apropiu sufletește de bravi români târgumureșeni Dimitrie Poptămaș, Doru Ștefanelli, soții Rodica și Carol Puia.

La Cernăuți, printre prieteni buni, m-am molipsit de entuziasmul generat de dorința de propășire național-culturală a neamului românesc din Bucovina.

Și tot la Cernăuți, într-o împrejurare tristă, prin jurământ, am participat la crearea frăției arborosene, din care au făcut inițial parte Arcadie Opaiț și Dumitru Covalciuc, Traian Straton, Vasile Leonte și eu și la care au aderat mai apoi Octavian Voronca și poetul Ion Cozmei din Suceava. Frăția n-a fost creată din întâmplare, ci ea a fost generată, în primul rând, de necesitatea întrajutorării și a întăririi solidarității bucovinene, indiferent de locul nostru de trai. Uneam, prin crearea frăției, inimile noastre, sufletele noastre de români din ambele părți ale Bucovinei Martire, ciuntite tăiată în două de un hotar strâmb.

Ne-am apucat mai vârtos de lucru, cu mai mult entuziasm, cu mai multă dăruire de sine, și scopul frăției constă în propagarea adevărului despre Bucovina, în cultivarea sentimentului unității de neam.

CUPRINS

Rânduri din Târgu-Mures	5
FILE DE ISTORIE.....	7
Clerul ortodox din Bucovina în anul 1910	7
Lista membrilor cu drept de vot ai Consistoriului mitropolitan ortodox al Bucovinei	13
Lista clericilor ortodocși de rang înalt de naționalitate română.....	14
Lista clericilor ortodocși de rang înalt de naționalitate ucraineană	20
Ropcea și campaniile bucovinene	22
Sfârșitul episcopiei de Rădăuți	26
Societatea Mazililor și Răzeșilor în lupta contra slavizării Bucovinei.....	31
Biserica din Culiceni	34
Date privind trecutul școlii din Roșă.....	37
Aspecte ale dreptului de proprietate asupra Palatului Cultural din Cernăuți	41
Monumentul ostașilor bucovineni.....	46
GOLGOTA NEAMULUI ROMÂNESC	49
Vestea cea rea	49
„Eliberarea” și martirizarea populației băștinașe	55
Iurie ZEGREA	70
La Fântâna Albă	70
Petru GRIOR	71
Ruga către cei plecați	71
Ion BEJENARU.....	72
Graiul mamei.....	72
Întoarcerea din refugiu	74

În Siberia - de la trei ani.....	82
Corvoadă la începutul războiului.....	86
Cu jale și amar mi-am petrecut copilăria.....	91
Așteptându-l pe Ioniță.....	93
Destin frânt.....	96
O victimă a regimului totalitar.....	98
Inima nu uită, nici nu iartă.....	101
Sub sigiliul tăcerii.....	101
Patimile Eleonorei.....	104
Întoarcerea lui Tănase.....	106
Zece ani de detenție nemeritată.....	108
Amintiri (și) despre Dumitru Nimigeanu.....	113
Vinovat fără vină.....	119
Romanul unui refugiat.....	121
Emil IANUȘ.....	125
Sfintei Bucovine.....	125
Elena MARIȚA.....	125
Fă, Doamne, românilor parte.....	125
Mihai MORĂRAȘ.....	126
Noi suntem acasă.....	126
Moș Zaharie.....	128
Elena MARIȚA.....	130
La vreme de vecernii.....	130
COLOCVII.....	131
Semnificația simbolurilor în publicațiile despre holocaustul românilor din nordul Bucovinei sub regimul stalinist.....	131
Tema genocidului din epoca comunistă în creația scriitorilor din nordul Bucovinei.....	138
Calvarul bucovinenilor reflectat în folclorul deportărilor.....	142
Lucian Blaga și poezia bucovineană.....	146
Almanahul „Țara Fagilor” în peisajul publicistic bucovinean.....	150
O dată însemnată din viața românilor bucovineni.....	156
Istории magribiniene de ieri și de azi.....	163
Simion Florea Marian, un ctitor al etnografiei românești.....	169
Alexandru Hurmuzachi.....	174
Leca Morariu.....	184

FOLCLOR BUCOVINEAN	191
Cântece de dragoste	191
CREAȚIE POETICĂ	200
Gheorghe MOIȘ.....	200
Visând.....	200
Biografia mamei.....	201
Revolta.....	201
Rugă.....	202
Ispita	202
La ora dintâi	202
Acolo, acasă	203
Poarta casei.....	204
Gheorghe UNGUREANU	205
FABULE	215
Gheorghe VICOL	215
Cocorul	215
Șoricelul.....	216
Capra	218
Vulpea și rața.....	218
Vasile BĂCU	220
Grame și epigrame	220
Frăție arboroseană.....	223
CUPRINS	228
Publicațiile Fundației Culturale „Vasile Netea”	231

Publicațiile Fundației Culturale „Vasile Netea”

Seria „CAIETE MUREȘENE”

1. *Un om pentru Tg.-Mureș: Emil A. Dandea* – Comunicări prezentate la sesiunea comemorativă desfășurată la Târgu-Mureș, în data de 18 august 1994, la împlinirea unui sfert de veac de la moartea lui Emil Dandea. Târgu-Mureș, 1995, 166 p.
2. Vasile Pop. *Colinde*. Cu o prefață de Mihail Art. Mircea. Târgu-Mureș, 1996, 120 p.
3. Gheorghe S. Mircea. *Vis și adevăr*. Versuri. Cu un cuvânt înainte de Mihail Art. Mircea. Târgu-Mureș, 1998, 86 p.
4. *Ion Chinezu – relief în posteritate* – Studii și comunicări prezentate la simpozionul științific prilejuit de centenarul nașterii eminentului cărturar (Târgu-Mureș, 4–5 iunie 1994), volum îngrijit de Melinte Șerban, Dimitrie Poptâmaș și Mihail Art. Mircea. Tg.-Mureș, 1999, 130 p.
5. *Elie Câmpeanu – omul și faptele sale*. Coordonatori: Grigore Ploșteanu și Dimitrie Poptâmaș. Târgu-Mureș, 1999, 152 p.
6. *Alexandru Ceușianu*. Studii și comunicări prezentate la simpozionul științific prilejuit de centenarul nașterii vrednicului cărturar și om politic (Reghin, 2 iunie 1998), volum îngrijit de Marin Șara, Georgeta Mărginean și Iacob Huza, Reghin, Biblioteca Municipală „Petru Maior”, 1999, 88 p.
7. *Mărturii prin vreme. Douăzeci de ani de viață culturală pe Mureșul de Sus*. Târgu-Mureș, 1999, 216 p.
8. Traian Dragoș. *La capătul apelor*. Versuri. Selecție și cuvânt înainte de Iulian Boldea. Târgu-Mureș, 2000, 68 p.
9. Melinte Șerban. *Evocări istorice și literare*. Prefață de Dimitrie Poptâmaș, Târgu-Mureș, 2001, 147 p.
10. *Căntecele lui Iancu*. Adunate de Traian Dragoș. Ediție îngrijită și Cuvânt înainte de Vasile Dragoș. Târgu-Mureș, 2001, 62 p.
11. Valeriu P. Vaida. *Mărturii dintr-un veac apus*. Ediție îngrijită de Mariana Cristescu. Târgu-Mureș, Ed. Tipomur, 2001, 171 p.

12. Aurel Filimon-*consacrare și destin*. Volum îngrijit de Mihail Art. Mircea, Dimitrie Poptămaș și Melinte Șerban. Târgu-Mureș, 2001, 288 p.
13. Dimitrie Poptămaș. *Philobiblon mureșean*. O viață printre oameni și cărți. Cuvânt înainte de Melinte Șerban. Târgu-Mureș, 2003, 346 p.
14. Iosif Pop. *Credință și apostolat*, memorii – Prefața de preot protopop Liviu Sabău, canonic mitropolitan, ediție îngrijită și postfață de Dimitrie Poptămaș și Melinte Șerban. Târgu-Mureș, 2004, 229 p.
15. Viorel I. Borșianu. *Deda. Consemnări cultural-istorice despre obârșiile mele*. Ediție îngrijită de Mihail Art. Mircea, Târgu-Mureș, 2005, 76 p.
16. Traian Popa. *Monografia orașului Târgu-Mureș*. Ediție anastatică, Studiu introductiv de prof. dr. Grigore Ploșteanu, ediție îngrijită de Melinte Șerban și Dimitrie Poptămaș, Târgu-Mureș, 2005, 323 p.
17. Melinte Șerban. *Cultura mureșeană în memoria cărților*. (vol. I). Târgu-Mureș, Editura Ardealul, 2006, 351 p.
18. Maria Dan. *Protopopul Artimon M. Popa*. Cu un cuvânt înainte de prof. univ. Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, 2006, 194 p.
19. Vasile Netea – *Evocări și bibliografie*. Ediție îngrijită de Dimitrie Poptămaș și Melinte Șerban. Târgu-Mureș, 2008, 250 p.
20. Dimitrie Poptămaș, *Prezența și circulația vechilor tipărituri românești în zona superioară a Văii Mureșului*. Târgu-Mureș, Editura Nico, 2008, 220 p.
21. Vasile Netea, *Memorii*. Ediție îngrijită, introducere și indici de Dimitrie Poptămaș. Cuvânt înainte de dr. Florin Bengcean. Târgu-Mureș, Ed. Nico, 2010, 342 p.
22. Vasile Netea, *Constantin Romanu-Vivu*. Ediție îngrijită și prefață de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Nico, 2011, 119 p.
23. Dimitrie Poptămaș, *O viață printre oameni și cărți*. Philobiblon mureșean vol. II. Târgu-Mureș, Editura VERITAS, 2014, 640 p.
24. *Catalogul publicațiilor Fundației Culturale „Vasile Netea” (1994-2014)*. Întocmit de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2014, 91 p.

25. Melinte Șerban, *Trei iluminiști din Câmpia Transilvaniei: Gheorghe Șincai, Petru Maior, Vasile Popp*. Ediție îngrijită și prefată de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2014, 141 p.
26. *Catalogul publicațiilor Fundației Culturale „Vasile Netea” (1994-2014)*. Întocmit de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2014, 108 p.
27. Vasile Netea, *Publicistică, vol. I-V*, Ediție îngrijită de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura "Petru Maior" University Press, 2015.
28. *Catalogul publicațiilor Fundației Culturale „Vasile Netea” (1994-2015)*. Întocmit de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2015, 110 p.
29. Vasile Palcu. *Moișa*. File de monografie. Târgu- Mureș, Editura Veritas 2016, 125 p.
30. *Catalogul publicațiilor Fundației Culturale „Vasile Netea” (1994-2018)*. Întocmit de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2018, 116 p.

Alte publicații:

1. Emil A. Dandea. *Politică și administrație*. Culegere de texte, selecție, studiu introductiv, note și indice de Dimitrie Poptămaș și Mihail Art. Mircea. Cuvânt înainte de Victor Suci. Târgu-Mureș, Casa de editură „Mureș”, 1996, 231 p.
2. *Astra reghineană – 125 de ani de la înființare*. Volum îngrijit de Marin Șara, lucrare editată de Biblioteca Municipală „Petru Maior”, 1999, 180 p.
3. Mihai Suci. *Prutul dintre noi*. Târgu-Mureș, 2004, 255 p.
4. *Cinci ani de luptă românească în Ardealul de Nord 1940–1944*. Târgu-Mureș, Editura ANSID, 2005, 350 p.
5. Dimitrie Poptămaș. *Reflecții despre carte, bibliotecă și lectură*. Texte selectate din autori români și străini. Târgu-Mureș, Editura Nico, 2010, 186 p.

6. Vasile Nuțiu. *Istoria românilor și cultura civică*. Dicționar explicativ. Cuvânt înainte de Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, Fundația Culturală „Vasile Netea”, 2010, 868 p.
7. Take Ionescu. *Correspondența cu Adina*. Traducere din limba franceză, îngrijire, note și indice de Mihai D. Monoranu. Prefață de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Ardealul, 2010, 473 p.
8. Ovidiu Palcu. *Renașterea bisericii durerii*. Cartea albă a Bisericii Române Unită cu Roma, Greco-Catolică, după 1990. Ediție îngrijită și Cuvânt înainte de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, 2011, 323 p.
9. Vasile Netea – *istorie și națiune*. Studii și evocări. Coordonatori: Dimitrie Poptămaș și Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, Editura Universității „Petru Maior”, 2013, 274 p.
10. Vasile Netea-*Publicistică I*. Scrieri din tinerețe, 1928–1940. Ediție îngrijită, selecție și prefață Dimitrie Poptămaș, Postfață Gelu Netea. Târgu-Mureș, Fundația Culturală „Vasile Netea”, 2014, 384 p.
11. Vasile Netea. *Pentru Transilvania*, vol. 1–2. Scrisori din anii de refugiu 1940–1944. Ediție îngrijită și prefață de: Dimitrie Poptămaș. Postfață: Gelu Netea. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2014, 392 p. (Fundația Culturală „Vasile Netea”).
12. *Tradiție, cultură, spiritualitate în Deda și împrejurimi*, vol. 1. Ediție îngrijită de Florin Bengean. Sfântu Gheorghe, Editura Eurocar palica, 2014, 441 p.
13. *Constantin Romanu-Vivu*. Lucrările simpozionului „Precursor al unității naționale, martir al Revoluției Române din 1848–1849”, din 20 martie 2014. Ediție îngrijită de Constantin Valentin Bretfelean, Constantin Bogoșel și Ilarie Gh. Opriș, Cluj-Napoca, Editura „Ecou transilvan”, 2015, 81 p.
14. *Tradiție, cultură, spiritualitate în Deda și împrejurimi. Vol. II*. Ediție îngrijită și prefață de dr. Florin Bengean. Sfântu Gheorghe, Editura Eurocarpatica, 2015, 401 p.
15. Vasile Netea, *Publicistică*. Vol. 1-5. Ediție îngrijită de Fundația Culturală „Vasile Netea”, președinte: Dimitrie Poptămaș. Prefață de Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, „Petru Maior” University Press, 2015.

16. *Gheorghe Șincai-sub semnul luminilor*. Antologie de texte și bibliografie de și despre Gheorghe Șincai alcătuită de Dimitrie Poptămaș. Prefață de Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, editura Vatra Veche, 2016, 478 p. (100 de cărți pentru Marea Unire – 1918 – 2018, Nr. 37)
17. Vasile Netea. *Studii istorice și literare*. Vol. 1-5. Ediție îngrijită de Dimitrie Poptămaș. Cuvânt înainte de Cornel Sigmirean. Prefață de Iulian Boldea. Târgu-Mureș, „Petru Maior” University Press, 2018.

„Țara Fagilor”. Almanah cultural – literar al românilor nord-bucovineni alcătuit de Dumitru Covalciuc vol. 1–26. Târgu-Mureș, Cernăuți, Societatea Culturală „Arboreasa”, 1992–2017.

Vol. 1–2 (1992–1993), apar sub îngrijirea și finanțarea Uniunii Vatra Românească.

Vol. 3–5 (1994–1996), apar sub îngrijirea Bibliotecii Județene Mureș, și finanțarea Ministerului Culturii și Cultelor.

Vol. 6–9 (1997–2000), apar sub îngrijirea Bibliotecii Județene Mureș și a Fundației Culturale „Vasile Netea”, cu finanțarea Ministerului Culturii și Cultelor.

Vol. 10–27 (2001–2018), apar sub îngrijirea și finanțarea Fundației Culturale „Vasile Netea”.

*

Publicațiile de mai sus pot fi obținute de pe adresa:
Fundația Culturală „Vasile Netea”, Poptomas Dimitrie, 540456,
Târgu-Mureș, str. Cutezanței, nr. 34/8.
Tel. 0740–196355, E-mail: dimitrie.poptamas@yahoo.com